

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

ETKİLEŞİMLİ OYUN TEMELLİ GELİŞİM DESTEK PROGRAMININ BEBEKLERİN BAĞLANMA DÜZEYLERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Tansen TAYGUR ALTINTAŞ

**ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Müdriye YILDIZ BIÇAKÇI**

ANKARA

2020

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ETKİLEŞİMLİ OYUN TEMELLİ GELİŞİM DESTEK
PROGRAMININ BEBEKLERİN BAĞLANMA
DÜZEYLERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

Tansen TAYGUR ALTINTAŞ

**ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Müdriye YILDIZ BIÇAKÇI**

**ANKARA
2020**

ETİK BEYAN

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Doktora tezi olarak hazırlayıp sunduğum "Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programının Bebeklerin Bağlanma Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi" başlıklı tez; bilimsel ahlak ve değerlere uygun olarak tarafımdan yazılmıştır. Tezimin fikir/hipotezi tümüyle tez danışmanım ve bana aittir. Tezde yer alan deneysel çalışma/araştırma tarafımdan yapılmış olup, tüm cümleler, yorumlar bana aittir.

Yukarıda belirtilen hususların doğruluğunu beyan ederim.

Tansen TAYGUR ALTINTAŞ

Tarih: 08.10.2020

İmza:

KABUL VE ONAY

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Çocuk Gelişim Anabilim Dalında Tansen TAYGUR ALTINTAŞ tarafından hazırlanan “Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programının Bebeklerin Bağlanma Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından DOKTORA TEZİ olarak OY BİRLİĞİ ile kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 08.10.2020

Prof. Dr. İlkay ULUTAŞ
Gazi Üniversitesi
Jüri Başkanı

Prof. Dr. Müdriye YILDIZ BIÇAKÇI
Ankara Üniversitesi
(Danışman)

Prof. Dr. Figen GÜRSOY
Ankara Üniversitesi
Üye

Prof. Dr. Gülen BARAN
Ankara Üniversitesi
Üye

Doç. Dr. Haktan DEMİRCİOĞLU
Hacettepe Üniversitesi
Üye

Tez hakkında alınan jüri kararı, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet Eken

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

Etik Beyan	ii
Kabul ve Onay	iii
İçindekiler	iv
Önsöz	vi
Simgeler ve Kısaltmalar	ix
Şekiller	x
Çizelgeler	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Bağlanma	4
1.1.1. Bağlanmanın Tanımı ve Önemi	4
1.1.2. Bağlanma Kuramları	6
1.1.3. Bağlanmayı Etkileyen Faktörler	32
1.2. Oyun	40
1.2.1. Oyunun Tanımı	40
1.2.1.1. Oyun ile İlgili Görüşler ve Kuramlar	42
1.3. Oyunun Çocuğun Gelişimine Olan Etkileri	55
1.4. İlgili Araştırmalar	59
1.4.1. Bağlanma ile İlgili Araştırmalar	59
1.4.1.1. Türkiye’de Bağlanma ile İlgili Yapılmış Araştırmalar	60
1.4.1.2. Yurtdışında Bağlanma ile İlgili Yapılmış Araştırmalar	65
1.4.2. Oyun ile İlgili Araştırmalar	68
1.4.2.1. Türkiye’de Oyun ile İlgili Yapılmış Araştırmalar	69
1.4.2.2. Yurtdışında Oyun ile İlgili Yapılmış Araştırmalar	72
2. GEREÇ VE YÖNTEM	78
2.1. Araştırmanın Deseni	78
2.2. Çalışma Grubu	83
2.3. Veri Toplama Araçları	90
2.3.1. Genel Bilgi Formu	91
2.3.2. Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti-BDSS	89
2.3.3. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu	90
2.3.4. Anne Gözüyle Bebek Bağlanma Görüşme Formu	100
2.3.5. Programı Değerlendirmeye Yönelik Görüşme Formu	102
2.3.6. Annelere Yönelik Bağlanma Oturumu	105
2.3.7. Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programı	108
2.4. Veri Toplama Süreci	133
2.5. Verilerin Analizi	134

3. BULGULAR	137
3.1. Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Setine İlişkin Bulgular	137
3.2. Bebek-Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formuna İlişkin Bulgular	141
3.3. Programı Değerlendirmeye Yönelik Görüşme Formuna İlişkin Bulgular	168
4. TARTIŞMA	184
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	218
ÖZET	223
SUMMARY	224
KAYNAKLAR	225
EKLER	
Ek 1: Etik Kurul Kararı	245
Ek 2: Aydınlatılmış Onam Formları	246
Ek 3: Genel Bilgi Formu	264
Ek 4: Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti Kullanım İzni	266
Ek 5: Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Madde Örnekleri	267
Ek 6: Programı Değerlendirmeye Yönelik Görüşme Formu Madde Örnekleri	
Ek 7: Uygulama Fotoğrafları	270
ÖZGEÇMİŞ	272

ÖNSÖZ

Bireyin fiziksel, sosyal, duygusal, dil ve bilişsel olarak olumlu gelişebilmesi, sağlıklı bir çocukluk yaşantısı geçirmesi ile doğrudan ilişkilidir. Çocuğun gelişiminde annenin çocukla kurduğu ilişkinin kalitesi ve niteliği oldukça önemlidir. Çocuğun ilk iki yılında kendisine gösterilen tutarlı ve pozitif iletişim ile annenin duyarlı bakımı olumlu gelişim için oldukça kritik bir önem taşır. Çocuğun özellikle de anne ile kurduğu bağ ve bağın kalitesi güvenli bağlanmanın oluşmasında en önemli faktördür. Annenin bebeğin her çağrısına anlamlı ve tutarlı cevap vermesi, bebeğin verdiği sinyallerin farkında olması, hazır oluşluğu ve ulaşılabilirliği, empatik beceriye sahip olup çocuğun gözünden olaylara bakabilmesi, bebeğin verdiği işaretleri çarpıtmadan yorumlayabilmesi bebekle arasında olması gereken yakınlık ve güven duygusunu oluşturur ve güvenli bağlanmanın temeli atılmış olur. Güvenli bağlanmanın gelişmesinde etkileşimli oyunların aracı rolü çok önemlidir. Etkileşimli oyunda anne bebeği neyin etkilediğini, sevindirdiğini, uyardığını, öfkeyi neyin tetiklediğini, dikkatini neyin çektiğini keşfeder. Sonuç olarak bebek ve anne arasında karşılıklı nitelikli ilişki kurulmuş olur. Bu araştırmada Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programının bebeklerin bağlanma düzeylerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Eğitim ve öğretim sürecinin doktora aşaması olaylara derin ve geniş bir bakış açısıyla bakabilmenin, irdeleme, analiz, sentez ve değerlendirme yapabilmenin kazanıldığı en ön önemli aşamadır. Bu aşamada doktora başladığım ilk günden beri koşulsuz yanımda olan, tez öncesi ve tez sürecinde karşılaştığım tüm zorlukları aşmamda bana en büyük desteği sağlayan, ilk günden itibaren bana en doğru yolu gösteren, zekası, yaratıcılığı, olumlu bakış açısı ve güler yüzü ile her zorlukla baş etmemde destek olan ve alternatif çözüm yolları sunarak bana bilimsel yaklaşımı ile tüm doktora sürecime rehberlik eden ve süreci rahatlatan, yüksek düzeyde sabrı ve özverisiyle benim yanımda olan, manevi desteği ve bana güveni ile motivasyonumu sağlayan, değerli bilgilerini benimle paylaşan çok kıymetli Hocam Prof. Dr. Müdriye YILDIZ BIÇAKÇI'ya yürekten ve sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Akademik hayatta öğrenme ve öğretmenin ne kadar kutsi bir görev olduğunu gösteren ve beni inandıran,

vazgeçmemesiyle ve öğrenme aşkıyla hayatta idolüm olan canım hocam size ne kadar teşekkür etsem azdır.

Tez İzleme Komitesinde yer alan ve tez süreci boyunca çalışmamı takip eden, yol gösteren, öneri ve yaklaşımları ile çalışmama katkı sağlayan, sıcak, samimi ve içten desteklerini her zaman hissettiğim, tezin planlanması ve yürütülmesi sürecinde teorik ve pratik tüm bilgilerini paylaştan, her zaman özel olan değerli hocalarım Prof. Dr. Gülen BARAN ile Prof. Dr. İlkey ULUTAŞ’a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Ankara Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümünde doktora öğrenimim boyunca bilgilerini ve engin tecrübelerini paylaşan Prof. Dr. Neriman ARAL, Prof. Dr. Gülen BARAN, Prof. Dr. Aysel KÖKSAL AKYOL, Prof. Dr. Aynur BÜTÜN AYHAN, Prof. Dr. Figen GÜRSOY, Doç. Dr. Ender DURUALP hocalarıma her zaman bana verdikleri manevi destek, yüksek motivasyon ve ders dönemindeki kıymetli katkılarından dolayı çok teşekkür eder, saygı ve sevgilerimi sunarım.

Araştırmada istatistik çalışmalarımın gerçekleştirilmesinde yardımlarını esirgemeyen Dr. Sibel ADA’ya sonsuz teşekkür eder, sevgilerimi sunarım.

Doktora sürecimin zorluklarını benimle yaşayan, zaman zaman ihmal ettiğim ama her zaman benimle birlikte yürüyen, koşulsuz sevgisini hep hissettiğim, duyarlılığı, sabrı ve sakinliği ile bana kol kanat geren, sol yanımda, canım, sevgili eşim Murat’a ve canımdan öte, güneşim, nefesim, ruhum canım kızım Deniz’e ne kadar teşekkür etsem azdır. Sizleri çok seviyorum.

Eğitimin hayattaki en büyük hazine olduğu gerçeğini bana aşıl原因 ve en büyük yatırımdan kendine yatırım olduğunu her fırsatta dile getiren, belirlediğim amaçlara ulaşmam için gerekli istek, çaba ve motivasyonu göstermemde maddi ve manevi desteklerini ve kaynaklarını hiç esirgemeyen Babam Okay TAYGUR ile Annem Ümit TAYGUR’a sonsuz teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunuyorum. Sevgili kardeşim Uğursen TAYGUR ARIKAN’a da yanımda olup desteğini esirgemediği,

varlığı ile güç verdiği için çok teşekkür ediyorum. Yeğenlerim Dila ve Cansu ARIKAN'a da sevgileri ve varlıklarıyla bana neşe ve güç verdikleri için sonsuz sevgilerimi sunuyorum. Sizler iyi ki varsınız.

Tez sürecinde beni evlerinde kabul eden, sonsuz özverileri, güler yüzlü davranışları, beni kabul eden tavırları ile araştırmamı mutlu olarak yürütmemi sağlayan sevgili bebeklere ve ailelere de sonsuz teşekkür ediyorum.

SİMGELER VE KISALTMALAR

ABBGF	Anne Gözüyle Bebek Bağlanma Görüşme Formu
BDSS	Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti
BEOGF	Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu
EOT-GDP	Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programı
KGO	Kapsam Geçerlik Oranı
PDGF	Programı Değerlendirmeye Yönelik Görüşme Formu

ŞEKİLLER

Şekil 2.1 İç içe karma desen	79
Şekil 2.2. Araştırma Süreci Akış Şeması	83
Şekil 2.3. Örneklem Seçimi Aşamasında Deney ve Kontrol Grubu BDSS Puanları	85
Şekil 2.4. Çalışma Grubunun Belirlenmesi	85
Şekil 2.5. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Maddelerinden Örnekler	97
Şekil 2.6. Annelere Yönelik Bağlanma Oturumu	106
Şekil. 2.7. Annelere Göre Bebeklerinin Özellikleri	111
Şekil 2.8. Annelerin Bebekleri ile Olan İlişkilerini Tanımlaması	112
Şekil 2.9. Annelerin Bebeklerinin Diğer Yetişkinler ile Olan İlişkilerini Tanımlaması	114
Şekil 2.10. Annelerin Bebeklerinin Yabancı Bir Ortama Girdiğindeki Tepkilerini ve Davranışlarını Tanımlamaları	115
Şekil 2.11. Annelerin Bebeklerinin Gereksinimleri Zamanında Karşılanmadığında Tepkilerini ve Davranışlarını Tanımlamaları	117
Şekil 2.12. Annelerin Bebeklerini Nasıl Sevdiklerini Tanımlamaları	119
Şekil 2.13. Annelerin Bebeklerinden Ayırılma Durumları	120
Şekil 2.14. Annelerin Uygulanacak EOT-GDP'den Çocuk ile İlgili Beklentileri	123
Şekil 2.15. Annelerin Uygulanacak EOT-GDP'den Kendileri ile İlgili Beklentileri	125
Şekil 2.16. Veri Analizinde Kullanılan Yöntemlerin Özeti	136

Şekil 3.1. Deney ve Kontrol Grubu Bebeklerin BDSS Ön test Puanları	138
Şekil 3.2. Deney ve Kontrol Grubu Bebeklerinin BDSS Son Test Puanları	139
Şekil 3.3. Deney Grubundaki Bebeklerin BDSS Ön Test, Son Test ve Kalıcılık Testi Puanları	140
Şekil 3.4. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Ön test, Son Test ve Kalıcılık Testi Puanları Dağılımı	143
Şekil 3.5. Uygulamaya Hazırlık Süreci Bebeğin Hazırlanması Bölümü Puan Ortalamaları	145
Şekil 3.6. Bebek-Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Uygulama Süreci Bebeğin Hazırlanması Alt Bölümüne Ait Maddelerin Gözlenme Sıklığı	146
Şekil 3.7. Uygulamaya Hazırlık Süreci Ortamın Hazırlanması Bölümü Puan Ortalamaları	147
Şekil 3.8. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Uygulama Süreci Ortamın Hazırlanması Bölümüne Ait Maddelerin Gözlenme Sıklığı	148
Şekil 3.9. Uygulama Süreci-Anne Bebek Etkileşimi Duyarlılık Alt Bölümü Puan Ortalamaları	149
Şekil 3.10. Bebek-Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Uygulama Süreci Duyarlılık Alt Bölümüne Ait Maddelerin Gözlenme Sıklığı	150
Şekil 3.11. Uygulama Süreci Anne Bebek Etkileşimi İstekli Olma Alt Bölümü Puan Ortalamaları	151
Şekil 3.12. Bebek-Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Uygulama Süreci İstekli Olma Alt Bölümüne Ait Maddelerin Gözlenme Sıklığı	152
Şekil 3.13. Uygulama Süreci Anne Bebek Etkileşimi Yönetme Alt Bölümü Puan Ortalamaları	153

Şekil 3.14. Bebek-Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Uygulama Süreci Yönetme Alt Bölümüne Ait Maddelerin Gözlenme Sıklığı	154
Şekil 3.15. Uygulama Sürecinde Bebek Bölümü Puan Ortalamaları	155
Şekil 3.16. Bebek-Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Süreci Uygulama Sürecinde Bebek Bölümüne Ait Maddelerin Gözlenme Sıklığı	156
Şekil 3.17. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Sonuçları (Bebek 1)	157
Şekil 3.18. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Sonuçları (Bebek 2)	159
Şekil 3.19. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Sonuçları (Bebek 3)	161
Şekil 3.20. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Sonuçları (Bebek 4)	163
Şekil 3.21. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Sonuçları (Bebek 5)	165
Şekil 3.22. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Sonuçları (Bebek 6)	167
Şekil 3.23. Annelerin Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programından Uygulama Öncesi Beklentilerine İlişkin Görüşleri	169
Şekil 3.24. Annelerin Uygulanan Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programının Bebeklerine Kazandırdıklarına İlişkin Anne Görüşleri	171
Şekil 3.25. Annelerin Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programının Kendilerine Katkılarına İlişkin Görüşleri	173
Şekil 3.26. Annelerin Uygulanan Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programının Ailelerine Katkılarına İlişkin Görüşleri	175
Şekil 3.27. Annelerin Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programının Yeniden Uygulanması Durumunda Programda Olmasını İstediklerine İlişkin Görüşleri	179

ÇİZELGELER

Çizelge 2.1. Deneysel Desenin Simgesel Gösterimi	79
Çizelge 2.2. Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programının Uygulanma Süreci	80
Çizelge 2.3. Deney ve Kontrol Grubundaki Bebeklerin Demografik Özellikleri	86
Çizelge 2.4. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Uzman Görüşlerinin Değerlendirilmesi	95
Çizelge 2.5. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Puanlarına İlişkin Krippendorff Alfa Katsayısı	99
Çizelge 2.6. Anne Gözüyle Bebek Bağlanma Görüşme Formu Uzman Görüşlerinin Değerlendirilmesi	101
Çizelge 2.7. Programı Değerlendirmeye Yönelik Görüşme Formu Uzman Görüşlerinin Değerlendirilmesi	103
Çizelge 2.8. Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programına Yönelik İhtiyaç Analizi Sonuçları	127
Çizelge 3.1. Deney ve Kontrol Grubundaki Bebeklerin BDSS Ön Test Puanlarına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları	137
Çizelge 3.2. Deney ve Kontrol Grubundaki Bebeklerin BDSS Son Test Puanlarına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları	138
Çizelge 3.3. Deney Grubu BDSS Ön Test-Son Test ve Son Test-Kalıcılık Puanlarına İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları	140
Çizelge 3.4. Deney Grubu BEOGF Ön Test- Son Test ve Son Test- Kalıcılık Puanlarına İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları	142

1. GİRİŞ

Bireyin fiziksel, sosyal, duygusal, dil ve bilişsel olarak olumlu gelişebilmesi, sağlıklı bir çocukluk yaşantısı geçirmesi ile doğrudan ilişkilidir. Çocuğun gelişiminde anne ile çocuğun ilişkisi, etkileşimi ve bu etkileşimin kalitesi oldukça önemlidir. Çocuğun ilk üç yılında tutarlı ve pozitif iletişim ile annenin duyarlı bakımı sağlıklı gelişim için oldukça kritik bir önem taşır (Komisar ve Miner, 2017). Özellikle çocuğun birincil bakım veren kişi (genellikle anne) ile kurduğu ilişkilerin niteliği sosyal ve duygusal anlamda olumlu gelişimin temelini atar.

İnsan sosyal bir varlık olarak gruplar içinde hayata tutunur ve büyür (Ruppert, 2011 ve Soysal ve ark. 2005). İnsan yavrusu, doğadaki diğer canlılar gibi erken yaşta motor beceri, beslenme ve korunma gibi faaliyetlerde yeterli kapasiteye sahip olamadığı için diğer yetişkinlerin bakımına ihtiyaç duymaktadır. Etoloji ve evrimsel yaklaşımlar, erken yaşta anneye yakın kalmak insanın doğumdan sonra hayatta kalma şansını arttırdığını ifade etmektedir (Sümer, 2012 ve Sümer ve ark., 2016). Bu kaçınılmaz durum bağlanma ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Bağlanma, bireyin kendisi için mühim olarak değerlendirdiği kişilere karşı geliştirdiği etkili duygusal bağlar olarak tanımlanır (Bowlby, 1973). Bağlanma, bebekler ile anne babalar arasında duyguya dayanan olumlu ve birbirlerine yönelik yakın ilişkinin kurulmasıdır ve aynı zamanda güçlü ve güvene dayalı bağ olarak tanımlamaktadır (Acar Şengül ve Yükselen, 2015). Bowlby (2012), bağlanmayı yakınlık arama ve sürdürme, Stern (2017) bağlanmayı, fiziksel yakınlık ve güvenlik hislerini düzenleyen bütün olaylar, karşılıklı yaratılan deneyimler, Trawick-Smith (2014), ise bebeklik döneminde başkaları ile duygusal bağ kurmak olarak tanımlarlar. Bebeğin kendi ihtiyaçlarını karşılayan figür ile kurduğu bağlanmaya dayalı temas emniyet, güven ve sığınma için en temel unsurdur (Berk, 2013; Delgado ve ark., 2017 ve Sümer, 2012). Bağlanma davranışı diğerinde yakınlık arama ve sürdürmedir (Bowlby, 1969). Bağlanma durumu, önemseme ve uyum sağlama üzerine inşa edilir. Anne bebek ilişkisinde bebeğin ihtiyaçları ile annenin bu ihtiyaçlara verdiği karşılık ve geri bildirim bağlanma durumunu ortaya çıkartır. Anne ile bebeğin etkileşiminin kalitesinin yüksek olması güvenli bağlanmanın temelini oluşturur. Bowlby (1988)'e göre yeni doğanda annesine

karşı bağ, tohum halinde bulunur (Bee ve Boyd, 2009) ve bu bağ bebeğin hayatta kalması için çok önemlidir. Başka bir deyişle, bebek, dünyaya bağlanma sistemi ile gelir ve bu bağlanma sistemi tetiklenmeye ve biçimlendirilmeye hazır olarak donatılmıştır. Bu sistem bebeğin hayatta kalmasını ve korunmasını garantilemek için bulunur ve bebek kendini tehdit altında hissettiğinde ya da stres işaretleri aldığında aktif hale gelir (Sümer, 2012). Dolayısıyla bağlanmanın oluşumu ile başlayan dönemden bitişine kadar ki dönem olan ilk iki yıl arasında anne ile bebeğin etkileşiminin olumlu yönde desteklenmesi güvenli bağın kurulmasında etkili olmaktadır.

Anne bebek arasındaki ilişkinin niteliği de bağlanmayı etkileyen önemli bir faktör olarak görülmektedir (Akgün, 2008; Akgün ve Yeşilyaprak 2011; Driscoll ve Easterbrooks 2007 ve Noll ve Harding 2003). Van Ijendoorn ve ark. (1992) yaptıkları çalışmada bebekleriyle olumsuz yönde iletişim kuran annelerin çocuklarında hem kaçınıcı hem de karşı koyucu bağıllık türlerine rastlandığı görülmüştür. Lyons-Ruth ve ark. (1990), bebeğine karşı olumsuz davranış uygulayan anneler ile on sekiz aylık bebekleri yabancı durum prosedürünü kullanarak evde gözledikleri çalışma sonucunda sorunları olan annelerin bebeklerine sıklıkla saldırgan bir biçimde karıştıkları ve bu annelerin bebeklerinde yüksek oranda güvensiz bağıllık ilişkisi görüldüğü belirlenmiştir. Bu çalışma sonucunda elde edilen bu sonuç doğrultusunda annelere destek ve eğitim verilmesinin gerekli olduğu düşünülerek, bir eğitim destek programı geliştirilmiş, geliştiren program uygulanmış ve eğitim programının uygulama sonrasında annelerin, araştırmacılar destek görme süreleriyle bebeklerine karşı ilgi arasında olumlu bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Genel olarak bağlanmayı etkileyen faktörler ele alındığında anne ve bebeğe bağlı faktörler ele alınabileceği görülmekte olup, bu faktörlerin temelinde anne bebek arasındaki ilişkinin niteliğinin artırılması yani etkileşimli oyunlar ile desteklenebildiği görülmektedir (Akgün, 2008; Akgün ve Yeşilyaprak 2011; Driscoll ve Easterbrooks 2007; Noll ve Harding 2003 ve Schaefer ve Drewes, 2013).

Etkileşimli oyunda anne bebeği neyin etkilediğini, sevindirdiğini, uyardığını, öfkeyi neyin tetiklediğini, dikkatini neyin çektiğini keşfeder. Sonuç olarak bebek ve anne arasında karşılıklı nitelikli ilişki kurulmuş olur. (Gander ve Gardiner, 2010).

Bowlby ve Ainsworth, “bağlanma güvenliğinin gelişmesinin altında yatan ebeveyn-çocuk etkileşimleri, ebeveyn-çocuk etkileşiminin diğer yönlerinden örneğin oyun ile ayırt edilebilir” diyerek oyunun önemini vurgulamışlardır (Haltigan, ve ark., 2012). Bell (1979)’da anne bebek etkileşimlerini incelediği bir çalışmada, bebeğin tek başına mırıldanırken aslında işi olan annesinin hemen dikkatini çektiğini, bu mırıldanmanın anne için karşı konulamaz bir etki yarattığını ve anne ile bebek arasında oyun başladığını belirtmiştir. Böylece anne ile bebek arasında beklenti biçimleri, karşılıklı tepkiler ve karşılıklı duyarlı davranışlar geliştiği gözlenmiştir (Gander ve Gardiner, 2010).

Bowlby (1969)’a göre, bebek anneyle bağ oluştururken çeşitli aşamalardan geçer. İlk aylarda, bebekler için çevresindeki herkes onun ilgi odağıdır. Buna göre, onlara sokulurlar, tutmak isterler, gülümserler. Bağlanmanın kökleri bu dönemde atılır. İkinci aşamada ise artık bağlanma figürlerini sınırlandırmış olup kendisine ilgi gösterenlere ilgi gösterirler. Bebek altı aylık iken bağlanma aşamasına geçilmiş olur. Güvenli üs davranışı burada devreye girer. Bebek sekiz-on aylıkken anneden ancak kısa mesafe ayrılmayı göze alabilir. Kendini de güvende hissetmek için sık sık geriye bakar. Annesinin yanına giderek onunla temas kurar ve annesinden ne kadar uzaklaşabildiğinin farkına varır. Bu da bağlanmanın var olduğunun önemli göstergelerinden biridir. Ayrılık kaygısı ve yabancı korkusu altı dokuz ayları arasında gerçekleşirken, on iki ile on altı ay arasında görülme sıklığında artış görülür. Yirmi dördüncü aydan itibaren azalmaya başlar (Bee ve Boyd, 2009; San-Bayhan ve Artan, 2012 ve Trawick-Smith, 2014). On iki- on altı ay arasında bebeğin yürümeye başlaması ve özgürce hareket etmesi bebeğe çok büyük bir coşku verirken, bir taraftan da kaygı duyarlar. Ayrılığa karşı çıkan bazı davranışlar gösterirler. Çocuk bu dönemde hem kendini göstermek isterken hem de çevrede karşılaştığı her şeyle baş edemeyeceğini hisseder. Bu duygular birbiriyle çatışır. Kısaca on iki ay sonrasında bebeğin bağlanma özellikleri daha net gözlemlenir (Bowlby, 1969; Bowlby, 2012a;

Bowlby, 2012b ve Bowlby, 2014). Bu bağlamda yaşamın ilk yılları, özellikle kesinleşmiş bağlanma evresi olan, aynı zamanda ayrılık anksiyetesinin de sıklıkla artmaya devam ettiği ve 24. Aydan itibaren azalmaya başladığı 12-24 ay arasında çocukların bağlanma davranışlarının gözlemlenmesi önemli bir zaman aralığıdır. Bağlanma süresi be oyun ile ilgili çalışmalardan yola çıkarak bu çalışmada Bağlanma süresi ve oyun ile ilgili çalışmalardan yola çıkarak Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programının bebeklerin bağlanma düzeylerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.1. Bağlanma

Bu bölümde bağlanmanın tanımı ve önemi, bağlanma kuramları, bağlanmayı etkileyen faktörler konuları ele alınmıştır.

1.1.1. Bağlanmanın Tanımı ve Önemi

İnsanlar ilişki kurmaya yatkın olarak doğarlar. Olumlu ve uzun süreli ilişkilerin kurulmasının temelinde bağlanma yatar. Bowlby (1969), bağlanma davranışını yakınlık arama ve sürdürme olarak tanımlar. Bağlanma kavramı, bireylerin aidiyet ve güven gereksinimi sebebiyle yakın ilişki içinde oldukları kişilerle sağladıkları uzak olmayan duygusal bağı tanımlar. Bu duygusal bağ yaşam boyu devam eder. Bu bağ insanların kendileri için hayati önem taşıyan kişilere karşı geliştirdikleri güçlü duygusal bağıdır (Bowlby, 1969).

Bağlanma doğanın evriminde bulunur. Bütün canlılar birlikte yaşamlarını sürdürmek zorunda olduklarından bağlanmanın itici gücü ile birbirlerine yakınlaşırlar. Bağlanma anlık ten ya da beden teması ile görme, koklama, tatma ve duyma gibi duygusal algılamalar ile birlikte gerçekleşir. Sevgi ve korku gibi duygular ile konuşma bu bağlanma oluşumuna eşlik eder. Bağlanma senkronize bir şekilde oluşur. Eş

zamanlı ve karşılıklı adaptasyon süreci içinde, her bir üyenin diğer üye üzerinde iz bırakması ile gelişir (Ruppert, 2011). Bağlanmanın temel biçimi anne ile oluşur. Bebek, ilk önce annesinin memesini emmesiyle fiziksel temasa geçer ve böylelikle annenin kokusunu ve sütünün tadını kaydeder. Bu süreçte göz göze temas kurulur. Anne ile bebeğin karşılıklı tanışma ve bağı kuvvetlendirme süreci, annenin sesini duyma ve söylediklerini anlama şeklinde ilerleyerek karşılıklı bağın gelişimini başlatır ve devam ettirir (Bee ve Boyd, 2009 ve Ruppert, 2011). Anne bebeğin duygulanım kategorisini düzenler, hislerini anlamaya çalışır ve bebeğin davranışını ve yüz ifadesini bu bağ sayesinde daha iyi yorumlar. Anne, duygu düzenleme ile “Bu oyun komik mi, sevecen mi, yoksa rahatsız edici mi? Ya da bu yüz şaşkın mı, yoksa kızgın mı?” gibi sorular sorarak bebeğin davranışını yorumlar. (Stern, 2017). Bu bağ eksik kaldığında ise bebeğin duygusal gelişimi olumsuz etkilenir. Böylece kendiyile ve dış dünya ile ilgili güvenlik duygusu oluşmaz (Winnicott, 2018). Bebek için uygun ve en önemli ihtiyaçlarından biri olan güvenli çevrenin oluşması çok önemlidir.

Bu çevrenin oluşmasında en büyük katkısı bebeğin ilk bağlanma figürü olan ve birincil bakım veren kişiler genellikle de anne sağlar. Anne uygun güvenli çevreyi sağlayamazsa çocuğun kişisel gelişimi ya hiç gerçekleşmez ya da bu gelişim sekteye uğrar. Bebeğe bakım veren kişi olan annenin bebeğini tanıması, ihtiyaçlarını bilmesi, bu ihtiyaçları tutarlı ve dengeli bir şekilde karşılayabilmesi bebeğin tüm gelişim alanlarının olumlu gelişmesine önemli katkı sağlar. Bu tutarlılık ve istikrar bebeğin kendini güvende hissetmesini sağlayarak güvenli bağlanmasını destekler. Bebek yeterince iyi bakım verildiğinde tamamen kendisine ait kişisel bir hayat yaşamaya başlar (Winnicott, 2018). Bebek, sadece ona koruma ve bakım sağlayabilecek bir yetişkinin varlığında hayatta kalabildiği için yaşamını sürdürebilmek için de kendinden daha tecrübeli ve yetkin bir bağlanma figürüne ihtiyaç duyar. Bağlanma kuramına göre bebek bağlanma figürü haline gelen bakım vereniyle temas halindeki durumunu korumaya çalışır, bakım veren yanında olmadığı ya da gittiği zaman onu arar ve bakım verenle temas kurmasında zorluk yaşandığı zaman endişelenir. Bağlanma figürü bebeğin etrafını araştırma ve değerlendirme sırasında gereksinim olduğu anda geri dönülebilecek ve sınırlanacak bir “güvenli üs” işlevi görerek, bebeğin hayatta kalma ve gelişme şansını arttırmaktadır (Ergin, 2009). Yeni doğan ile onun

ihtiyacını karşılayan (bağlanma figürü) arasında kurulan bağlanmaya dayalı birliktelik hayat boyunca diğer yakın birlikteliklere taşınır (Kırimer ve ark., 2014).

Freud, haz bölgesi olarak önem kazanmış olan ilk organın ağız olduğunu belirtmiştir (Freud, 2013 ve Freud, 2019). Beslenme bu nedenle insanın varlığını koruması ve devam ettirmesi yönünde kuvvetli bir araçtır. Freud, bu bölgenin ihtiyacının giderilmesinin önemini vurgulamıştır. Bu bakımdan sevmek, tatmin edilmiş beslenme ihtiyacının giderilmesi olmakla birlikte, bağlanma sürecinin en önemli ürünüdür (Bowlby, 1969 ve Bowlby, 2012). Harlow ve Zimmerman (1959), bu görüşün yeterli açıklama yapmadığı görüşünü ortaya koyarak, bir bebek için temas etme rahatlığının güven verici bir bağlanma sağladığını belirtmişlerdir. Bu bedensel temasın basit bir temastan ziyade interaktif olmasının daha da önemli olduğunu vurgulamışlardır (Rosenblum ve Harlow, 1963). Bowlby (1969) bağlanmayı, iki yönlü bir seçenek olarak değerlendirmiştir. Bebekler yetişkinlerin, dikkatini cezbeden şefkat, merhamet, vicdan sevgi ve ilgi gösterme gibi güçlü duyguları besleyen sosyal davranışlar – gülümseme, göz kontağı kurma, agulama- gösterirler. Yetişkinler bebeğin hareketlerine samimiyetle ve etkileşim kurarak karşılık verirler. Böylece bebekler ve onların yaşamında hayati önem taşıyan kişiler birbirlerine bağlanırlar (Trawick-Smith, 2014). Bu bağlamda bağlanma kuramı; beslenme ilişkisinin, bağlılığın temelini oluşturduğunu kabul etmekle birlikte, bebeklerin ebeveynleri ile sabit bir ilişkiden çok interaktif bir ilişki kurmasının bağlanmanın niteliğini yükselttiğini vurgular. Bu görüşleri ele alan bağlanma kuramlarını ayrıntılı olarak ele almak gerekmektedir.

1.1.2. Bağlanma Kuramları

Gelişimsel kuram ve yaklaşımların temelinde ebeveyn ile bebek arasındaki ilişkinin niteliğinin önemi üzerinde durulur. Etkileşim ve kurulan ilişkinin niteliği gelişimin her aşamasında ciddi rol oynar. Bağlanma kuramları da çocuğun kişilik oluşumunda, bilişsel, duygusal ve davranışsal gelişiminde ana-baba çocuk ilişkilerinin yaşamın her alanına (romantik, iş yaşamı ya da eğitimsel yaşam) etkisi olduğunu ileri

sürer (Schultz ve Schultz, 2002; Sroufe ve ark., 2005; Sümer ve Şendağ, 2009 ve Whelan ve Stewart, 2017)

Bağlanma kuramı, psikanalitik bakış açısından etkilenmiş ve sonrasında yeni bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. Kuram, nesne ilişkileri kuramı çerçevesinde gelişmiştir (Fonagy, 2001 ve Cortina ve Mario, 2003). Nesne ilişkileri kuramı geleneğinde yetişen John Bowlby'nin geliştirdiği Bağlanma Kuramı, nesne ilişkileri kuramının eksik kaldığı ve açıklayamadığı noktaları geliştirmiş, daha genişletmiş ve gelişime dayalı psikolojik temelli bir kuram halini almıştır. Kendi çerçevesinde temel çizgilerini belirginleştirerek nesne ilişkileri kuramından kopmuş ve kendine özgü bir kuram olmuştur. Bu bölümde sırasıyla, psikanalitik kuram ve bağlanma, davranışçı kuram ve bağlanma, Lorenz'in Bağlanma Teorisi, Harlow deneyi ve bağlanma, Bowlby'nin etolojik kuramı ile Mary Ainsworth'un bağlanma kuramına yer verilmiştir.

1.1.2.1. Psikanalitik Kuram ve Bağlanma

İlk kez Sigmund Freud, bebeğin annesi ile kurulan duygusal bağın daha sonra kurulacak olan ilişkilerin temelini oluşturduğunu ileri sürmüştür (Berk, 2013). Freud (1958)'e göre yeni doğan bebeğin ilk başta açlık dürtüsü ile doğduğunu belirterek bu dürtüyle birlikte çeşitli güçlü dürtülerinde açlık dürtüsüne eşlik ettiğini belirtmiştir. Anne ise dürtülerin boşalımının gerçekleştiği bir nesnedir. Bütün bebekler gerilimlerini azaltan ve tüm ihtiyaçlarını karşılayan annelerine bağlanırlar. Ağızla ilgili hazların karşılanmasında birincil bağlanma figürü olarak anne, bağlanmanın oluşmasında önemli rol oynar (Freud, 2019; Freud; 2013 ve Snowden, 2013). Bu bağ açlık dürtüsü ve meme arasında emme refleksi ile kurulur. Psikanalitik bakış açısı beslemeyi, ilk bakımı veren kişilerin ve bebeklerin yakın duygusal bağı geliştirmelerinde merkeze alır. Freud için içgüdüler asi ve asosyaldır ve ancak insan kişiliğinde varolan ego'nun mücadelesi sayesinde uyum içine girer (Fairbairn ve Winnicott, 2012; Freud; 2013, Freud, 2019 ve Snowden, 2013). Freud 0-2 yaş aralığını oral dönem olarak adlandırır. Bu dönemde bebeğin beslenme ihtiyacı ağızla başladığı

için ağız, dil ve dudaklar en birincil odak bölgelerini oluşturur. Freud bağlanmanın temelde, yiyecek ihtiyacını giderme üzerine kurulmuş olduğunu savunur. Buna göre, bir bebeğin kendini tehlike içinde zannetmesi ancak tatmin edilmemiş fizyolojik ihtiyaçlardan kaynaklı olaur. Bebek ihtiyaçlarının karşılanmaması nedeniyle aşırı uyarılmışlık halini alır. Bebek bu durumda normalin dışına çıkar. Bebek için oluşan bu tehlike aslında bebeğin kendisinin yalnız olduğunu düşündürtür. Bebek yalnızlıkla mücadelesinde savunmasıdır. Anne bebeğin varlığını algılayarak bu tehlikeli durumu sonlandırır. Anne bebeğin tüm ihtiyaçlarını fark edip onu huzura kavuşturduğu için bebek annesinin varlığını algılamak ister. Bebek tatmin edildikçe annesine bağlanma geliştirir (Freud, 1935).

1.1.2.2 Davranışçı Kuram ve Bağlanma

Davranışçı Kuramın ilk belirleyicisi olan John B.Watson, davranış bilimi adını verdiği anlayış çerçevesinde, çocukların öğrenmelerinin çevre tarafından bir amaç doğrultusunda şekillendirmeleri gerekliliği üzerinde durur. Bu kurama göre çocuğun zihni ilk doğduğunda boş bir levha gibidir. Kalıtım ve olgunlaşma ile birlikte çevrenin etkisi ile kişilik ve davranışlar gelişir. Bebek ilk doğduğunda refleksif hareketler gösterir. Ebeveynlerin davranışları ve yakın çevrenin etkisi ile sosyal ve duygusal gelişimi desteklenir. Yenidoğan'ın ilk olarak genel davranışları gözlemlenebilir, fakat bebeğin kapasitesi, yetenekleri, mizacı, kişiliği, zihinsel yapısı ve niteliği ve tüm iç duygusal yaşamı gözlemlenemez. Duygusal durum ve çocuğun korkabileceği her şey, içinde büyümesine izin verilen ortamın sonucudur. Çocuk içgüdüsel olarak annesini sevmez. Onda sevgi tepkisi annesinin okşaması, tenine, dudaklarına ve cinsel organlarına hafifçe dokunması ile olur (Watson ve Watson, 1928). Öğrenme, klasik ve edimsel koşullama sistemleri ve ebeveynlerin gösterdiği pekiştireçler yoluyla olur. Davranışçı kuram, beslenmenin önemini vurgulamaktadır ve yetişkinlerin çocuğun gelişimindeki rolüne çok önem verir. Bebekler beslenme için annelerine ihtiyaç duyarlar. Davranışçı açıklamaya göre, bebekler annenin yumuşak sıvazlamalarını, şefkat dolu kucaklamalarını, sıcak tebessümlerini ve sevecenlik dolu sözlerini tercih ederler, çünkü bunlardan her biri anne, anne bebeğin açlığını giderdikçe kaygıdan

kurtulma ve rahatlama ile eşleşmiştir. Dolayısıyla uyarıcı ve tepki mekanizması önemlidir (Watson ve Watson, 1928). Bağlılık öğrenme kuralları sonucunda oluşur. Bebek gerilimden kurtulduktan sonra rahatlama duygusu yaşar. Yakın çevresinde bulunan anneye olumlu duygularını aktararak annenin ilgisini çeker ve bağlanma oluşur. Bebek annesine duyduğu olumlu duyguları Pavlov'un köpeğinin zil sesine ağzının sulanması örneği ile aynı süreci yaşayarak aktarır (Hortaçsu, 1997).

Psikanalitik ve davranışçı yaklaşımların en büyük eksikliklerinden biri de bebeğe bakan kişilerin bağlanma ilişkisine katkısını vurgularken bebeğin özelliklerinin bağlanma davranışından etkisine vurgu yapmamalarıdır (Berk, 2013)

1.1.2.3 Konrad Lorenz'in Bağlanma Kuramı

En popüler etolojik yaklaşımdan birisi Konrad Lorenz tarafından geliştirilmiştir. Kuşları inceleyerek bağlanma davranışına ilişkin içgörülerini elde etmiştir. Lorenz'in yavru kazların mühürleme/basımlama davranışı hakkındaki meşhur çalışması 1935 yılında "Kral Süleyman'ın Yüzüğü" adlı çalışmasında yayınlanmıştır (Bowlby, 1969, Bowlby; 2012). Lorenz (1957), "mühürleme" yi, bir ebeveynin işitsel ve görsel özelliklerinin hızlı bir şekilde öğrenilmesi ve kişinin "mühürlenmiş" olduğu ebeveyni takip etme ve ona yakın olma eğilimi olduğunu varsaymıştır. Lorenz (1957) ayrıca "mühürleme" nin belirli özelliklerini öne sürmüş, genç bir organizmada çok sınırlı olgunlaşmanın olduğu kritik dönemde meydana geldiği ve bu sürecin hem hızlı hem de geri döndürülemez olduğunu düşünmüştür. "Mühürleme" için kritik dönemin yumurtadan çıktıktan sonra 13 ve 74 saat içinde gerçekleştiği ileri sürmüştür. Konrad Lorenz yabankazları üzerine yaptığı mühürleme çalışması ile doğumdan kısa bir süre sonra çoğunlukla bir ya da ikinci günde belirli kuşların örneğin kazların annelerinin ve bu sayede türlerinin ayırıcı özelliklerini en iyi şekilde öğrenme becerisine sahip olduklarını ileri sürmüştür. Bu tür yavru hayvanlar bu dönemde bir uyararı izlemeyi öğrenir ve o uyararı tercih etmeye başlarlar. Bu duruma mühürleme/basımlama adı verilir (Miller, 2008). Bu yavrular en başta büyüklüğü belirgin bir genişlikte olan ve hareket eden herhangi bir nesneyi takip

edecektir. Bu şu demektir ki, doğduktan kısa bir zaman sonra ve hemen hareket edebilen prekossyal (doğduktan ya da yumurtadan çıktıktan kısa bir süre sonra yuvadan ayrılabilen) diye bilinen hayvan türlerinde bir takip etme tepkisi bulunmaktadır. Bu türler birkaç gün sonra nesneden yemek ve rahatlatılma elde edip etmemesine bakmaksızın alıacak ve benzer nesneleri takip edecektir. Bu nesneler ona bakan insan bile olsa geçerlidir (Bowlby, 1969, Bowlby; 2012 ve Miller, 2008). Lorenz bir kuluçka makinesine koyarak ürettiği yaban kazları yavrularının kuluçka makinesinden çıkar çıkmaz ilk canlı ve hareket eden nesne olarak kendisini takip ettiğini gözlemlemiştir. Kazlar annelerinin yanına konduğu zaman bile annelerinden ayrılarak Lorenz'i takip etmişler ve anne olarak benimsemişlerdir (Lorenz, 1957). Daha sonra atlar, koyunlar, kediler ile ilgili yapılan çalışmalarda da bu hayvanlar kendilerine bakan insanları basımlamışlardır (Bowlby, 2012 ve Miller, 2008). Mühürleme/basımlama yavrunun hayatta kalma şansını artırır çünkü bu durum annelerine ve dolayısıyla yiyecek ve barınağa yakın durmalarına sebep olur. Böylece tehlikeli durumlardan uzak kalarak hayatta kalma şanslarını artırırlar (Miller, 2008). Lorenz (1957) bağlanmanın gelişimsel sürecini aynı zamanda “geri döndürülemez” olarak nitelendirmiş çünkü bir kez mühürlenildiğinde, başka bir uyarana mühürlenilemeyeceğini belirtmiştir. Lorenz'in mühürleme ile katkı sağladığı önemli detaylar göze çarpmaktadır. Bu özelliklerin hayatın sadece kısa ve hayati öneme sahip olunan döneminde oluşması, geri dönülebilirliğinin olmaması, dürtüsel olarak öğrenilmesidir (Bowlby, 1969). Lorenz'in varsayımları ve teorileri, en önemlisi insan anneler ve bebekler arasında oluşan bağlar olmak üzere diğer türlere genelleştirilmiştir (Beaudoin; 2006).

1.1.2.4. Harry Harlow'un Deneyi ve Bağlanma

Harry Harlow, annenin bebeğin tüm fizyolojik ve duygusal ihtiyaçlarını karşılayan olması nedeniyle, anne ve bebek arasında duygusal bir bağın oluştuğunu ileri sürer. Bu da Bowlby'nin araştırmalarının temel noktasını oluşturur. Freud ve davranışçı kuramı destekleyen diğer araştırmacılar bebeklerin ebeveynlerine bağlanmalarını beslenmelerinin ebeveynleri tarafından karşılanmasına dayandırmışlardır. Bağlanmayı daha iyi anlayabilmek için Harry Harlow yeni doğan

rhesus maymunlarının anneleriyle bağ kurma mekanizmalarını incelemek istemiştir (Baysinger ve ark, 1973). Harlow araştırmaları neticesinde Bowlby'nin kuramını destekleyen araştırma sonuçları elde edilmiştir. 1950'lerde yapılan ve ünlü bir deney olan "Harlow'un maymun deneyi" bağlanmanın, açlığın giderilmesine bağlı olmadığını göstermiştir. Buna göre bu araştırma ile bir yavru için temas etme rahatlığının, güven verici bir bağlanma sağladığını ve güvenli bağlanmanın en önemli yapıtaşı olduğunu ortaya koymuşlardır (Harlow ve Suomi, 1970). Harlow ve Zimmerman (1959), 1958'de bağlanmayı değerlendirmek için bir deney yapmışlardır. Harlow, rhesus yavrularını doğar doğmaz annelerinden ayırarak başka kafeslere koymuştur. Bu kafeslerin içerisine telden yapılmış ve süt veren anne ile süt vermeyen ama yumuşak kumaşlarla sarılmış yapay anne yerleştirmiştir. Rhesus maymunlar, telden yapılma yapay anneye sadece beslenmek için yaklaşmışlar ve karınlarını doyurduktan hemen sonra da kumaştan yapılma yumuşak yapay annenin kucağına giderek tüm vakitlerini onunla birlikte olarak geçirmişlerdir. Bu anneye daha çok sokulmuş ve sarılmışlardır. Bu araştırmada rhesus maymun yavrularının büyük bir kısmının vakitlerini kumaş kaplı yapay anne ile geçirmeleri ve sadece beslenmek için diğer anneye gitmeleri, bedensel temasın önemini ortaya koymuştur. Bu araştırmanın bir diğer kısmında ise, rhesus maymun bebeklerine hafif sıcak demir ve kumaş kaplı serin bir ortam hazırlanmıştır. Kullanılan yapay anneden olan kumaş anne, havlu kumaştan bir kılıfla kaplı bir silindir ahşaptır ve tel anne bir hırdavat-kumaş silindiridir. Başlangıçta, sünger kauçuğu, kumaş annenin havlu kumaş kılıfının altına yerleştirilmiştir ve her annenin taşıyıcı annesinin arkasına bir ampul yerleştirilerek radyan ısı sağlanmıştır. Maymunların hafif sıcak demirleri tercih ettikleri gözlenmiştir. Bu deneyle de ısı nedeni önem kazanmış ve Harlow'un, annenin sadece fizyolojik ihtiyaçları sağlamadığı görüşü önem kazanmıştır. Bunun yanında rahatlık ve sıcaklık sağlamanında annenin bebek ile ilişkisinin niteliğini geliştirmede önemli yeri olduğu bu çalışma ile desteklenmiştir. Araştırmanın üçüncü kısmında ise, bebek maymunlar korktukları veya alışık olmadıkları bir uyaran ile karşı karşıya kaldıklarında da bedensel temas sağlamak için kumaştan yapılmış yapay anneyi kullanmışlar ve onu koruma kalkanı olarak görmüşlerdir. Bir oyuncak ayı davul çaldığı zaman bu yapay anneye sığınmışlardır. Tehlikeli durum sona erdiğinde bu maymunlar tekrar annelerinden ayrılarak çevreyi keşfe çıkmışlar ve sonra tekrar yapay annelerine geri

dönmüşlerdir. Sergilenen bu davranış ile kumaş kaplı yapay annenin yiyecek sağlamadığı halde tehlikelerden koruyan bir anne olarak algılandığı, besleyen anne ile sadece beslenme ihtiyacını gidermek için yanına gidildiği ve herhangi bir bağlanma geliştirmede ortaya çıkmıştır (Harlow ve Zimmerman, 1959). Baysinger ve ark. (1973) bebek maymunlarda kullanım için değişken sıcaklıkta bir vekil anne yaratmışlardır. Sıcaklık değişkeninin anne bebek bağlanmasına etki edip etmediğini inceledikleri 9 haftalık araştırmada düşük vekil anne sıcaklığının bebek maymunun rahatsız edici davranışlarını dramatik bir şekilde arttırdığı ve patolojiye giden rahatsızlıklara yol açtığını belirlemişlerdir.

Bu araştırmalar sonucunda Harlow'a göre fiziksel temas ve sıcaklık anne bebek bağlılığının kurulmasında önemlidir. Harlow, Bowlby'nin ilk bağlanma figürü ile kurulacak olan bağlılık ilişkisinden yoksunluğun sonraki kurulacak ilişkilerin belirleyicisi olduğu doğrultusundaki hipotezini desteklemiştir (Harlow ve Zimmerman, 1959). Anne-çocuk birlikteliği sonucu oluşan karşılıklı sevgi bağının ileriki yaşantıya olan en önemli katmadeğeri, ileriki dönemlerde diğer insanlarla kurulan bütün ilişkilerde güven duygusunun temelini oluşturmasıdır. İnsan bebekleri de ilk bağlanma figürü olan annenin dışında babalar, kardeşler, büyük anne ve büyük babalar gibi ender besleyen aile üyelerine bağlanırlar. Batı kültürlerinde bazı çocuklar bebeğin beslenmesinde hiçbir yeri olmayan nesnelerle duygusal bağlar geliştirirler. Bu çocukların yalnız uyuyan ve ana-babalarından gün içerisinde sık sık ayrılan küçük çocuklar olduğu görülmüştür (Tüzün ve Sayar, 2006). Sonraki araştırmalar fiziksel temasın bağlanmaya olan etkisinin önemli olduğuna dair sonuçlar verse de tek ve en önemli etmen olmadığını göstermiş, bağlanmada karşılıklı etkileşim içinde olmanın önemli bir etmen olduğu araştırmalarla desteklenmiştir (Crugnola ve ark, 2009; Lyons-Ruth ve ark; 1990; Sümer ve ark., 2016).

1.1.2.5. John Bowlby'nin Etolojik Kuramı

Bugün bebekle ilk bakımı veren kişi arasındaki duygusal bağı açıklayan en kabul görmüş kuram “etolojik bağlanma kuramı”dır (Berk, 2013; San Bayhan ve Artan, 2012).

Bowlby psikoanalitik kuramla yetişmiş fakat çocuk terapisi yaparken bu kuramın birçok eksigi olduğunu fark etmiştir. Freud psikanalitik kuram bağlamında anne ile bebek arasındaki oluşan ilk bağın, bir anda gelen açlık dürtüsü ile anne memesi arasında kurulan ve bebeğin emme refleksi ile oryaya çıkmış olan bir ilişki olduğunu savunmuştur. Ayrıca Bowlby kendi gözlemleri ile psikanalitik kuram arasında tutarsızlıklar olduğunu belirlemiştir. Bowlby'e göre kurumdaki görevliler tarafından açlıkları giderilip bakım görmelerine rağmen kurumlarda bulunan çocuklar aşırı sıkıntılı ve yoğun kaygılıdırlar. Gelişimde yetersizdirler. Dolayısıyla Bowlby psikoanalitik kuramın “çocuklar annelerini açlık dürtülerini giderdiği için severler” görüşü ile uyuşmadığını dile getirmiştir. Bu durum Bowlby'i bir arayışa götürmüştür (Hazan ve Shaver, 1994). Bowlby yeni doğanın en temel dürtüsünün temas yani ilişkisellik arayışı olduğunu savunmuş ve bu dürtünün bağlanma davranışı ile kurulan sistem aracılığıyla oluşup geliştiğini ve güven hissinin yeniden oluşmasına temel oluşturduğunu belirtmiştir (Uluç, 2012). Bowlby psikanalitik ve biyolojik yaklaşımları ele alarak bir sentez geliştirmiştir. Buna göre, Freud gibi o da insan kişiliğinin köklerinin en erken bebeklik ilişkilerinde yattığını savunarak bu dönem de yaşanan başarısızlık ya da travmanın çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkileyeceğini ve tüm yaşamını şekillendirebileceğini belirtmiştir. (Bee ve Boyd, 2009). Bowlby psikanalitik ekolde yetişmiş fakat gözlemleri sonucunda çocukların sorunlarının tamamen kendi iç çatışmalarından kaynaklanmadığını belirtmiştir. Bu sorunlarının oluşmasının nedenini anne çocuk ilişkisinde aramıştır. Bowlby, Harlow'un annesiz büyüyen maymunların gelişimsel sorunları ile Lorenz'in mühürleme araştırması, Spitz'in yetimhanede büyüyen çocukların sıkıntıları ve Hinde'nin büyüleyici çalışmaları olan grup yaşamındaki rhesus anne ve bebeğinin ayrılma ve birleşme davranışlarında bireysel farklılıkları araştırma konulu makalelerinden ilham almıştır (Bretherton, 1992).

John Bowlby, 1928 yılında üniversiteden mezun olduktan sonra eğitimlerini devam ettirmiş ve 1936'da çocuk eğitim danışmanı olarak çalışmaya başlamıştır. İlk olarak zor çocuklar için okullarda ve yetimhanelerde gönüllü olarak çalışmıştır. İki çocukla yaşadıkları bağlanma konusunu derinlemesine incelemesine sebep olmuş ve çalışma hayatına yön vermiştir (Bretherton, 1992 ve Dixon, 2000). Bu çocuklardan biri, on üç-on dokuz yaş arasındadır. Bu çocuk annesini hiç tanımamıştır. Yalnız bir çocuk olan bu kişi çalma ve gasp olaylarından dolayı okuldan atılmıştır. Diğeri ise Bowlby'nin devamlı yanında olan, nereye gitse takip eden yedi-sekiz yaşlarında endişeli bir çocuktur (Dixon, 2003). Bowlby'nin Londra Çocuk Danışma Kliniği'ndeki notları önemlidir. Bu notlar onun ilk deneysel araştırmasının temelidir (Hazan ve Shaver, 1994). Klinik vakaların geneli okuldaki uyumsuz, zor, sevgi yokluğu bulunan ve hırsızlığa eğilimli erkek çocuklarıdır. "Kırk Dört Genç Hırsız" üzerinde yapmış olduğu araştırmada Bowlby, anne ya da bakım veren figürlerden ayrı kalmış, bu ayrılmadan dolayı acı çekmiş ve canı yanmış, sevgi göstermeyi beceremeyen hırsız çocuklar üzerinde durmuştur ve ayrılık ile sevgi eksikliği arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir (Yörük, 2011). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) bu araştırmayı yapmasından kısa bir süre sonra evsiz çocukların ruhsal sağlığı üzerine konuşma yapması için 1950 yılında John Bowlby'yi bildiri sunmak üzere çağırmıştır (Bretherton, 1992 ve Hazan ve Shaver, 1994). Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'nun bu daveti "kırk dört çocuk hırsız: Kişilikleri ve Yaşamları" konulu makalesinin yayınlanmasından sonra gelmiştir. Bu makalede Bowlby erkek çocuklar içinde anneden erken dönemde ayrılanlar ile daha sonraki süreçte suçlu olma arasında pozitif ve kuvvetli bir ilişkinin olduğunu belirlemiştir. Dünya Sağlık Örgütü Raporu (1951) özellikle yaşamın ilk üç yılı içinde, anne yoksunluğunun, çocukları artan ölçülerde fiziksel ve ruhsal hastalık riski altına soktuğuna işaret etmiştir. Rapor etkili olmuş ve kabul görmüştür, fakat erken anne yoksunluğunun neden ve ne için böylesi olumsuzlaştırıcı etkilere yol açtığını açıklamakta başarısız olmuştur (Bretherton, 1992 ve Hazan ve Shaver, 1994). Bowlby (1952)'e göre bu durumun nedeni, çocukların erken dönemde anne ile gerçek duygusal bir bağ kuramamaları ve dolayısıyla bağlanmadan yoksun kalmaları nedeniyle sevmeyi başaramamalarındandır.

Bağlanma kuramının kurucusu John Bowlby Dünya Sağlık Örgütü Ruh Sağlığı Komisyonu Birinci Bölüm raporunda (1952) “Bebekler ve küçük çocukların ruhsal bakımdan sağlıklı olmaları için en önemli ve gerekli olan şey olan anneyle ya da ona bakım veren ve ihtiyaçlarını karşılayan ve anne yerine geçen her kimse ile her ikisinin de hoşnutluk ve keyif içinde olduğu sıcak, içten ve sürekli bir ilişki içinde olmasıdır” konusuna değinmiştir.

Bowlby’nin bağlanma ile ilgili araştırmaları anne yoksunluğuna olan ilgisinden kaynaklanmıştır. Bowlby ilk bakımı veren kişilerden ayrılmış ve çocuk bakımevlerine yerleştirilmiş bebek ve çocukları gözlemleme sonucunda, bu bebeklerin ve çocukların tepkilerinin iki yönlü olduğunu savunmuştur. Bunun yanında bebek ve çocukların giderek kestirilebilir ve değişmez duygusal tepkiler sergilediklerini görmüştür. Ayrılıklara tepkileri bakımından çocuklar arasında büyük benzerlik vardır. Bunların ilki ağlama ve başkalarının sakinleştirme çabalarına direnci içeren karşı çıkma/protestodur. Bunu edilgenlik ve açık üzüntü ile gösteren umutsuzluk izlemiştir. Üçüncü ve son evre duygusal kopmadır (Bowlby, 2012b ve Hazan ve Shaver, 1994,) Bebeklerin anne yoksunluğuna tepkilerinin en önemli sonuçlarından birisi bebeğin anneden kısa süre bile ayrılrsa bu ayrılıkların uzun süreli etkilerinin olabileceği düşüncesidir. Hala protesto evresindeyken ilk bakımı veren çocuklar gözlenmiştir. Yeniden bakım veren ile karşı karşıya gelen çocukların terkedilmeye karşı aşırı hassasiyet gösterdikleri ve kaygılı oldukları, fiziksel temas istedikleri, onun yakınında kalabilmek için uzun süre ısrarla ağlama ve ayrılmama garantisi için daha aşırı bir gereksinim sergilemişlerdir (Hazan ve Shaver, 1994 ve Sümer ve ark., 2016). Bebek ve çocuk annesinden ayrıldığında gözyaşları içinde ve kızgınlıkla annesini geri ister ve onu tekrar elde edebileceğine dair ümitli görünür. Daha sonra çocuk sessizleşir ve bu süre zarfında kafası hala annesi ile meşguldür ama dönmezse umutları zayıflar ve umutsuzluk evresine girer. Genellikle bu iki aşama birbirinin yerine geçer. Umut kimi zaman umutsuzluğa dönüşürken, bazen de umutsuzluk tazelenen umuda dönüşür. Aradan geçen zaman da değişim gerçekleşir ve bebek annesini unutmuş gibi görünür ve annesi geldiğinde onu görmezden gelir. İlgi göstermez ve onu tanımamış gibi görünür. Bu evre üçüncü evre olan kopma evresidir. Bu evrelerin her birinde bebek ve çocuk için öfke patlamaları ve zarar verici davranışlar görülür. Kopmalar ayrılığın

bitiminden aylar sonrasına kadar da devam eder. Çocuğun eve dönüş sonrası davranışları ayrılma süreci sırasında bulunulan evreye bağlıdır. Çocuk annesi ile karşı karşıya geldiğinde bir süre tepkisiz kalır ve talepkar davranmaz. Anneden ayrılık süresi ve annenin çocuğunu ziyaret sıklığı ne kadar süre tepkisiz kalacağını ve talepkar olmayacağını belirler. Örneğin anne çocuğunu birkaç hafta ya da aylar boyunca ziyaret etmez ise kopmanın ilk evrelerine girmiş olunur. Buna göre tepkisizlik ve talepkar olmama davranışı bir saatten bir gün ya da daha fazlasına kadar sürer. Çocuk annesine karşı yoğun kararsız duyguları attıktan sonra sıkı bir duygu fırtınası yaşanır ve anneye yoğun yapışma davranışı görülür. Anne her ayrıldığında bir dakika bile olsa yoğun anksiyete ve öfke patlamaları yaşanır. Anne haftalar ya da aylar boyunca çocuğun yanında bulunmadığı zaman çocuğun tahammülsüz taleplerine öfkeli suçlamalarına yoğun bir biçimde maruz kalır. Annenin altı aydan daha fazla çocuğundan ayrı kalması ve ayrılmaların sık tekrarlanması sonucunda çocuk kopmanın ileri düzeyine ulaşır ve ebeveynine olan duygusal yakınlığını kaybetmesi söz konusudur (Bowlby, 2012b). Bowlby'e göre kaygı, protesto ve hatta kopma tepkileri çocuğun temel kolayıcısından, himaye edeninden, ilk bağlanma figürü olan kişiden ayrılamaya karşı gösterdiği yüksek düzeyde duruma uymaya ve rahatlamaya dair bir davranıştır. Çocuk sıkıntısını gösterdiği ve ifade ettiği takdirde bu durum ilk bakımı veren kişinin ilgisini çeker ve onu yanına getirir. Ancak çocuğun yakınlığı yeniden sağlama umudu kalmamışsa fiziksel olarak tükenir. Umutsuzluk çocuğu sessizleştirir ve bu durum aslında yine uyum sağlama ve iyileşme sürecinin bir parçasıdır. Kopma ile yeni bir bağlanılacak kişi aranmaya başlar (Hazan ve Shaver, 1994).

Bowlby (1952) ayrıca, bir süre ebeveyni ile birlikte çocukluk geçiren ama daha sonra uzun süreli ayrılıklar sonucu üzüntü yaşayan çocuklarda da aynı belirtileri saptamıştır. Bu çocuklar, insanlara yakınlaşmaktan korkmakta ve vazgeçmektedir. Bu saptamalar, Bowlby'nin anne ile bebek arasındaki ilişkiye dayalı oluşan duygusal bağa gereken önem verilmeden ve hassasiyetle yaklaşılmadan gelişim sürecinin anlaşılamayacağı düşüncesine yol açmıştır. Kurulan duygusal bağ herhangi bir nedenden ötürü koptuğunda, çocuk son derece ciddi, ağır, endişe veren problemler yaşamaktadır. Bowlby, ruh sağlığı açısından sağlıklı büyümek için bebek ve küçük çocukların anneye sıcak, cana yakın, mesafesiz ve sürekli bir ilişki yaşamaları

gerektiğini savunmuştur. Bu ilişkide tatmin, haz ve neşenin de yer almasının zorunlu olduğunu düşünmüş sorularına yanıtları etolojide aramıştır.

Bowlby, bağlanma kuramını ilk kez Londra’da İngiliz Psikoanaliz Topluluğu’nda anlatmıştır. “Çocuğun Annesine Bağının Doğası”(1958), “Ayrılma Kaygısı”(1959), ve “Bebeklik ve Erken Çocuklukta Keder ve Matem”(1960) adlı üç makalesiyle kuramın önemini ifade etmiştir (Bowlby, 1958; Bowlby; 1960 ve 1960b)

Bowlby’e (1973) göre insanlar duygusal bağlar kurma eğilimindedir. Bu duygusal bağları kendileri için hayati önem taşıyan, mühim olarak gördükleri diğer kişiler ile sağlamaya çalışırlar. Buna göre bağlanma davranışı, diğerinde yakınlık arama ve sürdürme olarak tanımlanır (Bowlby, 2012) Bağlanma, bebeği tehlikelerden, beklenmedik durumlardan bireyi koruyan bir sistemdir. Ayrıca davranışsal bir sistem niteliği taşır. Bu davranışsal sistemin amacı kendine bakan kişiyle yakınlığı sürdürmektir. Dolayısıyla bağlanma sistemi bebeğin çevreden gelebilecek tehlikelerden korunmasına yardım etmektedir. Ayrıca bebeğin keşif hareketleri için gerekli ortam ve koşulları sağlamaktadır. Bağlanma sistemi tehlikeli ve tehdit edici bir durum ortaya çıktığında devreye girer. Genel anlamda bağlanma davranışı, başarma gücünü kendinde daha az hisseden bireyle başarmaya daha çok gücü olduğu görülen birey ile yakınlığı koruma ve/veya iletişimi koruma çabasıdır. Bağlanma Bowlby (1969; 2012,)’e göre beşikten mezara kadar insan doğasının bir özelliğidir. Bireyin kaygılı ve sıkıntılı olduğu zaman sevgiye ve ilgiye ihtiyacı olmasını bağlanma sistemi net bir şekilde açıklar. Bowlby’e (2014) göre, kurulan duygusal bağ, huzuru, rahatlığı, muhafaza edilmeyi ve güvenliği içine alır. Bowlby, bağlanma davranışının emme, tutma, gülme gibi içgüdüsel tepkilerden oluştuğunu ifade eder. Bağlanma davranışı ile anne bebeğine, bebek de annesine yakınlaşır. Aralarındaki ilgi, sevgi daha güçlü hale gelir. Bowlby (1969), bireylerin ilginç, karanlık, gizemli, tehlikeli ve bilinmeyen şeylerden korktuklarını ifade eder. Bireylerin bunlarla savaşılabilmesi için birinin desteğine ve yakınlığına ihtiyaç duyduğunu ve bir dayanak aradığını ifade eder. Bu nedenle herkesin bağlanma donanımıyla dünyaya geldiğini söylemektedir (Hazan ve Shaver, 1994). Bağlanma davranışı, belli şartlar ortaya çıktığında aktif hale gelir ve belli şartlar sağlandığı zaman durur. Bir bebeğin veya çocuğun bağlanma davranışı

çocuğun, annenin nerede olduğu ve davranışı ve diğer ortamsal koşullar olan bebeğin durumu nedeniyle aktive olur. Çocuğun durumu dendiğinde yorgunluk, açlık, acı, üşüme, hastalık sayılır. Annenin nerede olduğu ve davranışı ise annenin var olmaması, annenin ayrılması, annenin yakınlık kurma kararından vazgeçmesi şeklinde özetlenebilir. Diğer ortamsal koşullar ise, korkutucu durumların ve olayların oluşması ve diğer erişkin ve çocuklar tarafından reddedilme, istenmeme olarak değerlendirilir (Bowlby, 1969). Özellikle acı, yorgunluk ve korkutucu herhangi bir şey ve aynı zamanda annenin ulaşılabilir olduğu durumlarda ortaya çıkan bağlanma davranışının sona ermesi davranışın uyarılmasının yoğunluğuna göre değişir. Annenin görüntüsü ve sesi düşük yoğunluk olabilirken, annenin çocuğun varlığını kabullenmesi ve ona sarılması, dokunması yüksek uyarılmayı işaret eder (Bowlby, 2012). Bowlby (1969) bağlanma ilişkilerinin görevlerini ve bağlanmanın üç önemli niteliğini belirtmiştir. Birincisi; bakım verene (anneye) uzak olmama, ikincisi; çevreyi keşfederken ve yeni şeylere girerken yardım alabileceği ve dayanak olabilecek “güvenli üs” olarak anneyi kullanma ve üçüncüsü; bebeğin rahatlık, koruma ve destek için anneye güvenmesini sağlayan güvenli liman olmasıdır.

Anne ve bebek arasında temel yakınlık ve güven duygusunun oluşması annenin bebeğin isteğine, talebine anlamlı ve tutarlı yanıt vermesi ile olur. Bebek bu yakınlık aracılığıyla gereksinim duyduğu herhangi bir zamanda annesinin onun yanında olacağına, destek olacağına ve onun ihtiyaçları ile ilgileceğine, onu tatmin etmeye ve rahatlatmaya çalışacağına inanır. Böylelikle kendini güvende hisseder. Kendisini değerli, önemli, korunmaya değer, özen gösterilecek bir varlık olarak değerlendirir. Yakınlık, bebeğin çevresini keşif sürecinde kullanabileceği “sağlam bir sığınak” görevi görür. Bundan başka annesinin hazırladığı bu güven ve yakınlık hissiyatı aracılığıyla, sadece annesinin değil, çevresindeki her bireyin onunla ilgileceğine, alakadar olacağına, bu konuda herkese güven duyabileceğine inanır (Solmuş, 2002). Bebeğin bağlanma davranışının gelişiminde ve formunun belirlenmesinde anneden aldığı ilgi çeşidi çok önemli olmakla beraber bebeğin kendisinin de etkileşime girdiği derece ve aldığı etki biçimi de önemlidir. Bebek etkileşim sırasında oldukça aktif alıcıdırlar (Bowlby, 1969).

Lorenz'in mühürleme/basımlama çalışmasından etkilenen Bowlby insan bebeklerdeki bağlanma davranışının gelişiminin daha yavaş olduğunu belirtmiş ama buna rağmen insan olmayan memelilerdekine benzer olduğunu belirtmiştir. İnsanlardaki bağlanma davranışının gelişimini Bowlby (1969) sekiz başlık altında toplamıştır. Buna göre;

- İnsan bebeklerdeki oluşacak her tür tepki öncelikli çok çeşitli uyarıcılarla harekete geçerken sonra daha az türde uyarıcı ile harekete geçer. Birkaç ay sonrasında bir ya da birkaç bireyden gelen uyarıcı ile tepkiler kısıtlanır.
- Diğer memeli türlerine göre çok daha fazla uyarıcı çeşidini ortaya çıkarmak için sosyal olarak yanıt verecek belirli yatkınlığın var olduğunun kanıtları mevcuttur.
- Bebek, bir birey ile sosyal etkileşim içine girdikçe etkileşim tecrübesi artacak, o bireye bağlanması daha da kuvvetlenecektir.
- Değişik yüzleri ayırt etmeyi öğrenme, dikkatle bakma ve dinleme davranışları arkasından gelir. Bu süreç maruz kalma öğreniminin önemli bir aracı rol olduğunu belirtir.
- Yaşamın ilk yılında çoğu bebek tercih edilen bir figüre bağlanma davranışlarını geliştirir. Bu bir yıl hassas dönem olarak isimlendirilmektedir ve bağlanma davranışının rahatlıkla geliştiği bir yıldır.
- Hassas dönemin yaklaşık altı haftalıktan önce başlama olasılığı yoktur. Ancak birkaç hafta sonra başlayabilir.
- Bebekler korku tepkilerini yabancı figürlere yaklaşık altı ay ama daha fazla sekiz dokuz aydan sonra daha güçlü verirler. Korku tepkilerinin sıklığı her geçen gün artar ve güçlenir. Bu güç nedeniyle, yeni bir bağlanma figürüne bağlanmanın gelişimi, ilk yılın sonuna doğru gerçekleşir ve sonrasında gittikçe zorlaşır.
- Bir çocuk, belli bir figüre çok kuvvetli bir şekilde bağlanır ve sonra o figürü diğerlerine tercih eder. Bu tercih ettikleri kişilere karşı ayrılmaya karşı protesto eğilimi gösterirler.

Bowlby'e göre, bebeğin annesini çağırma ve ilişkiyi başlatmada doğuştan getirdiği bir dizi sinyalleri bulunur. İlişki bir dizi sinyal ile başlar. Zamanla bilişsel ve duygusal beceri artması ile gerçek duygusal bağ oluşur. Bu oluşum sıcak ve duyarlı bir bakım geçmişinin yardımı ile gerçekleşir. Bowlby'nin kuramında bağıllık 4 evrede gerçekleşir (Bowlby, 1969)

Evre 1: Figürün sınırlı ayrımıyla yönelim ve sinyaller (Bağlanma öncesi evre-Doğumdan 8-12 haftaya kadar)

Bu evrede bebek belirli karakteristik özelliklerle insanlara yönelik davranış gösterir. Bu dönemde bebeğin yaptığı hareketler onun çevresindeki kişiler ile ilişki kurmasını destekler. Bunlar etrafında bulunan bir kişiye yönelme, göz hareketlerini izleme, algılama ve ulaşma, yakalama, kavrama, gülümseme, ağlama ve babbling gibi şeylerdir. Bu davranışlara yetişkin tepki verir. Bebeği kucağına alır, okşar, onu rahatlatıcı bir tonda konuşur. Henüz bağıllık gelişmemiştir. Bebek annesinin sesini ve kokusunu tanımaya başlamıştır fakat ona henüz bağlanmamıştır. Tanımadıkları bir kişi ile kalmak onları rahatsız etmez. Yaklaşık on iki haftalık olduktan sonra arkadaşça tepkilerin yoğunluğu artar ve o zamandan sonra bebek sosyal tepkilerini spontane, enerjik ve neşeye verir.

Evre 2: Bir ya da birden fazla ayrı figüre yönelme ve yöneltilen sinyaller (Bağlanmanın oluşum aşaması- 8-12 haftadan 6-8 aya kadar)

Bebek evre 1'deki gibi çevresindekilere aynı dostça tepkilerde bulunmaya devam eder. Bu evrede daha açık olan şey diğerleri yerine anne figürüne yönelmesidir. İşitsel uyarıcı açısından farklı tepkilerin verilmesinin dört haftadan önce, görsel uyarıcıya ise farklı tepkilerin verilmesinin ise on haftadan önce kolaylıkla gözlenebilmesi mümkün olan bir şey değildir. Ailelerle birlikte büyüyen pek çok bebekte her ikisinin de görülmesi ve belirginleşmesi on iki haftadan sonra olur. Bebek dördüncü ay itibariyle annesi onu kucağına aldığı anda ona gülümser, güler, sesler çıkartır. Anne baba ile yüz yüze olmaktan hoşlanır ve yaptığı davranışlar ile çevresindeki insanların davranışlarını yönlendirebildiğini düşünür. Bu şekilde sinyal

verdiğinde gereksinimleri karşılandığı takdirde güven hissi gelişir. Ama hala anneden ayrılmaya protesto tepkisi vermez. Anneyi henüz ayırt edebilme aşamasındadır.

Evre 3. Sinyallerin yanısıra lokomasyon aracılığıyla ayrı bir figüre yakınlığın korunması (Kesinleşmiş bağlanma evresi/bağlılık aşaması- 6-8 aydan 18 ay-2 yıla kadar)

Bu evrede bağlılık kesin olarak görülmektedir. Bu kişi genellikle annedir. Bebek ortamdan ayrılan anneyi takip eder, döndüğünde onu selamlar ve keşfe çıkmak için anneyi üs olarak kullanır. Bununla beraber başkalarına karşı dostça ve daha ayırt edici tepkileri hafifler. Belirli bazı kişiler ikincil bağlanma figürü olarak seçilirken diğerleri seçilmez. Yabancılara artan bir tedbirle yaklaşılır ve korku ile geri çekilme tepkileri gösterilir. Bu dönemde bebek ayrılık kaygısı yaşar. Çünkü artık annesi onun dünyayı keşfetmesine yardımcı olan güvenli bir dayanaktır. Ayrılığı protesto başlar. Hatta bu dönemin daha ileriki yaşlarında çocuk annenin yanından ayrılmak istemez, peşinden gider. Annenin yanından keşif için kısa bir süre çocuk ayrılrsa da hemen sonra güven hissetmek için yanına döner. Pek çok kültürde ayrılık kaygısı, 6 ile 15 ay arasında artar. Bebekler bakım veren kişiyi görmediklerinde, halen bu kişinin var olmaya devam ettiğine dair net bir algılayış geliştirirler. Bu nedenle ayrılık kaygısının yaşanması bunun bir delilidir. Ebeveyni başkalarına tercih ederler. Alıştıkları, kendilerine bakan kişiyi, güvenli bir dayanak olarak kullanır ve keşiflerine devam ederler. Evre üç genellikle altıncı, yedinci ay arasında başlar fakat birincil figür ile çok az temas var ise bu evre ilk doğum gününe kadar ertelenebilir.

Evre 4.: Hedef düzeltimli bir partnerliğin biçimlenmesi (Karşılıklı ilişkinin kurulması/Karşılıklı ilişki oluşturma aşaması- 18 ay-2 yıl ve üzeri)

Evre 3 boyunca bağlanma figürüne yakınlık ilkel bilişsel yapı kullanılarak devam eder. Yalın bir şekilde organize olmuş hedef düzeltimli sistemler aracılığıyla yakınlık sürdürülmeye başlar ve devam eder. Buna göre, anne figürü uzay ve zamanda devam eden ve uzay zaman sürekliliğinde minimum düzeyde öngörülebilir biçimde

hareket edebilen özgür bir nesne olarak algılanır. Üçünde evrede bebek annesinin kendisine hangi durumda yöneleceğini, hangi durumda uzaklaşacağını ve hareketlerini neye göre değiştirirse ve hangi tedbirleri alırsa annesinin ona yöneleceğine dair bir kavrayışa sahip değildir. Dördüncü evre, yeni anlayış ve kavrayışların dönemdir. Bir çocuk annenin davranışını buna etki edeni gözlemleyerek annesinin belirli amaçlara ve bu amaçlara ulaşmak için kabul ettiği planların bir bölümünü anlamaya ve algılamaya başlar. Bu dönemde hem bilişsel hem motor hem dil becerileri geliştiği için annenin gidişinin nedenini ve geri döneceğini anlar. Bu nedenle protestoları azalır. Uzak mesafeden gereksinimlerini iletir ve temasını sürdürür (Berk, 2013; Baran, 2011 ve Bowlby, 1969). Ebeveynleri ile belli şartları ileri sürerek amacına ulaşmak için rica ve ikna kabiliyetini kullanır.

Yaşamın ikinci yılından itibaren bağlanma davranışları daha fazla gelişir. Çoğu zaman anlamlı sesler yardımıyla daha rahat ilişki kurar.

1.1.2.6. Mary Salter Ainsworth'un Bağlanma Kuramı

Mary Salter Ainsworth, bağlanma kuramına önemli katkı sağlayanlardan biridir. Bowlby'nin düşüncelerini benimsemiş olmakla birlikte bebek ve anne bağına daha iyi anlamanın önemini bilen ve araştırmalarını bu konunun üzerine yapan önemli bir araştırmacıdır. Ainsworth basit ve ekonomik olarak gelişmemiş bir insan topluluğunda Uganda'da Ganda kabilesinde saha araştırması yapmış, anne bebek davranışlarını gözlemlemiştir. Bu gözlemi sabahları ve genellikle annelerin dinlendikleri ve ziyaretçi kabul ettikleri bir zamanda yapmıştır. İki saat süren bu araştırmada, bebeklerin ya kucağa ya da eteğe alınarak uyandırıldıklarını ya da emeklemeleri için yere bırakıldıklarını ve bu bırakılma anında bebeğin çevresinde bir çok insan var olduğunu ve dolayısıyla böyle bir ortamda anneye ve başkalarına karşı gösterdiği bağlanma davranışlarını rahatça gözlemlediğini belirtmiştir (Ainsworth, 1974; Bowlby, 1969, Bowlby, 2012a ve Bretherton, 1992). Ainsworth araştırma sonucunda Ganda çocuklarının çok küçük bir kısmı dışında hemen hepsi altı aylık olduklarında anne mekanı terk ettiği zaman ağlamışlar ve geriye döndüğü zaman onu

gölerek karşılamışlardır. Annelerine karşı kollarını açarak onu karşılama hareketi yaparak açık bir bağlanma davranışı sergilemişlerdir. Ağlama davranışı ocuk bir yabancı ile bırakıldığında ya da yalnız olduğu zaman görülmüştür. Bebekler altı dokuz ay arası olduklarında annelerine karşı gösterdikleri bağlanma davranışı çok daha düzenli ve güçlü bir hal almıştır. Bu yaştaki bebekler anneleri odayı terk ettiği zaman onu takip etmişler ve döndüğü zaman anneyi ilk karşılayan onlar olmuştur. Bu süre zarfında çok hızlı emekleyerek onlara kavuşmaya çalışmışlardır. Ainsworth (1974) ağlama ve peşinden gitme davranışının on beşten on yedi haftalığa kadar düzenli bir sıra ile meydana geldiğini ifade etmiştir. Bu iki davranışın bebek altı aylık olduğunda daha yaygın bir şekilde görüldüğünü belirtmiştir. En etkili takip bebekler dokuz aylıkken daha net gözlemlenmiştir ve bu gibi durumlarda daha az ağlar olmuşlardır. Bebek dokuz aylık olduktan sonra anneye tutunma ve sarılma davranışı daha belirgin bir hal almıştır. Bu durum bir yabancı odaya girdiği zaman daha fazla görülmüştür. Baba eve geldiğinde babayı da sevinçle karşıladıkları fakat bebek dokuz aylık oluncaya kadar anne dışında kimseyi takip etmedikleri gözlemlenmiştir. Anne bebeğin yanında değilse böyle bir durumda bir tanıdığın peşinden gittikleri görülmüştür (Bowlby, 1969). Ainsworth annenin bebek için merkez olarak kullanıldığından bahsederek bebeklerin annelerini merkez olarak kullandıklarını ve korkmadan uzaklaşıp keşifte bulunulacak ve aynı zamanda belirsizlik anlarında korunma ve güven için sığınılacak bir “güvenli merkez” şeklinde gördüklerinden bahsetmiştir (Göncü ve ark., 2019). Davranış rntlerinin tümü ilk yılın son çeyreği ve ikinci yıl boyunca sürmüştür (Bowlby, 1969). Ainsworth tarafından incelenen Ganda çocuklarının yirmi yedide yirmi  çok net bir şekilde bağlanma davranışı göstermiştir. Gözlemler sona erdiğinde ise dört bebekte hiçbir bağlanma davranışı gözlenmemiştir. Geri kalan çocuktan ikiz olan iki çocuğun yaşları altı aylık ve diğer ikisi de on bir ve on iki aylıktırlar.

Ainsworth Uganda’da anneler ve bebekler üzerine yaptığı çalışmalar doğrultusunda annenin ve bebeğin tepkilerinin hızının, yoğunluğunun ve biçiminin kayıtlarını daha sistematik bir şekilde yapabilmek için ikinci bir çalışmaya yönelmiştir. Ainsworth, ocukların beslenme, tekmeleme, ağlama, sarılma, yapışma, kucaklama, göz teması kurma gibi başlıca birçok durumda her bir annenin bebeğine yönelik

davranışına dikkat ederek, onları “Yabancı Ortam Tekniği” adı verilen bir teknikle laboratuvar ortamında gözlemlemiştir (Bretherton, 1992 ve Bowlby, 1969). Bu çalışma Ainsworth ve meslektaşlarının Baltimore Maryland’ da beyaz orta sınıf aileler kümesinde yaşamın ilk on iki ayında, bebeğin bağlanma davranışlarının nasıl geliştiği ile ilgili gözleminden oluşur. “Yabancı ortam tekniği” on iki aylık bebeklerde anneyi hedef alan bağlanma davranışının organize olmasında bireysel farklılıkları gözlemlemek ve değerlendirmek üzere tasarlanmıştır. 56 bebekten oluşan denekler bir yaşında ve beyaz Amerikalı orta sınıf ailelerden gelen bebeklerdir ve aile içinde bakılmaktadırlar. Teknik, bir yaşında bir bebeğin önce annesiyle, sonra annesi olmadan ve ardından annesi döndükten sonra küçük, rahat ve bol oyuncaklı bir oyuncak odasında tamamı yirmi dakika süren deneysel aşamalardan oluşur (Bowlby, 1969; Bowlby, 2014). Bu deneyin amacı, bir bebeğin keşif için bir üs olarak annesini kullanması, ondan huzur elde edebilmesi ve değişen durumlara yönelik bebeğin gösterdiği bağlanma ve keşif davranışlarını incelemek, bireysel farklılıkları gözlemlemektir. Ayrıca bebeklerin hem anneleriyle birlikte evdeyken hem de biraz farklı bir test ortamındayken aralarındaki denge hakkında gözlem yapabilmektir (Bowlby, 2012a). Bu nedenle kümülatif bir stres ortamı sunarak anne-çocuk etkileşimi sonucu ortaya çıkan bağlanma stillerindeki farklılıkları tanımlamak araştırmanın önemli bir kısmını oluşturmaktadır (Bretherton, 1992; Bowlby, 1969, Bowlby; 2012a, Bowlby; 2014). Oluşturulan deney ortamında ise, üç sandalye ve ortada açık bir alan oluşturulmuştur. Odanın bir köşesindeki sandalye anne içinken yine aynı taraftaki diğer sandalye yabancı için ayrılmıştır. Diğer taraftaki sandalyenin üstünde ise oyuncaklar bulunmaktadır. Yabancıнын odaya yavaşça girmesi planlanmıştır. Anneye ve yabancıya nasıl bir rolde olacaklarına ilişkin önceden bilgi verilerek aşamalardan oluşturulmuştur. Bu yöntemde bebekler düzenli olarak küçük aralıklarla annelerinden ayırmışlar, bir yabancı ile tek başına bırakılmışlar ve son olarak anneleri ile yine bir araya getirilmişlerdir. Sekiz tane deneysel aşama ayarlanmıştır ve bu deneysel aşamalar serisi bebeğin günlük yaşamında karşılaştığı olaylarla benzer türden olaylar gibi tasarlanmıştır. Bu deney aşağıdaki aşamalarda yapılmıştır (Bowlby, 2014).

1. Anne kucağında bebeği ile birlikte birinin eşliğinde odaya girer ve daha sonra gözlemci odadan ayrılır.

2. Üç dakika süren ikinci aşamada anne bebeğini yetişkinler için ayrılan iki sandalyenin arasına koyar ve kendi sandalyesine sessizce oturur. Anne, bebek annesinin ilgisini istemediği sürece oyuna katılmaz. Katılacak olursa da bu süre birkaç dakikayı geçmez.
3. Üç dakika süren üçüncü aşamanın başında yabancı odaya girer ve bir dakika sandalyesinde sessizce oturur. İkinci dakikada anneye konuşur ve en sonunda üçüncü dakikada bebeğe yaklaşarak ona bir oyuncak gösterir. Bu arada anne sessizce oturmaya devam eder.
4. Anne çantasını sandalyesinde bırakarak odadan yavaşça çıkar. Eğer bebek huzurlu ve neşeli bir şekilde oyun oynamaya devam ediyorsa yabancı sesini çıkartmadan oturmaya devam eder. Eğer bebek hareketsizse yabancı onun dikkatini oyuncağa çeker. Eğer bebek huzursuz olursa yabancı onun dikkatini dağıtır ya da onu avutur. Bu aşama da 3 dakika sürer, fakat bebek huzursuzlanırsa ve teselli edilemezse bu aşama kesilir.
5. Anne geri döner ve yabancı dışarı çıkar. Anne odaya girerken bebeğin annesini görünce nasıl tepki vereceğini anlamak için kapı aralığında duraklaması istenir. Sonra anne nasıl isterse öyle davranır. Gerekirse bebeği avutur ve oyuncaklara tekrar yönlendirir. Bebek oyuncaklarla oynamaya başladığında anne odayı terk eder. Giderken kısa bir süre duraklar ve hoşça kal der.
6. Bebek yalnız kalır ve huzursuzlanmadığı sürece bu aşama da üç dakika sürer.
7. Yabancı odaya girer.
8. Anne odaya girer.

Bu deneyde iki değişken bulunmaktadır (Ruppert, 2011).

- Annenin varlığı ya da yokluğu
 - Yabancı birinin varlığı ve yokluğudur.
- Çocuğun davranışları gözlemlendiğinde şu özellikler değerlendirilmiştir.
- Oyun ve keşif hareketi,
 - Anneden ayrılmaya verdiği tepkiler,
 - Yabancı kişi tarafından sakinleştirilmeye ve dikkatinin dağılmasına verdiği tepkiler,

- Anne odaya döndüğündeki tepkileri,
- Gerginliğinin sözel olmayan ifadeleri izlenmiştir.

Bu deneyde, annenin bebekten ayrıldığında nasıl davrandığı, bilinç bulanıklığı ve panik mi yaşadığı ya da sakinliğini koruyup koruyamadığı, yabancı kişi tarafından sakinleştirilme ve dikkatinin dağılmasına izin verip vermediği, anne geri döndüğünde nasıl tepki verdiği, mutlu mu, sakin mi, reddedici mi olduğu gözlenmeye çalışılmıştır. Bebek ile ilgili gözlenen davranışlar arasında yürümek, emeklemek, sürünmek, ayağa kalkmak, uzanmak, oturmak, tepinmek, okşamak, düşürmek, itmek, birisine oyuncak vermek, anneye oyuncak göstermek, anneye el uzatmak, yabancıya el uzatmak, odanın herhangi bir yerine bakmak, ağlamaktan hiçbir şeyle ilgilenmemek, parmağını emmek, çiğnemek, kendi vücuduyla oynamak, kendi giysileri ile oynamak, yabancıya ya da kendi kendine gülümsemek, biberon emmek, kendini yerden yere atmak gibi davranışları gözlenmiştir. Ayrıca anneden oda içinde ne kadar uzaklaştığı, anne ve yabancının kucagında kaldığı süre, kucakta olmadığı sürece yabancı ve anneye kurulan fiziksel temas, yetiştikten ayrılmamak için sarılması, kucaktan yere bırakılırken direnir direnmediği, yetişkinin kucagina çıkmaya çalışması gibi davranışları gözlenmiştir. Annenin ise, bebeğini kucagina alması, bir yerden bir yere bebeğini taşıyarak mı, taşımadan mı götürdüğü, yere nasıl koyduğu, bebeğine temasının nasıl olduğu, bebekle oyuncakları nasıl oynadığı, oyuncakları gösterip göstermediği gözlemlenmiştir. Bu yolla çocukların bağlanma sistemlerinin harekete geçmesi hedeflenmiştir. Ainsworth bu çalışmada bebeklerin ayrılma, yabancı ile birlikte tek başına kalma ve yeniden birleşme davranışlarını gözlemlemiştir. Bağlanma stillerini sınıflandırmıştır (Ainsworth; 1974 ve Ainsworth; 1978).

Bu deney sonucunda;

a) Güvenli bağlanan bebekler:

Bu bebekler anneleri odadayken, onları güvenli bir üs olarak görüp çevreyi keşfetmişler, yabancı birinin varlığında kaygılanmışlar ve ondan uzaklaşmışlardır. Annelerinin odadan kısa süreliğine ayrılmasına üzölmüşler, ağlamışlardır. Anneleri

odaya geri döndüğünde bebekler annelerine yakınlaşmışlar, dokunmak, kucaklanmak istemişler ve annelerinin kollarına sarılarak huzur bulduktan sonra çevreyi keşfe devam etmişlerdir. Ev gözlemlerinde ise bu bebeklerin annelerinin, bebeklerinin ilk üç ayında diğer bebeklerin annelerine göre daha duyarlı davrandıkları, bebeklerinin ağlamalarına, gereksinimlerine ve gülümseme, göz teması kurma, ağlama, agulama gibi bebeklerinin verdikleri sinyallere hemen duyarlılıkla cevap veren kimseler oldukları gözlemlenmiştir. Çocuğun anneye ihtiyaç duyduğu her ne zaman olursa olsun anne her zaman hazırdır. Ainsworth, çocuk her ne zaman olursa olsun annenin hazır olduğunu bilirse dünyayı keşfetmeye de hazır olduğunu ifade etmiştir. Ev gözlemlerinde güvenli üs olarak annelerini kullanan çocukların anneleri odaya geri döndüğünde onlara gülümsedikleri, selamladıkları, çok mutlu oldukları, annelerine yaklaştıkları, kucakladıkları, sarıldıkları, evde daha az ağladıkları, kucağa alınmaya ve bir süre kucakta tutulduktan sonra yere bırakılmaktan mutluluk duydukları gözlemlenmiştir. Yeni bir kesif hareketi yapmadan önce anneleriyle duygusal iletişim kurmuşlardır (Ainsworth, 1974; Ainsworth, 1978; Bretherton, 1992 ve Waters, 2004). Bu bebekler için ebeveyn güvenli bir dayanaktır

b) Güvensiz/kaçınan bağlanan bebekler:

Bu bebekler, anneler odadayken oyuncaklarla oynamışlar, ama anneyi güvenli bir üs veya dayanak olarak kullanmamışlardır. Annelerinin odadan çıkmasına çok az kaygı belirtisi göstermişler, anne odaya geri geldiğinde; annelerini önemsememişler, anneleriyle etkileşime girmeyi reddedip ondan uzaklaşmışlardır. Hatta oyuncakları tekmelemişlerdir (Ainsworth, 1974; Ainsworth, 1978 ve Waters, 2004). Anneyle yakınlıktan kaçınmışlar ve onun temas çabalarına sırt çevirerek, uzaklara bakmışlardır. Ondan uzaklaşarak direnmişlerdir. Ne kucağa alınınca sıkıca sarılmışlar ne de yere bırakılınca karşı koymuşlardır. Terk edilmiş olmalarına üzüntü belirtisi göstermemişlerdir. Anne ve yabancı kişiye neredeyse aynı davranmışlardır. Bu çocuklar annelerinden hiçbir olumlu beklentisi yokmuş gibi geri çekilmeye karar vermişlerdir. Çocuk kendini, korku, öfke ve üzüntü duygularından koparmıştır (Ruppert, 2011). Ainsworth bu durumun iyiye işaret olmadığını belirtmiş, bir şeylerin ters gittiğini hissetmiş ve ev gözlemleriyle bu durumun nedenini araştırmaya

çalışmıştır. Ev gözlemlerini değerlendirdiğinde, bu bebeklerin annelerinin, yakın fiziksel temas göstermeyen anneler olduğunu ortaya çıkartmıştır. Bu annelerin aynı zamanda çocuklarının gereksinimlerine karşı genelde tutarlı olmayan, dengesiz, ağlamalarına karşı tepki göstermeyen ve reddedici olduklarını görmüştür. Bu reddedici ve dengesiz davranış nedeniyle bu çocuklarda geçmişte yaşadıkları tecrübeden dolayı annelerini güvenli bir üs olarak itimat edemeyecekleri hissiyatı egemendir. Bu bebekler ev gözlemlerinde de annelerini güvenli bir üs olarak kullanmamışlardır (Waters, 2004). Bu bebeklerin ayrıca ev ve laboratuvar ortamlarında gösterdikleri farklı davranışlar araştırmacılar için yaklaşma ve uzaklaşma arasında bir çelişki ve bu çelişki ile ilgili korku ve kızgınlık duyguları yaşadıkları izlenimini yaratmıştır. Kızgınlık anneden çok cansız nesnelere yönelmiştir. Anneye gösterilen kızgınlık ise nedensiz ve kızgınlık gösterilemeden ısırma şeklinde kendini göstermiştir. Bu bebekler anneleriyle temas kurarken onların eteklerine veya ayaklarına dokunmuşlar ama kucağa alındıklarında mutluluk ve rahatlama göstermemişlerdir (Ainsworth, 1974).

c) Güvensiz-kararsız/kaygılı-kararsız bağlanan bebekler:

Ainsworth'a göre bebekler hareketlenmeye başladıktan sonra annelerinden uzaklaşıp etrafı keşfetmeye başlarlar. Güvenli bağlanan bebekler annelerine sürekli yakın durmaya çalışmazlar, annelerinin nerede olduklarını bildikleri sürece keşifte bulunurlar. Yabancı bir durum veya bir tehlike sezdiklerinde de güvenli liman olarak annelerine kaçarlar (Ainsworth; 1974 ve Bretherton, 1992).

Kararsız bağlanan bebekler ise annelerinin nerede olduklarıyla meşgul olduklarından dolayı keşfe çıkamazlar. Bu bebekler laboratuvar ortamında incelendiklerinde anneleri odada iken oyuncaklarla hemen hemen hiç ilgilenmemişlerdir. Anneleri odadan çıkınca çok üzölmüşlerdir (Waters, 2004) ve yüksek sesle bağıarak ağlamışlardır (Bretherton, 1992). Anneleri geri döndüğünde kolayca sakinleşmemişler, anneleriyle iletişim kurmak istemişler fakat çok sinirli olduklarından dolayı annelerine sarılmayı ve anneleri tarafından avutulmayı reddetmişlerdir. Sessiz kalıp (Bretherton, 1992), annelerinden uzakta durmuşlardır

(Waters, 2004). Bir yabancı ile tek başlarına kaldıklarında ve anne odaya geri geldiğinde şiddetle ağlamışlar ve öfkelenmişlerdir. Ayrılığın acısını çok yüksek derecede yaşamışlar ve bu nedenle anneye gitme veya ondan uzak kalma isteğini ayırt edememişlerdir (Ruppert, 2011). Ev gözlemlerinde bu çocukların annelerinin çocuklarına karşı, bazen duyarlı, bazen duyarsız oldukları, bazen çok alaka gösterirken bazen de çok ilgisiz davrandıkları, genellikle çocuklarına gereken önemi vermemişlerdir. Bu çocukların anneleri, diğer annelere göre, bakım ve diğer gereksinimlerin karşılanması konusunda epeyce istikrarsız ve tutarsız davranmışlardır (Mikulincer, 1998 ve Sümer ve Güngör, 1999a). Ainsworth ve ark. (1978) bebeklerin anneye teması arzu ettiğini ama annenin kendisine, tepkilerine ve duyarlılığına güvenmediklerini savunmuşlardır.

Mary Main ve Erik Hesse bilimsel çalışmaları neticesinde bu üç kategoriye ek olarak “Düzensiz/Dağınık bağlanmayı” da eklemişlerdir. Bu bağlanma stiline sahip olan çocuklar, ayrılma ve yeniden birleşme halinde “Anneye doğru koşar, yolun yarısında durur, bekler, geri giderek anneye arasındaki mesafeyi artırır ve uzaklaşır. Kararsız bir bebek gibi davranır. Yapışır, daha sonra uzağa gider. Aniden kaçınan bağlanma işaretleri gösterir Ayrıca bir hareketi yaparken orta yerinde durdurabilir, dondurabilir. Bununla birlikte tekdüze hareket ve davranış örüntüleri de gözlenebilir (Ruppert, 2011 ve Trawick- Smith 2014). Hesse ve Main (2000) düzensiz bağlanma stilini benimseme nedeni olarak çocuğun ya travmatik bir kayıp yaşamasını ya da ebeveynler tarafından (fiziksel şiddet ya da cinsel istismar gibi) travmatize edilmesini göstermişlerdir.

Ainsworth ve ark. (1978), ayrıca bu çalışma sonucunda güvenli üs ve keşif davranışlarını anne duyarlılığı ve göstergeleri kapsamında açıklamışlardır. Buna göre, anne duyarlılığı, ebeveynin bebeğin duygusal işaretlerini algılama ve bunu doğru yorumlamakla beraber, bu işaretlere zamanında ve tutarlı bir şekilde cevap vermesidir. Annenin bebeğe karşı duyarlılığı bebek anne ilişkisinin niteliğini belirler (Ainsworth, 1978). Duyarlılık, sıcaklık, ilgi ve yakınlık kavramıyla tanımlanır (Ainsworth, 1974 ve Sümer, 2012). Güvenli anne bebek ilişkilerini güvensiz ilişkiden ayıran faktör annenin duyarlılığıdır. Güvensiz anne bebek ilişkisinde anne davranışı olarak bebeğin

ağlamasına duyarsızlık, işbirliği yapmama, bebeğe karşı aldırma davranışlar, göz teması kurmama, bebeği kucağındayken başka işlerle uğraşma, bebeğine dikkat ve özen göstermeme, erişilebilir olmama sayılabilir. Güvenli anne bebek ilişkisinde ise bebeğin ağlamasına duyarlı olma, erişilebilirlik, tutarlı davranışlar, bebeğini kucağına aldığı anda gösterdiği şefkat, yumuşaklık, dikkat, bebeğin tepkilerine sevgi dolu hareketler ile karşılık verme, göz teması kurma, annenin kendini yeterli görmesi, annenin kişilik özelliği sayılır. Ainsworth ve ark. (1978) anne duyarlılığını iki kutuplar halinde dört boyutta tanımlamışlardır. Birinci boyut duyarlı-duyarsız anne davranışı, ikincisi ise kabule karşı reddetme boyutu, üçüncü boyut işbirliğine karşı müdahale boyutu ve dördüncü boyut ise ulaşılabilirliğe karşı ihmalkarlık boyutudur. Bu boyutlar aşağıda kısaca açıklanmıştır.

- Birinci boyut olan duyarlı-duyarsız anne davranışında annenin ya da ihtiyaçlarını karşılayan kişinin, bebeğin örtük mesajlarını ve ilettiği sinyalleri algılaması ve doğru bir şekilde yorumlamasıdır. Tepkilerini ise zamanında, uygun ve tutarlı bir şekilde vermesidir.
- İkinci boyut olan kabule karşı reddetme boyutu ise annenin bebekten kaynaklanan olası olumsuz duyguları ve bu duygulardan kaynaklı gelişen çatışmayı çözme becerisidir. Ebeveyn duyarlılığın göstergeleri annenin bebeğinin arzu ve gereksinimleri ile bir bütün olarak ona ne kadar kabul edici davrandığı ya da ne kadar reddedici bir yaklaşımda bulunduğu ve nasıl bir atmosfer içinde ebeveynlik yaptığı ile ilişkilidir.
- Üçüncü boyut olan işbirliğine karşı müdahale boyutunda annenin bebeğin istek ve ihtiyaçlarını onun bireysel özellik ve isteklerine saygı göstererek karşılaması, bakımını saygı çerçevesinde karşılaması ve tepkilerini bebeğin haline ve aktivitelerine uygun olarak senkronize bir şekilde biçimlendirebilmesidir. Anne, bebeğin keşif girişimlerini ve faaliyetlerini keserse ve gereksiz müdahalelerde bulunursa, aşırı kontrolcü bir şekilde davranırsa bu durum müdahale olarak tanımlanır.
- Dördüncü boyut olan ulaşılabilirliğe karşı ihmalkarlık, annenin fiziksel ve duygusal olarak sürekli ulaşılabilir pozisyonda olmasıdır. Bebeğin verdiği işaretleri görmezden gelmesi ihmalkâr davranış olarak

tanımlanır. Anne eğer bebeğinin psikolojik ihtiyaçlarından çok kendi ihtiyaçları ile uğraşırsa bu durum ihmalkarlık davranışı tanımına girer (Ainsworth ve ark; 1978; Sümer, 2012 ve Sümer ve ark.2016)

Duyarlılığın gösterilmesi gereken en kritik dönem bebeklik dönemidir. Ağlama, erken bağlanma davranışlarının en göze çarpanıdır. Bir anneyi memnun eden gülümsemenin aksine, ağlamak hoşnutsuzluk ifadesidir ve alarm niteliğindedir. Anne bu durumu sonlandırmaya ve yeniden bebeğinin rahatlık içinde olmasına yönelik müdahalelerde bulunur. Yakınlığı ve dolayısıyla bağlanmayı diğer erken sinyal verme davranışlarından daha etkili bir şekilde teşvik etmek için ağlamanın gücü önemlidir. İlk olarak ağlamaya annenin verdiği tepki duyarlı davranışların gösterilmesidir (Ainsworth, 1972). Duyarlılık dört alt davranışsal ögeyi içine alır. İlki, annenin bebeğinin ilettiği sinyalleri dikkate alması, bu nedenle her zaman hazır ve erişilebilir durumda olmasıdır. İkincisi ise, annenin bebeğinin ilettiği sinyalleri doğru yorumlama becerisidir. Bu nedenle annenin empati yeteneğinin olması, bebeğinin gözünden olaylara bakabilmesi, kendi düşünce ve inançlarından arınmış olarak sinyalleri çarpıtmadan doğru yorumlayabilmesidir. Üçüncüsü ise annenin bebeğinin ilettiği göstergelere özellikle kaygı belirtilerine zamanında yanıt vermesi, başka bir deyişle dakik olmasıdır. Dördüncüsü ise doğru yorumlanan sinyallere en yararlı tepkiyi vermesidir. Bu nedenle annenin içinde bulunduğu durum ile bebeğinin arzuları ve gereksinimleri arasında bir denge kuracak yeterlilikte olması önem taşır (Ainsworth, 1972; Ainsworth; 1978 ve Sümer, 2012).

Duyarlı bir anne bebeğinden alacağı sinyalleri devamlı algılamaya çalışır ve gözü bebeğinin üzerindedir. Bu sinyallerden devamlı haberdar olduğu için büyük olasılıkla doğru yorumlar yapar ve uygun, zamanında ve tutarlı bir şekilde cevap verir. Bu annelerin bebeklerinin ileride mutlu ve kendine güvenen çocuklar olma olasılıkları yüksektir. Duyarsız anne ise genellikle bebeğinin sinyallerini fark etmez, dalgındır. Eğer fark ederse bu sinyalleri yanlış yorumlar, bu yorumları gecikmeli olarak ve uygun olmayan bir şekilde cevaplandırır ya da hiç cevaplandırmaz. Bebeğinin faaliyetlerine keyfi bir şekilde müdahale eder ya da onları basitçe reddeder. Bu annelerin

bebeklerinin ileriki dönemlerde mutsuz, kaygılı ve zor çocuk olma olasılıkları yüksektir (Bowlby, 2012b).

Bowlby ve Ainsworth'un bebek ve anne ile ilgili yaptıkları ilk yaşantılara dair çalışmalar bağlanma kuramının bugünkü halini almasını sağlamıştır.

1.1.3. Bağlanmayı Etkileyen Faktörler

Bu bölümde bağlanmayı etkileyen faktörler olarak bağlanma fırsatı, bakımın niteliği, bebek özellikleri, aile koşulları ve ana babaların içsel olarak işleyen modelleri ele alınmıştır.

1.1.3.1. Bağlanma Fırsatı

Annenin ya da ilk bakımı veren kişinin davranışı, bebeğin kendisi ile çevresi arasında inşa ettiği ilişkide bir bağ oluşturur. Başka bir ifadeyle, anne, bebeğin kendisine ve çevresine yönelik algılarının, tutumlarının, değer yargılarının olumlu ya da olumsuz değerlendirilmesine yön vermektedir (Solmuş, 2002).

Bebek, kendisiyle yakın bir ilişki kurma fırsatı bulan kişi ile bağ kurar. Eğer böyle bir ilişki kuracak kişiyi bulamazsa başka bir deyişle kendisine bakacak kişi devamlı olarak değişirse ya da bir bakıcıyı birkaç bebek ile paylaşıp ihtiyaçlarını gidermeye çalışırsa bebeklerde ileriki dönemlerde bağlanma güçlükleri sergileme, yetişkin dikkati için çok büyük istek, tanıdık olmayan kişi ya da akranlara ilişkin “yoğun arkadaşlık kurma” eğilimi, arkadaş azlığı gibi sosyal ilişki ve uyum sorunları görülebilir (Berk, 2013 ve Tercan ve ark., 2015).

Anne bebek bağlanması ve iletişimler çok güçlü hisler ve duygular barındırır. Bağlanma bu güçlü duygular eşliğinde meydana gelir. Bağlanma dolayısıyla güçlü

iletişim ile sağlanır ve glenir. Yüz ifadesi, duruş, ses tonu, hareket temposu bağlanmanın önemli faktörlerini oluşturur. Yüz ifadesi, işitsel mekanizmalar, prozodi (sesin müzikal tonu), temas, davranışa ilişkin duygulanımların iletilmesini sağlayan karşılıklı bakışmalar bağlanmayı etkiler. Anne bebeğin istediği şeyi verir ve böylece anne ile bebek arasında uyum görülür. Birbirlerini anlarlar. Bağlanma bağı dolayısıyla anne tarafından kurulmayıp bebek ve anne tarafından ortaklaşa yaratılır (Schore, 2012). Bu etkileşimle kurulan duygusal bağ olarak tanımlanan bağlanma, ileride bireye göre özel insanlar ile kurulan bağın güçlü olmasını sağlar ve bu güçlü bağ bireyin onlar ile ilişki halindeyken neşeli olmasını, stresli olduğu zamanlarda ise onların yakınlığı sayesinde rahatlamasını sağlar (Berk, 2013). Anne ile güvenli bağlanma, bireyin çevresindeki diğer özel insanlarla arasındaki güçlü duygusal bağın temelini oluşturur ve bu bağ sayesinde birey, diğer insanlarla etkileşim halindeyken mutlu olmayı, neşeli hissetmeyi sağlamış olur ve stresli olduğu zamanlarda bu bağ sayesinde rahatlar. Anneyle doğum sonrası ilk dokunma ile başlayan bağlanma süreci, bebeğin benlik kavramı üzerinde ve kişiliğinin sağlıklı gelişiminde etkili olabileceği gibi aynı zamanda insanın tüm yaşamı boyunca yaşamındaki duygusal yaşamı, iş yaşamı, eğitim hayatı, arkadaşlık ilişkileri gibi alanları da etkiler. Park ve Waters (1989) annesle kurulan güvenli bağlanma ile okul öncesi dönemdeki arkadaşlık arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmaya dört yaşında 33 ocuk ve bu çocukların arkadaşları dahil edilmiştir. Buna göre güvenli-güvenli olarak sınıflara ayrılan anne ve çocuğun, güvenli-güvensiz olarak sınıflandırılan anne ve çocuktan daha uyumlu, daha duyarlı, daha huzurlu ve başkalarını daha az kontrol eden özelliklere sahip grup oldukları ortaya çıkmıştır. Wood ve ark. (2004) yaptıkları çalışmada bebeklik dönemindeki anne-ocuk bağlanması ile arkadaş reddi arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Üç yaşında 37 ocuk üzerinde yaptıkları çalışma sonucunda güvenli bağlanması düşük olan çocukların, yüksek düzeyde arkadaş reddi yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Annenin, çocuğu ne zaman ihtiyaç duyarsa onun yanında olması, ona bakım ve koruma sağlaması, ihtiyaçlarına karşı duyarlı olması ve bundan tatmin olması bebekte temel güven duygusunun oluşmasına sebep olurken, annenin lazım olan yakınlığı ve bakımı sağlayamaması bebekte zen gösterilemeyeceği, değer verilmeyeceği ve hiç kimsenin de ihtiyaı olduğunda onun yanında olmayacağı, onu korumayacağı ve dayanak olmayacağı bilincini yaratır (Solmuş, 2010). Anne ocuğun

temel bağlanma figürü olurken, bu figürün bebeğe karşı yeterli ve özenli olamaması sonucunda, bebek bağlanma figürü ile kuramadığı ilişki sonucunda hem kendisine hem de diğerlerine karşı olumsuz algılar geliştirir. Kısacası, duyarlı ve tutalı bakımla büyüyen çocuklar, erken yaşlarda kendilerini sevmeye layık bir başka deyişle kendilerini değerli hissederek büyürler (Bee ve Boyd, 2009).

1.1.3.2. Bakımın Niteliği

Güvenilir bağlar geliştirmek insanın en temel ihtiyaçlarından biridir. Bu bağ kurulamadığı takdirde kişi, kendini varoluşsal olarak tehlikede ve bıçare hisseder. Bir çocuk için ebeveyn ile kurulan duygusal bağ, hayatı devam ettirebilmesi için olmazsa olmazlardandır. Çocuğun, güvenilir ve sağlam bir bağ kurma ihtiyacını giderdiği kişinin de bunu karşılamaması çocuğun ruhunda ağır ve tahripkar bir etki yaratır. Bu bağlamda, bakımın niteliği çok önemlidir. Bakımın niteliği denildiğinde bakımın duyarlı olup olmaması önem kazanır. Duyarlı bakım, bebeklere zamanında, tutarlı ve yerinde tepki verme, onları yumuşak ve özenli bir şekilde kavrama, tutarlı ve uygun şekilde karşılık verme, tutarlı yüz ifadesi ve yumuşak ses tonu şeklinde tanımlanır (Berk, 2013; Ruppert, 2011 ve Tercan ve ark. 2015). Çocuklarını sistematik olarak ihmal eden, reddeden, nefret eden, şiddet uygulayan ebeveynler çocuğun başına gelebilecek en olumsuz durumu gerçekleştirmiş olurlar. Çocuğa göre sevgi, ancak travmatik acıyı yaşadığı takdirde duyabileceği bir duygu halini alır. Çocuk açısından içsel boşluk hissi, bir başkası ile temas kurmanın imkansızlığı hayatının merkezi haline gelir. İlk bakıcısı-ki bu genellikle anne olur- ile yaşayamadığı yakın teması sürekli olarak başkalarında arar (Ruppert, 2011).

1.1.3.3. Bebek Özellikleri

Bebeğin özelliği de bağlanma güvenliğinde önemlidir. Bebek doğduğu andan itibaren bir takım davranış sistemleriyle donatılmıştır ve bu sistem bebek ile anne arasındaki iletişimi kolaylaştırmaya yardım eder. Bağlanma davranışının gelişimi de

bu sistemdeki bazı davranışların gelişmesine dayanmaktadır. Emme, parmak yakalama, gülümseme ağlama, mırıldanma ve gezme gibi birçok farklı davranış çeşidi bağlanmaya aracılık etmektedir. Gelişimin erken aşamalarından itibaren bu davranışların her biri birincil bakım veren kişiye/anneye yakınlık sağlamakta ve giderek amaç yönelimli sistemler tarafından düzenlenmektedir (Bowlby, 1969).

Anne ile bebeğin bağlanmasında, bebeğin mizacının rolü etkili olmaktadır. Derryberry ve Rothbart (1997)'a göre mizaç, insan deneyiminin şekillendirdiği ve oluşturduğu duygusal motive edici ve dikkatli adaptasyon varyasyonlarıdır. Mizaç, tepkisellikte ve benlik oluşumunda erken dönemde ortaya çıkan kararlı bireysel farklılıklardır. Bebekliğin erken dönemlerinde gözlenebilen, kısmen sabit biyolojik kökenli duygu, davranış ve dikkat süreçlerini ifade eden bireysel farklılıklardır. Mizaç özellikleri, suç/utanç eğilimlerine yönelmede bireysel farklılıkları, empatik ya da saldırgan cevap vermeyi, yardım etme ile iş birliği içinde olmayı, yeni aktivitelere açık ya da karşıt olmayı içerir (Rothbard ve ark. 1994). Mizacı oluşturan psikolojik özellikler kişiliğin yapıtaşlarını biçimlendirir. Mizacın belirli özellikleri üç çocuk tipini ortaya çıkartır. Bunlar kolay çocuk, zor çocuk ve yavaş ısınan çocuktur. Kolay çocuk hızlıca kolay rutinler oluşturup yeni deneyimlere kolayca uyum sağlar ve neşelidir. Zor çocuk, günlük rutinlere uyumda düzensiz olmakla birlikte yeni deneyimleri kabuk etmekte oldukça yavaştır. Yeni deneyimlere olumsuz ve katı biçimde tepki verir. Yavaş ısınan çocuk ise, durgun olup, yeni deneyimlere ılımlı ve yumuşak tepki verir. Yeni yaşantılara yavaş uyum sağlar (Tercan ve ark., 2015). Güvenli bağlanmanın oluşmasında bebeğin mizacının rolünün araştırıldığı çalışmalarda anne duyarlılığı ile çocuğun mizaç özellikleri arasında ilişki bulunmuştur (Ciciolla ve ark., 2013; Sümer ve ark., 2016 ve Van Ijzendoorn ve ark. 2004). Ciciolla ve ark. (2013) zor mizaç özelliğine sahip çocuklar ile anne duyarlılığı arasında olumsuz yönde bir ilişki saptamışlardır. Susman-Stillman ve ark. (1996) bebeğin mizacı ile güvenli bağlanmaya etki eden anne duyarlılığı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Buna göre 6 aylık bebeklerde öfke ve krizler ile güvenli bağlanmaya etki eden anne duyarlılığı arasında ilişki olduğu ve anne duyarlılığının güvenli bağlanmada aracı rol üstelendiği ortaya çıkmıştır. Donovan ve Lewis (1989), laboratuvar ortamında bebeklerinin ağlamasını kontrol edebileceklerine yüksek, orta

ve düşük derecede inanan beş aylık bebeği olan annelerle yaptığı çalışmada gerçekte bebeğin ağlamalarını kontrol edemeyecekken edebileceklerine inanan annelerin diğer annelere kıyasla daha fazla depresif özellikler taşıdıkları ortaya çıkmıştır. Clark (1986), anne bebek özellikleri ile bağlanma stilini incelediği çalışmalarında kaçınmacı stile sahip bebeklerin annelerinin bebeklerine olumsuz yönde aşırı tepki gösterdiği ortaya çıkmıştır. Main ve ark. (1985), yaptıkları bir araştırmada güvenli bağlanan bebeklerin annelerinin daha sıcak ve duyarlı olduklarını, bebekleri ile senkronize ilişki içinde bulunduklarını, kaçınan bağlanmaya sahip bebeklerin annelerinin bebekleriyle fiziksel temastan kaçındıkları, soğuk oldukları ve genellikle reddedici davrandıkları, kaygılı kararsız bebeklerin annelerinin ise, bebekleri ile eş zamanlı davranamadıkları, daha çok tutarsız, düşünceleri dağınık, endişeli davrandıkları gözlenmiştir.

Eğer ilk bakımı veren kişi, davranışlarını bebeğin gereksinimlerine göre uydurursa, birçok çocuğun özelliği güvenli bağlanma ile değişebilir. Bakımı veren kişilerin kendi kişilik özellikleri ya da gerginlik yaratan yaşam koşulları, bakımı veren kişinin yeteneklerini zorladığında, hastalığı, engeli ve mizaç sorunları bebeğin bağlanma sorunları açısından tehdit altında olmasını kaçınılmaz hale getirir (Berk, 2013)

1.1.3.4. Aile Koşulları

İş kaybı, başarısız evlilik, ekonomik sorunlar ebeveyn duyarlılığını azaltarak bağlanmayı dolaylı olarak olumsuz etkiler. Ebeveynlerin boşanması ya da herhangi birini kaybetmek, bir rahatsızlık ya da kaza, annenin işe başlaması ve hastaneye yatış ve en önemlisi annenin ruh halindeki değişiklikler bağlanmaya etki eden diğer faktörlerdir. Bu tür gerginlik yaratıcı faktörler ailenin duygusal havasını değiştirerek kaygı oluşmasına neden olur. Annelerin özellikle eşiyle olan ilişkileri bağlanmaya yansıyan önemli bir faktördür. Rholes ve ark. (1995), yaptıkları bir çalışmada kaçınmacı bağlanma sistemine sahip anneler ile çocukları laboratuvar ortamında oyun oynarken gözlemlemişler ve gözlemler sonucunda evlilik doyumu yüksek olan annelerin bebeklerine daha uzak, düşük olanların ise daha yakın hissettikleri ortaya

çıkmiştir. Ayrıca bu annelerin aşırı kontrolcü ve eşlerini kendilerine yardım etmedikleri için daha fazla suçladıkları belirlenmiş ve bu annelerin bebekleri arasında güvensiz bağlanma anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Bebeğin hastalanması, korkması, yalnız kalması veya kendini iyi hissetmemesi gibi kaygı verici durumlarda ihtiyaç duyulan ilgi ve desteğin verilmesi çok gereklidir. Annenin bu tür çağrılara tutarsız, yetersiz ya da dengesiz karşılık vermesi, sinirli olması ya da müdahaleci davranması bebekte kaygılı bağlanmaya yol açmaktadır (Sümer, 2012). Farklı ülkelerde yapılan araştırmalarda anne duyarlılığının, bebeğin güvenli bağlanma stilini oluşturmada önemli belirleyicilerden biri olduğunu göstermiştir (Smith ve Pederson, 1988 ve Vondra ve Shaw, 1995). Main (1990)'a göre annenin bebeğin stres belirtilerine ve gereksinimlerine tutarlı ve uygun olarak karşılık vermesi, güvenli bağlanmayla, tutarsız olarak cevap vermesi, kaçınan bağlanma ve kaygılı kararsız bağlanma ile ilişkilidir. Annenin kişilik özellikleri ve aile ortamında aldığı desteğin niteliği bağlanma üzerinde etkili olan önemli diğer bir faktör olarak görülmektedir. Fagan ve Dore (1993) çocuklarını ihmal eden ve etmeyen annelerin bir-üç yaş aralığındaki çocuklarını evlerinde yapılandırılmamış oyun etkileşimleri ile değerlendirdikleri çalışmada, çocuklarını ihmal eden annelerin, ihmal etmeyen annelere göre oyun etkileşimleri içinde çocuklarını olumlu yanıtlamada ve çocuklarının gelişimsel düzeylerine uyum sağlamada daha yetersiz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bolde ve ark. (1996) 30 anne ve çocuğunun yer aldığı ve annelerin çocukları ile oyunlarındaki destek düzeylerinin aylara göre değişimini araştırdıkları çalışmada çocuklar ve annelerini 13., 14., 20. Ve 21. Aylarda ziyaret etmişler ve 10 dakika oyun sürecinde gözlemlemişlerdir. Çalışma sonucunda duyarlı annelerin, oyun etkileşimlerinde çocuklarına daha fazla sorumluluk aktardıkları ve çocuklarının yeterliliğine daha fazla inandıkları gözlenmiştir. Driscoll ve Easterbrooks (2007) annelerin çocukları ile oynadıkları oyun etkileşimlerinde; bireysel ve sosyal değişkenlerin annelerin oyundaki davranışları ile ilişkisi olup olmadığını belirlemek için yaptıkları çalışmada duyarlı bağlanmış annelerin başka annelere nazaran en uygun oyun davranışlarını sergiledikleri ortaya çıkmıştır.

Aile içinde iş birliğine dayalı evlilik ilişkisi, toplumsal desteğin ulaşılabilirliği, çocuk bakımında birbirlerine yardım eden anne babaların varlığı, aile gerginliğini

azaltır ve daha güvenli bağlanmaya doğru ilerleme olur (Berk, 2013 ve Tercan ve ark., 2015). Anne için şartlar ne kadar iyiyse, çocuklar için de o oranda iyi şartlar oluşur. Bunun tam tersi olarak da anne için kaygı yaratan ve yetersiz olan her şey çocuk için de aynı oranda yetersiz ve kaygı yaratıcı olur. Anne, eşinden, annesinden ya da diğer akrabalarından destek alamıyorsa, baskı ve ruhsal gerilimle daha fazla karşı karşıya kalır. Buna ek olarak da bir de başkaları tarafından aşağılanıp, şiddete uğruyorsa bunun etkileri çocuğa aktarılır. Bu yüzden ruh sağlığını etkileyen problemlerin birçoğu, erken gelişimsel dönemdeki anne çocuk ilişkisinden etkilenir.

1.1.3.5. Anne Babaların İçsel Olarak İşleyen Modelleri

Bebekler için yaşamlarının ilk yıllarında birincil bağlanma figürleri ile olan etkileşimleri çok önemlidir. Bu etkileşim içselleştirerek bebekler ileride kendileri ve diğer insanlar hakkında içsel çalışan modeller geliştirirler (Bowlby, 1980 ve Bowlby; 2013). İçsel çalışan modeller zihinsel modeller olarak iki tip şeklinde tanımlanır. Bu modellerden ilki annenin bebek için şefkatli, merhametli, vicdanlı, destekleyici, güvenilir, ulaşılabilir, hazır ve ilgili olması gibi özellikleri içeren başkalarıyla ilgili zihinsel modeldir. İkinci tip içsel çalışan model ise, bebeğin kendisinin ilgiye, bakıma ve sevmeye değer olup olmadığı ile ilgili inanç ve beklentilerinden oluşan benliğine ilişkin geliştirdiği içsel çalışan modeldir (Bowlby, 1980). Annenin ulaşılabilir, hazır, güvenilir ve ilgili ve iş birliği içinde olması bebeklerin hem kendilerine hem de başkalarına ilişkin güvenilir, sevilir, iyi niyetli olumlu içsel çalışan modeller geliştirmesine neden olur. Eğer bebek annesi ile soğuk, tutarsız ve reddedici tecrübeler yaşarsa başkalarına karşı güvenilirmez, soğuk ve mesafeli gibi olumsuz içsel çalışan modeller ve benliklerine ilişkin sevmeye ve desteklenmeye değmez, olumsuz huylu olma gibi olumsuz zihinsel modeller geliştirirler (Bowlby, 2014). Bu zihinsel modeller yetişkinlik döneminde kişilerarası ilişkileri şekillendirmede önemli bir neden oluşturur. Kişinin bebeğiyle kuracağı ilişkiyi ve dolayısıyla bağlanma stilini etkiler (Bowlby 1980 ve Miller, 2008). Olumlu ya da olumsuz zihinsel modeller kişinin ilişkilerinde verilen tepkilere bağlı olarak davranışlarını farklılaştırır (Bowlby, 1973). Bebek ile anne bağ kurduğunda annenin gösterdiği duyarlı davranış karşısında bebek

kendisinin zihinsel modelini oluşturur. Kendini yetişkinin gözünden değerlendirerek sevgiye değer olup olmadığına dair varsayım geliştirir. İçsel çalışan modeller yorumlayıcı filtrelerdir. Yeni ilişkiler ve diğer deneyimler filtrelerden geçirilerek yorumlanır. Kişinin kendisi ve diğerleri hakkında iyi ya da olumsuz sezgisel beklentilerini doğrulamaya ve sürdürmeye yardım eder. İçsel çalışan model tüm yakın ilişkiler için bir rehberdir ve kişiliğin olmazsa olmaz bir parçası haline gelir (Berk, 2013). Anne babanın içsel çalışan modeli bağlanmaya önemli ölçüde etki eder (Berk, 2013). Bağlanma kuramı çerçevesinde annenin kendi annesiyle kurduğu ilişki sonucu geliştirdiği bağlanma örüntüsünün ana babalık davranışları üzerindeki etkisi oldukça önemlidir. Bağlanma genel anlamda ebeveyn özelliklerinin bir yansıması olarak ele alınır. Güvenli bağlanma stiline sahip ebeveynlerin, çocukları ile olan etkileşimlerinde, daha duyarlı ve daha az müdahaleci oldukları ortaya çıkmıştır. Tutarlı ve olumlu davranışlar sergileyen ve duyarlı bakım sağlayan ebeveynlerin çocukları erken yaşlardan itibaren kendilerini sevmeye layık ve değerli olduklarını hissederek büyürler. Bu zihinsel şema, olumlu benlik (içsel çalışan) modeli olarak tanımlanır. Çocuklar ana babalarının tutumlarından başkalarına karşı güven geliştirmeyi öğrenirler. Böylelikle olumlu başkaları modeli olarak isimlendirilen şema da çocuk üzerinde gerçekleşmiş olur. Main (1990)'a göre ebeveynin çocuğun kaygı belirtilerine ve gereksinimlerine tutarlı ve dengeli olarak karşılık vermesi, güvenli bağlanmayla, görmezden gelmesi kaçınan bağlanma ile tutarsız ve dengesiz olarak cevap vermesi ise kaygılı kararsız bağlanma ile ilişkilidir.

Genel olarak bağlanmayı etkileyen faktörler incelendiğinde anne ve bebeğe bağlı etkenlerin önemli olduğu görülmektedir. Bu faktörlerin temelinde anne bebek arasındaki ilişkinin niteliğinin artırılması önemli bir yere sahiptir. Anne bebek ilişkisinin güçlenmesi ve dolayısıyla güvenli bağlanmanın gelişmesinde etkileşimli oyunların önemli olduğu görülmektedir (Akgün, 2008; Akgün ve Yeşilyaprak 2011; Driscoll ve Easterbrooks 2007; Noll ve Harding 2003 ve Schafer ve Drewes, 2013).

1.2. Oyun

Bu bölümde oyunun tanımı, oyun ile ilgili görüşler, oyun ile ilgili kuramlar ve oyunun çocuğun gelişimine etkileri konuları ele alınmıştır.

1.2.1 Oyunun Tanımı

Oyun insan doğduğu andan itibaren başlar ve hayatı boyunca devam eder. Freud (1908) çocuk için en sevilen ve en yoğun mesleğin oyun olduğunu ifade eder ve her çocuğun oyun içerisinde yaratıcı bir yazar gibi davranarak kendine ait bir dünya yarattığını ya da kendi dünyasındaki şeyleri kendisini mutlu edecek şekilde yeniden düzenlediğini belirtir. Erikson (1963; 1977) ilk başta oyunun gerçek amaçtan çok arzu, dürtü ve fantezi içerdiğini belirtmiş ve ileride çocuğun hareketi ve bilişsel seviyesi arttıkça çocuk için oyun algısının değişeceğini ileri sürmüştür. Oyunu normal gelişim devam ederken ortaya çıkan düzensizlik ve tutarsızlıklarla başa çıkmak için sembolik bir araç olarak tanımlamıştır. Montessori (1982) ise çocuğun toplumsallaşması açısından oyunun önemli olduğunu vurgulamıştır. Vygotsky (2016) çocuk için oyunun sadece izole edilmiş arzuları değil temelde arzuların yerine getirilebileceği bir aktivite olduğunu ve farkındalıktan uzak olarak güdüler yoluyla yaptığı etkinlikler olarak yorumlar. Piaget (1962) ise oyunu çocukların kendi çevrelerini anlamlı hale getirme ve bu çevre içinde nasıl yer alacaklarını öğrenme yolu olarak görmektedir. Etkinlikler yoluyla bilgi sağlama fikrinin aynı zamanda bir oyun formu olduğunu belirtmektedir. Yavuzer (1996) oyunu çocuğa hiç kimsenin öğretemeyeceği düşünce, olay ve durumları kendi yaşantısı ve deneyimleri ile öğrenme yolu olarak tanımlamış, sonucu düşünülmeden eğlenmek amacıyla yapılan hareketler olarak değerlendirmiştir. Rubin, ve ark. (1983) oyunu ciddi bir amacı gerçekleştirmek amacıyla değil de, eğlenme amacıyla yapan ve kendi eylemlerinin esneyebilen çeşitlerini denedikleri, içten güdülendikleri bir çocukluk etkinliği olduğunu belirtmişler ve çocuğun oyununu tanımlamak için dört kriter belirlemişlerdir. Bunlar sırasıyla mecazi olması, kendi sebepleri doğrultusunda oynanması, başka bir deyişle dışsal bir hedefe yönelik olmaması, keyif verici olumlu duygular ortaya çıkartması, oyun sürecinin yanı sıra

oyunda kullanılan nesnelerin de esneklik içermesidir. Tuğrul (2013) oyunu çocuğun özgürce ve içinden gelerek yaptığı, bazen bir amaca yönelik bazen de amaca bağlı olmadan kendilerine has ve katı olmayan, esneyebilen eylemler olarak tanımlamıştır. Burghardt (2005) oyunu şu şekilde özetlemiştir. “Oyun; yapısal, bağlamsal veya otogenetik olarak daha kritik özelliklerden farklı bir tarzda tam manasıyla fonksiyonel olmayan, tekrarlanan davranışlardır ve oyun düşük kaygı ortamında isteyerek başlatılır”. Eberle (2014) oyunu insani gelişmenin bir yönü ve işlevi olarak tartışmış, yaşamın her aşamasında fiziksel, sosyal, duygusal ve entelektüel ödüllerin bir karışımını sunduğunu belirtmiş ve beben için önemli bir egzersizken, duygular için de zihin antrenmanı olduğunu ifade etmiştir. VanFleet ve ark. (2018)’e göre oyun çocuklara anlaşılması zor, komplike ilişkilerde ve sosyal etkileşimlerde olağan gelişen tartışmalar neticesinde onların sosyal becerilerini geliştirmelerine yardımcı olduğunu savunmuşlar, oyunun çocukların birbirleriyle güvenli bağlar kurmalarını da desteklediğini belirtmişlerdir. Güvenli bağlanmaların ise çocukların kendi şartları içinde ve güvenli sınırları dahilinde dünyayı keşfetmelerini sağladığını ve daha sonra tekrar güvenli bağlandıkları ilişkilerine dönmelerine yardımcı olduğunu ifade etmişlerdir. Artar (1999) oyunu spontane gelişen, düzenleme yapılmadan eğlence amaçlı ve haz duymak için gerçekleştirilen bir davranış olarak belirtir. Keskin (2015) oyunu, çocuğun kendini ifade etmesi şeklinde tanımlarken, hayal ile gerçek arasında kurulan bir köprü, bir uyum, bir sosyal kuruluş, bir iş, iç dünyayı yansıtan bir ayna, kişiliği ve tüm gelişimi destekleyen en ideal ortam, yetişkin yaşamına hazırlayan en önemli ortam, sosyal ve ahlaki değerlerin öğrenildiği bir platform olarak tanımlamıştır. Koçyiğit ve ark. (2007), oyunu. Doğal bir öğrenme aracı olarak tanımlarken, çocuğun tüm gelişim alanlarına etki eden, onu destekleyen ve çocuğun isteyerek ve keyif alarak iştirak ettiği, kendini belli bir amaçla ya da amaçsız, kurallı ya da kuralsız, araçlı ya da araçsız olarak ortaya koyduğu kendiliğinden olan öğrenme aracı olarak tanımlamıştır.

Tanımlamalardan anlaşıldığı gibi, oyun, çocukların evrensel dilidir (Komisar ve Miner, 2017) ve etnik köken, dil, din ve diğer kültürel farklılıklara göre değişkenlik göstermez (Drewes 2006). Oyun yaşamın sadece çocukluk değil tüm dönemleriyle ilgili bir uğraştır ve tüm yaştaki bireyler için motivasyon kaynağıdır, fakat özellikle

çocukların gelişiminde çok önemli ve kritik bir öneme sahiptir (Schafer ve Drewes, 2013 ve Tuğrul, 2013,).

Oyun ile birlikte çocuk, kendi hayatını yansıtır ve hikayesini oluşturur. Çocuk asıl haliyle kendi orijinal halini anlatır. Oyun içinde problemlerini ve çatışmalarını yaşar ve çözer. En önemli duygularından biri olan heyecan, mutluluk, öfke oyunun en önemli öğeleri olur ve hissedilen duygunun anlaşılması ile kişilikleri gelişir (Frost ve ark., 2005)

1.2.1.1. Oyun ile İlgili Görüşler ve Kuramlar

Çocuklar dünyanın dört bir yanında her koşulda nefes almak kadar doğal bir eylem olan oyunu oynarlar. Oyun insanlık tarihi kadar eski ve evrenseldir. Dünyanın her tarafında yapılan arkeolojik kazılar çocuk oyunlarının Klasik Yunan ve Atina'ya kadar dayandığını göstermektedir. M.Ö kurulmuş olan Antik Çin, Peru ve Mısır uygarlıkları için yapılan kazılarda, çocukların oynadıkları şeyler topraktan ve metalden yapılmış ve birçok oyuncak ortaya çıkartılmıştır. Bu kazılarda elde edilen duvar resim ve seramiklerinde oyun sahnelerinin resimlendiği, bu resimlerde tiyatro, dans ve şarkı etkinliklerinin olduğu saptanmıştır (Halmatow, 2017). Bu saptamalar birçok görüş ve kurama temel olmuş ya da görüş ve kuramlar bu saptamalara etki ederek oyunun araştırılması sağlanmıştır. Bu bölümde öncelikle oyun ile ilgili görüşlere ve ardından kuramlara yer verilecektir.

1.2.1.1.1. Erken Dönem Düşünürleri

Oyun alanında yapılan çalışmalar çok uzun bir tarihe sahiptir. Tarihsel süreç içerisinde oyunla ilgili görüşler değerlendirildiğinde, oyunun önemli bir yere sahip olduğu vurgulanmıştır. Bu görüşler bir kuram olarak görülme de ileri ki dönem de oyun kuramlarının ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır.

Oyun Eski Yunanlılar zamanından bu yana felsefî söylemin bir parçası olmuştur. Platon (Eflatun) (M.Ö 427–347), Socrates (M.Ö 470–399) Aristoteles (M.Ö. 384–322), and Xenophanes (M.Ö.6. Yüzyıl) gibi filozoflar, insanı anlamak ve açıklamak için kendi çerçevelerinin bir parçası olarak oyunun anlamını araştırmıştır (akt; Frost ve ark. 2005).

Platon (Eflatun) (M.Ö 427–347), oyunu yaşamın bir parçası olarak kabul etmiştir (akt. Çelen, 1999). Öğrenme özgürlüğünün öneminden bahsederek oyun oynamanın ileride daha sonra kullanılmak üzere elde edilecek mükemmel bilgiye önemli derecede destek olduğunu belirtmiştir (Wolfe, 2002). Platon (Eflatun), çocuğun eğitiminin oyunla kazanılması gerekliliği üzerinde durmuş, çocuğun oyunla büyümesinin önemli olduğunu savunarak çocukların oyun oynama etkinliklerinin yetişkinler tarafından kısıtlanmaması gerektiğini savunmuştur. Eğer yetişkin çocuğu aşırı engellerse bu durumun çocuğa zarar vereceğini belirtmiştir. Platon beden ve ruh sağlığının önemine vurgu yaparken çocuğun eğitiminde her ikisinin de birlikte kullanılmasını önermiştir. Çocuğun yapabileceklerinin ve gücünün keşfedilmesinde oyunun önemli olduğunu altını çizmiştir.

Gazali (1058-111) oyunu çocuğun eğitiminde önemli bir yere koymuş ve çocuğun belleğini geliştirerek, zihnini tazeleyerek öğrenme kapasitesini arttırdığını ve onu dinlendirdiğini belirtmiştir (Akandere, 2003, Keskin, 2015).

İbn-i Sina (980-1037) çocukların altı yaşından sonra okula gönderilmesi gerektiğini vurgulayarak, akran grubunun ve oyunun çocuğun eğitiminde önemli bir gereksinim olduğunu belirtmiştir (Tuğrul, 2013).

Michel de Montaigne (1533-1592), öğrenmenin hayatın içinden ve uygulamaya dönük olduğunu belirtmiş ve bu nedenle teorik eğitime aşırı önem

verilmesini eleştirmiştir. Oyunun bu kapsamda öğrenmek için en uygun platform ve gerçek bir iş olduğunu vurgulamıştır (Montaigne, 2019).

Amos Comenius (1592-1671) oyunu, çocuğun kişilik gelişiminde hassas bir yere koyar ve ve ahlaki değerleri kazanmasında stratejik bir rol oynadığını belirtir. Oyunun önemli bir öğrenme aracı olduğunu vurgulayarak özellikle disiplin ve sistem kazanmada önemli bir görevi olduğunu savunmuştur (Sezgin, 2017). Oyunu insanın bağımsız olma isteği ile ilişkilendirmiş ve oyunun, küçük çocuklar için bir gereksinim olduğunu belirterek, eğitimin oyun yoluyla verilmesinin öğrenme ve eğitimde etkili olacağını vurgulamıştır. Çocukların kişilik gelişiminde, müzik eşliğinde oynanan oyunların önemli olduğunu altını çizmiştir. İnsanların oyun yoluyla hareket etme, arkadaşlık gibi gereksinimlerinin karşılanacağını savunmuştur (Duman, 2010; Halmatow, 2017).

Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) oyunu erken çocukluk döneminin önemli bir parçası olarak görerek oyunun çocuk için bir hak olduğunu savunmuştur. Çocukların yaparak ve yaşayarak öğrendiklerini dolayısıyla oyunun bu öğrenme yolunda önemli bir araç olduğunu savunmuştur. Çocukların oyun içinde özgür olmalarının ve kendilerine özgür bir ortam yaratmalarının öğrenmede büyük bir etki sağladığını ifade etmiştir. İnsanın doğuştan iyi olduğunu ileri sürmüş ama kurumların onları kötüleştirdiğini belirtmiştir. Bu doğrultuda eğitimin başlangıç noktasının aile olduğunu vurgulamış, bunu devletin devam ettirmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Çocukların oyun aracılığıyla eğlendiğini ifade ederek el işleri ve sanat çalışmalarının çocuğun öğrenmesinde ve eğitilmesinde önemli bir faaliyet olduğunu belirtmiştir. Oyunun, gelişimin önemli ve doğal bir parçası olduğunu savunarak oyunun ve oyuncakların tabii hallerinin korunması gerektiğinin altını çizmiştir (Koçyiğit ve ark. 2007; Tuğrul, 2013; Keskin 2015, Sezgin, 2017).

Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827), oyunu bir eğitim aracı olarak görmüştür (Pestalozzi, 1977). Tüm bilginin mutlak temelini duyu izlenimi olduğu

belirtmiş ve duyu eğitiminde de oyunun önemli bir araç olduğunu ileri sürmüştür (Frost, 2010). Yapararak ve yaşayarak öğrenmenin önemine dikkat çekmiş ve oyunun hedefleri olmasının önemini savunarak topluma faydalı faaliyetler içermesi gerektiğini belirtmiştir. Çocuğun içinde onu faaliyete sürükleyen ve harekete yöneltten bir itici gücün olduğunu ifade ederek, çocuğun aslında yerinde duramadığını, durmadan kıpırdandığını ve dolayısıyla hareketli temel eğitimin ve oyunun bu konuda önemli olduğunun savunuculuğunu yapmıştır (Koçyiğit ve ark. 2007; Tuğrul, 2013; Keskin 2015).

Friedrich Wilhelm August Frobel (1782-1852) oyunu, birbirinin tam tersi iki güç olan saf-ruhsal duygu ile akılcı düşünce arasında bir arabulucu olarak nitelendirmiştir. Froebel ilk anaokulunu geliştirmiş ve erken çocukluk eğitimi müfredatında oyunu tanıtmıştır. Yaratıcılık üzerinde durmuş ve insanların ancak yaratıcılıkla ve yaparak yaşayarak ilerleyebilecekleri ve gelişebileceklerini belirtmiştir. Topları ve blokları kullanma, şarkı söyleme, organize oyunlara katılma ve çocukların çeşitli yetişkinlere iyi hizmet edecek soyut fikirler ve manevi değerler edinmelerine yardımcı olma aracı olarak çeşitli el sanatları uygulaması gibi yapılandırılmış bir oyunu tanımlamıştır. Frobel'e göre yapılandırılmış oyunda çocuklar toplumun yaratıcı, ahlaki ve sorumlu insanı olmayı öğrenirler ve etraflarından görev ve uyum hakkında bilgi edinirler (Hughes, 2010).

Friedrich Froebel'e göre oyun, çocuk için önemli bir ihtiyaç ve en uygun ruhsal etkinliktir (Duman, 2010). Çocuğun içtenlikle ve samimiyetle kendini anlatma biçimidir. Çocuk oyun alanında hem eğlenir hem de öğrenir. Bu nedenle çocuğa her bilgi, oyun yoluyla öğretilir ve oyunda edinilen bilginin kalıcılığı çok yüksektir. Oyun aynı zamanda, çocuğun iç dünyasını anlatan ve aktaran ayna ve yetişkinler ile iletişim kurmayı sağlayan bir araçtır. Frobel'e göre oyunun eğitsel rolü vardır ve bu rol yadsınamaz. Bu nedenle eğitici oyuncaklar çocuğun kendi gayreti ile öğrenmesine yardımcı olur ve öğrenmeye temel oluşturur (Frost; 2010; Gökşen; 2014; Keskin 2015; Koçyiğit ve ark. 2007; Onur ve Güney, 2004; Sezgin 2017 ve Tuğrul, 2013). Frobel (1887) 'şu anda oynamak derin bir öneme sahiptir, ileriki yaşamın çimlenme

yapraklarıdır' diyerek oyunun doğal yaşamın tamamı gibi insan yaşamının tipik bir davranış örneği olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle neşe, özgürlük, iç ve dış dinlenme, dünya ile barışı ve huzuru getirdiğini ifade etmiştir (Frost, 2010).

Maria Montessori (1870-1952) çocuğun eylemlerini, gayretlerini, tecrübelerini ve çalışmalarını oyun değil iş olarak tanımlamıştır (Montessori; 1914;1965). Bu anlayışı sosyal uyum olarak adlandırdığı eğitim fikri ile birleştirmiştir. (Elkind, 1999). Montessori'ye göre çocuk daha iyi bir meşguliyet bulamazsa oyun oynar (Montessori; 1914;1965). Oyun oynama, çocuk gelişim ve öğrenme gayreti içinde olduğu sürece devam eder (Duman, 2010; Tuğrul, 2013). Montessori, hayali oyunlardan daha çok oyunun bir amacı olmasının gerekli olduğunu savunmuştur. Froebel gibi Montessori de çocuğun bir yetişkinin denetiminde fakat kendi isteğiyle, atılganlığı ve girişimiyle etkinlikte bulunmasının öneminden bahsederek, oyun malzemeleriyle yapılan inşa oyunlarının daha önemli olduğunu vurgulamıştır (Montessori; 1914;1965). Montessori ünlü yöntemi çocukları oyuncak çekiç, bulaşık ve fırın gibi yetişkin yaşamı için etkileri olan unsurlarla oynamaya teşvik etmektir. Çocukların, fantezi temelli rol oynama yerine kültürel olarak değerli eşyalarla kendi kendine rehberlik yaparak bir etkinlik arzuladıklarını savunmuştur (Montessori, 1992).

Montessori özellikle duyarlılık dönemi olan yaşamın ilk altı yılının oyunla desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir. Çocukların öğrenme tempoları ve sürelerini kendilerinin belirlediğini ifade etmiş ve eğitimde ödül-ceza yaklaşımın, çocuğun iç disiplin kazanmasını zorlaştırdığını belirtmiştir. Oyunda çocuğun arkadaş seçimine ve oyun seçimine kendisinin karar vermesine fırsat verilmesi gerekliliği üzerinde durmuş ve ayrıca çocukların etkinliklerini akranlarıyla paylaşmanın getirdiği sosyal onaylanmadan da hoşlandıklarını ifade etmiştir (Henricks, 2014). Bu görüşler ile birlikte birçok oyun kuramı da tartışılmıştır.

1.2.1.1.2. Oyun ile İlgili Kuramlar

Bu bölümde Kişilik Kuramı (Sigmund Freud), Psiko-Sosyal Gelişim Kuramı (Erik Erikson), İçten Uyarılma Kuramı (D. E. Berlyne), Sosyo- Kültürel Gelişim Kuramı (Lev Semenovich Vygotsky), Sosyal Öğrenme Kuramı (Albert Bandura), Yapı-İnşa Kuramı (Jean Piaget), Sosyal Gelişimsel Kuramlarına Göre Oyun (M. Parten, S. Smilansky) kuramlarından bahsedilmiştir.

1.2.1.1.2.1. Kişilik Kuramı (Sigmund Freud)

Freud (1908) çocuk için en sevilen ve en yoğun mesleğin oyun olduğunu ve her çocuğun oyun içerisinde yaratıcı bir yazar gibi davranarak kendine ait bir dünya yarattığını ya da kendi dünyasındaki şeyleri kendisini mutlu edecek şekilde yeniden düzenlediğini belirtir. Freud (1967) oyunun tek başına bir haz kaynağı haline gelen libidinal arzuların denetimi altında olan bir ego ustalığı örüntüsü olduğunu belirtmiştir. Oyunun arzuların gerçekleştiği süreç olduğunu ifade etmiş, oyunun tam bir doldurma olduğunu ve çocukların belirsizlikler, endişeler sergilemelerine izin verdiğini öne sürmüştür. (Freud, 1959). Oyunun fonksiyonunun duygusal denge için id ve ego arasındaki çatışmaların çözülmesine yardımcı olduğunu ifade eder (Neumann, 1971). Psikanalitik kuramcılarının başında gelen Freud'a göre, çocuk oyunları serbestlik alanlarıdır. Bu alan, bilinçaltının bilince çıkarıldığı yerdir. Bilinçaltındaki eğilimler, oyun aracılığıyla gerçekliğe dönüşür. Üst benliğin kabul etmediği arzular, oyun oynanarak giderilir (Halmatow, 2017 ve Tuğrul, 2013). Bu nedenle oyunlar anlaşılmalı ve çözümlenmelidir. Saldırganlık ve cinsellik gibi dürtüler, oyun yolu ile dışa vurulur ve dile getirilir. Oyun travmatik olayların üstesinden gelmede yardımcı olurken kişiyi rahatlatır. Freud'a göre oyun, gerçeğin kendisidir. Çocuğun, ketlerden ve gerçek dünyanın yasaklarından kurtulduğu güvenli bir ortamdır. Freud, tekrarlanan takıntılardan söz etmiş ve oyunun ustalık kazanma ve bir şeyin üstesinden gelme özelliğini de vurgulamıştır. Tekrarlanan davranışlar, psişik bir mekanizmadır ve bireylerin korkularıyla başa çıkmasında etkili yoldur (Freud, 1958)

Freud'a göre oyun, çocuk için bir arınma, isteklerini karşılayıp, travmalarını yaşayıp çözebileceği iyileştirme süreci, gerçeklerin sınırlarından ve yapılarından uzaklaşabildiği güvenli bir alandır. Böylece çocuk uzaklaşma ve arınma ile ruh sağlığını koruyabilecek ve travmatik olaylarla daha kolay başa çıkabilecektir (Freud, 1959). Freud, çocukların gerçeklik ilkesi ile birlikte zevk ilkesine göre de hareket ettiklerini belirtmiş ve Montessori'den farklı olarak oyunun sosyal bir uyum olmaktan çok kişinin kendisini tanımasıyla alakalı olarak kişiye ilişkin bir uyum olduğunu ifade eder (Elkind,1999 ve Onur ve Güney, 2004).

1.2.1.1.2.2. Psiko-Sosyal Gelişim Kuramı (Erik Erikson)

Erik Erikson'un (1902-1999) oyunu, kişilik gelişimi bağlamında ele almıştır. Erikson, insan gelişiminin tek başına psikoseksüel gelişimle açıklanamayacağını belirtmiş, sosyal çevrenin de gelişimde büyük etkisi olduğunu ifade etmiştir. Erik Erikson (1950), hayali oyununun geniş toplumla bağlantısının altını çizerek bu görüşü kabul etmiş ve genişletmiştir. Erikson'un hayali oyunu, çocukların kendileri ve sosyal dünyaları hakkında bilgi edinebilecekleri merkezi bir araçtır. Buna ek olarak oyun, çocuklara kendilik ve kültüre göre belirlenmiş roller arasındaki bağlantı hakkında önemli bilgiler sağlar. Çocuklar oyun figürlerinin rollerini gözlemleyerek, taklit ederek ve oynayarak, kabul gören sosyal rolleri kişiliklerine entegre ederler. Bu yolla aslında oyun olgun ve sosyal açıdan uyumlu davranışları teşvik eder (Erikson, 1950). Erikson, (1963) oyunu egonun bir fonksiyonu olarak değerlendirmiş, bedensel ve toplumsal süreçleri benlikle senkronize etme girişimi olarak tanımlamıştır. Çocuğun karşılaştığı tecrübelerle başa çıkma aracı olarak değerlendirmiştir (Neumann, 1971). Oyunu, çocuğun psikososyal gelişimin aynası olarak değerlendirmiş ve gelişim dönemleri süresinde farklılık gösterdiğini belirtmiştir.

Erikson'a göre oyun yalnızca tehlikeli arzu ve dürtülerin boşaltılması değildir. Bunun yanında normal gelişim döneminde fiziksel ve bilişsel büyüme sürecinde ortaya çıkan düzensizlikler ve tutarsızlıklarla başa çıkmak için kullanılan sembolik bir araçtır

(Elkind,1999). Oyunun, ruh sağlığı iyi olmayan çocuklar için iyileştirici gücü vardır. Buna karşılık oyun bu görevin daha fazlasıdır. Erikson, çocukların oyunlarının sadece çatışmalarını ve sorunlarını ifade etmekle kalmayıp, aynı zamanda sembolik çözümler bulma girişimi olduğunu da ifade etmiştir. 12 yaşında vahşı hayvanlar içeren kafesleri temsil eden blok yapılar inşa eden bir çocuğun daha sonra genç yaştaki holigan gruplarıyla başarılı bir şekilde çalışmaya başladığının örneğini vermiştir (Erikson, 1977).

Oyun ile ilgili bilişsel kuramlar arasında Daniel Ellis Berlyne'nin içten uyarılma kuramı, Lev Semenovich Vygotsky'nin sosyo-kültürel gelişim kuramı, Albert Bandura'nın sosyal öğrenme kuramı ve Jean Piaget'in yapılandırmacı kuramı vardır. Bilişsel kuramlar ile çocuğun niçin oynadığından daha çok, oyunun içeriği ve anlamı anlaşılmaya çalışılmıştır.

1.2.1.1.2.3. İçten Uyarılma Kuramı (Daniel Ellis Berlyne)

İçten uyarılma kuramının kurucusu Daniel Ellis Berlyne (1924-1976) uyarılma ilkesine dayanan en kapsamlı motivasyon teorisini geliştirmiştir. Nörofizyolojik bulgulara dayanarak, Berlyne (1960) bir yandan aktivasyonun (uyarılma) uyarıcı yönünü ve diğer yandan uyarılmaya bağlı motivasyon etkilerini araştırmıştır. Uyarıcı tarafta, uyarılma işlevini belirleyen bilginin doğası ve ortaya çıkan çatışma vardır. Berlyne bu uyarıcı ve çatışma özelliklerini tanımlamak için “kolektif değişkenler” terimini kullanmıştır (Heckhausen ve Heckhausen, 2008). Bu kurama göre oyun, başlı başına heyecanlı ve zevk veren bir faaliyetdir. Keşif dürtüsü, merak, yeni ve olağan dışı bir şey hakkında bilgi sahibi olma arzusu olarak tanımlanırken, oyun çocuklara yenilik, sürpriz, komplike ve çelişkili olasılıkları sunar ve keşif dürtüsünü canlandırır (Santrock, 2012).

1.2.1.1.2.4 Sosyo- Kültürel Gelişim Kuramı (Lev Semenovich Vygotsky)

Vygotsky oyunu, bilişsel gelişim için olağanüstü bir platform ve bilişsel sistemlerin işlemesine en uygun ortam olarak görmüştür. Oyun keşiftir ve yeni bir teşekküldür. Çocuk çözilemeyen çelişki ve çatışmaları, gerçek hayatta deneyimlediği olayları oyuna yansıtır. Oyunu toplumsal bir faaliyet olarak nitelendirip yaşanmış olaylardaki ilişkileri kullanır. Sosyo-kültürel temelleri kapsamında biliş kavramını açıklamaya çalışır. Oyunu baskın bir faaliyet biçimi olarak değil fakat, belli bir anlamda okul öncesi yıllardaki en önde gelen gelişim hattı olarak değerlendirmiştir (Vygotsky, 1933/2016). Vygotsky (1978), hem işbirliği yapan hem de birbirlerine meydan okuyan farklı konumdaki bireyler arasındaki diyalog olarak deneyime ve oyuna odaklanmıştır. Oyun çocuğun zihinsel yapısı vasıtasıyla ortaya çıkar. Özümleme uyum sağlamadan ayrımlaştığında ortaya çıkan bir faaliyettir ve özümleme tek başına faaliyete geçtiğinde meydana çıkar (Vygotsky, 1933/2016). Oyunun öncelikle, sembolik ve taklit yönleriyle ilgilenmiştir (Santrock, 2012). Taklit etme, oyunun doğası gereği çocuğun o anki halinin var olan sınırlandırmalarından kendisini kurtarmasını zorunlu kılar. Küçük bir çocuk bir objeyi aldığı anda, o objeyi anlamından ayırt edemez, fakat taklit aracılığıyla oyuna sahip çıktığında, bir objeyi diğer bir objeyi yansıtacak şekilde kullanır. Bir sopayı at gibi kullanarak, anlamı somut objeden ayırır (Yavuzer, 2012).

Vygotsky (1933/2016)'ya göre oyun, elde edilemeyen arzuların ortaya çıkmaya başladığı noktada icat edilir. Oyun erken çocukluk döneminde meydana gelen ve gerçekleştirilemeyen arzulara yönelik bir tepki olarak oluşmaktadır. Dolayısıyla, çocuğun gerçekleşmeyen arzuları, oyun aracılığıyla hayali olarak gerçekleşir. Çocuklar ilk olarak çevreyi etkinlik yolu ile denetlemeye başlarlar. Bu girişimler, önce doğrudan yapılırken daha sonra sembollerini araç olarak kullanmaları yoluyla daha zenginleşir. Etkinliklere toplumsal sembollerin yansıtılması ile oyun daha sosyal bir durum haline gelir.

Vygotsky oyunun bilişsel gelişimin bir aynası olduğunu ifade etmekle birlikte bilişsel gelişime de önemli katkıları olduğundan bahseder. Vygotsky'e göre oyun toplumsal bir faaliyet olmakla beraber yeteneklerin ortaya çıkmasında ve biçimlenmesinde önemli bir araçtır. Çocuk tasarımıyla yeteneği ile dolar. Özümleme -miş gibi yapmanın kaynağı duruma gelir. Mış gibi oyun ile çocuk geçmiş yaşantılarını egonun doyuma ulaşması için bastırır (Nicolopoulou, 2004). Oyun, sıkıntı veren bir duygu ile başlar ve denetleme mekanizmaları sonucu arzuların gerçekleşmesi ile mutluluk, haz veren bir duygu ile yer değiştirir. Mış gibi oyun çocuğu halihazır durumun baskılarından kurtarır. Bu nedenle Vygotsky (1933/2016) oyunu, yüksek derecede yönetilebilir bir davranış oluşumu olarak değerlendirir.

1.2.1.1.2.5. Sosyal Öğrenme Kuramı (Albert Bandura)

Albert Bandura'ya (1925-2003) göre oyun, çocuğun gözlemleri aracılığıyla elde ettiği bilgileri ve deneyimleri yinelediği ve modellediği öğrenme yöntemlerinden biridir (Tuğrul, 2003). Sosyal Öğrenme Teorisi sosyal bağlamda başkalarıyla olan etkileşimlerden öğrenilenler fikrine dayanmaktadır.

Oyun çocuk için sosyalleşmenin en saf ve akılcı biçimidir. Bandura'ya göre oyun, çocuğun sosyalleşmesi, ilişki ve iletişim kurması açısından önemlidir. Çocuk, oyunla birlikte arkadaş edinir. Çocuklar oyun sırasında tekrarlarla davranışlarını geliştirirler ve yeni davranışlar edinirler (Tuğrul, 2013;2015)

1.2.1.1.2.6. Yapı-İnşa Kuramı

Piaget'in oyun teorisinde (Piaget, 1966) oyunlar, çocukların neşeli faaliyetlerinin son tezahürüdür. Piaget, taklit veya sembolik oyun üzerine gözlemlerini gerçekleştirmeden çok önce (Piaget, 1946), missetler ve diğer geleneksel oyunların (Piaget, 1932) çalışmasına değinmiştir, ancak oyunun gelişimine ilişkin açıklamasında, entelektüel büyüme ve oyun aktivitesi arasında yakın bir etkileşim

önermiştir. Kuralların pratik bilgisi ile uğraşırken, çocuğun bilişsel yapılarıyla (motor şemalar, sezgisel düşünme, somut ve biçimsel işlem) doğrudan ilgili dört kategori (motor oyun, egosantrik oyun, işbirliğinin başlangıcı ve kuralların kodlanması) önermiştir. Bu bilgiyi, bugünün 'üstbilişsel yeteneklerinin' öncüsü olan kuralların 'farkındalığı' olarak adlandırdığı şeyden keskin bir şekilde ayırmıştır ve farkındalığın üç ana aşamasını önermiştir. Bunlar kurallar hakkında herhangi bir bilincin olmaması, kökeninde içsel olarak kavranması ve bu nedenle değişmez olması ve son olarak, dahil olan oyuncular arasında karşılıklı anlaşmanın ürünü olarak kuralların bilincinin var olmasıdır (Piaget, 1932). Erkek ve kız çocuklarında her iki bilgi türü için de aynı gelişme eğilimini önermesine rağmen onun sonuçları, kız oyunlarında kodlama aşamasının şaşırtıcı derecede eksikliğini göstermiştir. Kızların erkeklerden neredeyse iki yıl önce, oyuncular arasında salt bir anlaşma olarak kuralların erken bir kavrandığını ileri sürmüştür (Piaget, 1966). Piaget (1962) oyunu asimilasyon veya çocuğun çevresel uyaranları kendi kavramlarına uydurma çabası olarak tanımlamıştır. Piaget, oyunun sadece zevk için olduğunu ve çocukların daha önce öğrendikleri şeyleri pratik etmelerine izin verirken, yeni şeyler öğrenmeyle sonuçlanmadığını iddia etmiştir. Başka bir deyişle oyunun, çocuğun halihazırda öğrendiklerini yansıttığını, ancak çocuğa zorunlu olarak yeni bir şey öğrettiğini belirtmiştir. Bu görüşe göre oyun, "ortaya çıkan sembolik gelişmeyi yansıtan, ancak ona çok az katkıda bulunan bir süreç" olarak görülmektedir (Piaget, 1962).

Piaget'ye göre özümleme ve uyumsama davranışları genellikle aynı anda ortaya çıkmasına rağmen bazen biri diğerinden ağır basar. Oyun olgusu işte bu dengesizlik durumunda ortaya çıkar. Bu durum yeni kazanılan bilgilerin mevcut şemalar dahilinde özümlenmesini gerektirir. Bu aşamada çocuk dış gerçeği kendi bakış açısından algıladığı için düşünce yapısında bir değişikliğe gitme yolunu seçmez. Uyumsama davranışını gerektiren durumlarda ise oyunda taklit gerekliliği ortaya çıkar. Çocuk bu durumda değişiklik yapma ihtiyacını hisseder. Bu davranış özümlenip oyun olgusunu başlatana kadar tekrarlanır. Piaget' göre yeni öğrenilmiş davranışlar tekrar gerektirir. Bu döngü yeni şemaların çocuğun kendi içselleştirilmiş dağarcığına girene kadar sürmektedir. Çocuğa sunulan bilgi, mevcut şemalarından çok farklı ise,

çocuk buna anlam vermekte zorlanır. Diğer bir deyişle çocuğun özümleme ve uyumsama mekanizmaları yetersiz kalır. Çocuğun şemaya yerleştiremediği bilgi geçersiz olur (Piaget, 1969).

İsviçreli filozof ve gelişim psikoloğu Jean Piaget bebeklikten okul çağına kadar çocukların oyununu gözlemlemiş ve bu yaş dönemlerinin her birinde en yaygın oyun türlerini tanımlamıştır. Piaget'in oyun kuramı, bilişsel gelişimden güç alır. Çocuğun oyun yolu ile bilişsel süreçleri denetlediğini ifade eder. Piaget'e göre, insan zekasının gelişmesi, özümleme ve uyma işlemleri ile ilişkilidir ve oyunda özümlemenin önemli olduğunu ifade etmiştir (Piaget, 1962).

Piaget oyun kuramını, oyun ve bilişsel gelişim ilişkisi temeline dayandırmış ve bu ilişkinin önemini vurgulayan üç belirgin aşama tanımlamıştır. Çocuk oyunlarını, çocuk-çevre arasındaki etkileşim kaynaklı, çocuğun zihninde ortaya çıkan değişim kaynaklı ve çocuğun çevreyi etkileme ve yönlendirme gücü kaynaklı olarak değerlendirmiş ve bunları aşamalar halinde açıklamıştır (Piaget, 1962).

Piaget, zihnin gelişmesine ve olgunlaşmasına dayanan oyunun üç aşamasını belirlemiştir (1962). Piaget'in oyun gelişim aşamaları incelendiğinde ilk aşama, alıştırırmalı oyun (0-2) yaş, ikinci aşama sembolik oyun (2-12) yaş ve üçüncü aşama ise kurallı oyun (12 yaş ve üzeri)'dur.

1. Alıştırırmalı Oyun

Doğumdan başlayarak iki yaşına kadar olan süreyi kapsar. Piaget'e göre 0-18 ay arasında olan bebeklerde emme, fırlatma, yakalama, elleri açıp kapatma, sallama, tekrar almayı deneme gibi psiko-motor faaliyetlere eğilir. Oyun davranışları motor faaliyetler ve haz aldıkları hareketlerin tekrarından oluşur (Piaget, 1962). Piaget'e göre ilk aşama, bilişsel gelişimin sensorimotor aşamasına karşılık gelen alıştırırmalı oyun

aşamasıdır (0-2 yaş). Çocuk yeni bir hareket fark ederek oyuna başlar (Piaget, 1962). Tamamen fiziksel davranışlara bağlı duyu-motor ve keşfedici oyunların görüldüğü, çocukluğun ilk evresidir (MEB, 2014; Koçyiğit ve ark. 2007 ve Tuğrul, 2015). Motor etkinlikler ve tekrarlamalar, alıştırma oyununun en göze çarpan özelliklerindendir. Alıştırma oyunları, çocuk tarafından edinilen tüm duyu-motor şemalarından ortaya çıkar. Bir nesne veya bir kişiyi vücuduyla duyu ve motor uyarı dışında görünür bir amacı olmayan tekrarlayan etkileşimleri içerir (Piaget, 1962). Çocuğun nesneleri kullanması biçimine odaklanır. Bu dönemde çocuk bedenini, uzuvlarını, nesneleri, bu nesnelerin işlevlerini öğrenir ve haz aldığı hareketleri tekrarlar. Bu hareketler çocuk için bir oyun halidir ve bu bedensel hareketlerin tekrarlanması ile haz elde edilir. Bu tip hareketler ile dünya ile etkileşimde bulunur (Saracho ve Spodek, 1998). Bir bebeğin çingırağı sallaması, ritmik bir şekilde vurarak takırtı çıkarması, oyuncak çekiçe art arda vurması bu etkinliklere örnek verilebilir.

1.2.1.1.2.7. Sosyal Gelişimsel Kuramlarına Göre Oyun (Mildred Parten Newhall, Sara Smilansky)

Parten oyunu, çocuğun sosyal gelişimine göre incelemiştir. Parten çocuğun sosyal oyun gelişimini, katılımsız davranış, tek başına oyun, seyirci rolü, paralel oyun, birlikte oyun ve işbirlikçi/kooperatif oyun şeklinde açıklamıştır (Ata 2016; Durualp ve Aral, 2011; Marcelo, 2016; Özmutlu ve Eroğlu; 2019 ve Tuğrul, 2013 ve Tuğrul; 2015).

Katılımsız davranış: Sıfır-iki yaş arasını kapsayan bu evrede çocuk, durumun içine yönelmez ve sadece izler, Etrafını gözlemler. Çocuk aktiftir ama amaçsızdır.

Tek başına oyun: Çocukların iki-üç yaş arasında olup, kendi oyuncakları ile tek başına oynadığı bir evredir. Çocuk çevresindeki çocukları gözlemler, fakat onlarla iletişime girmez. Tek başına oyun oynar.

Smilansky, Piaget'nin bilişsel oyun aşamalarına yapı inşa oyun aşamasını ekleyerek yeniden düzenlemiştir. Sembolik oyunu temel alarak oyunu sınıflandırmıştır. Piaget'in oyun evrelerini genişleterek ve bilişsel gelişimi destek alarak oyunu sınıflandırmıştır. Smilansky sembolik oyunda da temsili eylemlerin bulunduğunu belirtmiş ayrıca bilişsel bir yapının da buna eşlik ettiğinin altını çizmiştir. Smilansky sembolik oyunu, dramatik ve sosyo-dramatik (karşılıklı etkileşimli olması gereken) oyun olmak üzere ikiye ayırmıştır. Bu oyun türleri taklit, rol oynama sözlü ve sözsüz iletişim, mış gibi yapma unsurlarını içinde barındırır. Smilansky, sembolik oyunlarda çocuğun beraberinde getirdiği önceki yaşantıların etkin bir rol oynadığını ileri sürer (Aslan, 2013). Buna göre oyunun gelişimi 4 evreli bir modelden oluşmuştur. Her evre birbirinden ayrı yapı ve davranışları içermekte ve kompleks özellikler göstermektedir (Rubin, 1977; Tuğrul, 2015; Ata, 2016). Oyun kategorileri İşlevsel/Fonksiyonel oyun, Yapı-inşa oyunu, dramatik oyun ve Kurallı oyun'dur.

İşlevsel oyun: Obje ya da obje kullanmadan yapılan basit kas hareketleridir (Rubin, 2007). Çocuğu fiziksel olarak harekete geçirecek fiziksel gereksinimler işlevsel oyunu ortaya çıkartır. Çocuk hareketlerini tekrarlar, yeni hareketler dener, fiziksel ve dil becerilerini kullanarak egzersizler yaparak çevresini keşfeder. Tekrarlar yardımıyla çocuk nesneye ya da olaya egemen olur. Anlama yeteneği artar ve dolayısıyla kendine güveni gelişir. Hoş vakit geçirerek mutluluk duygusu yaşar (Tuğrul, 2015).

1.3. Oyunun Çocuğun Gelişimine Olan Etkileri

Çocukların gelişim ve öğrenmesinde en dinamik ve aktif rol oynayan tüm gelişim alanlarında etkili olmaktadır.

1.3.1. Fiziksel Gelişim ve Oyun

Oyun oynama ile vücut sistemleri düzenli bir biçimde çalışırken, fazla yağlar yakılır, kaslar güçlenir, iç salgı bezleri düzenli halde çalışır ve büyümeye dair fonksiyonlar yerine getirilerek vücudun hareketi sağlanmış olur ve dolayısıyla fiziksel gelişim olumlu yönde desteklenir (Bekmezci ve Özkan, 2015).

1.3.2. Psiko-Motor Gelişim ve Oyun

Denge oyunları, toplarla oyunlar, Jimnastik, ip, çember, bisiklet, tırmanmak büyük kas gelişimini hızlandırır ve dış çevreye karşı korunmada donanımlı hale getirir. Karşına çıkabilecek engellerde, bu engellerin üstesinden gelme ve aşma yeteneğinin gelişmesine destek olur. Yoğurma maddeleri ile oynama, makasla kesme, bloklarla oynama, çeşitli el işi faaliyetleri, kalem ve fırça kullanma, kalem tutma, bırakma, çekme, bükme, yırtma, yapıştırma, buruşturma, katlama, üfleme küçük kasların gelişmesine katkı sağlar. Çocuğun el-göz koordinasyonu gelişir. Çocuk gücünü yerinde ve tam vaktinde kullanmayı öğrenir. Güç ve tepkiye etkili bir şekilde karşılık verme, hız, dikkat, koordinasyon, esneklik gibi psikomotor yetenekler, çocuğa oyunla edindirilir. Kuvvet gelişimi, çabukluk gelişimi, dayanıklılık, esneklik ve hareketlilik, koordinasyon ve beceri gelişimi psikomotor becerilerin oyun içinde geliştirilmesi ile çocuğa kazandırılır (Aral ve Durualp, 2011; Bekmezci ve Özkan, 2015; Koçyiğit ve ark., 2007; Kocabaş, 2018 ve Özer ve ark., 2006).

1.3.3. Bilişsel Gelişim ve Oyun

Piaget'nin geliştirdiği bilgi kazanım anlayışına göre biliş, tüm zihinsel yapıların yöneldiği bir denge durumudur. Piaget zihinsel gelişim sürecinde iki dönem olan özümleme ve uyumsama'yı ele almıştır. Özümleme bireyin çevresine uyumunu sağlayan bilişsel bir süreçtir. Başka bir deyişle, çocuğun karşılaştığı yeni bir olayı, fikri

ve objeyi, kendisinde daha önceden var olan bilişsel yapı içine alma sürecidir. Çocuk çevresiyle kendisinde oluşturduğu bilişsel yapılarla iletişime geçer. Düzenleme ise bireyin sahip olduğu mevcut şemaları yeni durumlara, objelere ve olaylara göre yeniden biçimlendirme sürecidir. Her deneyim özümleme ve uyumsamayı içine alır. Piaget oyunu çocuğun deneyimlerini, bilgilerini ve bildiklerini bütünleştirdiği bir durum olarak kabul eder (Piaget, 1969). Oyun çocuğa, araştırma, sebep sonuç ilişkilerini kurma, dikkatini toplama, kendini bir hedefe çevirme, düşünme, algılama, eşleştirme, sınıflama, sıralama, analiz, sentez, değerlendirme ve problem çözme gibi bilişsel süreçlerin işleyişinin hızlanması gibi işlemleri gerçekleştirme fırsatı verir. Büyüklük, ağırlık, doku, şekil, boyut, hacim, zaman, renk, soğuk, sıcak gibi birçok kavramı da kazanmasını destekler (Aral ve Durualp, 2011; Bekmezci ve Özkan, 2015; Koçyiğit ve ark., 2007; Kocabaş, 2018 ve Özer ve ark., 2006).

1.3.4. Dil Gelişimi ve Oyun

Çocukta alıcı diden sonra ifade edici dil gelişir. Çocuk oyun yoluyla sözcük dağarcığını geliştirir. Çocuk oyun ile birlikte, rahatça konuşmayı, kendini ifade etmeyi öğrenir. Düşüncelerini açıklama alışkanlığını kazanır. Soru sorar. Yeni bilgiler edinir. Objelerin isimlerini öğrenir ve işlevlerini anlar. Oyun sırasında sözel olarak ifade edilenleri kavrar. Yeni kelimeler öğrenir. Duygu ve düşüncelerini anlatır. Örneğin, yetişkinler ile yaptığı sözlü oyunlar sırasında kendisine anlatılan masalları ve ninnileri dinleyerek sözcük dağarcığını genişletir. Kelimelerin anlamlarını sorarak kavramları ve isimleri öğrenir ve telaffuz eder. Yetişkinler tarafından yapılan pekiştireçlerle dil gelişimi desteklenir. Coşkulu sözler ve tekerlemeler, çocuğun dil gelişimini destekler. Çocuğun dil öğrenmesinde taklit önemli ve en etkili davranışlardan biridir. Sembolik oyunlar, evcilik oyunları ve dramatik oyunlar çocuğun düzgün cümleler kurmasına ve sesleri ve tonlamaları yanlışsız kullanmasına destek olur (Aral ve Durualp, 2011; Bekmezci ve Özkan, 2015; Koçyiğit ve ark., 2007; Kocabaş, 2018; Özer ve ark., 2006 ve Tuğrul, 2015).

1.3.5. Sosyal-Duygusal Gelişim ve Oyun

Duygular bebeklik döneminde başlar ve birçok duygusal tepkiyi çocuk oyun yolu ile öğrenir. Oyun çocuğa, kendini tanımayı, duygusal tepkileri kontrol altına almayı, duygularını düzenlemeyi, çevredeki yetişkinlerin sürekli ilgisini beklemekten kurtulmayı, duygusal problemlerini ortaya çıkarmayı, mutluluk, heyecan, kaygı, kıskançlık gibi duyguları ortaya koymayı ve hissetmeyi, kendine yeterli olmayı geliştirmeyi ve estetik duyguları kazanmayı ve iletmeyi sağlar ve sevgi ihtiyacını karşılar. Ayrıca başkalarının duygularını anlama ve empati yeteneğinin kazanılmasında oyun önemli bir yere sahiptir (Aral ve Durualp, 2011; Bekmezci ve Özkan, 2015; Koçyiğit ve ark., 2007; MEB, 2014; Özer ve ark., 2006 ve Yazgan İnanç ve ark., 2012).

Çocuk bulunduğu çevrede daima başkaları ile ilişki ve iletişim durumundadır. Bu etkileşimde yer alan her kişi çocuğun sosyal gelişiminde etkilidir. Çocuk oyunlarının genelinde, sosyal bir yapı bulunur. Çocuklar oyun ile birlikte, duygusal-sosyal gelişiminde bağlanmanın temeli olan sosyalleşmeyi ve kurallara uymayı öğrenir.

Anne ile bebek etkileşimi bebek tarafından başlatılabildiği gibi anne tarafından da başlatılabilir. Bebeğinin nerede olduğunu bilmek için seslenmek, bebeğinin yanına gitmek anne tarafından başlatılan etkileşimken, bebeğin annesine koşarak gitmesi ya da ağlayarak girişimde bulunması bebeğin etkileşim girişimi olarak gösterilir. Anne bebek arasında hareketli, etkin bir denge yani oyun vardır. (Bowlby, 1969). Bebekle oynamak en etkin ve güçlü etkileşim yöntemidir. Oyun oynarken an paylaşılır. An paylaşılırken heyecan duyulur ve bu heyecanın paylaşımında kurulan bağda oyun aracılık eder (Komisar, 2019). Oyun oynarken bebekle etkileşime girmek, işbirliği içinde oynamakla, iletişime geçmekle, seslenmekle, konuşmakla, göz teması kurmakla, kucaklamakla ve dokunmakla olur. Bebeğin etkinlik içindeyken bağımsız olmasına izin vermek, keşfetme davranışını desteklemek sağlıklı ayrılmanın ve bağımsızlığın başlamasını destekler. Annenin bebeğine bütün dikkatini verdiği ve

dolayısıyla tutarlı ve zamanında gereksinimlerini karşıladığı ve bebeğin ise neşe ile etkinlik içinde olduğu, keşfe çıktığı ve anneyi güvenli bir üs olarak kullandığı bir yöntem ve zaman dilimi olan oyun, güvenli bağlanmanın oluşmasında en önemli yollardan biridir. Güvenli bağlanma ise ileride bireye göre özel insanlar ile kurulan bağın güçlü olmasını sağlar. Bu güçlü bağ bireyin çevresi ile ilişki halindeyken neşeli olmasını, stresli olduğu zamanlarda ise onların yakınlığı sayesinde rahatlamasını sağlar (Berk, 2013).

1.4. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde bağlanma ve oyun ile ilgili yurt içi ve yurtdışında yapılan çalışmalara tarih sırasına göre yer verilmiştir.

1.4.1. Bağlanma ile İlgili Araştırmalar

Bebeklik döneminde güvenli bağlanma yüksek bir öneme sahip olmasına karşın, ülkemizde bu konuda deneysel ve nitel çalışmaların görülmediği genelde bağlanmayı etkileyen faktörler ve durum saptamasına ilişkin çalışmaların daha fazla olduğu görülmektedir. Türkiye’de yapılmış bebeklik döneminde (0-2) bağlanma ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında çalışmaların nicel boyutta olduğu ve bağlanmayı etkileyen faktörlere odaklanıldığı görülmüştür. Yapılan çalışmalarda doğum öncesi eğitimlerin anne bebek bağlanmasına etkisi (Atalay, 2014), prenatal anne- bebek bağlanmasında maternal oksitosin, kortizol ve prolaktin düzeylerinin etkisi ve annenin depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri ile ilişkisi konusu (Türen, 2014), doğumhane ortamı ve koşullarının doğum ağrısı, doğumdan memnuniyet ve anne-bebek bağlanması üzerine etkisi (Yazgan, 2014), anne bebek bağlanması ile doğum sonu depresyon arasındaki ilişki (Arı, 2012), doğum sayısının anne-bebek bağlanmasına etkisi (Şolt, 2011), bebek masajının anne bebek bağlanması ve emzirme başarısına etkisi (Gürol, 2010), doğum sonrasında anne-bebek bağlanmasını etkileyen

faktörler (Akkoca, 2009), anneanne – anne – bebek bağlanmasının incelenmesi (Şen, 2007) çalışmalarına rastlanmıştır.

Yurt dışında yapılan çalışmalara bakıldığında bebeklerin doğumdan sonra en geç 3 saat içerisinde anneyle etkileşiminin bebeklerin bağlanmasına etkisi (Mehler ve ark, 2111); anneye olan güvenli bağlanma ile okul öncesi dönemdeki çocukların arkadaşlıkları arasındaki ilişkisi Park ve Waters (1989), bebeklerin bakıcılarıyla geçirdiği saatlerin az ya da fazla olmasının annelerine güvenli bağlanma düzeylerine etkisi (Belsky ve Rovine, 1988), ebeveynlik stresi ve bebeğe bağlanma arasındaki ilişkide annenin ebeveynlik davranışlarının aracı rolü (Hopkins, ve ark. 2013) bebeklerin bağlanma stilleri ile annelerin ruh sağlıkları arasındaki ilişki (Greig ve Howe, 2001) çalışmalarına rastlanmıştır.

1.4.1.1.Türkiye’de Bağlanma ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Bahtiyar (2015) ebeveynlik boyutları olarak annenin aşırı korumacılığı ve duygusal sıcaklığı ile çocuğun mizaç özellikleri olarak çekingenlik ve olumsuz duygulanımın, çocukların kaygılarıyla ilişkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Bununla birlikte, anne çocuk bağlanma stillerinin (özellikle güvenli ve kaygılı bağlanma stilleri) aracı rolünü de de incelenmiştir. Araştırmaya 18-36 ay aralığındaki anne ve bebekler dahil edilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak Çocuk Bağlanma Sınıflama Seti 60 (TTAS60), Erken Çocukluk Davranışı Ölçeği ve Ebeveyn Tutum Ölçeği, Çocuk Davranışları Kayıt Formu ve Bebekler ve Küçük Çocuklar için Sosyal-Duygusal Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Bebek ve anne ev ortamında serbest oyun etkinliklerinde 10-15 dakika gözlemlenmişlerdir. Daha sonra anne 5 dakikalığına ayrılmış ve bebeğin davranışları değerlendirilmiştir. Bebeğin anne ile birleşme zamanında annenin davranışları da gözlemlenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre, bebeklerin kaygı problemlerinin annenin aşırı korumacılığı ve kaygılı bağlanma ile pozitif yönde ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Güvenli bağlanmanın annenin duygusal sıcaklığı ile pozitif, kaygılı kararsız bağlanmanın davranışsal ket vurma ile pozitif yönde, güvenli bağlanma ile negatif yönde anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Karabekiroğlu ve ark. (2015), yaptıkları çalışmada 12-21 ay arası bebek ve anneleri ile annelerin kaygı ve depresif semptom seviyeleri, bağlanma örüntüleri ve ebeveynlik tutumları ile bebeklerin sosyal duygusal problemleri ve gelişim düzeylerinin anne bebek ilişkisine etkisini incelemişlerdir. Çalışma iki gruptan oluşmuş olup 18 anne ve preterm bebekler grup 1'i, 20 anne ve term bebekler grup 2'yi oluşturmuştur. Bebek ve Çocuklar için Sosyal-Duygusal Değerlendirme Ölçeği Kısa Formu, (BITSEA), Bayley Bebek Gelişim Ölçeği (BSID), Beck Depresyon Ölçeği, Ebeveynlik Tutum Araştırma Ölçeği (PARI) ile Durumluluk Sürekli Kaygı Envanteri ve bebek bağlanmasını ölçmek için Anne Bebek İlişkisini Değerlendirme Ölçeği (PIRGAS) kullanılmıştır. Buna göre çalışma sonucunda anne-bebek etkileşiminin ve güvenli bağlanmanın term ve preterm bebeklerde benzer olduğu bulunmuştur. Hem grup 1 hem de grup 2'deki annelerin benzer Beck Depresyon Envanteri (BDE) ve Durumluluk ve Sürekli Kaygı Envanteri (STAI) puanları olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak 32. Gebelik haftasından önce doğum yapan annelerin sürekli kaygı puanlarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Grup 1'in ebeveynlik stili Ebeveynlik Tutum Araştırma Ölçeği (PARI) alt ölçeği (aşırı disiplin) puanının (39.6'ya karşı 32.1; $p = 0.02$) 'den daha yüksek puanlara sahip olduklarını ortaya koymuştur.

Sümer, Sayıl ve Kazak Berument, (2016) 12-18 ay arasındaki çocuklarla erken dönem bağlanma ve anne duyarlılığı üzerine yaptıkları çalışmanın örneklemini Ankara'da yaşayan 85 anne ve onların 4 yaş ve altı çocukları oluşturmuştur. Bu çocuklardan 46 tanesi 10-24 ay, 24 çocuk 25-36 ay ve 15 çocuk 35-50 ay arasındadır. Bu çalışmada çocuk vv ziyaretleri yapılmış ve bu ziyaretlerde bağlanma davranışları sınıflandırma Seti (BDSS) kullanılarak çocukların güvenli bağlanma düzeyleri belirlenmiş ve bağlanma ile anne duyarlılığı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre, annelerin genelde duyarlı olduğu ortaya çıkmıştır. Çocuklarda güvenli bağlanma düzeyinin ise Batı ülkelerinden elde edilen ortalamalardan görece düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Anne duyarlılığı ile çocuktaki güvenli bağlanma arasındaki ilişki ise anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Kahya (2018) annenin psikolojik işlevselliği ve bağlanma örüntüleri ile anne-bebek öz-tutarlık ve etkileşimsel uyum arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın birinci amacı bebek-anne bakış, bebek vokal duygulanım-anne dokunma, bebek bakış-anne dokunma ve bebek-anne yüz duygulanımı eşleşmelerindeki organizasyonu, anne-bebek öz-tutarlık ve etkileşimsel uyum açısından incelemektir. Çalışmanın ikinci amacı ise annenin postpartumdaki ve dördüncü aydaki psikolojik işlevselliği, bağlanma örüntüleri ve bebeğin mizacı ile etkileşimlerdeki eşleşmelere ait öz-tutarlık ve etkileşimsel uyum arasındaki ilişkiyi incelemektir. Çalışmanın ilk aşamasına, postpartum döneminde (4. ile 6. hafta arasında) henüz ilk bebeğine sahip olmuş toplam 66 anne katılmıştır. Çalışmanın ikinci aşamasında ise anne bebek yüz yüze etkileşim video kayıtları bebekler 4 aylık olduğunda incelenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak Anne-Bebek Yüz Yüze Oyun Etkileşimi: Davranışsal Kodlamalar, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II (YIYE-II), CES-Depresyon Ölçeği (CES-D), Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri (DSKE), Annelerin Ebeveynliğe İlişkin Algıladıkları Öz-Yeterlik Ölçeği (AEAÖÖ), Bebek Davranış Anketi-Revize Edilmiş Çok Kısa Form kullanılmıştır. Annelerle kurulan ilk temasta, çalışma kapsamı bebeklerin sosyal gelişimi üzerine olmuştur ve postpartum döneminde ev ortamında yalnızca annelerle görüşmeyi içeren bir ilk aşamadır. Bebekler 4 aylık olduğunda yaklaşık 10 dakika süren anne-bebek etkileşim video çekimini laboratuvar ortamında yapılmıştır. Anne-bebek etkileşimlerinin 2.5 dakikası; bebek anne bakış, bebek-vokal duygulanım, anne-dokunma, bebek-anne yüz duygulanımı gibi iletişim kanalları açısından saniye temelinde video-mikroanaliz yöntemiyle kodlanmıştır. Sonuç olarak anne-bebek etkileşimlerini, farklı iletişim kanalları eşleşmelerindeki anne ve bebeğe ait öz-tutarlık ve etkileşimsel uyum organize ettiği ortaya çıkmıştır. Diğer bulgulara göre, annenin dördüncü aydaki depresyon ve kaygısı, sırasıyla azalma ve artış yönünde, bebek bakış öz-tutarlığını yordamıştır. Annenin postpartum kaygısı ve kaygılı bağlanması arasındaki etkileşim etkisi, bebek bakışa senkronize olan-anne bakış etkileşimsel uyumu yordamıştır. Ayrıca, annenin postpartum depresyonu ve kaygılı bağlanması arasındaki etkileşim etkisi, anne dokunma öz-tutarlığını yordamıştır. Annenin kaygılı bağlanması, anne dokunma davranışına senkronize olan-bebek vokal duygulanım etkileşimsel uyumdaki ve bebek bakışa senkronize olan-anne dokunma etkileşimsel uyumdaki artışı; anne yüz duygulanımına senkronize olan-

bebek yüz duygulanımı etkileşimsel uyumdaki azalmayı yordamıştır. Annenin dördüncü aydaki depresyonu, bebek bakışa senkronize olan-anne dokunma etkileşimsel uyumdaki azalmayı yordamıştır. Annenin postpartum ve dördüncü ay kaygısı ile kaygılı bağlanması arasındaki etkileşim etkisi ve postpartum kaygısı ile kaçınıcı bağlanması arasındaki etkileşim etkisi, anne yüz duygulanımına senkronize olan-bebek yüz duygulanımı etkileşimsel uyumu yordamıştır. Postpartum ve dördüncü ay anne özyeterliği; farklı iletişim kanallarındaki öz-tutarlık ve etkileşimsel uyumdaki artışı veya azalmayı yordamıştır. Bebeğin mizaç özelliklerinden olumsuz duygulanım, bebek bakışa senkronize olan-anne dokunma etkileşimsel uyumdaki azalmayı yordamıştır.

Artar (2018) annelerin bağlanma şekilleri ile emzirme niyetleri ve anne çocuk bağlanma kalitesi arasındaki ilişkiyi incelemek için yaptığı çalışmaya 0-3 yaş arası bebeği olan 1203 anneyi dahil etmiştir. Veri toplama aracı olarak annelerin bağlanma şeklini belirlemek için YBÖ-R (Revize edilmiş Yetişkin Bağlanma Ölçeği) ile ve anne-bebek bağlanma kalitesi MBÖ (Maternal Bağlanma Ölçeği) ile saptanmıştır. Araştırma sonucuna göre annelerin bağlanma şekilleri ile emzirme niyetleri ve anne-bebek bağlanma kalitesi arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Avcı ve ark. (2018) Ankara Kalkınma Ajansı mali desteği ve Aile ve Sosyal Politikalar Ankara İl Müdürlüğü ortaklığı ile Gazi Üniversitesi koordinatörlüğünde yürütülen Güvenli Bebekler Güvenli Yarınlar projesinde Ankara il sınırları içerisinde koruma altında bulunan 0-3 yaş arası bebeklerin bakımından sorumlu birincil kişilere ve evlat edinen/edinecek, koruyucu aile olan/olacak kişilere bağlanmayı destekleyici davranışları kazandırmayı amaçlamışlardır. Çalışmaya Aile ve Sosyal Politikalar Ankara İl Müdürlüğü aracılığıyla belirlenen 30 aile ve 10 bakım veren kurum personeli dahil olmuştur. Hazırlanan eğitim programı haftada bir gün, iki oturum halinde dört saat gerçekleştirilmiş, 10 hafta boyunca toplamda 40 saat devam etmiştir. Eğitim programının hazırlanması aşamasında, ihtiyaç analizi çalışması yapılmış, ailelerin bağlanma, etkileşim gibi konulara yönelik görüşleri alınmış, bebek gelişimi ve bakımına yönelik bilgi ihtiyaçları belirlenmiştir. Çalışmanın temellerini Stanley

Greenspan'ın yerde oyun zamanı yaklaşımı, Bruce Perry'nin nörodizisel yaklaşımı ve bağlanma kuramı olmak üzere dört teorik altyapı oluşturmuştur. Yapılan ihtiyaç analizi bulguları ve ilgili literatür dikkate alınarak 16 modülden oluşan eğitim programı hazırlanmıştır. Eğitim programı, “Bağlanma Nedir?”, “Yenidoğanda Temel Gereksinimlerin Karşılanması ve Bakım”, “Bebek ve Küçük Çocuklarda Gelişim”, “Oyun Zamanı”, “Çocuk Katılımı ve Bebek İmajı”, “Ben de değerliyim!”, “Sosyal Çevre”, “Duyarlı Ebeveynlik”, “Beslenme Çantası”, “Sosyal Bebek: Etkileşim”, “Gelişimde Zorlu Süreçler”, “İçsel Modeller”, “Zamanı Yönet”, “Ev ve Kurum Ortamının Bebeğe Uygun Olarak Düzenlenmesi” ve “Bebek Gelişimini İzleme Uygulamaları” temel konu başlıklarında toplam 16 modülden oluşmuştur. Eğitimin sonucunda aileler genellikle eğitim süreci boyunca öğrendiklerini çocuklarıyla etkileşimlerinde kullandıklarını, bunun kendi yakın çevrelerindeki ilişkilerine de yansıdığını ifade etmişlerdir. Çocuklarıyla daha fazla ve etkin bir şekilde zaman geçirdiklerini, aile içindeki sosyal konumlarının olumlu yönde etkilendiğini belirtmişlerdir.

Kızıl Sürücüler (2019) 6-12 aylık bebeği olan babalara verilen eğitimin baba-bebek bağlanma durumuna etkisini incelemiştir. Araştırmaya 6-12 aylık bebeğe sahip, araştırma kriterlerine uyan ve araştırmaya katılmayı kabul eden 60 baba katılmıştır. Veri toplama aracı olarak Baba Bebek Bağlanma Ölçeği kullanılmıştır. Grupları belirlenen babalardan, kontrol grubuna sadece araştırma hakkında bilgilendirme yapılmış, eğitim grubuna ise literatür doğrultusunda hazırlanan eğitimler verilmiştir. Araştırma sonucunda, baba-bebek bağlanma toplam puanı ile babanın yaşı, babanın öğrenim düzeyi, eşin yaşı, eşin çalışma durumu, ailenin aylık toplam geliri, eşin öğrenim düzeyi, bebeğin yaşı, bebeğin cinsiyetine göre anlamlı bir fark bulunmazken, babanın mesleği, bebek haricinde çocuk sahibi olma durumu ve eş ilişki durumu açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Baba bebek bağlanma ölçeği “sabır ve hoşgörü” alt boyut puanlamasının babaların meslekleri, ailelerin aylık gelir durumu, bebek haricinde çocuk olma durumu ile anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Eğitim grubunun ön test ve son test puanları karşılaştırıldığında; sabır ve hoşgörü, etkileşimde zevk, sevgi ve gurur alt boyutları ile baba-bebek bağlanma toplam son test puanlarının ön test puanlarına göre daha yüksek olduğu tespit

edilmiştir. Eğitim grubunun sabır ve hoşgörü etkileşimde zevk, sevgi ve gurur ve baba-bebek bağlanma toplam ön test ve son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu, son test puanlarının, ön test puanlarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek değerler gösterdiği saptanmıştır.

1.4.1.2. Yurtdışında Bağlanma ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Slade (1987) yaptığı çalışmada bağlanma kalitesi ile sembolik oyun gelişimi arasındaki ilişki ile güvenli ve kaygılı çocukların annelerinin oyuna dahil olma biçimlerindeki farklılıkları incelemeyi amaçlamıştır. 20-28 ay arası yedisi güvenli sekizi kaygılı on beş anne araştırmaya dahil edilmiştir. Çalışma boyunca anne ve bebekleri serbest oyun etkinlikleri sırasında videoya alınmıştır. Çalışma sonucunda güvenli bağlanan çocukların kaygılı bağlanan çocuklara göre sembolik oyun bölümlerinin daha uzun sürdüğü, annenin sembolik oyuna katılmasıyla güvenli bağlanan çocukların daha uzun epizotlarda oyun oynadıkları ve daha yüksek seviyeli oyunlara geçtikleri belirlenmiştir.

Pederson ve ark. (1990), yaptıkları çalışmada anne duyarlılığını ve bebek anne güvenli bağlanma düzeyini ölçmeyi amaçlamışlardır. Veri toplama araçları olarak bebeklerin bağlanma güvenliğini tanımlamak için Ainsworth Yabancı Durum Testi ve anne duyarlılığını değerlendirmek için araştırmacılar tarafından oluşturulan “Anne Davranış Değerlendirme Seti” kullanmışlardır. 12 aylık 40 çocuk, anneleri ile birlikte iki gözlemci tarafından gözlenmiştir. Çalışma sonucunda zor mizaç özelliği olan çocukların annelerinin çocuklarına yönelik oldukça ilgisiz oldukları gözlenmiştir. Güvenli bebeklerin annelerinin ise bebeklerinden gelen sinyallere karşı hassas davrandıkları ve bu sinyalleri kullanarak bebeklerinin davranışlarını yönlendirdikleri görülmüştür. Aynı zamanda bu annelerin güvensiz bebeklerin annelerine göre bebekleri konusunda daha çok bilgi sahibi oldukları görülmüştür.

Lyons-Ruth, ve ark. (1990), yoksulluğun, anne depresyonunun ve bakım yetersizliğinin birleşik etkilerini inceledikleri çalışmaya yüksek riskli 18 aylık 31 bebek ve annesini dahil etmişlerdir. Çalışmada haftalık ev ziyareti ile bebek bağlanmasını, anne bebek etkileşimini ve annenin depresyonu ile annenin sosyal temaslarını incelemişlerdir. Veri toplama aracı olarak Bayley Zekâ Testi ve Yabancı Durum Prosedürünü kullanmışlardır. Araştırma sonucuna göre bebeğine karşı olumsuz davranış sergileyen anneler ile on sekiz aylık bebekleri yabancı durum prosedürünü kullanarak evde gözledikleri çalışma sonucunda sorunları olan annelerin bebeklerine sıklıkla saldırgan bir biçimde karıştıkları ve bu annelerin bebeklerinde yüksek oranda güvensiz bağlanma stili görüldüğü belirlenmiştir.

Posada ve ark. (1999) anne duyarlılığı ile güvenli bağlanma arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmaya 6-12 ay arası bebekleri dahil etmişlerdir. 4 ay ara ile ev ziyaretleri yapılarak bağlanma stilleri belirlenmiştir. Araştırmada “Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti” kullanılmıştır. Buna göre anne duyarlılığı ile bebeğin güvenli bağlanma düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Van Ijzendoorn ve Hubbard (2000) yaptıkları çalışmada 50 aileyi 20 saatten fazla bir süre ile ilk bir yıl ev ortamında gözleyerek bebek ağlama davranışları ile anne tepkilerini incelemişlerdir. Anne ve bebekleri bebek 15 aylık iken “Ainsworth Yabancı Durum Testi” ile değerlendirmişlerdir. Araştırma sonucunda kaçınan bebeklerin annelerinin en çok bebeklerinin ağlamasına hemen karşılık verdiği, evde ağlamanın güvenli ya da güvensiz bağlanma stillerine göre değişmediği ve ağlamanın yabancı durum ağlaması ile ilişkili olmadığı ortaya çıkmıştır.

Braungart-Rieker ve ark. (2001), araştırmalarında sonradan bağlanmanın belirleyicileri olarak ebeveyn duyarlılığını, bebek duygulanımını ve duygu düzenlemesini incelemeyi amaçlamışlardır. Baba duyarlılığı yüz yüze etkileşim bölümü ile incelenmiş; bebeğin etkisi ve düzenleyici davranışları anne-bebek ve baba-bebek yüz tanıma bölümleri ile değerlendirilmiştir. Anne-bebek bağlanması ve baba-bebek bağlanması bebekler 12 ve 13 aylık olduklarında incelenmiştir. Araştırmaya 94 bebek (4. 12 ve 13 aylıkken) ve ebeveynleri katılmıştır. Araştırmanın verileri 90

saniyelik serbest oyun etkinliği ile toplanmıştır. Anne-bebek ve baba-bebek ikililerinin serbest oyun ortamında karşılıklı, birbirlerinin yüzünü göreceğ şekilde oturmaları sağlanmıştır. Araştırmada ebeveyn duyarlılığını değerlendirmek için beşli, bebek davranışını değerlendirmek için yedili derecelendirilen Kodlama şeması kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda anne bebek bağlanması ve anne duyarlılığı arasında önemli bir ilişki bulunmuştur. Annelerin bebekleri ile karşılıklı etkileşimleri babaların etkileşimlerine göre anlamlı fark göstermiştir.

Vaughna ve ark. (2007) annelerin güvenli üs hikayelerini temel alarak bebeklerin annelerini güvenli üs olarak görüp görmediklerini belirlemek için yaşları 30-35 ay arası olan 25 erkek bebek ve annesini çalışmaya dahil etmişler Kolombiya, Portekiz ve Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere üç sosyo-kültürel grup oluşturmuşlar ve ev gözlemleri ile anne ve bebekleri gözlemlemişlerdir. Veri toplama aracı olarak Ainsworth Yabancı Durum Testi, bir hikayenin ana hatlarını oluşturan kelime listesi komutlarını (altı farklı liste) kullanarak güvenli temelli komut dosyasını hazırlamak için “Güven Tabanlı Komut Dosyası için Kelime Listesi Bilgi İstemi Ölçüsü” kullanılmıştır. Buna göre annenin güven temelli hikayeleri bebeğin anneyi güvenli üs olarak kullanma davranışını yordadığı ortaya çıkmıştır.

Bilgin ve Wolke (2019) yaptıkları çalışmada bebeğin ağlama, uyku problem semptomları ve bağlanmasını annenin depresif semptomları ve duyarlılığı göz önüne alınarak aralarındaki ilişki boylamsal olarak incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmaya 105 bebek ve annesi dahil edilmiştir. Veri toplama araçları olarak ağlama ve uyku semptomlarını ölçmek için Erken Düzenleyici Problemler Görüşme Formu, bağlanma davranışlarını ölçmek için Ainsworth Yabancı Durum Testi, Anne Duyarlılığı testi, Edinburgh Depresyon Ölçeği kullanılmıştır. Bebeklerin 3. Ve 18.ayda uyku problemleri ve ağlamaları değerlendirilmiştir. Araştırma sonucuna göre bebeğin ağlaması ve uyku problemi semptomlarının bebeğin güvenli ya da güvensiz bağlanmasından kaynaklanmadığı ortaya çıkmıştır. Ancak bebeğin dağınık bağlanmasının bebeğin üçüncü ve on sekizinci ayda ağlama ve uyku problemleri ile doğrudan ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır.

1.4.2 Oyun ile İlgili Araştırmalar

Bebeklik dönemi güvenli bağlanma oluşumunun temelinde anne bebek etkileşiminin rolünün büyük olduğu yapılan çalışmalar ile ortaya konmuştur. Etkileşimin oyun yoluyla sağlanması bebek ve anne arasındaki güvenli bağlanmayı destekleyici en önemli araçlardan biridir. Türkiye’de yapılmış bebeklik döneminde (0-2) oyun ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında çalışmaların tümünün 36 ay ve üstü çocuklar üzerinde yapıldığı görülmektedir. Anne çocuk ilişkisini oyunla geliştirme eğitiminin, 4-6 yaş arasında çocuğu olan annelerin çocukları ile etkileşim düzeyi üzerindeki etkisi (Akgün, 2008), annelerin 4-6 yaş çocukları ile serbest oyun etkileşimlerinde kullandıkları ifadelerin belirlenmesinin incelenmesi (Akgün ve Yeşilyaprak; 2001), “Oyun Temelli Davranışsal Öz-Düzenleme Eğitim Programının” ana okula devam eden 48-60 ay arası çocukların davranışsal öz-düzenleme becerilerine etkisi (Sezgin, 2016), okul öncesi 4-6 yaş grubu çocukların bağlanma stilleri ile sosyal beceri düzeyi ve oyun davranışı arasındaki ilişki (Öztürk, 2019), okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 60-72 aylık çocukların bilişsel gelişimlerine, “Oyun Temelli Bilişsel Gelişim Programı”nın etkisi (Türkoğlu, 2016), 36-72 aylık çocukların oyun davranışları (Kuşçu, 2014), oyun temelli matematik eğitim programının okul öncesi çocukların dikkat ve sayı korunum becerilerine etkisi (Gülleci, 2019), çocukların oyun becerileri ile aile-çocuk iletişimi ve etkileşimi arasındaki ilişki (Sezer ve ark. 2016) çalışmalarına rastlanmıştır. Yurtdışında yapılan çalışmalara bakıldığında güvenli bağlanma ile bebeğin bilişsel ve sosyal duygusal gelişimi arasındaki ilişki (Main, 1983), Güvenli bağlanma ile oyun ortamında anne bebek ilişkisi (Roggman ve ark. (1987), çocuklarını ihmal eden ve etmeyen annelerin oyun etkileşimleri (Fagan ve Dore (1993), annelerin çocukları ile oyunlarındaki sosyal destek düzeylerinin aylara göre değişimi, anne bebek bağlanması arasındaki ilişki (Cassiba ve ark. (2000) çalışmalarına rastlanmıştır.

1.4.2.1 Türkiye’de Oyun ile İlgili Yapılmış Araştırmalar

Ulutaş Avcu (2015) Ev Merkezli Anne-Bebek Etkileşim Programı’nın (EMABEP) annelerin duyarlılık ve karşılıklı etkileşim davranışları ile bebeğin gelişimine etkisini incelemek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Veri toplama araçları olarak “Genel Bilgi Formu”, “Mizaç Değerlendirme Bataryası (Temperament Assessment Battery): Duyarlılık (Sensitivity) ve Karşılıklılık (Synchrony) Alt Testleri” ve “Denver Gelişimsel Tarama Testi II” kullanılmıştır. 9-12 aylık 44 bebek ve annesi (22 deney, 22 kontrol) ile araştırma yürütülmüştür. Programda ise bebek gelişiminin desteklenmesi ile anne duyarlılığı ve annenin karşılıklı etkileşim davranışlarını geliştirmeye yönelik etkinlikler yer alır. Eğitim programının birinci oturumunda annelerle tanışılarak programın tanıtımı yapılmıştır. Son oturumunda annelere bebeğin gelişimine ilişkin yapabilecekleri konusunda önerilerde bulunulmuştur. Diğer oturumlarda ise anne duyarlılığı, anne karşılıklılığı, bebeğin bilişsel, dil, sosyal duygusal, ince motor ve kaba motor gelişimi ile ilgili oyun etkinliklerine yer verilmiştir. Ev Merkezli Anne-Bebek Etkileşim Programı, üç aylık (12 hafta) dönemde, haftada bir kez ve 45 dakika olarak ev merkezli çalışmalarla yürütülmüştür. Her bir annenin bebeğiyle etkileşimi Duyarlılık (Sensitivity) ve Karşılıklılık (Synchrony) testleri ile değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucunda; deney ve kontrol grubundaki annelerin duyarlılık davranışı ön test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı, son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu, ön test ve son test puan ortalamaları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Deney ve kontrol grubundaki annelerin karşılıklılık testi ön test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu, son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu, ön test ve son test puan ortalamaları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Deney ve kontrol grubundaki bebeklerin kişisel-sosyal, ince motor, dil ve kaba motor alanda ön test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı, kişisel-sosyal, ince motor ve kaba motor alanda son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu , dil alanında anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir. Deney ve kontrol grubundaki bebeklerin kişisel-sosyal, ince motor ve kaba motor alanda ön test-son test puanları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu, dil alanında anlamlı fark olmadığı saptanmıştır. Deney

grubundaki annelerin duyarlılık ve karşılıklılık testi son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Deney grubundaki bebeklerin DENVER II Gelişimsel Tarama Testi toplam puan, kişisel-sosyal, ince motor ve dil alt boyutlarına ilişkin son test ve kalıcılık testi puan ortalamaları arasında anlamlı fark olduğu ($p<0.05$), kaba motor alanda anlamlı fark olmadığı saptanmıştır

Ulutaş Avcu, ve Çalışkan (2015) 10-12 aylık bebeklere yönelik hazırlanan Ev Merkezli Anne-Bebek Eğitim Programı'nın bebeklerin gelişimine etkisinin incelenmesi amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Araştırmanın çalışma grubunu 10-12 aylık 44 bebek oluşturmuştur. Araştırmada verileri toplamak için Genel Bilgi Formu ve araştırmacı tarafından geliştirilen Gelişim Kontrol Listesi kullanılmıştır. Ev Merkezli Anne-Bebek Eğitim Programı, iki aylık (8 hafta) dönemde, haftada bir kez ve 45 dakika olarak ev merkezli çalışmalarla yürütülmüştür. Eğitimci tarafından bebeklerin sekiz hafta boyunca haftada bir gün 45 dk. gelişimsel oyunlar oynamaları sağlanmıştır. Uygulama, her hafta ev ziyaretleri sırasında araştırmacının o hafta oynanacak oyunları bebekle oynaması ve bazı oyunlar için anneye model olması şeklinde devam ettirilmiştir. Araştırmanın sonucunda bebeklerle oynanan oyunların bebeklerin sosyal-duygusal, dil, psikomotor ve bilişsel gelişim alanlarına olumlu katkıları olduğu saptanmıştır.

Demir (2016), Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı'nın (OTEBABEP) baba ve bebek etkileşim davranışları üzerindeki etkisini incelemek amacıyla bir araştırma yapmıştır. İlk aşamada Tamis-LeMondave ark. (2004) tarafından geliştirilmiş olan Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği (Caregiver-Child Affect, Responsiveness and Engagement Scale)'nin Türkçeye uyarlama çalışması için geçerlik ve güvenirlik ölçümleri değerlendirilmiş ve sonrasında Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı'nın baba ve bebek davranışları üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Uyarlama çalışması, 12-15 aylık (± 2 hafta) 85 bebek ve babaları üzerinde yapılmıştır. Araştırmanın ikinci aşamasında Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programının uygulaması, 12-15 aylık 40 bebek ve babası (20 deney, 20 kontrol) ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 40 baba ve bebeği oluşturmuştur. Araştırmada bilgi toplamak amacıyla "Kişisel Bilgi

Formu”, “Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği (B-ÇDYMÖ) ve “Denver Gelişimsel Tarama Testi II” kullanılmıştır. Araştırmaya dâhil edilen deney grubundaki bebek ve babalara haftada bir gün (45 dakika) olmak üzere on hafta boyunca Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı uygulanmıştır. Kontrol grubuna ise eğitim verilmemiştir. Araştırma sonucunda deney ve kontrol grubundaki bebeklerin kişisel-sosyal, ince motor, dil ve kaba motor alanda ön test toplam puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı, kişisel-sosyal alan, dil ve kaba motor alanda son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu ince motor alanında anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir. Deney ve kontrol grubundaki bebeklerin ince motor, dil ve kaba motor alanda ön test-son test puanları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu, kişisel-sosyal alanda ön test-son test puanları arasında kontrol grubu lehine anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır.

Atlı (2019) 18-24 aylık bebeklere verilen Ev Merkezli Bilişsel Gelişim Destek Programının bebeklerin bilişsel gelişimlerine ve adaptif davranışlarına etkisinin olup olmadığının belirlenmesine yönelik bir araştırma yapmıştır. 15 bebek deney ve 15 bebek kontrol olmak üzere 30 bebek dahil edilmiştir. Veri toplama araçları olarak Küçük Çocuklar İçin Bilişsel Değerlendirme Aracı, adaptif davranışları değerlendirmek için Adaptif Davranış Değerlendirme Sistemi 3 (ADDS3) kullanılmıştır. Gelişim göstergeleri doğrultusunda 18-24 aylık bebeklere uygulanacak olan 12 haftalık, haftada iki gün uygulanmak üzere 24 oturumdan oluşan Ev Merkezli Bilişsel Gelişim Destek Programının etkinlikleri oluşturulmuştur. Araştırmanın amacı doğrultusunda 18-24 aylık bebeklere haftada iki gün olmak üzere 12 hafta boyunca ev ziyaretleri yoluyla bilişsel gelişim destek programı uygulanmıştır. Etkinlikler eğitimcinin bebekle birebir uygulayacağı şekilde hazırlanmıştır. Ev Merkezli Bilişsel Gelişim Destek Programı deney grubundaki bebeklerin hem bilişsel hem de adaptif davranışları ve adaptif davranışların iletişim, toplum içerisindeki davranışlar, okul öncesi işlevler, ev yaşantısı, sağlık ve emniyet, öz bakım, öz yönetim, sosyal yaşam ve motor beceriler boyutları üzerinde anlamlı bir farklılık ortaya koymuştur.

1.4.2.2 Yurtdışında Oyun ile İlgili Yapılmış Araştırmalar

Main (1983) 40 bebek ve annesi ile bağlanma güvenliği ile ilgili olarak 21. ayda bebeğin keşif davranışını, sosyal davranışını, bilişsel gelişimini ve dilini değerlendirmek amacıyla bebek 12 aylıkken kısa süreli uzunlamasına çalışma gerçekleştirmiştir. “Bayley Bebekler İçin Zeka Testi” ile değerlendirme yapmıştır. Güvenli bağlanmış bebeklerin güvensiz bağlanmış bebeklere göre dil gelişiminin daha yüksek olduğu, sözcük bilgisinin daha fazla olduğu belirlenmiştir. Oyunlarda hem araştırmacı hem de yetişkin ile daha oyuncu ve eğlenceli oynadıkları buna karşılık kaçınan bağlanma stiline sahip bebeklerin ise oyun arkadaşı ve yetişkin ile kaçınmacı oynadığını belirlemiştir. Güvenli bağlanan bebeklerin oyuncakları ve materyallerle spontane bir şekilde daha coşkulu ve neşeli oynadıkları, yapboz oyunlarına daha dikkat vererek oynadıkları gözlenmiştir. Güvensiz bağlanma stiline sahip bebeklerin ise dikkat sürelerinin daha kısa olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca serbest oyun sırasında güvenli bağlanmış bebeklerin güvensiz bağlanmış bebeklere göre keşif davranışlarında ve oyunda daha istekli oldukları saptanmıştır.

Roggman ve ark. (1987) bağlanma stillerinin oyun içinde belirlenmesi amacıyla gerçekleştirdiği çalışmaya 18 güvenli bağlanmış ve 19 kaygılı bağlanmış anne bebek ikilisini dahil etmişlerdir. Çalışmada stressiz oyun ortamında bebekler ve anneleri 14 aylık iken gözlenmiştir. Güvenli bağlanması kanıtlanmış bebeklerin anneye daha sık oyuncak değiş tokuşu yaptığı, anneye dair oyun gösteriminin daha az olduğu, pozitif tonda daha sık anneye dair vokalizasyonlar olduğu ve daha az pozitif tonda olmayan bebek vokalizasyonu görülmüştür. Ayrıca bebek oyuncak oyununun bilişsel kalitesinde bir fark bulunamamıştır.

Fagan ve Dore (1993) çocuklarını ihmal eden ve etmeyen annelerin bir-üç yaş aralığındaki çocuklarını evlerinde yapılandırılmamış oyun etkileşimleri ile değerlendirdikleri çalışmada, çocuklarını ihmal eden annelerin, ihmal etmeyen annelere göre oyun etkileşimleri içinde duyarlılıklarının daha az olumlu oldukları,

çocuklarını olumlu yanıtlamada ve çocuklarının gelişimsel düzeylerine uyum sağlamada daha yetersiz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Bolde ve ark. (1996) 30 anne ve çocuğunun yer aldığı ve annelerin çocukları ile oyunlarındaki sosyal destek düzeylerinin aylara göre değişimini araştırdıkları çalışmada çocuklar ve annelerini 13., 14., 20. Ve 21. Aylarda evlerinde ziyaret etmişlerdir ve 10 dakika oyun sürecinde gözlemlemişlerdir. Hem ebeveyn hem de çocuğun davranışlarını bir nesneye işaret ederek göstermek veya bir yığın bloku sabitlemek; blokları birbirine vurmak gibi keşif oyunu, blokları kutuya koymak veya boşaltmak gibi birlikte oyun, blokları kaşıkla karıştırmak veya ebeveyne bir bloğu “yedirmek” gibi sembolik oyun ve bloklar ile ilgili olarak bir oyun veya kolaylaştırıcı davranışın bitişik 5 saniyelik zaman içinde başka bir farklı davranışı izlediği olaylar; karıştırmak veya yedirmek ya da blokları tavaya koymak ve boşaltmak veya blokları birbirine vurmak ve devirmek gibi öğeler dizisi çiftlerinin ebeveyn, çocuk veya her iki kişi tarafından birlikte gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğine bakılmış ve kodlanmıştır. Çalışma sonucunda duyarlı annelerin, oyun etkileşimlerinde çocuklarına sorumluluk aktardıkları ve çocuklarının yeterliliğine daha fazla inandıkları gözlenmiştir.

Cassibba ve ark. (2000) yaşları 14 ve 36 ay arası değişen 58 bebek ve annesini evde gözlemlemiş ve bebek bağlanma stillerini belirlemek için yaptıkları çalışmada “Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti” kullanmışlardır. Gözlemler oyun merkezlerinde serbest oyun etkinliklerinde gerçekleşmiştir. Gözlemleyerek bağlanma stilleri ile oyun düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma sonucuna göre güvenli bağlanan bebeklerin bilişsel oyun düzeylerinin diğer bağlanma stilleri gösteren bebeklerin bilişsel oyun düzeylerine göre daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Schoppe-Sullivan ve ark. (2006), yaptıkları araştırmada anne-bebek duyarlılığı ve onların bebekleriyle ilk ilişkilerini bebeğin cinsiyetine göre değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Araştırmaya bir yaşında 87 bebek ve ebeveyni birlikte katılmıştır. Anneler, babalar ve onların bebekleri laboratuvar ortamında gözlemlenmiştir.

Laboratuvar ortamında ebeveynlerle bebeklerinin üç dakika boyunca ortamda herhangi bir oyuncak olmadan serbest oyun oynama süreçleri değerlendirilmiştir. Araştırmada anne ve baba duyarlılığını değerlendirmek için Ainsworth Duyarlılık Ölçeği (Ainsworth Sensitivity Scale) ve bebek davranışını değerlendirmek için beşli derecelendirilen Kodlama Şeması kullanılmıştır. Araştırma sonucunda anne ve babaların erkek çocuklarına karşı duyarlılık davranışı ve bağlanma ilişkilerinin benzer olduğu; babaların kız çocuklarına karşı duyarlılığının annelere göre daha az olduğu; babaların annelerine güvensiz bağlanan çocuklarına karşı daha duyarlı olduğu ortaya çıkmıştır. Çocuğun cinsiyetinin anne-bebek ve özellikle baba-bebek bağlanma ilişkisinde önemli olduğu görülmüştür.

Driscoll ve Easterbrooks (2007) yaptıkları çalışmada annelerin çocukları ile oynadıkları oyun etkileşimlerinde; kişisel ve sosyal faktörlerin annelerin oyundaki davranışları ile ilişkisi olup olmadığını belirlemeyi amaçlamışlardır. 107 anne ve bebek ev ortamında gözlenmiş ve beş dakikalık oyun etkileşimleri kaydedilmiştir. Annelerin davranışları dikkat (anne bebek dikkatinin ortak odağı) ve duygusal hazır bulunuşluk (duyarlılık, müdahalecilik ve düşmanlık vb) açısından kodlanmıştır. Anneler duyarlı bağlanmış, tutarsız yönlendirici ve zorlayıcı engelleyici olmak üzere üç gruba ayrılmışlardır. Çalışma sonucunda duyarlı bağlanmış annelerin tutarsız yönlendirici ve zorlayıcı engelleyici annelere göre daha duyarlı ve en iyi yapılandırmayı yaparak daha az zorlayıcı ve engelleyici davrandıkları görülmüştür.

Ereky-Stevens (2008), anne-bebek etkileşimleri ile çocukların zihinsel ve duygusal gelişimi arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yaptıkları araştırmada annelerin bebeklerin davranışlarına cevap verme eğilimlerini, anne ve bebeğin etkileşimsel oyunu sırasında kodlayarak ölçmeyi amaçlamışlardır. Araştırmaya 10 aylık 108 bebek ve anneleri katılmıştır. Orta sosyoekonomik düzeydeki annelerin gönüllü olarak katılımları gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplama araçları olarak beşli derecelendirilen Kodlama Şeması, bebek içsel ifadelerini değerlendirmek için Meins Kodlama Şeması (Meins Coding Schema), duygusal ve zihinsel gelişimi değerlendirmek için Hikâye Temelli Batarya (Story-Based Battery) kullanılmıştır. Ev ziyaretleri gerçekleştirilerek bebekler anneleriyle birlikte serbest oyun oynamaları

sırasında gözlemlenmişlerdir. Serbest oyun sırasında bebeğin yanında annenin hikâyede yer alan resimlerle ilgili konuşması ve bebeğin sevdiği birkaç oyuncakla oynamaları sağlanmıştır. Oyun sırasında göz teması kurma, dokunma, gülümseme, farklı sesler çıkarma gibi etkileşime yönelik davranışların sıklığı kaydedilmiştir. Araştırmanın sonucunda annelerin bebeklerinin içsel ifadelerine karşı duyarlılığı ile çocukların zihinsel ve duygusal gelişimi arasında pozitif ilişki olduğu ortaya çıkmıştır.

Ferber, Feldman ve Makhoul (2008), yaptığı araştırmada hayatın ilk yılında anne-bebek karşılıklılığı ile ilgili olarak anne dokunmasının gelişimini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmaya 3, 6, 9 ve 12 aylık 131 İsrailli bebek ve annesi katılmış ve anne-çocuk oyun oturumları sırasında gözlemlenmiştir. Araştırmada veri toplama araçları olarak Dokunma Puanlama Aracı (The Touching Scoring Tool) ve Bebek Davranışı Kodlama Aracı (The Infant Behavior Coding Tool) kullanılmıştır. Oturumlar, bebeklerin anne tarafından cesaretlendirilmesi, bebeğin etkileşime yönelik ihtiyaçlarının karşılanmasını içeren oyun temelli 10 dakikalık bir süreçtir. Oyunların yer aldığı oturumlarda anne ve bebekler ev ortamında gözlemlenmiştir. Oyun oturumları anne duyarlılığı ve karşılıklılığı olarak kodlanmıştır. Araştırmanın sonucunda hayatın ikinci altı ayında annenin sevgisi ve uyarıcı dokunuşunun ilk altı aya göre anlamlı şekilde azaldığı; anne karşılıklılığının arttığı, anne duyarlılığının anne karşılıklılığının göstergesi olduğu ortaya çıkmıştır.

Crugnola ve ark. (2009) yaptıkları çalışmada annenin bağlanma stili ile bebekler dokuz aylık iken serbest oyun içinde anne bebek dikkat ve duygu düzenlemesi arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmaya 41 anne bebek ikilisi katılmıştır. “Yetişkin Bağlanma Görüşmesi”nin kullanıldığı araştırmada güvenli bağlanmış annenin daha uzun süre birlikte işbirliği içinde eş ve rakip olabildiği, daha pozitif bir şekilde eşleştiği, daha büyük kapasite ile eşleşebilen durumlardan eşleşmeyen durumlara geçtiği gözlenmiştir. Güvenli anne olan ikilinin güvensiz anne ikilisine göre oyunda daha fazla nesnelerle katılım gösterdiği ortaya çıkmıştır. Güvensiz annelerin uyuşmazlık ve negatif eşleşmelerde daha fazla zaman geçirdiği tespit edilmiştir.

Vlismas ve ark. (2013) m z k ve hareketin anne bebek etkileşimine etkisini incelemişlerdir. Bilinen herhangi bir bozukluğu veya hastalığı olmayan ve 2 ila 6 aylık (ortalama ya  3,3 ay) 96 anne ve bebekleri (48 erkek ve 48 kız)  alı maya katılmıştır.  n ve son test olarak  z Bildirim Anketleri, araştırmacı tarafından her katılımcının evinde uygulanmıştır. Annelerin bebekleri ile etkileşimleri, araştırmacılar tarafından tasarlanan Likert  l eği formatındaki iki anket kullanılarak ölçülmüş ve ve annelerin bebekleri ile olan konuşma,  arkı söyleme, oyun oynama, dokunma ve masaj yapma, dans ve ritmik hareket, sosyal gezilere çıkma ve bebekle y r y  e çıkma aktiviteleri ve etkileşimleri hakkında genel bilgiler elde edilmiştir. Annelerin bebeklerine duygusal bağlanmaları “Anne Doğum Sonrası Bağlanma  l eği” ile değerlendirilmiştir. Annelerin depresyonunu doğum öncesi ve sonrası taramak için Edinburgh Doğum Sonrası Depresyon  l eği (EPDS) kullanılmıştır. 5 haftalık periyotlarda deney grubuna hareket ve m z k etkinlikleri ile sosyal kontak kurma  ğretim yöntemlerinden biri olan yüzyüze varım/yokum yöntemi kullanılmıştır. Kontrol grubuna ise sadece yüzyüze  ğretim yöntemi kullanılıp varım/yokum oyunu oynanmı tır. Deney grubu ile yapılan m z k ve hareketin annenin bebeği ile etkileşimini ve bebeğine bağlanmasını arttırdığı ortaya çıkmıştır. Kontrol grubunda ise sadece yüzyüze  ğretim yöntemini kullanmış olmasının anne bebek bağlanmasına etkisinin olmadığı ve etkileşimi arttırmadığı ortaya çıkmıştır.

Shim ve Lim (2019) yaptıkları çalışmada 17 aylık bebeklerde bağlanma güvenliğinin 4-6 ya larında akranları ile oyun etkileşimi ve davranış problemlerine etkisini incelemişlerdir. Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti, Penn Etkileşimli Akran Oyunu  l eği, 5-5,5 Ya   ocuk Davranışı Kontrol Listesi,  ocuklar için Duygusal Etkinlik Sosyallik (EAS) Mizaç Anketi’nin kullanıldığı araştırmaya 183 anne ve bebeği katılmıştır. Boylamsal  alı ma neticesinde 17 aylık içen güvenli bağlanması yüksek olan bebeklerin 4 ya ında olduğunda akranları ile oyun etkileşiminin pozitif yönde olduğu ve 6 ya ında ise içselleştirme ve dı salla tırma problemlerinin güvensiz bağlanan bebeklere göre daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır. 17. Ayda daha düşük güvenlik puanına sahip çocukların güvensiz içsel çalışma modelleri geliştirdikleri için, akranlarına olumsuz tepki verdikleri, 4 ya ında olumsuz

oyun etkileşimlerine girdikleri ve 6 yaşında ise daha fazla dışsallaştırma problemleri sergiledikleri belirlenmiştir.

Verilen literatür ve yapılan araştırmaların tümünde bebeklik ve erken çocukluk döneminde anne bebek etkileşiminin ve anne duyarlılığının bebeğin bağlanma düzeyini olumlu yönde etkilediği ortaya konmuştur. Oyunun ise anne bebek etkileşimini olumlu yönde etkilediği ve güvenli bağlanma düzeyini arttırdığı literatür çalışmaları ile desteklenmiştir. Bu çalışmanın amacı, Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programının Bebeklerin Bağlanma Düzeylerine Etkisinin İncelenmesidir.

Bu amaç doğrultusunda;

- 12-24 aylık bebek ve anneler için Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formunun geliştirilmesi
- 12-24 aylık bebeklere Oyun Temelli Gelişim Destek Programının geliştirilmesi
- Oyun Temelli Gelişim Destek Programının güvenli bağlanma üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

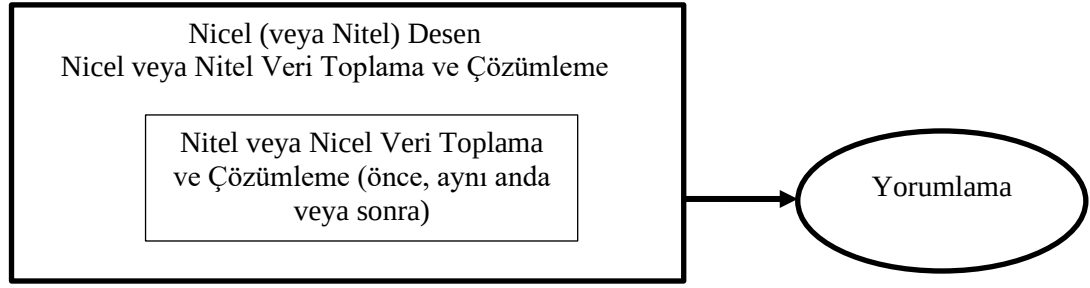
Yapılan bu çalışma ile ayrıca, anne-bebek güvenli bağlanma kavramına bilimsel temelli bulgular sağlayacağı, oyun temelli gelişim destek programının ve bağlanma kavramının tüm boyutlarıyla ele alınacağı hem bu alanda çalışan öğretim üyelerine hem de kurumlarda çalışan çocuk gelişimi uzmanlarına önemli katkı sağlayacağı ve alanda önemli bir eksikliğin giderilmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir.

2. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu çalışmada Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programının (EOT-GDP) bebeklerin bağlanma düzeyleri üzerindeki etkisini incelemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda 12-24 ay arası bebekler için bağlanma ve oyun kuramları temel alınarak oyun temelli gelişim destek programı hazırlanmış, ev ziyaretleri yoluyla bebeklere yönelik oyunlar anneler tarafından uygulanarak programın bebeklerin bağlanma düzeyleri üzerindeki etkililiği incelenmiş ve ardından son test uygulanmıştır. Programının etkililiğini incelemek için programdan önce ön test, iki aylık süreçte uygulanan programdan sonra son test, **1 yıl** sonra ise kalıcılık/izleme testi uygulanmıştır. Bu bölümde araştırmanın desenine, çalışma grubuna, veri toplama araçlarına, veri toplama yöntemine, verilerin değerlendirilmesi ve analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

2.1 Araştırmanın Deseni

Araştırmada karma araştırma yöntemlerinden iç içe karma desen kullanılmıştır. İç içe karma desende, araştırmacılar verileri geleneksel nicel ve nitel desenler içinde toplar ve çözümler. İç içe karma desen, deneysel çalışma gibi nicel çalışma içerisine nitel bir aşama ya da durum çalışması gibi nitel bir çalışma içine nicel bir araştırma eklenmesi ile oluşabilir (Creswell ve Plano Clark, 2015). İç içe karma desenin bir prototip modeli Şekil 2.1’de gösterilmiştir. Bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması içerisine destekleyici olarak yerleştirilmiş nicel araştırma desenlerinden 2x3 karışık faktöriyel deneysel desenden faydalanılarak veri toplanmıştır. Ayrıca deney grubu üzerinde tekrarlı ölçümler üzerinden geliştirilen etkinliklerin etkililiğini belirlemeye yönelik zaman serisi deseni kullanılmıştır.

Şekil 2.1. İç içe karma desen (Creswell ve Plano Clark, 2015)

Araştırmanın nicel boyutunda 2x3 karışık faktöriyel deneysel desen kullanılmıştır. Karışık deneysel desenlerde bağımlı değişken üzerinde etkisi incelenen en az iki değişken vardır. Bunlardan biri yansız grupların oluşturulduğu farklı deneysel işlem koşullarını ve diğeri ise deneklerin farklı zamanlardaki tekrarlı ölçümlerini içerir (Büyüköztürk, 2007, s.15). Bu çalışmada bağımlı değişken bebeklerin bağlanma düzeyleri, bağımsız değişken ise bağımlı değişkenler üzerinde etkisi incelenen Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programıdır. Araştırma 2x3'lük karışık faktöriyel deneysel desen ile gerçekleştirilmiştir ([deney-kontrol grubu] x [ön test-son test-izleme testi]). Ön test, son test ve izleme testi olarak BDSS kullanılmıştır. Deneysel sürecin simgesel gösterimi Çizelge 2.1'de özetlenmiştir.

Çizelge 2.1. Deneysel Desenin Simgesel Gösterimi

	Ön Test		Son Test	İzleme Testi
R	BDSS	Etkileşimli Oyun Temelli	BDSS	BDSS
R	BDSS	Gelişim Destek Programı (EOT-GDP)	BDSS	

Çizelgede yer alan BDSS deney grubu için ön test, son test ve izleme testinde, kontrol grubu için ise ön test ve son testte uygulanan Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti ölçümlerini, EOT-GDP ise deney grubuna 8 hafta boyunca uygulanan Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programı'nı göstermektedir. Araştırmanın nicel boyutunda ayrıca zaman serisi deseni kullanılmıştır. Zaman serisi deseninde tek bir grup üzerinde etkisi incelenen uygulamanın, etkinliğini test etmek

üzere aynı araç kullanılarak aynı kişiler üzerinde aynı değişkene ait çok sayıda ölçüm alınır. Zaman serisi deseninde deneysel işlemin etkisi grafik analizinin ötesinde tekrarlı ölçümler için uygun istatistikler kullanılarak incelenebilir (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2012). Çalışmanın deneysel sürecinde ayrıca gözlem formunun derecelendirme ölçeği şeklinde tasarlanmış bölümünden de haftalara göre gözlem yapılarak nicel veriler elde edilmiştir. Deneysel süreçteki programın uygulanması aşamasında haftalara göre elde edilen gözlem ile bebeklerin bağlanma davranışı, anne-bebek ilişkisi, anne davranışları ve bebek davranışları ile ilgili detaylı bir gelişim süreci incelenmiştir. Çalışmanın bu aşamasının simgesel gösterimi Çizelge 2.2’de sunulmuştur.

Çizelge 2.2. Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programının Uygulanma Süreci

Deneysel Grup	Grup
Etkileşimli Oyun 1	İşlem 1
Gözlem Formu (Derecelendirme Ölçeği)	Ölçüm 1
Etkileşimli Oyun 2	İşlem 2
Gözlem Formu (Derecelendirme Ölçeği)	Ölçüm 2
Etkileşimli Oyun 3	İşlem 3
Gözlem Formu (Derecelendirme Ölçeği)	Ölçüm 3
Etkileşimli Oyun 4	İşlem 4
Gözlem Formu (Derecelendirme Ölçeği)	Ölçüm 4
Etkileşimli Oyun 5	İşlem 5
Gözlem Formu (Derecelendirme Ölçeği)	Ölçüm 5
Etkileşimli Oyun 6	İşlem 6
Gözlem Formu (Derecelendirme Ölçeği)	Ölçüm 6
Etkileşimli Oyun 7	İşlem 7
Gözlem Formu (Derecelendirme Ölçeği)	Ölçüm 7
Etkileşimli Oyun 8	İşlem 8
Gözlem Formu (Derecelendirme Ölçeği)	Ölçüm 8

Araştırmanın nitel boyutunda ise “durum çalışması” deseni kullanılmıştır. Yin (2009) durum çalışmasını “gerçek yaşamın, güncel bağlam ya da ortamın içindeki araştırılmasını içerir” şeklinde tanımlamıştır (Akt: Cresweel, 2013). Belirli bir duruma ilişkin sonuçları ortaya koymayı amaçlayan bir yaklaşım olan durum çalışmasının en temel özelliği bir ya da birkaç durumun derinliğine araştırılmasıdır. Durum çalışmalarında, ortam, bireyler, olaylar, süreç vb. duruma ilişkin etkenlerin ilgili

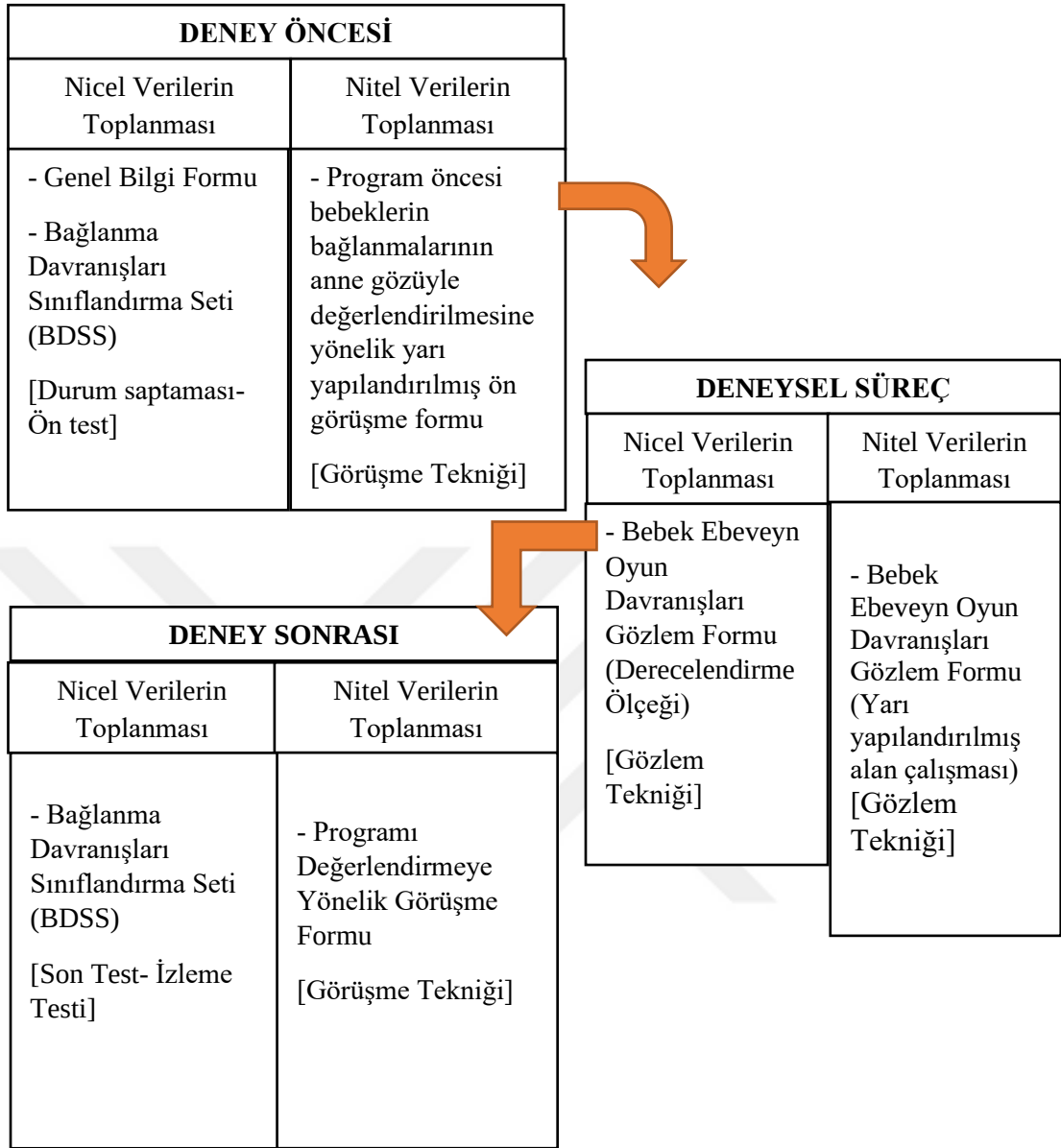
durumu nasıl etkilediği ve ilgili durumdan nasıl etkilendiği üzerine odaklanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu çalışmada hem deney öncesinde annelerin bebeklerin bağlanma düzeylerine yönelik görüşleri ile annelerle bebeklere uygulanacak EOTGDP'ye yönelik beklentilerine ilişkin görüşleri hem de deney sonrasında uygulanan programın etkililiğine yönelik görüşleri yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Ayrıca sekiz haftalık EOT-GDP süresince araştırmacı tarafında yapılan gözlemler nitel olarak araştırmacı notları şeklinde kaydedilmiş ve gözlem formundaki dereceli puanlama anahtarı ile ilgili analizlerin yorumlanmasında kullanılmıştır. Bu gözlem notları yarı yapılandırılmış alan çalışması olarak değerlendirilmiştir. Yarı yapılandırılmış alan çalışmalarında tam kontrollü bir laboratuvar ortamı ile kontrolsüz bir doğal ortam arasında ara bir alan bulunmaya çalışılır. Kullanılan ölçme aracı gözlenen ortamı ölçülebilir hale getiren davranışları içermelidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Görüşme tekniği, deney grubundaki annelerin EOGDP'nin oluşturulmasına katkı sağlayacak bilgileri edinmek ve ayrıca programın sürecine ve etkililiğine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla kullanılmıştır. Nitel kısımda görüşmeler, sadece deney grubundaki anneler ile gerçekleştirilmiştir. Görüşme tekniği, araştırmacı ile araştırmanın öznesi konumunda yer alan kişi arasında geçen kontrollü ve amaçlı sözel iletişim biçimidir (Cohen ve Manion, 1994: 271). Görüşmelerde araştırmacı tarafından oluşturulan, açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde, görüşme soruları araştırmacı tarafından daha önce hazırlanmış olsa da, görüşmedeki gelişmelere bakarak yeni sorular düşünmek ve sormak gerekebilir. Bu nedenle araştırmacı görüşme sırasında katılımcılara kısmi esneklik sağlayarak oluşturulan soruların yeniden düzenlenmesine, tartışılmasına izin vermektedir (Karasar, 2009).

Nitel kısımda ayrıca Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu (BEOGF) (Ek 5) ile Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programında yer alan etkinliklerin anneler tarafından uygulanmasına rehberlik etmek, uygulama sürecine rehberlik etmek ve programın uygulama sürecini değerlendirmek amacıyla

kullanılmıştır. Gözlem tekniği, verilerin bir başkasının yoluyla değil, doğrudan elde edilmesine dönük bir tekniktir (Karasar, 1999). Gözlem tekniği, diğer elde edilmiş bilgilerin desteklenmesinde veya tamamlanmasında yararlanılan önemli bir nitel çalışma tekniğidir (Büyüköztürk ve ark.; 2014). Gözlemler, araştırmacı tarafından haftada birer kez deney grubundaki her bebeğin evine yapılan ziyaretlerle annelerin bebekleriyle gerçekleştirdiği oyun etkinlikleri sırasında yapılmıştır. Annelere iletişim ve oyun etkinlikleri konusunda geri bildirimler verilmiş ve ilgili yönlendirmelerde bulunulmuştur. Gözlem sonuçları, araştırmacılar tarafından oluşturulmuş olan gözlem formuna kaydedilmiş, etkileşimli oyun temelli eğitim süreci ve bu sürecin bebeğin güvenli bağlanma oluşumuna etkisine ilişkin nitel sonuçlar şeklinde sunulmuştur.

Yukarıda nicel ve nitel boyutları detaylı bir şekilde anlatılan çalışma kapsamında kullanılan iç içe karma desenin akış şeması Şekil 2.2’de sunulmuştur.

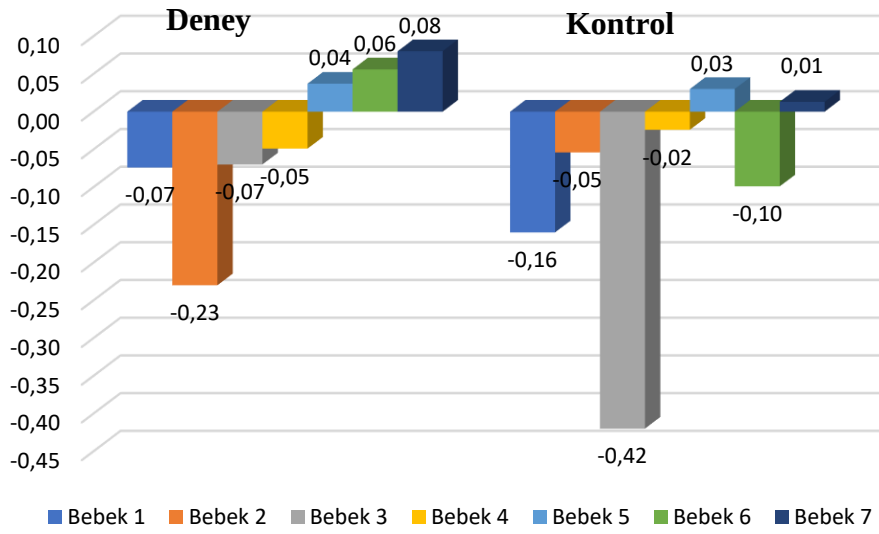
Şekil 2.2 Araştırma Süreci Akış Şeması

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu 2019 yılı Ankara ili özel kreşlerine devam eden 12-24 ay aralığında bebeğe sahip olan, tam aileye sahip, bebeğin herhangi bir engelinin bulunmadığı, ikiz olmayan ve çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden anneler ve bebeklerinden oluşmuştur.

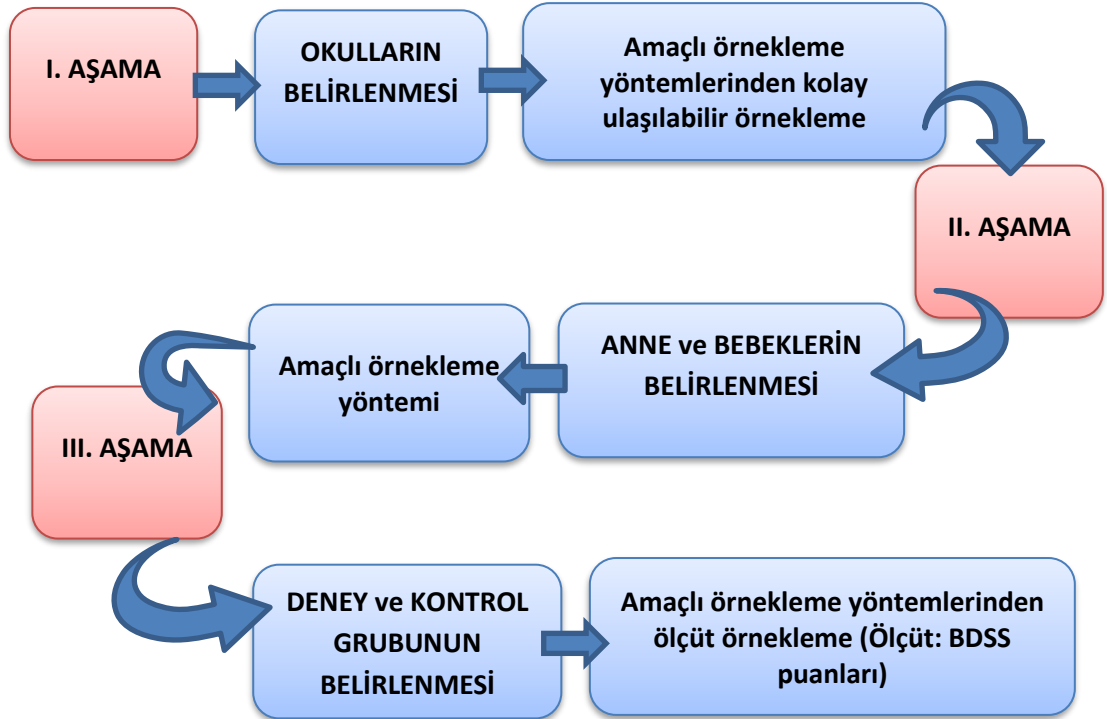
Çalışma grubunun belirlenmesin üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Aşağıda aşamalar ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

- Birinci Aşama – Kreşlerin Belirlenmesi: Çocuklara ulaşabilmek amacıyla kreşlerden destek alınmıştır. Kreşlerin belirlenmesini içeren bu aşamada Etik kurul kararı (Ek 1) ile öncelikle amacına göre örnekleme yönteminden kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi ile üç farklı özel kreş belirlenmiştir. Patton (1987) amaçlı örneklemin zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına imkan sunduğunu ifade eder (Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2011). Kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi ise araştırmacının yakın ve kolay bir durumu seçmesine dayanır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).
- İkinci Aşama – Kreşlerden/Okullardan Çalışma Grubunun Ön Belirleme Çalışması: Okullar belirlendikten sonra ise amaçlı örnekleme yöntemi ile araştırmada çalışılacak bebek ve annelerin belirlenmesine geçilmiştir. Amaçlı örnekleme yöntemi çalışmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasına olanak tanır (Büyüköztürk ve ark. 2014). Üç kreşten öncelikli olarak tam aileye sahip, herhangi bir engeli bulunmayan ve ikiz olmayan 32 bebek ve annesi amaçlı örnekleme ile belirlenmiştir. Daha sonra belirlenen anneler ile iletişime geçilmiş ve 8 anne araştırmaya katılmayı kabul etmemiştir. Çalışma grubunda kalan 24 bebeğin BDSS ile bağlanma düzeyleri belirlenmiştir. 24 bebekten 10'unun ise BDSS puanları yüksek diğer bir deyişle güvenli bağlanma düzeyleri yüksek olduğu için araştırmaya katılımı uygun bulunmamıştır. BDSS puanı yüksek olduğu için araştırmaya alınmayan 10 bebeğin BDSS puanları 0,19 ile 0,62 arasında değişmekte ve ortalaması 0,36'dır.
- Üçüncü Aşama: Deney ve Kontrol Grubunun Belirlenmesi: Sonuç olarak 14 bebeğin araştırmaya katılması uygun görülmüş, araştırmaya katılan anne ile bebeklerin yedisi deney ve yedisi kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Araştırmaya dahil edilen bebeklerin BDSS puanları Şekil 2.3'te sunulmuştur.

Şekil 2.3. Örneklem Seçimi Aşamasında Deney ve Kontrol Grubu BDSS Puanları

Örneklem seçiminin akış şeması Şekil 2.4’de sunulmuştur.

Şekil 2.4: Çalışma Grubunun Belirlenmesi

Yapılan örneklem belirleme yöntemleri sonucunda çalışma grubu 7'si deney ve 7'si kontrol grubunda olmak üzere toplamda 14 bebek olarak belirlenmiştir. Ancak yapılan iki etkinlikten sonra deney ve kontrol grubunda birer kişi ayrılmayı talep etmişlerdir. Çalışmanın deney (6 bebek ve anne) ve kontrol (6 bebek ve anne) gruplarını oluşturan bebeklere ve ailelere ait demografik bilgiler Çizelge 2.3'de verilmiştir.

Çizelge 2.3. Deney ve Kontrol Grubundaki Bebeklerin Demografik Özellikleri

		Deney		Kontrol		Toplam	
		n	%	n	%	n	%
Cinsiyet	Kız	4	66,67	2	33,33	6	50,00
	Erkek	2	33,33	4	66,67	6	50,00
Yaş	18 ay	3	50,00	3	50,00	6	49,99
	20 ay	1	16,67	1	16,67	2	16,67
	22 ay	1	16,67	1	16,67	2	16,67
	23 ay	1	16,67	1	16,67	2	16,67
Kardeş Sayısı	Tek çocuk	4	66,67	5	83,33	9	75,00
	Bir kardeşi var	2	33,33	1	16,67	3	25,00
Doğum sırası	İlk çocuk	5	83,33	5	83,33	10	83,33
	Son çocuk	1	16,67	1	16,67	2	16,67
Anne Yaş	30 ve altı	1	16,67	2	33,33	3	25,00
	31 ve üstü	5	83,33	4	66,67	9	75,00
Baba Yaş	30 ve altı	0	0,00	1	16,67	1	8,33
	31 ve üstü	6	100,00	5	83,33	11	91,67
Anne Çalışma Durumu	Çalışmıyor	2	33,33	3	50,00	5	41,67
	Çalışıyor	4	66,67	3	50,00	7	58,33
Anne Eğitim Durumu	Ortaöğretim	1	16,67	0	0,00	1	8,33
	Lisans	3	50,00	4	66,67	7	58,33
	Lisansüstü	2	33,33	2	33,33	4	33,33
Baba Eğitim Durumu	Ortaöğretim	1	16,67	0	0,00	1	8,33
	Lisans	5	83,33	4	66,67	9	75,00
	Lisansüstü	0	0,00	2	33,33	2	16,67
İstenen Bebek Olma Durumu	İstenen	5	83,33	5	83,33	10	83,33
	Plansız	1	16,67	1	16,67	2	16,67

Çizelge 2.3 incelendiğinde deney ve kontrol grubunun birbirine benzer özellikler taşıdığı söylenebilir. Deney grubundaki bebeklerin dördü kız ve ikisi erkektir. Bebeklerin dördü tek çocuk iken ikisi iki kardeştir. Doğum sırası açısından bakıldığında ise bebeklerin beşi ilk çocuk biri son çocuktur. Anne yaşı 27 ile 39 arasında değişmekte olup ortalaması 33,33 olarak belirlenmiştir. Baba yaşı ise 33 ile 39 arasında değişmekte olup ortalaması 35,5 olarak saptanmıştır. Araştırma esnasında

annelerin dördü çalışıyor ve ikisi çalışmıyor iken babaların hepsi çalışmaktadır. Annelerin biri orta öğretim mezunu, üçü üniversite mezunu ve ikisi lisansüstü eğitim mezunudur. Babaların da birimin orta öğretim mezunu ve beşinin üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Deney grubundaki bebekler çekirdek ailede yaşamaktadır.

Kontrol grubundaki bebeklerin dördü erkek ve ikisi kızdır. Bebeklerin beşi tek çocuk iken biri iki kardeştir. Doğum sırası açısından bakıldığında ise bebeklerin beşi ilk çocuk biri son çocuktur. Anne yaşı 25 ile 38 arasında değişmekte olup ortalaması 32,5 olarak belirlenmiştir. Baba yaşı ise 29 ile 41 arasında değişmekte olup ortalaması 35,67 olarak saptanmıştır. Araştırma esnasında annelerin üçü çalışıyor ve üçü çalışmıyor iken babaların hepsi çalışmaktadır. Annelerin dördü üniversite mezunu ve ikisi lisansüstü eğitim mezunudur. Babaların da dördünün üniversite mezunu ve ikisinin lisansüstü eğitim mezunu olduğu belirlenmiştir. Kontrol grubundaki bebekler çekirdek ailede yaşamaktadır.

Deney Grubu bebek ve annelere ilişkin diğer özellikler aşağıda kısaca sunulmuştur.

Deney grubu bebek 1 ve anne: Anneye gün içerisinde neler yaptıkları sorulmuş ve birlikte yemek yedikleri, oyun oynadıkları ifade edilmiştir. Bebeğin bakımını üstlenen kişinin sadece annenin kendisi olduğu vurgulanmıştır. Doğumun zamanında olduğu, doğum sonrası herhangi bir durumdan dolayı bebekle ayrı kalınmadığı belirtilmiştir. Bebeğin sık sık hastalanmadığı, emzirmeye devam edildiği ve akşamları uyurken özellikle bebeğin emdiği ifade edilmiştir. Bebeğin kendi odası olmadığı, ablası ile birlikte aynı odada kaldıkları ve herhangi bir geçiş nesnesi bağımlılığının olmadığı cevabı verilmiştir. Bebeğin emerek uyuduğunu, uyanırken ağlayarak uyandığını belirtmiştir. Kendisinin de bebeği uyandığında uykusu varsa emzirdiğini ve uyuttuğunu, uykusu yoksa kucaklayıp öptüğünü ifade etmiştir.

Deney grubu bebek 2 ve anne: Anneye gün içerisinde neler yaptıkları sorulmuş ve birlikte yemek yedikleri, oyun oynadıkları ve kitap okuyup şarkı söyledikleri ifade edilmiştir. Bebeğin bakımını anneannenin üstlendiği belirtilmiştir. Doğumun zamanında olduğu, doğum sonrası herhangi bir durumdan dolayı bebekle ayrı kalınmadığı belirtilmiştir. Bebeğin sık sık hastalanmadığı, emzirmeyi ise 10. ayda bıraktığı ifade edilmiştir. Bebeğin kendi odasında uyuduğu ve herhangi bir geçiş nesnesi bağımlılığının olmadığı cevabı verilmiştir. Bebeğin uykuya dalarken rahat ve gülerек uyuduğu, gülerек uyandığı belirtilmiştir. Kendisi bebeği uyandığında gülerек tepki verdiğini, sevdiğini ve sarıldığını ifade etmiştir.

Deney grubu bebek 3 ve anne: Anneye gün içerisinde neler yaptıkları sorulmuş ve birlikte yemek yedikleri, parka gittikleri ve oyun oynadıkları ifade edilmiştir. Bebeğin bakımını bakıcısının üstlendiği belirtilmiştir. Doğumun zamanında olduğu, doğum sonrası herhangi bir durumdan dolayı bebekle ayrı kalınmadığı belirtilmiştir. Bebeğin sık sık hastalanmadığı, emzirmeyi ise 12. ayda bıraktığı ifade edilmiştir. Bebeğin gecenin ortasına kadar kendi odasında uyuduğu, sonraki süreçte ise anne ve baba ile uyuduğu belirtilmiştir. Bebeğin uyurken kullandığı yumuşak tüylü küçük bir tavşanı olduğu ifade edilmiştir. Bebeğin uykusunu aldıysa güzel uyandığı, sıkıntı yaratmadığı, eğer uykusunu alamazsa ağlayarak uyandığını belirtilmiştir.

Deney grubu bebek 4 ve anne: Anneye gün içerisinde neler yaptıkları sorulmuş ve parklara, bahçelere gittikleri, bazen de tiyatrolar ve sirkelere gittikleri belirtilmiştir. Bebeğin bakımını üstlenen kişinin sadece annenin kendisi olduğu vurgulanmıştır. Doğumun zamanında olduğu, doğum sonrası herhangi bir durumdan dolayı bebekle ayrı kalınmadığı belirtilmiştir. Bebeğin sık sık hastalanmadığı, emzirmeye devam edildiği ve öğlen ve akşam uyurken özellikle bebeğin emdiği ifade edilmiştir. Bebeğin kendi odası ve yatağı olduğu ve kendi yatağında uyuduğu ve herhangi bir geçiş nesnesinin bulunmadığı ifade edilmiştir. Bebeğin uykuya dalarken memede uyuduğu, bazen akli oyunda olduğu için hiç uyumak istemediği belirtilmiştir. Eğer uykusunu almıyorsa anneyi çağırdığı ve güzel uyandığı açıklaması yapılmıştır. Annenin bebeği uyandığında yanına gittiği ve kucakladığı belirtilmiştir.

Deney grubu bebek 5 ve anne: Anneye gün içerisinde neler yaptıkları sorulmuş ve bebeğin kitap okumayı çok sevdiği ve bol bol kitap okudukları, salon ve odası arasında tur attıkları, annenin de bebeği ile tur attığı ve takip ettiği, bebeğin devamlı odasından salona, salondan odaya bir şeyler taşıdığı ve ayrıca kovalamaca ve sarılmaca oyunu oynadıkları belirtilmiştir. Bazen de dışarı çıktıkları, parka gittikleri ifade edilmiştir. Bebeğin bakımını anneannenin ve dedenin üstlendiği belirtilmiştir. Doğumun zamanında olduğu, doğum sonrası herhangi bir durumdan dolayı bebekle ayrı kalınmadığı belirtilmiştir. Bebeğin sık sık hastalanmadığı, emzirmeye devam edildiği ve akşam uyurken özellikle bebeğin emdiği ifade edilmiştir. Bebeğin kendi odası ve yatağı olduğu ve kendi yatağında uyuduğu ama uyanınca annenin yatağına geçtiği ve herhangi bir geçiş nesnesinin bulunmadığı ifade edilmiştir. Bebeğin uyanınca anne diye seslendiği, neşeli uyandığı, annenin de bebeğinin yanına gidip ona sarıldığı ve kucakladığı belirtilmiştir.

Deney grubu bebek 6 ve anne: Anneye gün içerisinde neler yaptıkları sorulmuş ve birlikte yemek yedikleri, oyun oynadıkları ve parka gittikleri ifade edilmiştir. Bebeğin bakımını üstlenen kişinin sadece annenin kendisi olduğu vurgulanmıştır. Doğumun zamanında olduğu, doğum sonrası herhangi bir durumdan dolayı bebekle ayrı kalınmadığı belirtilmiştir. Bebeğin sık sık hastalanmadığı, emzirmeye devam edildiği ve özellikle bebek ne zaman isterse o zaman emdiği ifade edilmiştir. Bebeğin annenin yanında yattığı, herhangi bir geçiş nesnesinin bulunmadığı ifade edilmiştir. Bebeğin meme için ağlayarak uyandığı, annenin onu emzirdiği ve tekrar uyuduğu belirtilmiştir. Uyandığında uykusunu almışsa gülerek kalktığı, annenin onu kucakladığı ve sevdiği ifade edilmiştir.

Genel olarak deney grubu özellikleri değerlendirildiğinde bebeklerin 5'inin istenen bebek, 1'inin plansız bebek olduğu, bebek ve annelerin uzun süre ayrı kalmadıkları, en az 10 aya kadar bebeklerin emzirildiği, annelerin bebekleri ile boş zamanlarında oyunu çok sık oynadıkları, parklara giderek açık havada vakit geçirdikleri belirtilmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmada hem nicel hem de nitel boyutta kullanılmak üzere çeşitli veri toplama araçları kullanılmıştır. Nicel boyutta bebekler ve aileleri hakkında çeşitli bilgileri edinmek için araştırmacı tarafından hazırlanan “Genel Bilgi Formu”; Bebeklerin bağlanma düzeyini değerlendirmek için Waters ve Deane (1985) tarafından geliştirilmiş ve Sümer ve ark. (2016) tarafından Türkçeye uyarlanmış olan Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti (BDSS) uygulanmıştır. Nicel boyutta ayrıca çalışmanın deneysel sürecinde araştırmacı tarafından hazırlanan Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu (BEOGF) (Ek 5) kullanılmıştır. Derecelendirme ölçeği şeklinde tasarlanmış bölümünden haftalara göre gözlem yapılarak nicel veriler elde edilmiştir. Deneysel süreçteki programın uygulanması aşamasında haftalara göre elde edilen gözlem ile bebeklerin bağlanma davranışı, anne-bebek ilişkisi, anne davranışları ve bebek davranışları ile ilgili detaylı bir gelişim sürecinin incelenmesi için BEOGF (Ek 5) kullanılmıştır.

Nitel boyutta ise Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programı uygulanmadan önce bebeklerin bağlanma düzeylerinin anne gözüyle değerlendirilmesine yönelik oluşturulmuş ve ayrıca programın oluşturulmasına katkı sağlayacak ve programın ihtiyacını belirlemeye yönelik sorulardan oluşturulmuş “Anne Gözüyle Bebek Bağlanma Görüşme Formu” (ABBGF), program uygulandıktan sonra deney grubundaki annelerin Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programı (EOTGDP) uygulama sürecini ve etkililiğini değerlendirdikleri ve programın bebeğin gelişimine, anneye ve aile ilişkilerine yansımalarının incelendiği program sonrası programı değerlendirmeye yönelik görüşleri belirlemek için ise “Programı Değerlendirmeye Yönelik Görüşme Formu” (PDGF) (Ek 6) kullanılmıştır. Ayrıca araştırmacı tarafından oluşturulmuş, gözlem formu niteliği taşıyan ve deney grubu anneler tarafından uygulanan EOT-GDP uygulama sürecine rehberlik etmek ve programının uygulama sürecini değerlendirmek amacıyla ev ortamında kullanılacak olan Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu (BEOGF) (Ek 5) nitel boyut için de ayrıca kullanılmıştır.

2.3.1. Genel Bilgi Formu

Genel Bilgi Formunda (Ek 3) bebeğe ve bebeğin anne-babasına ilişkin bazı bilgileri elde etmek amacıyla bebeğin adı-soyadı, cinsiyeti, doğum tarihi, kardeş sayısı ve doğum sırası, anne ve babanın yaşı, öğrenim düzeyi ve aile tipi ile ilgili sorular yer almaktadır. Bu soruların yanında bağlanma durumunu anlamaya yönelik ebeveyn-bebek iletişimi ve etkileşimi, doğumu, uyku, beslenme ve günlük bakımına ilişkin sorular sorulmuştur. Genel Bilgi Formunda (EK 3) yer alan sorular, bebeğin annesi tarafından yanıtlanmıştır.

2.3.2. Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti-BDSS

Bebeğin, çocuğun bağlanma güvenliğini değerlendirmek için Waters ve Deane, (1985) tarafından geliştirilen ve Waters (1995) tarafından revize edilen ölçek, Sümer ve ark. (2016) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Bu ölçme aracı, doğal ortamlarda çocuğun güvenli davranışlarını tanımlayan ifadelere bağlı olarak, çocuğun anneye güvenli bağlanmasını değerlendirmek için kullanılır. Özellikle 1-5 yaş arası çocuklara yönelik bir ölçme aracıdır. Gözleme dayalı bir ölçme aracı olan Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti- BDSS'nin uygulanması "kart sınıflama tekniğine" dayanmaktadır. Gözlemci, anne-çocuk etkileşiminde çocuğun güvenli davranışlarını gözlemler. Gözlemi yapan araştırmacılar gözlem sonunda öncelikle çocuğun davranışlarını, "en sık yaptığı", "orta sıklıkta yaptığı" ve hiç yapmadığı davranışlar olarak üçe ayırır ve daha sonra her grup, kendi içinde tekrar üçe bölünerek 9 grup oluşturur. Çocuğu en iyi tanımlayan özellikler en üst 3 kategoriye (7-9), en az tanımlayan özellikler ise en alt üç kategoriye (1-3) yerleştirilir. Çocuğu ne tanımlayan ne de tanımlamayan özellikler ya da gözlenemeyen davranışlar ise dağılımın orta kategorisine (4-6) yerleştirilir. Her bir maddenin bulunduğu kategorinin taşıdığı değer, çocuğun o maddeden aldığı puanı temsil etmektedir. Daha sonra bu puanlar, Waters'ın (1995) uzman grubunun değerlendirmesiyle oluşturulan ve güvenli çocuğu temsil eden "ideal ölçüt" ile karşılaştırılarak çocuğun bağlanma güvenliği düzeyi hesaplanır. Çocuğun puanı ile uzmanların ideal çocuk puanı arasındaki korelasyon, çocuğun güvenli bağlanma

düzeyini temsil eder. Böylece puanlar, -1 ile +1 arasında değişmektedir. Yüksek puanlar (“1’e yakın puanlar”) çocuğun güvenli bağlanmaya sahip olduğu ve düşük puanlar ise (-1’e yakın puanlar) güvensiz bağlanmaya yakın olduğu anlamına gelmektedir. Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti-BDSS puanlarına bakıldığında puanların -1 ile +1 arasında değiştiği görülür. Sümer ve ark. (2016)’nın yaptıkları ölçeğin geçerlik çalışmasında çocukların bağlanma puanlarının ortalaması .23 (S=.19) olarak bulunmuştur. Bu bağlanma puanı 12-18 aylık çocuklar için .22 (n=26); 19-24 aylık çocuklar için .19 (n=20) ve 24 aydan büyük çocuklar için .26 (n=39) olarak bulunmuştur. Yapılan gözlemler sonucunda 1-9 arasında sınıflandırılan maddelerin ortalamaları alınmış ve her bir gözlem için tek bir sonuç puanı elde edilmiştir. Bu doğrultuda 9 üzerinden değerlendirilen BDSS maddelerinin ortalama puanlarının 2.30 ve 7.54 arasında değiştiği belirlenmiştir. Sümer ve ark. (2016)’nın yaptığı çalışmada güvenilirlik katsayısı .76 olarak saptanmıştır. İki bağımsız gözlemci grubunun kendi içindeki uyum katsayıları ise (ilk grup için $r_{ort} = .86$, ikinci grup için ise $r_{ort} = .83$) bulunmuştur. Bulguların genel olarak Batı kültürlerinde yürütülen araştırmaların ortalama değerleriyle tutarlı olduğu ve Türkiye’deki geçerliğin uygun olduğu belirlenmiştir. Bu set, bebekle annenin etkileşimini ev ortamında doğal süreçte gözleme dayanılarak ölçmekte ve yaklaşık 3,5 saat sürmektedir. Ev ziyaretleri anne ve çocuğun evde yalnız oldukları, çocuğun da uyumadığı zamanlarda planlanmış ve gerçekleştirilmiştir. Ziyaretin başında araştırmacı anne ile kısa bir merhabalaştıktan sonra, annelerden çocuklarıyla her zamanki gibi etkileşimde bulunmalarını ve normal aktivitelerini sürdürmelerini istemiştir. Ziyaret sırasında ve gözlem sürecinde araştırmacı anne veya çocukla herhangi bir etkileşimi başlatmamış ancak anne ve çocuğun rahat olmasını sağlamak için onlardan gelen sözlere ve teşviklere karşılık vermiştir. Annenin herhangi bir sorusuna araştırmacı anne-bebek ilişkisinin doğal akışını bozmayacak şekilde karşılık vermiştir.

2.3.3. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu (BEOGF)

Gözlem formu, bebeklerin ve annelerin bağlanma davranışlarına ilişkin gözlem yapmak, anneler tarafından uygulanan EOT-GDP’nin uygulama sürecine rehberlik

etmek ve programının uygulama sürecini değerlendirmek amacıyla ev ziyaretleri sırasında kullanılmak üzere araştırmacılar tarafından oluşturulmuş bir gözlem formudur.

Literatür Taraması, Formun Dayandığı Kuramsal Temeller ve Madde Havuzunun Oluşturulması

Gözlem Formu, John Bowlby ve Mary Ainsworth'un bağlanma kuramları sınırları çerçevesinde literatür taraması yapılarak oluşturulmuş ve etkileşimli anne bebek ilişkisi temel alınarak hazırlanmıştır. Form bağlanma kuramları çerçevesinde anne bebek ilişkisi, anne duyarlılığı ve sıcaklığı, anne bebek etkileşimi, anne davranış tutumları, bebek bağlanma stilleri, bebek güvenli bağlanma davranış göstergeleri konularını kapsamıştır. Anne çocuk etkileşiminin kalitesi güvenli bağlanmayı etkileyen en temel faktördür. Bebeğin güvenli bağlanmasında anne kritik bir öneme sahiptir. Bebeğin istek ve beklentilerine duyarlı bir şekilde cevap veren anne, güvenli bağlanmanın oluşmasını ve gelişmesini destekler (Bowlby, 1969). Anne bebek arasında güvenli bağlanmanın oluşabilmesinde yardımcı olacak anne duyarlılığı ve anne bebek etkileşimini destekleyici davranışların neler olabileceği ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Bu çerçevede John Bowlby'nin vurguladığı bebek ve anne arasındaki duygusal ifadelerle oluşan bağlanma davranışı ile Mary Ainsworth'un vurguladığı güvenli bağlanma düzeyini artırıcı duyarlı bebek-ebeveyn etkileşimi ve Piaget ve Vygotsky'nin oyun davranışları temel alınmıştır (Ainsworth ve ark. 1978; Bowlby, 1969, Piaget; 1966 ve Vygotsky, 1933/2016)

BEOGF (Ek 5) oluşturulurken anne ve bebeğin karşılıklı etkileşimi göz önünde bulundurulmuştur. Bu nedenle hem anne hem bebek davranışları gözlem formunda birlikte incelenmiştir. Bu kapsamda öncelikle madde havuzu yaklaşık 100 maddeyi içermiş ardından 82 madde uzmanlara sunulmuştur. Bu 82 madde şu şekilde yapılandırılmıştır.

1.Kısım: Uygulamaya Hazırlık Süreci: Bu bölüm iki bölümden oluşmuştur. Bebeğin hazırlanması bölümü 6 maddeden, ortamın hazırlanması bölümü ise yine 6 maddeden oluşmuştur.

2. Kısım: Uygulama Süreci: Bu bölüm hem anne hem de bebek etkileşimini ele almış olup iki bölümden oluşmuştur. Uygulama Sürecinde Anne bölümü 3 alt bölümden oluşmuştur. Duyarlılık alt bölümü 20, İstekli olma alt bölümü 16, Yönetme alt bölümü ise 14 maddeden oluşmuştur. Uygulama Sürecinde Bebek Bölümü ise 20 maddeden oluşmuş olup alt maddeler içermemektedir.

Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Geçerliliği

Geliştirilen ölçme araçlarının kapsam geçerliğinin belirlenmesi amacıyla uzman görüşlerine başvurulur. Uzman görüşleri sözel olarak birebir uzman ile görüşerek alınabileceği gibi hazırlanan bir form üzerinden uzmanların görüşlerini “Uygun”, “Uygun ancak düzeltilmeli” ve “Uygun değil” şeklinde belirtmesine dayalı olarak da alınabilir. Düzeltilmeli olarak belirtilen maddeler için uzmanlar tarafından öneriler vermesine yönelik açıklama alanı bırakılmaktadır. Uzman görüşleri derecelendirmeye dayalı bir form ile toplandığında Kapsam Geçerlik Oranı (KGO) kullanılarak uzman görüşlerinin değerlendirilmesi yapılabilir. Kapsam geçerlik oranları (KGO) uzman görüşüne dayalı olarak toplanan nitel verilerdeki raporlama ve iletişim güçlüğünü ortadan kaldırmaya yardımcı olur (Yurdugül ve Bayrak, 2012). Elde edilen kapsam geçerlik oranı 0,80’den büyük ise kapsam geçerliği yüksektir denir. Bu teknik için en az 3 en fazla 20 uzman önerilmektedir (Yurdugül, 2005).

Bu çalışma kapsamında hazırlanan 82 maddelik gözlem formu için bu dayanaklar doğrultusunda uzman görüş formu hazırlanmıştır. Hazırlanan formun dil ve içerik uygunluğunun değerlendirilmesi için okul öncesi, çocuk gelişimi, psikoloji ve psikolojik danışma ve rehberlik alanında öğretim üyesi ve uygulayıcı olarak çalışan sekiz uzmanın görüşüne sunulmuştur.

Uzmanların belirttiği görüşler doğrultusunda kapsam geçerlilik oranı (KGO) hesaplanmış ve sonuçlar Çizelge 2.4'te sunulmuştur.

Çizelge 2.4. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Uzman Görüşlerinin Değerlendirilmesi

Madde No	KGO	Madde No	KGO	Madde No	KGO	Madde No	KGO
m1	1,00	m21	1,00	m41	1,00	m61	1,00
m2	0,88	m22	1,00	m42	0,88	m62	1,00
m3	0,88	m23	1,00	m43	1,00	m63	1,00
m4	0,88	m24	1,00	m44	1,00	m64	1,00
m5	0,88	m25	0,88	m45	1,00	m65	1,00
m6	0,88	m26	0,88	m46	1,00	m66	1,00
m7	0,88	m27	1,00	m47	1,00	m67	1,00
m8	1,00	m28	1,00	m48	1,00	m68	1,00
m9	1,00	m29	1,00	m49	1,00	m69	1,00
m10	1,00	m30	0,88	m50	1,00	m70	1,00
m11	1,00	m31	1,00	m51	1,00	m71	1,00
m12	1,00	m32	0,88	m52	0,88	m72	1,00
m13	1,00	m33	1,00	m53	1,00	m73	1,00
m14	1,00	m34	1,00	m54	0,88	m74	1,00
m15	0,88	m35	1,00	m55	0,88	m75	1,00
m16	0,88	m36	1,00	m56	1,00	m76	1,00
m17	0,88	m37	0,88	m57	1,00	m77	1,00
m18	0,88	m38	0,88	m58	1,00	m78	1,00
m19	1,00	m39	1,00	m59	1,00	m79	1,00
m20	1,00	m40	1,00	m60	1,00	m80	1,00

Çizelge 2.4. incelendiğinde uzmanların görüşleri doğrultusunda elde edilen kapsam geçerlik oranlarının 0,88 ile 1 arasında değiştiği görülmektedir. Elde edilen kapsam geçerlik oranının 0,80'den büyük olmasının kapsam geçerliğinin yüksek olduğunu göstermesi nedeniyle göstergelerin kullanılması uygun bulunmuştur.

Uzman görüşleri doğrultusunda son şekli verilen Form “Uygulamaya Hazırlık Süreci” ve “Uygulama Süreci” olmak üzere iki genel kısımdan oluşmuştur. Birinci kısım uygulamaya hazırlık sürecidir. Bu kısım bebeğin hazırlanması ve ortamın hazırlanması şeklinde iki bölüme ayrılmıştır. İkinci kısım ise Uygulama Süreci (Anne Bebek Etkileşimi) adı altında uygulama sürecinde anne ve uygulama sürecinde bebek

olarak iki bölümden oluşmaktadır. Uygulama Sürecinde anne bölümü ise 3 alt bölümden oluşmuştur. Bu alt bölümler Duyarlılık, İstekli Olma ve Yönetme alt bölümleridir.

- *1.Kısım: Uygulamaya Hazırlık Süreci:* Bu bölüm iki bölümden oluşmuştur. Bebeğin hazırlanması bölümü 6 maddeden, ortamın hazırlanması bölümü ise yine 6 maddeden oluşmuştur.
- *2. Kısım: Uygulama Süreci: (Anne Bebek Etkileşimi Kısımı):* Uygulama sürecinde anne ve uygulama sürecinde bebek olarak iki bölümden oluşmuştur. *Uygulama sürecinde anne bölümü* 3 alt bölümden oluşmuştur. Duyarlılık alt bölümü 20, İstekli olma alt bölümü 16, Yönetme alt bölümü ise 14 maddeden oluşmuştur. Uygulama Sürecinde Bebek Bölümü ise 20 maddeden oluşmuş olup alt bölümleri bulunmamaktadır. Bebek Ebeveyn Oyun Değerlendirme Gözlem Formunun (Ek 5) bazı maddeleri Şekil 2.5'te sunulmuştur.

Uygulamaya Hazırlık Süreci (12 madde)	Bebğin Hazırlanması (6 Madde)	Örnek maddeler ▪ Bebeğin günlük gereksinimlerini (beslenme, uyku, tuvalet, banyo, giydirme vb) zamanında karşılayarak rahat olmasını sağlar. ▪ Bebeğine gülümser
	Ortamin Hazırlanması (6 Madde)	▪ Etkinliğe uygun olarak ışıklandırmayı düzenler ▪ Etkinlikler için materyalleri uygun yere yerleştirir. ▪ Etkinlik için kullanacağı materyallerin temiz olması sağlar.
Uygulama Süreci (Anne Bebek Etkileşimi) Anne:(30 madde) Bebek: (20 madde)	Uygulama Sürecinde Anne Duyarlılık: (20 madde) İstekli Olma: (16 madde) Yönetme: (14 madde)	Duyarlılık alt bölümü örnek maddeler: ▪ Bebeği ile göz teması kurar. ▪ Bebeği ile sakin/rahatlatıcı ve sevecen bir ses tonu ile konuşur.
		İstekli Olma alt bölümü örnek maddeler: ▪ Bebeğiyle etkileşimde istekli olduğunu gülümseyerek gösterir. ▪ Bebeğiyle karşılıklı olarak konuşur.
	Uygulama Sürecinde Bebek (20 madde)	Yönetme alt bölümü örnek maddeler: ▪ Etkinlik sürecindeki hızını bebeğin katılım hızına göre ayarlar. ▪ Bebek etkinlik yapmak istemediğinde ısrarcı davranmaz.
		▪ Annesi etkinlik sırasında seslendiğinde başını annesi yönünde çevirir ve ona bakar. ▪ Annesinin tepkilerine (gülümseme, göz teması kurma vb) beden dili cevap verir.

Şekil 2.5: Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Maddelerinden Örnekler

Son şekli verilen Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formunun pilot uygulaması ise 11-22/03/2019 tarihleri arası yapılmıştır. Deneysel süreç başlamadan önce yaşları 13-15, 16-18 ve 22-24 ayları arasında olan 3 bebeğe programda yaşlarına göre yer alan üçer etkinlik uygulanmış ve uygulama sürecinde sorun olup olmadığı değerlendirilmiştir. Bu uygulama yapılırken gözlem formunun da pilot uygulaması yapılmıştır. Pilot uygulama sırasında herhangi bir sorun gözlemlenmemiş ve gözlem

formu oyun temelli gelişim destek programında kullanılmak üzere yer almıştır. Gözlem formunun doldurulması en az 1 saat sürmektedir.

Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formunun Güvenirliği

Ölçme araçlarının bazı türleri için maddelerin sadece bir seti kullanılır (örneğin bir performansın kontrolü üzerindeki davranışların bir listesi) fakat çoklu gözlemler her bir birey için aracı tamamlayan iki ya da daha fazla puanlayıcıyla toplanır. Bu durumda elde edilen gözlemlerin tutarlılığıyla ilgilenilir (Crocker ve Algina, 2006; s.143). Güvenirlik durum belirleme puanlarının tutarlılığı olarak adlandırılır. Örneğin, güvenilir bir testte bir öğrencinin durum belirlemesinin ne zaman tanımlandığına, yanıtların ne zaman ve kim tarafından puanlandığına aldırılmaksızın aynı puanı alması beklenir. Test-tekrar test, eşdeğer formlar, iki yarım test gibi yöntemlerin her biriyle elde edilen güvenirlilik katsayıları belirli bir testte ya da birden fazla test için öğrenci performansının tutarlılığını belirlemede kullanılan istatistiksel yöntemlerdir. Puanlayıcı güvenirliliği genel olarak puanların tutarlılığı olarak adlandırılır ve en az iki bağımsız puanlayıcı ya da farklı zamanlarda aynı puanlayıcıların puanlandırılmasına dayanır. İki bağımsız puanlayıcının olduğu durum puanlayıcılar arası güvenirlilik (interrater reliability) olarak; farklı zamanlarda aynı puanlayıcının olduğu durum puanlayıcı içi güvenirlilik (inrarater reliability) olarak adlandırılır (Moskal ve Leydens, 2000). Çalışma kapsamında araştırmacının yaptığı gözlem sonucu değerlendirme bağımsız bir uzman tarafından da yapılmış ve araştırmacının gözlemlerinin tutarlılığı puanlayıcılar arası güvenirlilik katsayısı ile değerlendirilmiştir. Bağımsız uzman çocuk gelişimi bölümünde Öğr. Gör. Dr. olarak çalışmakta olup 12 yıldır öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Gözlem formu ile toplanan verilerin güvenirliliğini belirlemek amacıyla öncelikle uygulama sürecinde bir bebeğe ait pilot uygulama, 6. hafta ve 7.hafta uygulama video kayıtları ailenin izni ile bağımsız araştırmacıya izletilip gözlem formları doldurtulmuştur. Araştırmacı ve bağımsız uzmanın yaptığı puanlamaların

uzlaşma durumu Krippendorff f alfa katsayısı ile incelenmiştir. Sonuçlar Çizelge 2.5’de sunulmuştur.

Çizelge 2.5. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Puanlarına İlişkin Krippendorff Alfa Katsayısı

Uygulama Zamanı	Krippendorff Alfa Katsayısı
Pilot Uygulama	0.91
6. Hafta Uygulama	0.91
7. Hafta Uygulama	0.93

Pilot uygulama için bir bebeğe ait uygulama ile 6. hafta için araştırmacı ile uzman arasındaki uzlaşmaya ilişkin Krippendorff alfa katsayısı 0,91 ve 7. hafta için araştırmacı ile bağımsız uzman arasındaki uzlaşmaya ilişkin Krippendorff alfa katsayısı 0,93 olarak hesaplanmıştır. Bu değerlerin 1’e yakın olması puanlayıcılar arasında uzlaşmanın olduğunu ve yapılan puanlama işleminin güvenilir olduğunu göstermektedir (Krippendorff, 2004).

2.3.4. Anne Gözüyle Bebek Bağlanma Görüşme Formu (ABBGF)

EOT-GDP uygulanmadan ve bağlanma oturumu yapılmadan önce bebeklerin bağlanmalarının anne gözüyle değerlendirilmesine yönelik ön bilgi almak ve programın hazırlanmasına destek olabilecek sorulardan oluşan ve programın ihtiyacını belirlemeye yönelik Anne Gözüyle Bebek Bağlanma Görüşme Formu (ABBGF) uygulanmıştır. Bu form üç aşamadan geçerek oluşturulmuştur.

Anne Gözüyle Bebek Bağlanma Görüşme Formu (ABBGF) Oluşturulması ve Dayandığı Temeller

Bu form bağlanma kuramları kapsamında John Bowlby ve Mary Ainsworth’un görüşleri dikkate alınarak hazırlanmıştır. Bu formda, bebeğin özelliklerinin

tanımlanması, bebeğin annesi ile olan ilişkisinin tanımlanması, bebeğin gereksinimleri zamanında karşılanmadığı zaman (beslenme, alt temizliği vb) gösterdiği tepkiler, annenin bebeğinden ayrılırken bebeğin verdiği tepki vb gibi sorular ile EOT-GDP'den çocukla, anneye ve aile ilgili beklentilerine ilişkin sorulardan oluşmuştur. Ön görüşme formunun uzman görüşünden önce soru sayısı 6, uzman görüşünden sonra 11 soru olarak oluşturulmuştur.

Anne Gözüyle Bebek Bağlanma Görüşme Formu (ABBGF) Geçerliği

Geliştirilen ölçme araçlarının kapsam geçerliğinin belirlenmesi amacıyla uzman görüşlerine başvurulur. Uzman görüşleri sözel olarak birebir uzman ile görüşerek alınabileceği gibi hazırlanan bir form üzerinden uzmanların görüşlerini “Uygun”, “Uygun ancak düzeltilmeli” ve “Uygun değil” şeklinde belirtmesine dayalı olarak da alınabilir. Form ile toplanan uzman görüşlerinin değerlendirilmesi amacıyla kapsam geçerlik oranı (KGO) hesaplanır. Bu kapsamda Anne Gözüyle Bebek Bağlanma Görüşme Formu’nun (ABBGF) geçerliğini belirlemek amacıyla KGO değeri hesaplanmıştır.

Anne Gözüyle Bebek Bağlanma Görüşme Formu (ABBGF) başlangıçta altı sorudan oluşmuştur. Hazırlanan görüşme formundaki soruların uygun olma durumunu değerlendirmek için sekiz alan uzmanından görüş alınmıştır. Bu soruların dil ve içerik ile uygunluğunun değerlendirilmesi için sekiz uzmanın görüşüne (Çocuk gelişimi ve okul öncesi eğitimi alanında çalışan öğretim üyeleri, psikolojik danışma alanında çalışan öğretim üyesi) sunulmuştur. Uzmanlardan soruları değerlendirmeleri, içerik ve dil olarak uygun olan, uygun olmayan ve düzeltilmesi gereken maddeleri uzman görüş formunda belirtip, gerekli açıklamaları yapmaları istenmiştir. Uzmanlardan gelen öneriler doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılarak forma son şekli verilmiştir.

Uzmanların belirttiği görüşler doğrultusunda kapsam geçerlik oranı (KGO) hesaplanmıştır. Sonuçlar Çizelge 2.6’da sunulmuştur.

Çizelge 2.6. Anne Gözüyle Bebek Bağlanma Görüşme Formu (ABBGF) Uzman Görüşlerinin Değerlendirilmesi

	KGO
Soru 1	1,00
Soru 2	1,00
Soru 3	0,88
Soru 4	1,00
Soru 5	0,88
Soru 6	0,50

Çizelge 2.6 incelendiğinde uzmanların görüşleri doğrultusunda elde edilen kapsam geçerlik oranlarının 0,50 ile 1 arasında değiştiği görülmektedir. Elde edilen kapsam geçerlik oranının 0,80'den büyük olması kapsam geçerliğinin yüksek olduğunu göstermektedir (Yurdugül, 2005). Sadece soru 6 için KGO değerinin 0,80'den küçük olduğu görülmektedir. Soru 6 formdan çıkarılmış ayrıca uzmanların bazı soruların birden fazla durumu içermesinden dolayı soruların bölünmesine yönelik verdikleri düzeltmeler dikkate alınarak düzenlemeler yapılmıştır. Anne Gözüyle Bebek Bağlanma Görüşme Formunun (ABBGF) son şekli uzmanlardan gelen düzeltmeler de dikkate alınarak 11 madde olarak düzenlenmiştir.

Anne Gözüyle Bebek Bağlanma Görüşme Formunun (ABBGF) Güvenirliği

Anne Gözüyle Bebek Bağlanma Görüşme Formundaki (ABBGF) maddelerin anlaşılır olması elde edilen sonuçlardan hatalardan arınık olmasını, diğer bir deyişle elde edilen ölçümlerin güvenilir olmasını sağlar. Bu kapsamda hazırlanan soruların hedef kitle tarafından anlaşılabilirliğini test etmek amacıyla pilot uygulama olarak hedef kitleye uygun özellikler taşıyan bir kişi ile ön görüşme yapılmıştır. Görüşmeciyile görüşmesi sonrası detaylı olarak konuşularak ve görüşme kaydı tekrar değerlendirilerek soruların anlaşılabilirliğine yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

Anne Gözüyle Bebek Bağlanma Görüşme Formu (ABBGF) için toplanan verilerin güvenilirliğini belirlemek amacıyla araştırma kapsamında yapılan kategori oluşturma işlemi farklı bir bağımsız uzmana daha yapılarak uzlaşma durumu incelenmiştir. Bağımsız uzman çocuk gelişimi bölümünde Öğr. Gör. Dr. olarak çalışmakta olup 12 yıldır öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Yapılan kategorileştirme işleminde Krippendorff alfa katsayısı ile incelenmiştir. Bu amaçla bağımsız uzmana katılımcıların yanıtlarından elde edilen birimler ve eşleştirmesi beklenen kategoriler sunularak birimlerle eşleştirmesi yapması istenmiştir. ABBGF'den elde edilen yanıtlardan oluşturulan kategorilerden elde edilen uzlaşmaya ilişkin Krippendorff alfa katsayısı 0,94 olarak hesaplanmıştır. Bu değerlerin 1'e yakın olması puanlayıcılar arasında uzlaşmanın olduğunu ve yapılan puanlama işleminin güvenilir olduğunu göstermektedir (Krippendorff, 2004).

2.3.5. Programı Değerlendirmeye Yönelik Görüşme Formu (PDGF)

Yarı yapılandırılmış görüşme formlarından bir diğeri ise deney grubuna EOT-GDP uygulandıktan sonra annelerle yapılan görüşmelerde kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Bu formun oluşturulması üç aşamada gerçekleşmiştir.

Programı Değerlendirmeye Yönelik Görüşme Formunun (PDGF) Oluşturulması

Bu form John Bowlby'nin ve Mary Ainsworth'un bağlanma kuramları ile Piaget ve Vygotsky'nin oyun kuramlarına dayandırılarak oluşturulmuştur. Annelerin "EOT-GDP" Sonrası Programı Değerlendirmelerine Yönelik Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu, programın anne görüşlerine göre değerlendirilmesi ve programın bebek, anne ve aile üzerindeki etkilerini değerlendiren sorulardan oluşmaktadır. Bu form başlangıçta 5 sorudan oluşmuştur.

Programı Değerlendirmeye Yönelik Görüşme Formu (PDGF) Geçerliği

Formun dil ve içerik ile uygunluğunun değerlendirilmesi için dokuz uzmanın görüşüne (Çocuk gelişimi ve okul öncesi eğitimi alanında çalışan öğretim üyeleri, psikolojik danışma alanında çalışan öğretim üyesi) sunulmuştur. Uzmanlardan soruları değerlendirmeleri, içerik ve dil olarak uygun olan, uygun olmayan ve düzeltilmesi gereken maddeleri uzman görüş formunda belirtip, gerekli açıklamaları yapmaları istenmiştir. Uzmanlardan gelen öneriler doğrultusunda forma son şekli verilmiştir.

Uzmanların belirttiği görüşler doğrultusunda kapsam geçerlik oranı (KGO) hesaplanmıştır. Sonuçlar Çizelge 2.7’de sunulmuştur.

Çizelge 2.7. Programı Değerlendirmeye Yönelik Görüşme Formu Uzman Görüşlerinin Değerlendirilmesi

	KGO
Soru 1	1,00
Soru 2	1,00
Soru 3	0,88
Soru 4	1,00
Soru 5	1,00
Soru 6	1,00

Çizelge 2.7 incelendiğinde uzmanların görüşleri doğrultusunda elde edilen kapsam geçerlik oranlarının 0,88 ile 1 arasında değiştiği görülmektedir. Elde edilen kapsam geçerlik oranının 0,80’den büyük olması kapsam geçerliğinin yüksek olduğunu göstermesi dikkate alındığında soruların kullanılması uygun bulunmuştur. Bir uzman soruların uzun olduğunu, tek tek maddelere ayırarak sormanın daha iyi sonuçlar vereceğini belirtmiş, bir uzman materyal ve etkinliklere bebeğinizin ilgisinin nasıl olduğunun sorulmasının değerlendirmeye katkı sağlayacağını belirtirken, başka bir uzman ise hangi etkinliklerin kolay, hangi etkinliklerin zor olduğunun anneye sorulmasının faydalı olabileceğini bildirmiştir. Uzmanlardan gelen öneriler

doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılarak forma son şekli verilmiştir. Programı Değerlendirmeye Yönelik Görüşme Formu (PDGF) gerekli görülen düzeltmeler dikkate alınarak düzenlendiğinde altı sorudan oluşan bir form elde edilmiştir.

Programı Değerlendirmeye Yönelik Görüşme Formu (PDGF) Güvenirliği

Programı Değerlendirmeye Yönelik Görüşme Formu (PDGF) için toplanan verilerin güvenilirliğini belirlemek amacıyla araştırma kapsamında yapılan kategori oluşturma işlemi farklı bir bağımsız uzmana daha yapılarak uzlaşma durumu incelenmiştir. Bağımsız uzman Öğr. Gör. Dr. olarak çalışmakta olup 12 yıldır öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Yapılan kategorileştirme işleminde Krippendorff alfa katsayısı ile incelenmiştir. Bu amaçla bağımsız uzmana katılımcıların yanıtlarından elde edilen birimler ve eşleştirmesi beklenen kategoriler sunularak birimlerle eşleştirmesi yapması istenmiştir. Programı Değerlendirmeye Yönelik Görüşme Formundan (PDGF) (Ek 6) oluşturulan kategorilerden elde edilen uzlaşmaya ilişkin Krippendorff alfa katsayısı 0,92 olarak hesaplanmıştır. Bu değerlerin 1'e yakın olması puanlayıcılar arasında uzlaşmanın olduğunu ve yapılan puanlama işleminin güvenilir olduğunu göstermektedir (Krippendorff, 2004).

2.4. Deneysel Süreçte Uygulanan Programlar

Sekiz haftalık EOT-GDP süresince araştırmacı tarafından yapılan gözlemler nitel olarak araştırmacı notları şeklinde kaydedilmiştir ve gözlem formundaki dereceli puanlama anahtarı ile ilgili analizlerin yorumlanmasında kullanılmıştır.

2.4.1 Annelere Yönelik Bağlanma Oturumu

Bu oturumun amacı EOT-GDP uygulama sürecinde annelerin bağlanma ile ilgili kavramlar hakkında bilgi sahibi olması ve oyunun çocukla nasıl oynanabileceğine dair fikir sahibi olmalarıdır. Oturum etkileşimli olarak yapılmış ve anneler oyunları kendileri deneyimleyerek öğrenme fırsatı bulmuşlardır. Bağlanma oturumu belli aşamalarda yapılmıştır. Bu aşamalar aşağıda açıklanmıştır.

Annelere Yönelik Bağlanma Oturumunun Oluşturulması ve Dayandığı Temeller

Bu form Bağlanma Kuramları çerçevesinde psikanalitik kuram, davranışçı kuram, Konrad Lorenz'in bağlanma kuramı, Harry Harlow'un deneyi ve görüşleri, Bowlby'nin Etolojik kuramı ve Mary Ainsworth'un bağlanma kuramı, oyun kuramları, çocuk gelişimi kuramları ile bebeklik dönemi gelişimi ile ilgili literatür taraması sonucu edinilen bilgilerden faydalanılarak oluşturulmuştur. Ayrıca Programı Değerlendirmeye Yönelik Görüşme Formu (PDGF) da dikkate alınmıştır. Annelere Yönelik Bağlanma Oturumu içeriği Şekil 2.6'da gösterilmiştir.

1. OTURUM: BAĞLANMA OTURUMU			
Oturumun Amacı; Katılımcılara anne bebek arasında güvenli bağlanmanın oluşturulması ve desteklenmesi için teorik ve uygulamaya yönelik bilgi, beceri ve yeterlilik kazandırmaktır.			
KAZANIMLAR	KONULAR	YÖNTEM-TEKNİK-YAKLAŞIM	SÜRE/dk.
	Giriş Tanışma Grup kuralları anlatılması Oturumun amacının anlatılması Kazanımlarla ilgili açıklama Gruba katılma beklenti ve amaçların ifade edilmesi	Anlatım, Soru-Cevap, Oyun	20
1. Bağlanma kavramını açıklar. 2. Bağlanmanın çocuğun gelişimindeki önemini açıklar. 3. Çocuğun olumlu duygusal gelişiminde bağlanma sürecini açıklar. 4. Anne-bebek arasındaki etkileşimin bağlanma ve duygusal gelişim üzerindeki etkisini açıklar.	Gelişme Bağlanma nedir? Bağlanmanın önemi nedir? Bebeklik bağlanması evreleri nelerdir? Kaç tür bağlanma stili vardır? Güvenli bağlanmanın önemi nedir? Güvenli bağlanmanın kurulmasında ilk bakımı veren kişinin davranışlarının önemi nedir?	Anlatım, Video gösterimi Soru-Cevap, Örnek Olay Görüş geliştirme Rol oynama	50
5. Güvenli bağlanmanın gelişiminde etkili olan faktörleri açıklar. 6. Oyunun çocuğun gelişimindeki rolünü açıklar. 7. Güvenli bağlanmayı geliştirmede oyunun önemini açıklar.	Bağlanmayı etkileyen faktörler nelerdir? Oyun nedir? Oyunun güvenli bağlanma oluşumundaki yeri nedir? Oyunun çocuğun gelişimindeki rolü nedir? Etkileşimli oyun nedir? Etkileşimli oyun ve bağlanma ilişkisinde süreç nasıldır?	Anlatım, Video gösterimi Soru-Cevap Oyun Örnek olay Rol oynama	60
8. Güvenli bağlanmayı destekleyici etkileşimli oyun örneklerini verir.	Etkileşimli oyun örnekleri nelerdir?	Anlatım, Soru-Cevap, Rol oynama	30
	Sonuç Neler Yapacağız? Neler Öğrendik?	Anlatım, Soru-Cevap	20
Oturum Materyal ve Ekleri: Tahta, tahta kalemi, Bilgisayar, A4 boyutunda kağıt, kalem, katılımcı yaka kartları, küçük toplar, sepetler, sesli kitaplar			

Şekil 2.6. Annelere Yönelik Bağlanma Oturumu

Annelere Yönelik Bağlanma Oturumunun Uzman Görüşüne Sunulması

Bağlanma oturumu formun dil ve içerik ile uygunluğunun değerlendirilmesi için dokuz uzmanın görüşüne (Çocuk gelişimi ve okul öncesi eğitimi alanında çalışan öğretim üyeleri, psikolojik danışma alanında çalışan öğretim üyesi) sunulmuştur. Tüm uzmanlardan olumlu geri bildirim alınmıştır ve oturuma son şekli verilmiştir.

Bağlanma Oturumun Uygulanması

Çalışma kapsamında öncelikle EOT-GDP'nin anneler tarafından yürütülmesi nedeniyle deney grubu annelerine uygulama öncesinde, bağlanma ve bağlanmanın önemi, bebeklik bağlanma evreleri, bağlanma gelişim süreci ve oyun konularını içeren bağlanma oturumu gerçekleştirilmiştir. Ailelerin tercihlerinden dolayı bağlanma oturumu tek oturum olarak gerçekleştirilmiş ve toplam 180 dk. sürmüştür. Çalışmaya destek olacak bağlanma oturumunun tarih ve saati deney grubu ile daha önceden kararlaştırılarak belirlenmiştir. Bu gruplara onam formu (Ek 2) doldurtularak onamları alınmıştır.

Bu oturumda anne bebek bağlanmasının önemi, oyun ve annelerin bebekleriyle birlikte nasıl oynayabileceklerine ilişkin bilgiler sunulmuştur. Araştırmacı oturum sırasında annelerin uygulama yapmalarını desteklemiştir. Bağlanma oturumu süreci içerisinde annelere bebekleri ile oynayacakları oyun örneklerinin materyalleri kolay temin edilebilen, artık materyallerden elde edilen, anneler tarafından bebekleriyle oynamak için rahatlıkla hazırlayabilecekleri, ev ortamında kolayca bulunabilecek türde hazırlanmıştır. Evde oyun amaçlı kullanılacak materyalleri nasıl hazırlayabilecekleri konusunda bilgiler verilmiş, ihtiyaç halinde annelere farklı öneriler de sunmuştur. Bu oturum etkileşimli bir şekilde gerçekleşmiştir. Eğitim programının uygulanmasına bağlanma oturumundan sonra başlanmıştır. Bağlanma oturumu araştırmacının kendi psikolojik danışma merkezinde yapılmıştır.

2.4.2. Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programı (EOT-GDP)

Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programı'nın geliştirilme süreci; Milli Eğitim Bakanlığı 0-36 Aylık Çocuklar İçin Eğitim Programı'nda yer alan gelişim göstergeleri kapsamında aylara göre güvenli bağlanmayı destekleyici oyun temelli etkinliklerin ve materyallerin hazırlanması ve uzman görüşüne sunulması, pilot çalışması ve etkinliklerin düzenlenmesi aşamalarından geçmiştir.

Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programının Oluşturulması

Araştırma kapsamında deney grubundaki bebeklere uygulanacak olan EOT-GDP bebeklerin tüm gelişim alanları temel alınarak şekil almış bir programdır. Program, annelerin bebekleriyle sekiz hafta boyunca, haftada en az iki oyun oynamalarını destekleyecek şekilde planlanmıştır. Bağlanma ve oyun kuramları ile ilgili literatür incelenerek 12-24 aylık bebeklerin güvenli bağlanma düzeylerinin gelişimi ve oyun konusunda bilgi sahibi olunmuştur. Dünyada uygulanan güvenli bağlanma düzeylerinin gelişimini destekleyen bağlanma temelli gelişim programlarının değerlendirme kısımları incelenerek, bu yaş grubunun sosyal-duygusal alanda anne ile ilgili ihtiyaçları kabaca belirlenmiştir. Programın hazırlanma aşamasında araştırmacı kendi gelişimi amacıyla Bilgelik Enstitüsü (İstanbul) tarafından düzenlenen 32 saatlik Bilişsel Davranışçı Oyun Terapisi eğitimine de katılmıştır. EOT-GDP iki aşamada oluşturulmuştur.

1. Aşama: Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programının Dayandığı Bilimsel Temellerin Belirlenmesi

12-24 aylık bebeklerin güvenli bağlanma düzeylerini geliştirmek ve desteklemek amacıyla hazırlanan EOT-GDP, Milli Eğitim Bakanlığı 0-36 ay Çocuklar İçin Eğitim Programının felsefesine dayandırılan ve Bağlanma Kuramlarını ve Oyun Kuramlarını temel alarak oluşturulan bir gelişim destek programıdır. Bağlanma Kuramları

kapsamında John Bowlby ve Mary Ainsworth, Oyun Kuramları kapsamında ise Jean Piaget ve Lev S. Vygotsky'nin görüşlerinden faydalanılmıştır. John Bowlby'nin bebeğin anne ile yakın duygusal bağlar kurma eğilimi ve keşif hareketleri, Mary Ainsworth'un anne duyarlılığı kapsamında ne kadar kabul edici ya da reddedici bir yaklaşımda olduğu, işbirliğine ne kadar açık olduğu, hazır ve ulaşılabilirliği temel alınmıştır. Lev Vygotsky 'nin sosyal etkileşimler ve deneyimlerin oyun üzerindeki etkisi ile Jean Piaget'nin oyun ve bilişsel gelişim arasındaki ilişkisi programın dayandığı temellerdir. (Ainsworth,1974; Ainsworth ve ark. 1978 ve Bowlby, 1969; Bowlby; 1973 ve Bowlby; 2012, Piaget, 1969; Vygotsky, 1978).

Bağlanma kuramı, bakım veren birincil kişi olan anne ile yakınlık arama ve sürdürme ve bu süreç sonunda oluşan duygusal temelli bağa odaklanır. Duygusal temelli bağın güvenli olması bebeğin ileriki ilişkileri, yetkinlikleri, öz yeterliliği ve girişimleri için oldukça önemlidir. Güvenli bağlanmanın oluşmasında, annenin çocukla neşeli sosyal ve duygusal etkileşimler içinde olması, bebeğin sinyal ve örtük mesajlarını algılaması, doğru yorumlaması ve bunlara tutarlı, uygun ve zamanında cevap verebilmesi önem kazanır (Biringen ve ark. 2000; Pederson ve ark. 1990; Pederson ve Moran, 1995a; Pederson ve Moran 1995b ve Stack ve ark. 2012). Ainsworth (1978) ebeveynlik stilleri ve bu stillerin çocukların güvenli bağlanma düzeyleri arasındaki ilişkiye etkisi üzerinde durmuştur. Ebeveynlik stilleri duyarlılık, empati, yansıtma, sıcaklık, tutarlılık, senkronize hareket etme, iş birliği içinde olma gibi davranışları kapsar. Duyarlı ebeveynliğin bebeğin içsel çalışan modellerinin gelişmesinde de önemli etkileri olduğu ve anne duyarlılığı ile bebeklerdeki bağlanma arasında ilişki olduğu çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur (Booth ve Lindaman, 2014 ve Sümer ve ark. 2016). Piaget (1969) oyunu çocukların neşesinin en büyük göstergesi olarak görmüştür ve çocukların bilişsel yapılarını ele almıştır. Oyun ile bilişsel yapı arasında ilişkinin önemini vurgulayarak entelektüel büyüme ile oyun arasında etkileşim olduğunu ifade etmiştir. Vygotsky (1933/2016) ise oyunun sıkıntı veren bir duygu ile başladığını, oyun ile sıkıntının hazzıya dönüştüğünü ifade etmiştir. Bilişsel gelişim için mükemmel bir alan olduğunu vurgulamıştır. Vygotsky (1933/2016) değişimin bireyin çevreyle olan ilişkisi neticesinde bu çevreden etkilenmesi sonucu oluştuğunu belirtir. Birey çevreyi kontrol altına alarak değişim

gösterir. Oyun ise bilişsel mekanizmanın devreye girmesine ve işlemesine fırsat tanır. Oyun ile çocuk hayali bir çözüm yaratır. Bu düşünce ile bu programın iki boyutu bulunmaktadır. İlk boyut anne ile bebek etkileşiminin güçlenmesi ve annenin duyarlılığını arttırmaktır. İkinci boyut ise bebeğin güvenli bağlanma düzeyini desteklemektir. Program bu çerçevede Bowlby ve Ainsworth'un annelik ve duyarlılığına dair araştırma ve görüşleri ile oyun kuramları temel alınarak hazırlanmıştır.

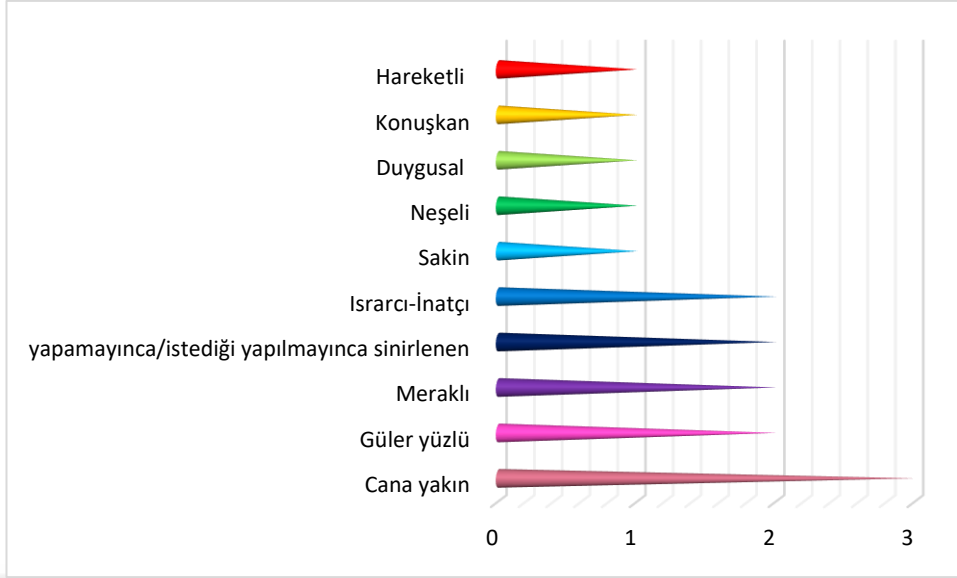
Araştırma için hazırlanan program; 12-24 aylık bebeklere ev ortamında verimli anne bebek etkileşim deneyimleri sunmayı ve güvenli bağlanma düzeylerini en üst düzeye ulaştırmayı amaçlayan bir içerikte düzenlenmiştir. Program, ayrıca ev içinde kolayca elde edilebilen çeşitli materyaller ile dil, bilişsel, sosyal-duygusal ve motor gelişim alanlarında bebeklerin gelişimlerini desteklemesinin yanı sıra, anneleri de sosyal duygusal anlamda besleyen ve aynı zamanda önleyici boyutları ile çok yönlü bir program olma özelliğine sahip olacak şekilde planlanmıştır.

2. Aşama İhtiyaç Analizi

EOT-GDP uygulanmadan ve bağlanma oturumu yapılmadan önce bebeklerin bağlanmalarının anne gözüyle değerlendirilmesine yönelik ön bilgi almayı sağlayacak ve programın hazırlanmasına destek olabilecek sorulardan oluşan, bu kapsamda anne/bebeklerin ihtiyaçlarını belirlemeye yönelik Programı Değerlendirmeye Yönelik Görüşme Formu (PDGF) uygulanmıştır. Bu formdan elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Sonuç 1: Bebeklerin özellikleri

Annelerden bebeklerinin özelliklerini açıklamaları istenmiş ve verdikleri yanıtlar on kategori altında toplanmıştır. Sonuçlar Şekil 2.7'de sunulmuştur.

Şekil. 2.7. Annelere Göre Bebeklerinin Özellikleri

Şekil 2.7 incelendiğinde annelerin üçünün bebeğini cana yakın, ikisinin güler yüzlü, ikisinin meraklı, ikisinin istediği yapılmayınca sinirlenen ve ikisinin ısrarcı-ınatçı şeklinde tanımladığı görülmektedir. Ayrıca birer anne de bebeğini sakin, neşeli, duygusal, konuşkan ve hareketli olarak tanımlamaktadır. Bu konuda bazı annelerin yanıtları aşağıda sunulmuştur.

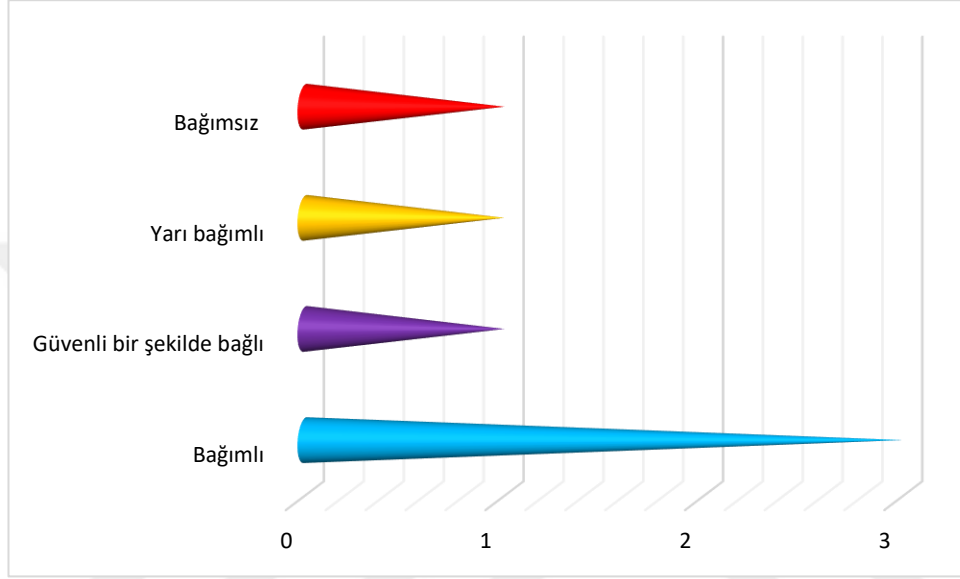
K1(22ay): Çok cana yakın, çok merhametli ve her şeye üzülür. Hiç kimseye kıyamaz. Ben üzüldüğüm zaman “üzülme” der. Başımı okşar. Benimle iş yapmayı çok sever. Sofrayı kurar kaldırır. Hep benim yanımdadır mesela. Öfkелendiği durumlarda olur. Öfkелendiğinde ya da istediği bir şey yapılmadığında kendini yere atar.

K4(17ay): Sevecen, sarılmayı çok seviyor. Tensel teması çok seviyor. İnatçılığı var. Hareketli, meraklı, oyuncaklarla oynamayı çok sever. Kitap çok alıyorum. Okuyoruz birlikte.

K6 (21ay): Uyumlu bir çocuktur. En sevdiği şey parka gitmek. Çok fazla ağlayan ve sorun çıkaran bir çocuk değil. Neşeli bir çocuktur. Evi karıştırmayı, mutfak dolabını boşaltmayı, elbise dolabını boşaltmayı çok sever. Duygusal bir çocuktur.

Sonuç 2. Annelerin bebekleri ile olan ilişkileri

Annelerden bebekleri ile olan ilişkilerini tanımlamaları istenmiş ve verdikleri yanıtlar dört kategori altında toplanmıştır. Sonuçlar Şekil 2.8.'da sunulmuştur.

Şekil 2.8. Annelerin Bebekleri ile Olan İlişkilerini Tanımlaması

Şekil 2.8. incelendiğinde annelerin üçü bebekleri ile olan ilişkilerini kendilerine bağımlı olarak ifade ettikleri görülmektedir. Annelerden biri bebeğinin güvenli bir şekilde bağımlı, biri yarı bağımlı olduğunu ve biri ise bağımsız olduğunu belirtmiştir. Bağımsız olduğunu belirten anne çocuğunu daha çok il dışında anneannesine bırakmak zorunda kaldığını belirterek, bu nedenle de ilişkilerinin bağımsızlaştığını ifade etmiştir. Bu konuda bazı annelerin yanıtları aşağıda sunulmuştur.

K1(22ay): Benimle ilişkisi çok çok iyi. Özellikle benimle bayağı iyi. Yani babasıyla falan iyi ama ben odadan ayrıldığım zaman kalkar benim yanıma gelir ve hep yanında aslında. Buse ablası babaya daha düşkündür, ama Bebek 1 bana düşkündür. Bana yakın olması benim işimi hiç zorlaştırmaz. Babasına, teyzesine de bırakırım hiç zor olmuyor yine ben gidince bana

yönelir. Ben yoksam diğerlerine yönelir. Yeri geliyor beni bırakır, yeri geliyor bana sarılır, öper.

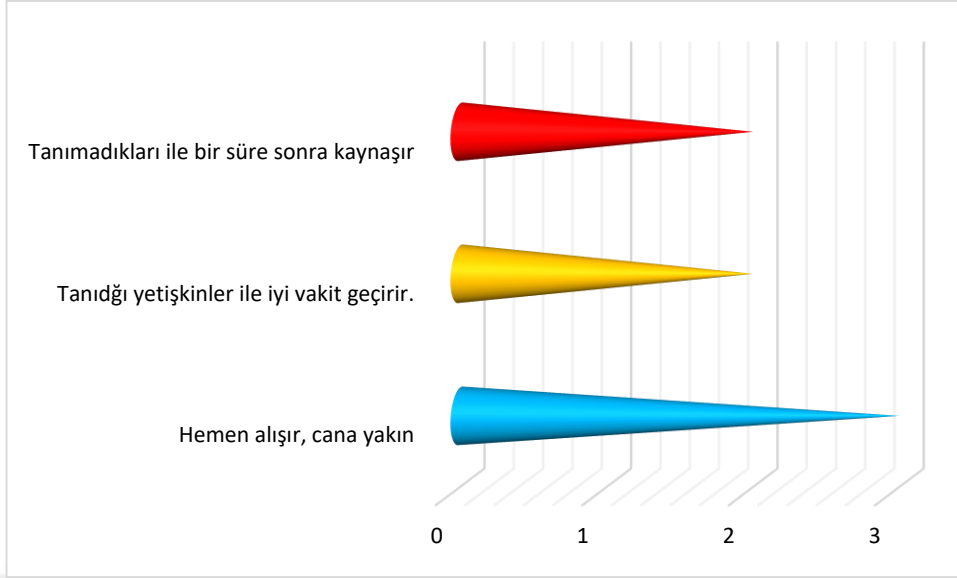
K2(17ay): Benim ilk aklıma gelen şey beni hiç sallamadığı. Bana yapışık hiçbir zaman olmadı. Bebekliğin ilk dönemlerinde Bebek 2 Antalya'daydı. Ben de onu 2-3 günlüğüne bırakıyordum tabi. Buraya geliyordum. Ben Ankara'ya geldiğimde annem şunu söylüyordu. "Hiçbir zaman sana yakın olduğu kadar bize yakın değil" diyordu. Ben geldiğimde yüzü gülüyordu. Büyüdükçe beni sallamamaya başladı. Antalya'ya bırakıyorum Bebek2'yi. Ankara'ya geliyorum. Sonra tekrar Antalya'ya döndüğümde annem şunu söylüyor. "Senin geldiğini söylüyoruz. Annen geldi diyoruz. Seviniyor, sarılıyor falan sonra dönüyor ve devam ediyor. Anne annenin peşinde koşuyor. Annem varken ben ikinci kişiyim. Onun peşinden koşuyor. Eşim varken de eşimle daha iyi. Eşim onun dilinden konuşur. Yumuşaktır. Çok sabırlı. Mesela bir tavşanı vardı. Bir yeri bozulmuş. Onu birlikte tamir ettiler. Birlikte org çalıyorlar, tamir yapıyorlar. Bebek 2'nin hoşuna giden şeyleri yapıyorlar. Çocukların olduğu bir ortamda ise hiçbirimize bakmaz. Çocuklar ile oynar. Çocuk varsa hiç durmaksızın onunla oynuyor. Aile dostumuzun çocuğu ile çok yakın zamanda gece 24.00'a kadar oynadı. Bakıcısının kızı ile de saatlerce oynuyor.

K3(22ay): İyi. Peşimi bırakmıyor. Keşke baba ile de sıkı fıkı olsa çok iyi olur diyorum. Benden sonra bakıcısına çok bağlı

K4(17ay): Gelgitli. Emerek vakit kaybetmek istemiyor. Emeyim oyuna gideyim derdinde. Oyun oynarken hiçbir sıkıntımız yok. Çok mutluyuz oynarken. Uyku ile emmeyi birleştirdiği için beni uyutacak annem diye düşünüyor ve emmeyi reddediyor. Uyku ile problemi var Bebek 4'ün. Öyle söyleyeyim. Başından beri öyle

Sonuç 3. Bebeklerin diğer yetişkinler ile olan ilişkileri

Annelerden bebeklerinin diğer yetişkinlerle olan ilişkilerini tanımlamaları istenmiş ve verdikleri yanıtlar üç kategori altında toplanmıştır. Sonuçlar Şekil 2.9'de sunulmuştur.

Şekil 2.9 Annelerin Bebeklerinin Diğer Yetişkinler ile Olan İlişkilerini Tanımlaması

Şekil 2.9 incelendiğinde annelerin üçünün bebeklerinin diğer yetişkinler ile olan ilişkilerini hemen alışır, cana yakın şeklinde tanımladıkları görülmektedir. Annelerden ikisi bebeklerinin diğer yetişkinler ile olan ilişkisini tanıdığı yetişkinler ile iyi vakit geçirir şeklinde tanımlarken, ikisi ise tanımadıkları ile bir süre sonra kaynaşır şeklinde tanımlamıştır. Bu konuda bazı annelerin yanıtları aşağıda sunulmuştur.

K1(22ay): Herkese el sallar. İnsanlar sokakta biri selam verdiği zaman ona el sallar. Herkese öpücük verir. Bebek 1 büyüdükçe gerçi değişiyor biraz ama çok yakın herkese sarılır.

K2 (17ay): Yetişkinlerle arası da iyi. Saatlerce halası, babaannesi ile de oynar. Mesela ben hastaydım. Saatlerce onlarla oynadı.

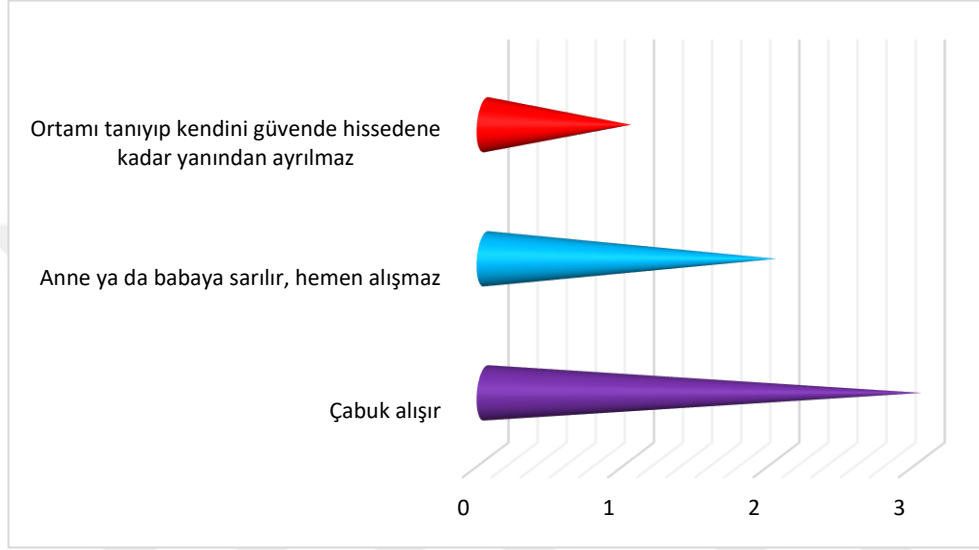
K3(19ay): Tanıdıkları ile gayet iyi. Oturur. Oynar. Ama bire bir yine kalması gerekirse mızırdanıyor. Tanımadığı kişiler ile de ısınması 10-15 dk. buluyor. Bence insan canlısı değil ama yabani de değil.

K5(17ay): Çok sıcakkanlıdır. Kendisini sevdirtir hem de sevilir. İlk torun hem bizim tarafımızdan hem eşim tarafından ilk torun ve çok seviliyor. Onun için ne isterse bizler yapıyoruz. Tabii ki yetişkinlerle de kesinlikle arası çok iyi. Tanımadıklarıyla da önce çekinir ama çok çabuk kaynaşır. Çabuk alışır.

K6(21ay): Diğer yetişkinlerle biraz tanıyana kadar mesafeli davranır. Ancak bir zaman geçtikten sonra güzel kaynaşır.

Sonuç 4. Bebeklerinin yabancı bir ortama girdiğindeki tepkileri ve davranışları

Annelerden bebeklerinin yabancı bir ortama girdiğindeki tepkilerini ve davranışlarını tanımlamaları istenmiş ve verdikleri yanıtlar üç kategori altında toplanmıştır. Sonuçlar Şekil 2.10'da sunulmuştur.

Şekil 2.10 Annelerin Bebeklerinin Yabancı Bir Ortama Girdiğindeki Tepkilerini ve Davranışlarını Tanımlamaları

Şekil 2.10 incelendiğinde annelerin üçünün bebeklerinin yabancı bir ortama girdiğinde çabuk alıştığını ve yabancılık çekmediğini ifade ettikleri görülmektedir. Bebekleri çabuk alışan annelerin bebekleri bu tavrı gösterdiğindeki tavırları sorulduğunda genel olarak çocuklarını serbest bıraktıklarını söylemektedirler. Annelerden birisi bebeğinin sigara içen ya da parfümlü birisine yaklaşmasına engel olmaya çalıştığı, birisi bebeği başkasının özel alanına girmedikçe herhangi bir müdahalede bulunmadığını ve birisi de rahat olmakla kontrollü olmanın gerekliliği korku nedeniyle içinde yaşadığını ifade etmiştir. Annelerin ikisi çocuklarının kendisine ya da babasına sarılarak ortamdaki yabancılardan çekindiklerini, hemen alışamadıklarını belirtmişlerdir. Bir anne ise ortamı tanıyıp kendini güvende hissedene kadar yanından ayrılmadığını, ancak kendini güvende hissettikten sonra ortama uyum sağladığını belirtmiştir. Bu konuda bazı annelerin yanıtları aşağıda sunulmuştur.

K1(22ay): Belki biraz bana sarılıyor. Bacaklarımdan tutar, beni bırakmaz ilk defa yabancı bir yere gittiğimiz zaman öyle ama tanıdık biri olursa ortamda beni salar. Ona gider, oynar. İlk defa girdiğim bir ortamda yabancı biri olursa benim yanımdan ayrılmaz.

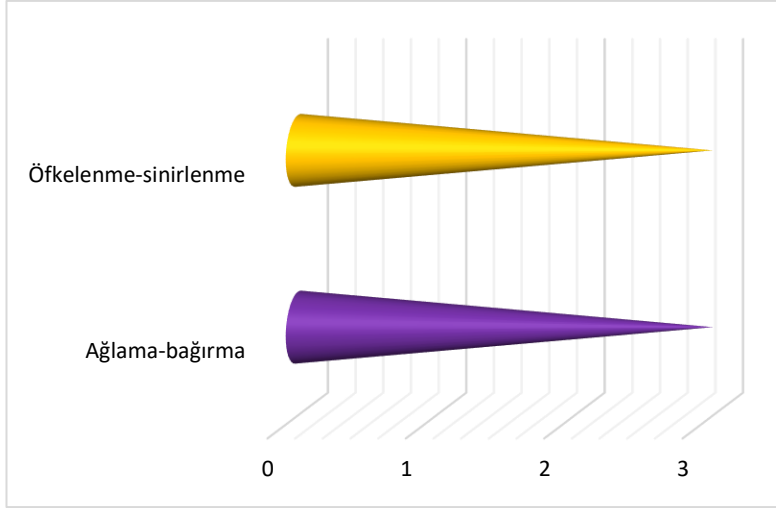
K3(19ay): Babası mağaza da müdür olarak çalışıyor. Bir gün mağazaya götürdü bebek 2'yi. Uzun saatler orada kalması gerekti. Orada 60 kişi çalışıyor. Babasının elini bırakmadan orada da gıkı çıkmadan 2 saat durmuş. Mesela Antalya'da kafeler var. Oralara gittiğimizde hayatında ilk defa gördüğü insanlara hemen gidiyor. Her çağırana gidiyor.

K5(17ay): Ona da çabuk alışır. Herkesin kucağına hemen gitmez ama mesela temizliğe gelen ablamız var onunla bakışıyor ama ikinci geldiğinde hemen kucağına gitti. Aslında hemen ısınıyor. Yabancı bir kişiye tabii ki ben bırakmıyorum teslim etmiyorum tanımadığım kişilere. Ama bıraksam çabuk alışır. Ben o kişiyi tanıtırsam, açıklarsam ve ben sevecen yaklaşırsam o yabancı kişiye, ela da ısınıyor. Hatta yanında da kalabilir birkaç saat. Sıkıntı olmaz ama öyle uzun süreli yetişkinlere tanımadığımız kişilere bıraktığımız bir zamanda olmadı

K6(21ay): Ortamı tanıyana kadar, kendini güvende hissedene kadar, kendini güvende hissedene kadar yanımdan ayrılmaz. Ancak bir süre sonra alışır ve uyum sağlar.

Sonuç 5. Bebeklerinin gereksinimleri zamanında karşılanmadığında tepkileri ve davranışları

Annelerden bebeklerinin gereksinimleri zamanında karşılanmadığında tepkilerini ve davranışlarını tanımlamaları istenmiş ve verdikleri yanıtlar iki kategori altında toplanmıştır. Sonuçlar Şekil 2.11'da sunulmuştur.

Şekil 2.11 Annelerin Bebeklerinin Gereksinimleri Zamanında Karşılanmadığında Tepkilerini ve Davranışlarını Tanımlamaları

Şekil 2.11 incelendiğinde annelerin üçünün bebeklerinin ihtiyaçları karşılanmadığında öfkelenme-sinirlenme tepkilerini verdiğini belirttiği annelerden üçü ise bebeklerinin ihtiyaçları karşılanmadığında ağlama-bağırma gibi tepkiler verdiğini belirttiği görülmektedir. Bir anne ise çocuğunun hem ağlama-bağırma hem de öfkelenme-sinirlenme davranışı gösterdiğini ifade etmiştir. Anneler genel olarak bebeklerinin bu tür davranışları karşısında sabırlı ve anlayışlı davranmaya çalıştıklarını, sözel iletişimle çocuklarını sakinleştirmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Çocuğunun hem ağlama-bağırma hem de sinirlenme-öfkelenme tepkilerini verdiğini söyleyen anne ise bu durumlarda kendisinin de sinirlendiğini söyleyerek “O zaman çok sinirleniyorum bir şamar yiyor poposuna yani” şeklinde bir açıklama yapmıştır. Bir anne ise bu konuda çok dikkatli olduğunu ve çocuğunun ihtiyaçlarını her zaman zamanında karşıladığını belirtmiştir. Bu konuda bazı annelerin yanıtları aşağıda sunulmuştur.

K1(22ay): Mesela yiyecek bir şey istediği zaman mutfakta ağlar. Vermediğin zaman. Tepinir. Yere yatar istediği olmadığı zaman. O konuda kötü açıkçası. Ağlar ve illaki verilecek, yapılacak ona göre. İsteddiği olacak öfkeleniyor. Mesela ev soğuktu geçenlerde. Sobayı yaktık. O an bir şey istedi. Biz yapmadık. Kendini yere attı tam sobanın dibine düştü. Yanan sobaya neredeyse değecekti. Yani nerede olduğunu nerede ne yapacağını bilmiyor. Hiç düşünmüyor yani

sobaya elini değdirebilir. Ya da başıma gelse ne olur hiç düşünmüyor. Arkasında duvar mı var taş mı var hiç düşünmüyor.

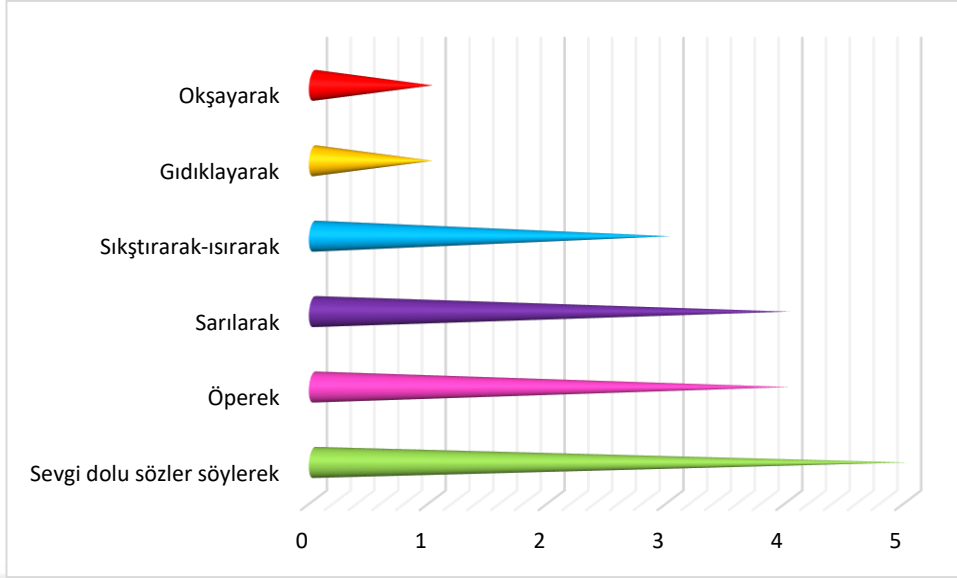
K3(19ay): Zaten gösterir, söyler. Ben zamanında karşılarım ama karşılamadığım durumda agresifleşir.

K5(17ay): Mesela çok acıkmiş olabiliyor ama o sırada uygun değiliz. Atıyorum arabadayız ama trafik oldu ve eve ulaşamadık. O da acıktı. Elinde olmayan sebeplerle ağlamaya başlar. Onun ihtiyacını tabii ki biliyorum ama ben ona diyorum ki “biliyorum sen çok acıktım ama şu anda elimizde olmayan nedenlerden dolayı sana yemek veremiyorum. Biraz sabret, sana vereceğim yemek” dediğim zaman o beni anlıyor “tamam” diyor bekliyor bir süre daha. Ama sonra tekrar bağırmaya başlayabiliyor. Bağırarak oluyor aslında huzursuz olur. Bazen altı kuru oluyor, uykusunu almış oluyor, aç olmamış oluyor ama huysuzlandığı zamanlar oluyor. Ben onu anlayamıyorum. Mesela ne istiyorsun Bebek 5 diye soruyorum, ondan ses gelmiyor. Bazen bağırmaya devam edebiliyor. Orada bir anlaşmazlığımız olabiliyor.

K6(21ay): Sabırlı bir çocuktur. Böyle şeyler için çok fazla tepki göstermez. En fazla biraz ağlar ve yanımdan ayrılmaz

Sonuç 6. Annelerin bebeklerini nasıl sevdikleri

Annelerden bebeklerini nasıl sevdiklerini tanımlamaları istenmiş ve verdikleri yanıtlar altı kategori altında toplanmıştır. Sonuçlar şekil 2.12’de sunulmuştur.

Şekil 2.12 Annelerin Bebeklerini Nasıl Sevdiklerini Tanımlamaları

Şekil 2.12 incelendiğinde annelerin bebeklerini genel olarak sevgi dolu sözler söyleyerek, öperek, sarılarak ve sıkıştırarak-ısırarak sevdikleri görülmektedir. Ayrıca bir anne bebeğini gıdıklayarak ve bir anne bebeğini gıdıklayarak sevdiğini ifade etmiştir. Bu konuda bazı annelerin yanıtları aşağıda sunulmuştur.

K2 (17ay): Bildircinim, emeğim, Bebek 2'im, annem de şeker sepetim der. Babası hep kızım der. Ben öpmeye doyamam ve en çok öperek severim. Çok sıkıştırarak seviyorum.

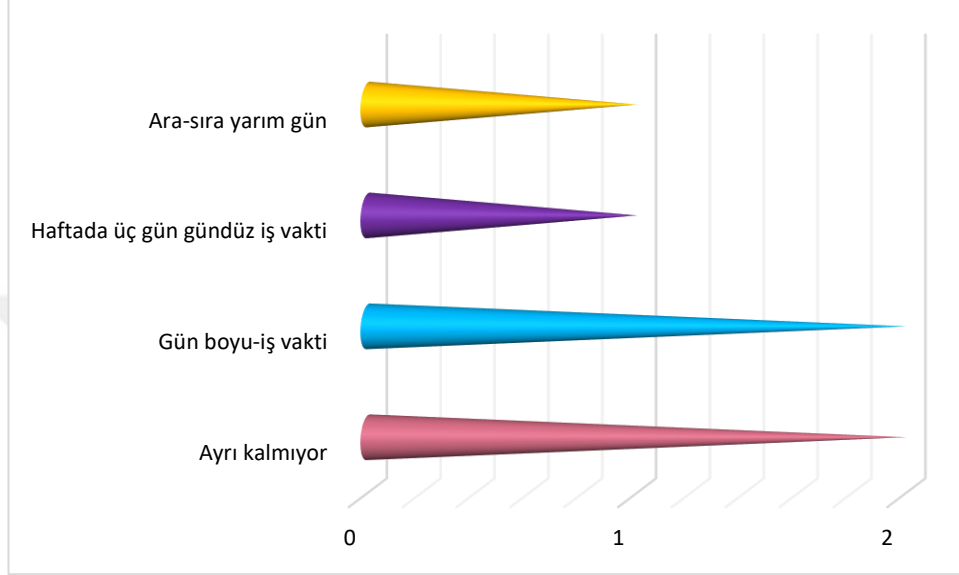
K3(19ay): Balım, şapşal diye severim. Eşek sıpası diye de severim. Herkesin çocuğuna da söylerim. Bebek 3'e de söylerim. Meleğim diyorum, aşkım diyorum. Anneciğim demiyorum. Ama arada diyorum. Annesinin kuzusu diyorum. Davranış olarak bayılırım sarılmaya. Ama onun izin vermesi gerekir. Gıdıklarım arada bir.

K4(17ay): Balığım benim diye sarılırım balığımsın sen benim der ve sarılırım. Saçlarını okşarım.

K6(21ay): Sevgi dolu sözler söylerim. Ona çok sarılırım. Kucağıma alırım. Öperim, koklarım.

Sonuç 7. Annelerin Bebeklerinden Ayrı Kalma Durumları

Annelerden bebeklerinden ayrı kalma durumlarını belirtmeleri istenmiş ve verdikleri yanıtlar dört kategori altında toplanmıştır. Sonuçlar Şekil 2.13'te sunulmuştur.

Şekil 2.13. Annelerin Bebeklerinden Ayrı Kalma Durumları

Şekil 2.13 incelendiğinde annelerin ikisinin bebeklerinden hiç ayrı kalmadıklarını belirttikleri görülürken annelerin ikisinin gün boyu iş mesaisi süresince bebeklerinden ayrı kaldığını ifade ettikleri görülmektedir. Annelerin biri ise üç gün çalıştığını ve sürece bebeğine bakıcısının baktığını ifade etmiştir. Annelerin biri ise işi çıktığında bazen yarım gün teyzesine ya da babaannesine bıraktığını belirtmiştir. Bu konuda bazı annelerin yanıtları aşağıda sunulmuştur.

K1(22ay): Bazen iş olursa yarım gün bırakıyorum teyzesine ya da babaannesine bırakıyorum. Bazen dokuzda bırakıyorum 12'de alıyorum bazen dokuzda bırakıyorum, akşam altıda alıyorum.

K3(19ay): İşe gidiyorum. Sabah 7.30 da çıkıyorum. 5.30 da geliyorum. Bu süre boyunca yokum. Bakıcısı var. Bakıcısı mayısta gidiyor. Anne, oğul, anneanne kalacağız.

K5(17ay): Evet hafta içi işe gidiyorum. Sabah gidiyorum akşam geliyorum eve.

Annelerde bebekleri ile ilgili kaygılı oldukları durumların olup olmadığı sorulmuştur ve annelerden üçü herhangi bir kaygısı bulunmadığını belirtirken bir anne nasıl büyüteceği konusunda kaygı yaşadığını, bir anne yetiştirirken hata yapma korkusu yaşadığını ve bir annede fazla yemek yemesi nedeniyle kaygılandığını ifade etmiştir. Bu konuda bazı annelerin yanıtları aşağıda sunulmuştur.

K1: Benim tek kaygım biraz fazla besleniyor. Çok fazla yiyor. Büyük yetişkin gibi yiyor. Ekmeksiz bir şey yemiyor. Kilo problemimiz var diye düşünüyorum.

K4: nasıl büyüteceğim kaygım var. Bakıcı nasıl olacak. Ona nasıl bakacak. Ben çünkü 5,6 ay sonra çalışmaya başlayacağım. Nasıl bir eğitim alacak. Geleceği nasıl olacak. Ama zamana bırakıyorum. Düşünmek istemiyorum.

Sonuç 8. Annelerin bebekleri ile yaşadıkları başka olumlu ya da olumsuz durumlar

Annelerden bebekleri ile yaşadıkları başka olumlu ya da olumsuz durum var ise açıklamaları istenmiş ve bu soruya üç anne sorulan sorular dışında herhangi bir şey söylemek istemediklerini belirtmişlerdir. Annelerden biri bebeğinde yalandan ağlama sorunu ikisi ise uyku problemi olduğunu ifade etmiştir. Bu konuda bazı annelerin yanıtları aşağıda sunulmuştur.

K1(22ay): Bir olumsuzluğum hiç olmadı bebek 1 ile ilgili olarak. Hatta hiç hasta bile olmadı.

K3(19ay): Bebek 3 bence munis bir çocuk. Bazen tutturuyor, kendi istediği olsun istiyor. Yalandan ağlamaları var ama uyumludur. Kendi haline bırak oyun oynar. Ağlamalarının süresi kısadır. İsteddiği olmayınca susar.

K4(17ay): Siz bebeğinizden ayrılırken bebeğiniz nasıl tepkiler verir? Benim gitmemi hiç istemiyor. Mesela eğitime size gelirken ya da kıyafetimi üzerime giydiğimde gideceğim diye düşünüyor ve tüm işini bırakıp bana geliyor. İstemiyor ayrılmak. Ayrılırken ağlıyor. Ben de “oğlum geleceğim

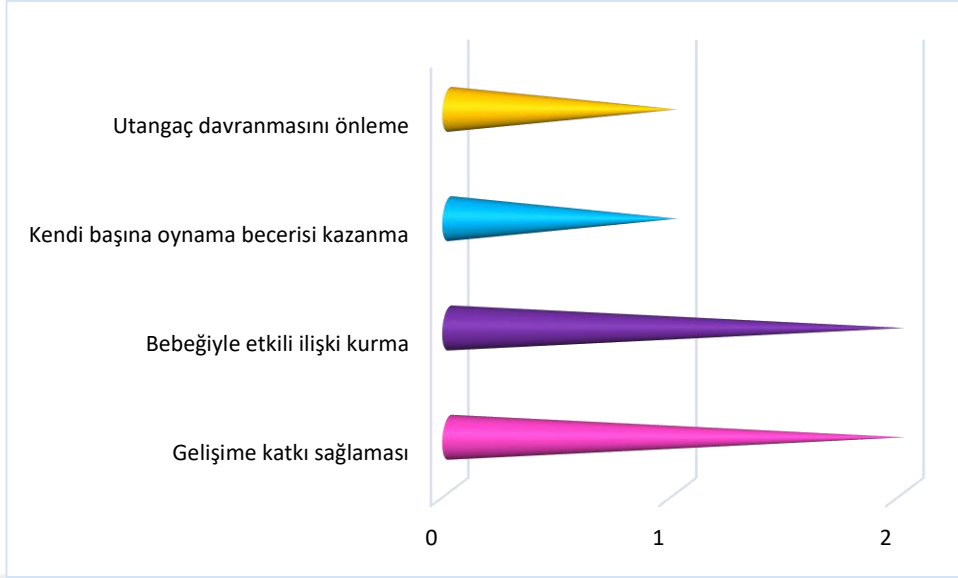
ben” diyorum. Tuvalete giderken bile öyle bir koşuyor ki arkamdan. Beni bırakma diyor. Tuvalete zor gittim. En son kaçmak zorunda kaldım.

K5(17ay): İşe giderken bir şey yapıyorum. “Bebek 5'im, anne anneye geldik, mamalarını ye sen, orada oyun var. Oyununu oyna, uykularını uyu, sonra annenin işi var, işimi yapıp akşam geleceğim. Tamam mı” diye söylüyorum. Sonra “bye bye” yapıyoruz birbirimize en sallıyorum ve çok güzel ayrılıyoruz. Sonra da geliyorum eve ve “geleceğim dedim geldim değil mi?” diyorum o da gülerek beni karşılıyor. Çok güzel ayrılıyoruz çok güzel birliktelik yaşıyoruz. Ben sözümü tuttuğumu da göstermeye çalışıyorum. “Sözümü tuttum geldim” diye bunu göstermeye çalışıyorum. Giderken ne yapacağımı anlatmaya çalışıyorum, döndüğümde “işte sözümü tuttum geldim” diyorum. Her türlü durumu anlatmaya çalışıyorum ona. O yüzden hiç ağlamıyor. Güvenli bir yere de gidiyor tabii ki anneannesine dedesine gidiyor, ama ben yine de anlatmaktan hiç vazgeçmiyorum

K6(21ay): Uyku problemi var. Sadece gündüzleri uyumuyor. Bu da beni üzüyor

Sonuç 9. Annelerin Uygulanacak EOT-GDP'den Çocuk ile İlgili Beklentileri

Annelere uygulanacak EOT-GDP'den çocuk ile ilgili beklentilerinin neler olduğu sorulmuş ve verdikleri yanıtlar dört kategori altında toplanmıştır. Sonuçlar Şekil 2.14 'da sunulmuştur.

Şekil 2.14 Annelerin Uygulanacak EOT-GDP'den Çocuk ile İlgili Beklentileri

Şekil 2.14 incelendiğinde annelerin uygulanacak olan EOT-GDP'den çocuk ile ilgili beklentilerinin genel olarak bebeği ile etkili iletişim kurmayı öğrenme, bebeğinin gelişimine katkı sağlama, çocuğun kendi başına oynama becerisi kazanması ve çocuğun utangaç davranışlara sahip olmasının önlenmesi şeklinde olduğu görülmektedir. Bu konuda bazı annelerin yanıtları aşağıda sunulmuştur.

K1(22ay): Çocuğumla ilk olarak yani şöyle aslında bebek 1 ile ilgili tek beklentim utanmaması. Bir şeyden utanmadan davranışta bulunmasını sağlamak. Çünkü ablası Buse o kadar utangaç ki ben bebek 1'in böyle olmasını istemiyorum. Buse'nin ablasının bir gösterisi var mesela o gösteriye babasının gelmesini istemiyor çünkü babası genelde güler o bir davranışta bulunduğu. Şimdi mesela evde oyun oynayacağı zaman gösterisinden bir parça sunum yapacak. Hemen bizim yüzümüze bakar. Acaba biz ona gülüyor muyuz gülmüyor muyuz? diye. Ben bu sebepten dolayı bebek 1'in böyle olmasını istemiyorum. Bir anne olarak nasıl davranmalıyız ona? Bunu öğrenmek istiyorum

K2 (17ay): Aslında benim beklentim bana bağlanmasından ziyade mutlu bir insan olması. Babasına bağı çok yüksek zaten ama bana bağı değil, bu beni üzüyor olmasından ziyade şundan rahatsızım. Yeteri kadar ben onunla vakit

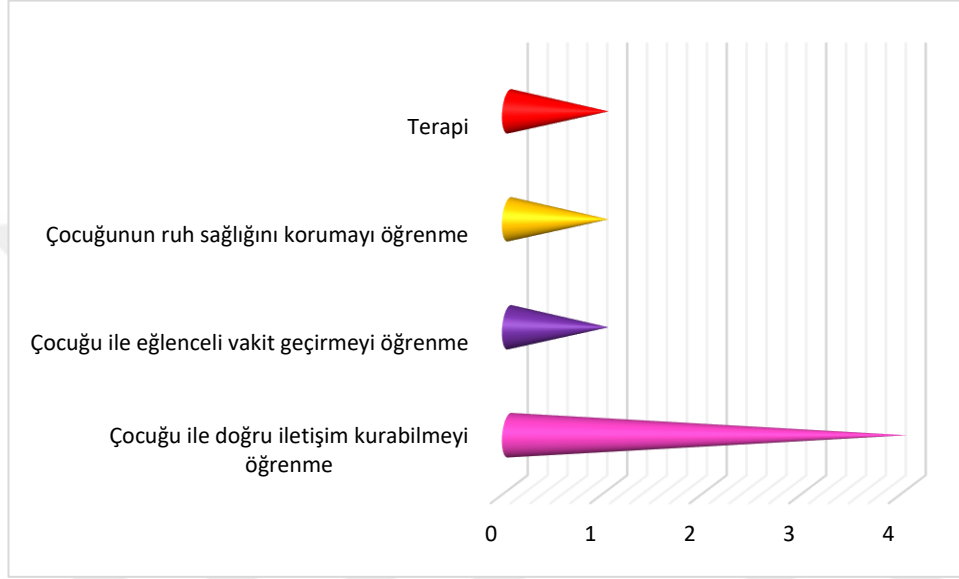
geçiremiyorum ve eğlendiremiyorum diye üzüliyorum. Daha dolu dolu zaman geçirmek istiyorum. Hangi oyunların faydalı olacağını öğrenmek istiyorum. İşe yarar doğru hareketlerle doğru zaman geçireyim istiyorum. Ben mesai dolduruyormuş gibi hissediyordum kendimi. 3 saatte değiştirilmesi gerek bez 3 saati bulmadan iki saatte bir değişiyor. Yemekler tam dakikasında yeniyor. Hiç aç kalmıyor. Hiç altı ıslak kalmıyor. Açık havası alınıyor. Parka gidiliyor. Oyunlar oynanıyor ama moda mod gibiydi. Bu benden kaynaklı. Oyunu oynamak zorundaymışım gibi oynuyorum. Genel beklenti mutlu zaman geçirmek. Çünkü Antalya da Bebek 2 hep beraberken çok daha mutlu. Burada da mutlu, mutsuz değil ama oradaki kadar değil. Bunun da sebebi orada çok aktivitesinin olması. Saz çalışıyor dedesiyle. Anneannesiyile oyun oynuyor. Dedesi ile tamirat yapar. Benimle yürüyüşü var, oynaması var. Aktivite bitmiyor. Bir salonun içerisinde sırayla elinde şu aptal oyuncakları döndürüp döndürüp oynuyor. Kendimle ilgili beklentim ise Bebek 'yi mutlu edebilmek. Benim aslında Bebek 2 için beklentim, kompleksi olmayan parayı güç olarak görmeyen, paraya dayalı hayatı olmayan, sahip olduğu şeyler ile mutlu olabilen biri olsun istiyorum. Kendiyle barışık olabilen, kompleksiz bir insan olmak istiyorum. Ben peynir ekmekle de karnını da doyurabilecek duruma düşebilir, ama orada da gelecekte benim beklentim peynir ekmeği de mutlulukla yiyip annem babam yanımda beni seviyorlar, ben mutluyum diyebilmesi. Bunlar olduğu sürece her şeyin üstesinden gelebilirim diye düşünmesini istiyorum. En iyi eğitimi alması bunun yanında olursa da olur, olmazsa da olmaz diye düşündüğüm şeyler. Benim kendimden de beklentim bu. Bu belki yanlış ya da eksiktir ama benim istediğim bu. Ben böyle değilim mesela. Başkalarına öykünmeden, kıskanmadan, kendi koşullarını kabul eden bir hayat yaşamasını istiyorum.

K3(19ay): programdan çocukla ilgili beklentiler. Keşke olsa da Bebek 3'ta kendi kendine oynayabilse. Ben varsam benimle oynuyor, alp varsa hep beraber oynuyoruz. Bu güzel bir şey aslında. Sanırım kendi kendine oynayabiliyor olması lazım.

K6(21ay): gelişimine katkı sağlamasını isterim

Sonuç 10. Annelerin Uygulanacak EOT-GDP'den Kendileri ile İlgili Beklentileri

Annelere uygulanacak EOT-GDP'den kendileri ile ilgili beklentilerinin neler olduğu sorulmuş ve verdikleri yanıtlar dört kategori altında toplanmıştır. Sonuçlar Şekil 2.15'te sunulmuştur.

Şekil 2.15. Annelerin Uygulanacak EOT-GDP'den Kendileri ile İlgili Beklentileri

Şekil 2.15 incelendiğinde annelerin uygulanacak olan “Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek” programından kendileri ile ilgili beklentilerinin genel olarak çocuğu ile doğru iletişim kurmayı öğrenme şeklinde olduğu görülmektedir. Annelerden biri uygulanacak program sayesinde çocuğu ile eğlenceli vakit geçirmeyi öğrenmeyi ve biri çocuğunun ruh sağlığını korumayı öğrenmeyi beklediğini ifade etmiştir. Annelerden biri ise dışarı çok çıkamadığı için bu uygulamanın kendisine terapi gibi geleceğini ifade etmiştir. Bu konuda bazı annelerin yanıtları aşağıda sunulmuştur.

K1(22ay): Kendimle ilgili olarak mesela şöyle. Şu anda bile biz konuşurken araya çok fazla giriyor ve ben bundan çok sıkılıyorum ve gördüğünüz gibi şu anda kendisini yere attı. Bu davranışlarını nasıl yenebileceğimle ve yönetebileceğim ilgili ben bilgi almak istiyorum. Bir şey yapmak isteyip de ben

ona izin vermediğim zaman ya da ben cevap vermediğim zaman kendisini yere atıyor. Kafasını vurabiliyor, canını acıtıyor ve bununla nasıl baş edebilirim bu çocuğun ruh sağlığını nasıl koruyabilirim bununla ilgili bilgi edinmek istiyorum. Nasıl doğru iletişim kurabilirim, o duyarlılığı nasıl gösterebilirim. Bu benim için önemli bununla ilgili bilgi almak istiyorum.

K3(19ay): ben de ne öğrensem kardır. Bunu iki numaraya da uygulayım. Kızımın da aramız daha iyi olursa ne güzel olur.

K4(17ay): bu da benim için terapi. Sürekli evde olduğum için benim için de terapi.

K5(17ay): Kendimle ilgili olarak da geleceğe dair sıkıntılarımınla ilgili daha çok bilmek istiyorum. Şimdi ne yapacağım ne yapmam lazım onları bilmiyorum. Onları öğrenmek istiyorum. Hem şimdi hem ilerisi için hem bakış açım açılsın hem önümü daha rahat göreyim. Aslında bu bitmeyecek bir yolculuk. Kreş çağı var, ilkokulu var, Lisesi var. Hep bakış açım ne olmalı, nasıl olmalı? Bunlarla ilgili bilgi almak istiyorum. Şimdiden ilişkiyi güzel tutarsam ileriye de faydalı olabileceğini biliyorum. Şunları merak ediyorum sağlam bir temel kurmak aslında amacım.

EOT-GDP'ye yönelik ihtiyaç analizi sonuçları doğrultusunda ortaya çıkan ihtiyaçlar Çizelge 2.8'de sunulmuştur.

Çizelge 2.8 Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programına Yönelik İhtiyaç Analizi Sonuçları

Sonuç No	Ortaya Çıkan İhtiyaç
Sonuç 1	Bebeklerin özellikleri: Canayakın, güler yüzlü, meraklı
Sonuç 2	Annelerin bebekleri ile olan ilişkileri: Bağımlı, güvenli bir şekilde bağlı
Sonuç 3	Bebeklerin diğer yetişkinler ile olan ilişkileri: hemen alışır, canayakın, tanıdığı yetişkinler ile iyi vakit geçirir.
Sonuç 4	Bebeklerinin yabancı bir ortama girdiğindeki tepkileri ve davranışları: Çabuk alışır, Anne ya da babaya sarılır, hemen alışmaz
Sonuç 5	Bebeklerinin gereksinimleri zamanında karşılanmadığında tepkileri ve davranışları: Ağlar, bağırır, öfkelenir
Sonuç 6	Annelerin bebeklerini nasıl sevdikleri: Sevgi dolu sözler söyleyerek, öperek, sarılarak
Sonuç 7	Annelerin bebeklerinden ayrı kalma durumları: Ayrı kalmıyor, gün boyu, iş vakti, hafta üç gün iş vakti
Sonuç 8	Annelerin bebekleri ile yaşadıkları başka olumlu ya da olumsuz durumlar: Yalandan ağlama, uyku problemi
Sonuç 9	Annelerin uygulanacak EOT-GDP’den çocuk ile ilgili beklentileri: Gelişime katkı sağlaması, bebeğiyle etkili ilişki kurma
Sonuç 10	Annelerin Uygulanacak EOT-GDP’den kendileri ile ilgili beklentileri: Bebeği ile doğru iletişim kurmayı öğrenme, çocuğu ile eğlenceli vakit geçirmeyi öğrenme

Çizelge 2.8 incelendiğinde ihtiyaç analizi sonuçları programın bireysel olması nedeniyle her bebek ve anne için gözden geçirilmiş ve esneklik çerçevesinde değişiklik yapılarak programa yansıtılmıştır.

EOT-GDP’nin Etkinlik Havuzunun Oluşturulması

Programın belirtilen kuramsal temelleri ve ihtiyaç analizi doğrultusunda 50 etkinlik oluşturulmuştur. Bu etkinlikler 12 ay (7 etkinlik), 13-15 ay (10 etkinlik), 16-18 için (11 etkinlik), 19-21 ay (11etkinlik) ve 22-24 ay (11 etkinlik) yaş grubuna yönelik hazırlanmıştır. Etkinlikler bilişsel, dil, sosyal-duygusal ve motor gelişimi kapsamakta olup, anne ile bebek etkileşimini ve güvenli bağlanmanın gelişimini destekleyen faktörlerden anne duyarlılığı, empati, işbirliği, dokunma, senkronize olma, göz teması kurma, gülümseme, olumlu beden dili kullanma, duyguları fark etme ve seslendirme, bebeğin sinyallerini algılama gibi annenin becerilerinin gelişimine

yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda Milli Eğitim Bakanlığı 0-36 ay Çocuklar İçin Eğitim Programı göstergeleri temel alınmış olup yeni göstergeler de eklenmiştir. Etkinliklerde kullanılacak materyallerin temini tamamlandıktan sonra hazırlık çalışmaları bitirilmiştir. Materyallerin bir bölümü araştırmacı tarafından hazırlanmışken, diğer kısmı hazır olarak tedarik edilmiştir.

EOT-GDP'nin Uzman Görüşüne Sunulması

Etkinlikler, gelişim göstergeleri, materyaller, uygulama ortamının düzenlenmesi, etkinlik süreci ve değerlendirme açısından çocuk gelişimi ve okul öncesi alanında 7 öğretim üyesinin görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan etkinlikleri 12-24 aylık bebeklere uygunluğu açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Uzmanlardan gelen öneriler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılarak etkinliklere son hali verilmiştir.

EOT-GDP'nin Pilot Uygulaması ve Etkinliklere Son Şeklinin Verilmesi

Deneyisel süreç başlamadan önce yaşları 13-15, 16-18 ve 22-24 ayları arasında olan 3 bebeğe programda yaşlarına göre yer alan üçer etkinlik uygulanmış ve uygulama sürecinde sorun olup olmadığı değerlendirilmiştir. Bu uygulama 11-22/03/2019 arası yapılmıştır. Pilot uygulama sırasında herhangi bir sorun gözlemlenmemiş ve etkinlikler oyun temelli gelişim destek programında kullanılmak üzere etkinlik havuzu içinde yer almıştır. Oyun örnekleri aşağıda sunulmuştur.

Uygulama yaşı: 22-24 ay

Etkinlik adı: Kurabiye yapıyorum

Gelişim göstergesi

Bilişsel gelişim

22.24.1 Nesneleri merak eder.

22.24.2 Sorulduğunda nesnelerin/varlıkların parçalarını isimlendirir.

22.24.2 Zamirleri kullanır.

22.24.3 Soru cümleleri kurar.

Sosyal duygusal gelişim

22.24.1 Sosyal iletişim kalıplarını kullanır.

22.24.2 Evde basit işlere yardım eder.

Motor gelişim

İnce motor gelişim

22-24.4. Nesneyi iki elinin avuçları içinde yuvarlar.

Materyaller: Vanilyalı, portakallı, çikolatalı kurabiye malzemeleri, kurabiye kalıbı

Uygulama

Anne bebeği kurabiye yapmak için davet eder ve anne bebekle birlikte evde kurabiye malzemelerini hazırlarlar, malzemeleri kutularından çıkartırlar ve anne hiçbir malzemeyi kullanmadan hepsini masaya koyar ve bebeğiyle “bana göster ve tanıyalım” oyunu oynarlar. Bana portakalı göster? Dokunmak ister misin? Kokusu nasıl? Bana kakaoyu gösterir misin? Rengi ne renk? Nasıl bir tadı vardır sence? Tatmak ister misin? şeklinde sorular ile oyunu oynarlar. Ardından anne tüm malzemeleri bebeğe isimlendirir. Daha sonra büyük bir kaba bütün malzemeleri koymaya başlarlar. Anne zaman zaman sıcak ve sevecen bir ses tonu ile yönergeler vererek malzemeleri ister. Anne “bana kabartma tozunu verir misin?, bana unu verir misin? vb. isteklerini belirttikten sonra bebek her verişinde anne “teşekkür ederim” der ve bebeğin “bir şey değil” cevabını vermesi için destekler. Anne bebekle birlikte tüm malzemeleri karıştırdıktan sonra hamuru bebeğine vererek çeşitli şekiller yapıp kurabiyeye şeklini vermesini ister. Bu arada “neşeli kurabiyeler” tekerlemesi söylenir. Anne sıcak ve sevecen dokunuşlar göstererek ve göz teması kurarak kurabiye yapımını devam ettirir. Burada kurabiye yapmak için kurabiye kalıpları kullanılarak bebeğin şekil vermesi de istenir. Bebek ile şekil verirken etkileşimde istekli olduğunu sevecen hareketler ile gösterir. Bebeği ile işbirliği içinde olduğunu müdahalede bulunmadan destekler. Yumuşak ses tonunu kullanarak sıcak dokunuşlar ile bebeğini destekler. Kurabiyeler pişirilir ve bebeğin tabağına konur. Anne sonra “bu kurabiyeler kimin? diye sorar ve “benim kurabiyelerim ya da “senin kurabiyelerin” demesi teşvik edilir. Anne sonra “kendi tabağındaki kurabiyeleri göstererek “bunlar kimin? diye sorar.

Bebeğin “annenin” demesine fırsat tanır. Anne bebeğin tepkilerine göz teması kurarak karşılık verir. Baba ve kardeşler için de tabak hazırlanır ve onların tabağındakilerin kimin olduğu sorulur. “Babanın kurabiyesi” ve kardeşin, ablanın, abinin kurabiyesi” demesi desteklenir. Kurabiye yaparken bir tekerlemeye eşlik etmesi de desteklenir.

“Neşeli kurabiyeler”

Ne olsa severim

Annemin yaptığı i kurabiyeler

Neşeli neşeli kurabiyeler

Hepsini yiyelim

Neşeli neşeli kurabiyeler

Hepsini isterim

Neşeli neşeli kurabiyeler

Fırından çıkın yumuşacık mis gibi kokan kurabiyeler

Neşeli neşeli kurabiyeler

Hepsini yiyelim

Neşeli neşeli kurabiyeler

Hepsini isterim

Uygulama yaşı: 19-21 ay

Etkinlik adı: Aynım aynım neredesin?

Gelişim Göstergesi

Bilişsel gelişim

19.21.1 Aynı iki nesneyi eşleştirir.

19.21.5 Yetişkinin davranışını ses ve hareketle taklit eder.

Dil gelişimi

19-21.2. İki-üç sözcükten oluşan bağlaçsız cümleler kurar (telgrafik konuşma).

19.21.3 Basit sorulara uygun yanıt verir.

Sosyal duygusal gelişim

19.21.1 Bağımsız davranışlar gösterir.

Materyaller: Çeşitli renklerde çorap

Uygulama

Anne ile bebek odada uygun bir yere otururlar. Çeşitli renklerde ve desenlerde çorapları önlerine koyarlar. Anne bebeğine “bunlar ne? der ve bebeğin cevap vermesini destekler. Sonra anne “bunlar çorap” diyerek bebeğin çorap kelimesini tekrar etmesini ister. Anne daha sonra kırmızı çorap nerede? diye sorar ve kırmızı çorabı göstermesi için bekler. Aynı soru yönergeleri diğer renkler için de yapılır. Bu arada bebek çorabı her gösterdiğinde anne gülümseyerek ve sıcak, sevgi dolu bir ses tonu ile bebeğin ismini söyleyerek örneğin “Eveeett, Ali kırmızı çorabı gösterdi” der ve bebeğin konuşmasını teşvik eder. Bebekle konuşurken göz teması kurar, yumuşak ses tonu kullanır. “Ali şimdi ne yaptı?” gibi sorularla bebeğin cümle kurmasına fırsat tanır. Anne sonra “bana bu kırmızı çorabın aynısını ver” der ve bebeğin kırmızı çorabı vermesine fırsat tanır. Bu talep diğer renkler içinde devam eder. Örneğin “bana bu sarı çorabın aynısını ver ya da çizgili çorabın aynısını ver” demesi gibi. Bebeğin hareketlerine olumlu geri bildirimlerde bulunarak sıcak dokunuşlarla bebeğini destekler. Göz teması kurar. Anne daha sonra eline çizgili çorabı alarak eline takar ve kırmızı çorabı da diğer eline takarak iki eli konuşturur. O çoraplar ile ilgili hikayeler söylenir. Örneğin, “ben kırmızı çizgili bir çorabım. Adım da çizgili, ayakları sıcak tutarım, çizgilerimi çok severim. Çizgilerim beni güzel gösterir. Saklambaç oynamayı severim” der ve diğer ele geçerek “benim adımda kırmızı. Ben de hareketi severim. Balık gibi yüzer, yastıkların altına girerim, ben de saklambaç oyununu çok severim” der ve anne kırmızı çoraplı elini bir yastığın altına koyar. Burada yüzme hareketi yapar. Diğer çizgili çorap olan el tekrar konuşmaya başlar. “Çizgili, çizgili, neredesin arkadaşım, ararım bulurum seni, saklambacı çok severim” der ve yavaş el hareketleri ile parmaklarını yere koyup yürüterek yastığın çevresinde dolandır. Önce arama hareketleri yapar ve sonra kırmızı çorabı bulur. Ve iki el birbirine kavuşur. Sonra kukla oyunu diğer çoraplar için de oynanır. Anne oyunu hareketlendirir ve bir çorabı bebeğinin eline takarak onunla kukla oyununu oynar ve sohbet edilir. Anne daha sonra isterse oyunu hareketlendirmek için bütün çorapları eline alarak “renkli çoraplar yağıyor, yağmur gibi yağıyor” diyerek havaya atar ve bebeğin çorapları yakalamasını destekler. Bebeğin sonra bağımsız davranışlar göstermesi desteklenir. Bebek kukla çoraplar ile nasıl oynamak istiyorsa anne bebeğini destekler.

EOT-GDP'nin Uygulanması

Ön testler uygulandıktan sonra 25.03.2019-19.05.2019 tarihleri arasında deney grubuna EOT-GDP haftada iki oyun oynanacak şekilde uygulanmıştır. Ev ziyaretleri, deney grubuna seçilen anne ve bebekler ile 8 hafta boyunca haftada bir gün olmak üzere yaklaşık 3-3,5 saat sürecek şekilde gerçekleştirilmiştir. Ev ziyaretleri öncesinde hangi bebekle hangi oyunun oynanacağına karar verilmiş, etkinlikler için gerekli materyaller hazırlanarak annelere etkinlik, uygulama süreci ve süre hakkında telefon ile önceden bilgi verilmiştir. Materyaller uygulamayı yapan araştırmacı tarafından temin edilmiştir. Bazı materyallerin ev ortamında bulunabilir olmasından dolayı anneye etkinlikte uygulanacak materyalin kendilerinde bulunup bulunmadığı sorulmuş, eğer bulunuyorsa o materyal ile o gün oynayacakları bilgisi verilmiştir. Mümkün olmayan durumlarda ve evde bulunamayacak materyaller uygulamayı yapan araştırmacı tarafından ailelere sağlanmıştır. Bebeğin uyku, beslenme ve altının temiz olması gibi temel gereksinimlerinin önceden karşılanmasının gerekliliği konusunda ailelere bilgi verilmiştir.

Ev ziyaretlerinde bir önceki hafta içinde uygulanan etkinliklerin değerlendirilmesi ile başlanmış, geçen haftadan bu haftaya bebek ve anne etkileşiminin nasıl olduğu tartışılmıştır. O hafta için planlanan oyunlar (2 oyun) daha önceden bir çıktısı alınarak ev ziyareti gerçekleştirildiğinde anneye verilmiş ve okuması istenmiştir. Daha sonra etkinlik, annelere model olunarak bebekle birlikte gerçekleştirilmiş, ardından annenin bebeğiyle bu oyunları oynaması istenmiştir. Araştırmacı anne ile bebek oyun aşamasında iken, gözlem formunu kullanarak etkinlik değerlendirmesi yapmıştır. Bu gözlem sonrası anneye, oyun süreci, anne bebek etkileşimi ve bağlanmanın etkinlik anında nasıl destekleneceği hakkında geri dönüt vermiş, bir sonraki haftaya kadar bebekleriyle oynamış oldukları 2 oyunu sağlıklı bir etkileşim içinde tekrar oynamaları için yönlendirme yapmış ve gerekli önerileri sunarak o gün için programı bitirmiştir. Belirlenen saat ve günlerde gerek ebeveyn gerekse araştırmacıdan kaynaklanan gerekçelerle etkinliklerin uygulanamaması durumunda iletişime geçilmiş ve aynı hafta içinde uygun bir gün ve saate etkinliklerin telafisi yapılmıştır.

2.5. Veri Toplama Süreci

Veri toplama süreci başlamadan önce, araştırmanın amacını ve içeriğini açıklayan bir başvuru formu ile Ankara Üniversitesi Etik Kuruluna başvurulmuş, uygulamaların etik açıdan uygun olduğuna dair Etik Kurul Kararı alınmıştır. Çalışma grubunu belirlemek için etik kurul kararı (Ek 1) ile birlikte öncelikle Ankara ili özel kreşlerine ilişkin listelere ulaşılmış ve listeler arasından amaçsal ve kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemiyle üç kreş belirlenmiştir. Belirlenen kreşlerin müdürleri ile telefon ile görüşülerek araştırmanın amacı ve içeriği ile ilgili olarak yüz yüze görüşme talebinde bulunulmuş ve randevu alınmıştır. Ardından çalışma ile ilgili müdürlere araştırmanın amacı ve uygulama süreci ile ilgili daha detaylı bilgi verilmiştir. 4-5-6/02/2019 tarihleri arası kurum müdürlerinden gerekli izinler alınmış ve 12-24 aylık bebeklerin sayısı ve ay aralıkları ile ilgili listeler çıkartılmıştır. Bu listelerde bulunan aileler kurum müdürü tarafından aranarak çalışmanın amacı ve içeriği ile ilgili bilgi verilmiştir. Kreşe devam eden çocuğa sahip bu ailelerin tümünün uygun vakitleri sorularak ortak bir zaman ayarlaması yapılmış ve 11-14/02/2019 tarihleri arası her bir kreş için ayrı ayrı araştırmacı tarafından 1,5 saatlik bilgilendirme toplantısı yapılmıştır. Bilgilendirme toplantısı sonunda bazı anneler, eve yabancı almak istemediğini belirtmiş, bazıları kendilerinin çalışıyor olmasından dolayı vakit ayıramayacaklarını dile getirmiş, bazıları eşlerinin izin vermeyeceğini, bazılarının ise kamera çekimine karşı çıktığından dolayı araştırmaya katılamayacaklarını ifade etmişlerdir. Çalışmaya dahil olamayacağını ifade eden aileler dışında kalan 12-24 ay aralığında bebeğe sahip olan, herhangi bir engeli olmayan, tam aileye sahip, daha önce herhangi bir gelişim destek programına devam etmemiş ve çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 24 bebek ve anneleri ile çalışmaya başlanmıştır. Ardından bu annelerin uygun vakti ve bebeklerin beslenme ve uyku zamanı dikkate alınarak zaman planlaması yapılmış ve ev ziyaretleri ile bebeklerin bağlanma davranışları değerlendirilmiştir. Deney ve kontrol gruplarının belirlenmesi 4-8/03/2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti-BDSSnden alınan puanlara göre düşük bağlanma düzeyi puanına sahip olduğu belirlenen ve deney grubunda olmayı gönüllü olarak kabul eden 7 bebek ve annesi deney grubuna, 7 bebek ve annesi ise

kontrol grubuna dahil edilmiştir. Sonrasında EOT-GDP uygulanmadan ve bağlanma oturumu yapılmadan önce bebeklerin bağlanmalarına ilişkin değerlendirmelerini almak ve programın hazırlanması aşamasında bebek ve annelerin ihtiyaçlarını belirlemeye yönelik Anne Gözüyle Bebek Bağlanma Görüşme Formu uygulanmıştır. Ardından deney grubundaki annelere EOT-GDP'yi uygulamadan önce bağlanma ve bağlanmanın önemi, bebeklik bağlanma evreleri, bağlanma gelişim süreci ve oyun konularını içeren tek oturumluk bağlanma oturumu uygulanmıştır. Çalışmaya destek olacak bağlanma oturumunun tarih ve saati deney grubu ile daha önceden kararlaştırılarak belirlenmiştir. Bu gruplara ayrıca onam formu (Ek 2) doldurtularak onamları alınmıştır. EOT-GDP'nin uygulanmasına bağlanma oturumundan sonra başlanmıştır.

Bağlanma oturumu sonrası ev ziyaretleri yapılarak EOT-GDP uygulanmış, 8 hafta boyunca haftada iki oyun oynanacak şekilde planlanmıştır. EOT-GDP'nin bitişinin 1 hafta sonrasında Programı Değerlendirmeye Yönelik Görüşme Formu ile Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti (BDSS) son test olarak uygulanmıştır. 1 yıl sonra ise kalıcılık testi/izlem olarak tekrar BDSS uygulanmıştır. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formunun uzun vadeli etkisinin kalıcılığı da programın uygulaması ile test edilmiştir.

2.6. Verilerin Analizi

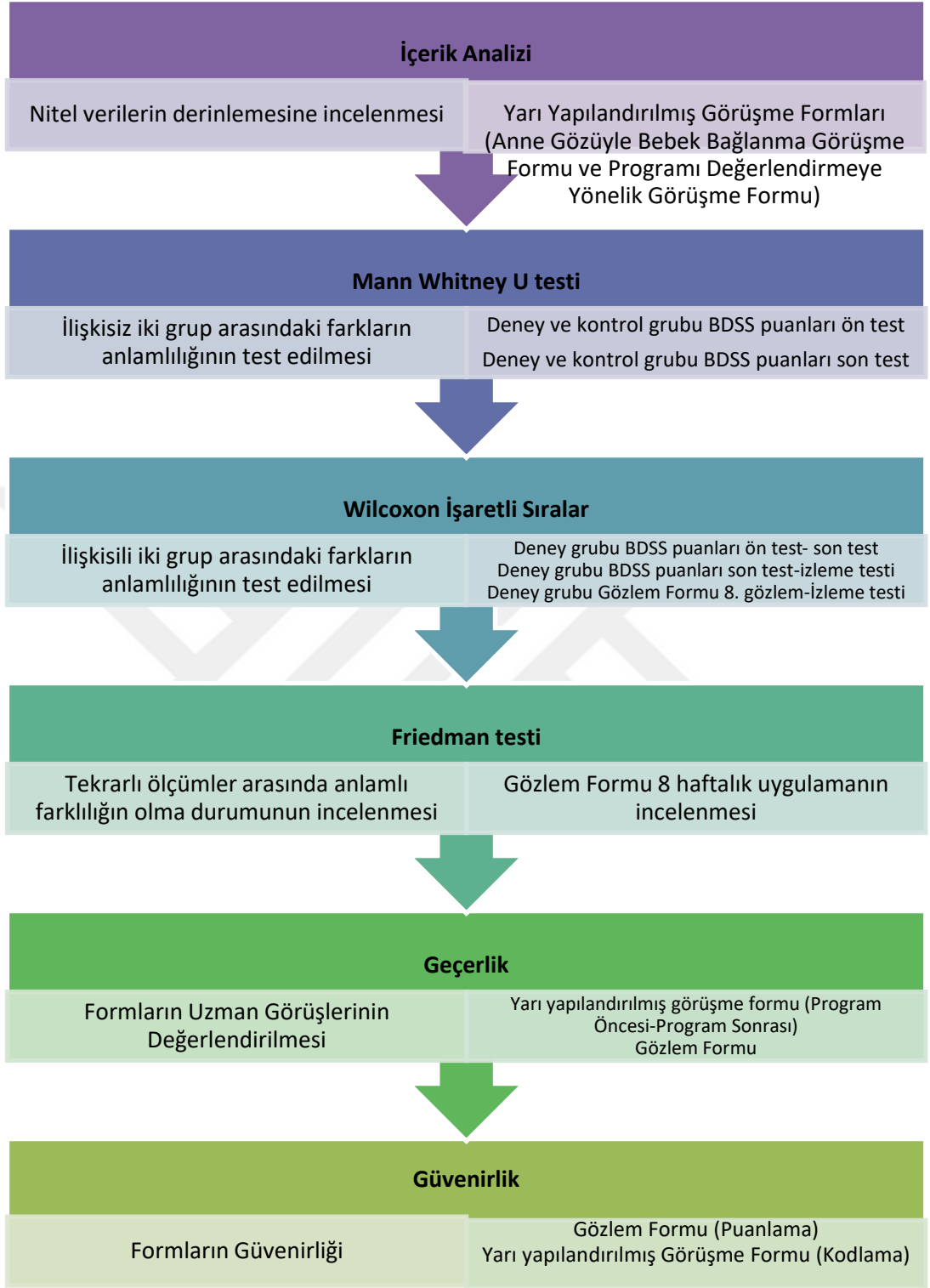
Araştırma kapsamında Anne Gözüyle Bebek Bağlanma Görüşme Formu (ABBGF) ve Programı Değerlendirmeye Yönelik Görüşme Formu (PDGF) vasıtasıyla toplanan nitel verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi, toplanan verilerin derinlemesine analizini gerekli kılar ve bu sayede önceden belli olmayan temaların ortaya çıkarılması mümkün olur. Birbirine benzeyen veriler belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilerek içerik analizi yoluyla okuyucunun anlayabileceği bir şekilde düzenlenir ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Çalışmaya katılan annelerden yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilen yanıtlar derinlemesine incelenerek kategoriler oluşturulmuş ve bulgular

kategoriler üzerinden yorumlanmıştır. Ayrıca nitel veri analizine ilişkin bulgular sunulurken yapılan yorumların güvenilirliğini artırmak için katılımcıların yanıtlarından doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Aynı zamanda, haftalara göre gözlem formu ile elde edilen araştırmacı notları elde edilen bulguların yorumlanmasında kullanılmıştır.

Deney ve kontrol grubunun ön test ve son test puanları arasındaki farkların karşılaştırılmasında Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Mann Whitney U testi iki ilişkisiz örneklemden elde edilen puanların anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediğini test eder. Mann Whitney U testi, az denekli deneysel çalışmalarda puanların normallik varsayımını karşılamadığı durumlarda ilişkisiz örneklem t testinin alternatifi olarak bilinir (Büyüköztürk, 2011). Ayrıca deney grubunun ön test-son test puanlarının karşılaştırılmasında Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılmıştır. Wilcoxon İşaretli Sıralar testi ilişkili iki ölçüm setine ait puanlar arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla kullanılır. Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi, az denekli deneysel çalışmalarda puanların normallik varsayımını karşılamadığı durumlarda ilişkili örneklem t testinin alternatifi olarak bilinir (Büyüköztürk, 2011).

BEOGF için bölüm ve alt bölümlere yönelik tüm haftalara göre puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olup olmadığı ise Friedman testi ile incelenmiştir. Friedman testi, iki yönlü varyans analizinin parametrik olmayan alternatifidir. Bir gruptan k işlem için sıralı, skor ya da aralıklı ölçekle elde edilmiş verilerin, işlem etkilerini test etmek amacıyla kullanılır. Gerçek gözlemler yerine sıralama puanları kullanılır. Sıfır hipotezi “işlemlerin etkisi yoktur”, alternatif hipotez ise “işlemlerin farklı etkileri vardır” biçimindedir (Keller-Warrack 2003)

Veri analizinde kullanılan yöntemlerin özeti Şekil 2.16’da belirtilmiştir.

Şekil 2.16 Veri Analizinde Kullanılan Yöntemlerin Özeti

3. BULGULAR

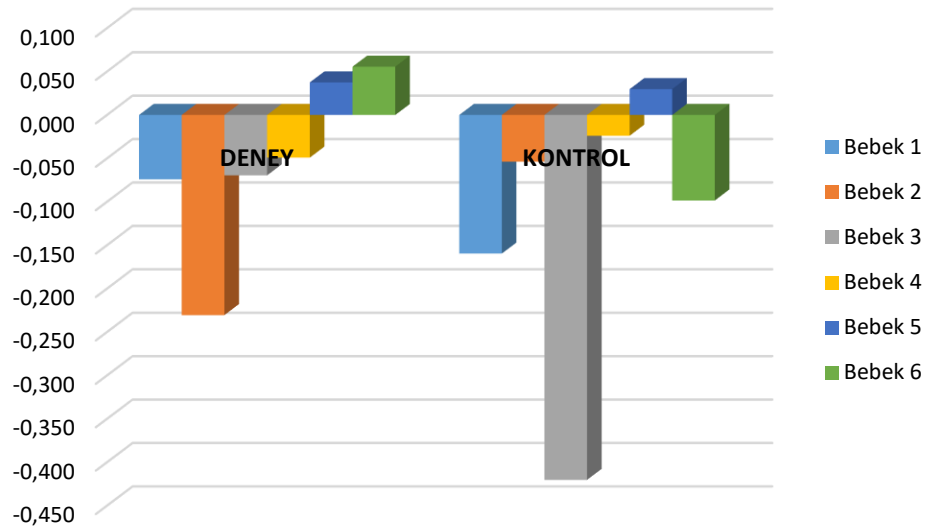
Bu araştırmada Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programının bebeklerin bağlanma düzeylerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda elde edilen bulgular “Bağlanma davranışları Sınıflandırma Seti’ne (BDSS) İlişkin Bulgular”, “Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formuna İlişkin Bulgular” ve “Programı Değerlendirmeye Yönelik Görüşme Formuna İlişkin Bulgular” olmak üzere üç başlık altında ele alınmıştır.

3.1. Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Setine (BDSS) İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında etkisi incelenen “EOT-GDP” uygulanmadan önce deney ve kontrol grubunun BDSS puanları arasında anlamlı farklılık olma durumunun incelenmesi için Mann Whitney U testi yapılmıştır. Sonuçlar Çizelge 3.1’de sunulmuştur. Ayrıca her bir bebeğin BDSS puanları Şekil.3.1.’de verilmiştir.

Çizelge 3.1. Deney ve Kontrol Grubundaki Bebeklerin BDSS Ön Test Puanlarına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

	n	$\bar{X}$	ss	Sıra Ortalaması	U	p
Deney	6	-0,055	0,102	7,33	13,00	0,423
Kontrol	6	-0,121	0,160	5,67		

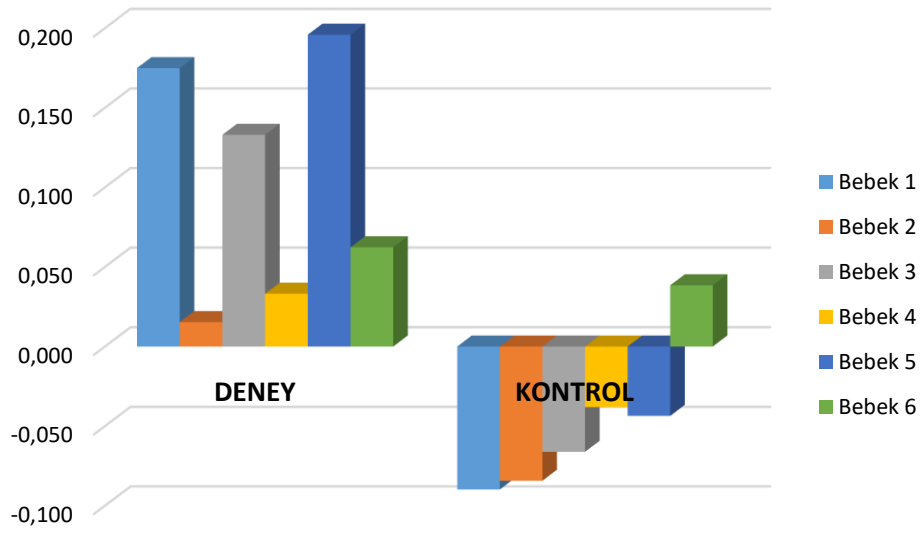
Şekil 3.1 Deney ve Kontrol Grubundaki Bebeklerin BDSS Öntest Puanları

Çizelge 3.1 ve Şekil 3.1 incelendiğinde EOT-GDP uygulanmadan önce deney ve kontrol grubunun BDSS puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı ($p>0,05$) görülmektedir. Diğer bir deyişle, uygulama öncesinde deney ve kontrol grubunun BDSS puanları benzerdir ve bu durumda uygulama sonrasında elde edilecek farklılığın yapılan uygulamadan kaynaklanabileceği söylenebilir.

Araştırma kapsamında etkisi incelenen EOT-GDP'nin uygulanması sonrasında deney ve kontrol grubunun BDSS son test puanları arasındaki anlamlı farklılığı karşılaştırmak amacıyla Mann Whitney U testi yapılmıştır. Sonuçlar Çizelge 3.2'de sunulmuştur. Ayrıca her bir bebeğin BDSS son test puanları Şekil.3.2'de verilmiştir.

Çizelge 3.2. Deney ve Kontrol Grubundaki Bebeklerin BDSS Son Test Puanlarına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

	n	$\bar{X}$	ss	Sıra Ortalaması	U	p
Deney	6	0,102	0,076	9,17	2,00*	0,010
Kontrol	6	-0,047	0,047	3,83		
*p<0,05						

Şekil 3.2 Deney ve Kontrol Grubu Bebeklerinin BDSS Son Test Puanları

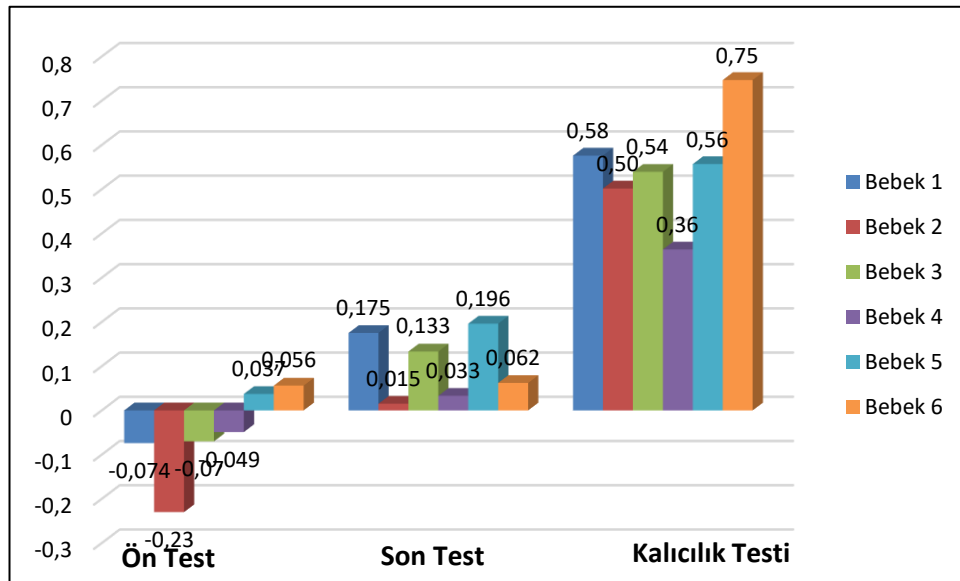
Çizelge 3.2 ve Şekil 3.2 incelendiğinde EOT-GDP'nin uygulanmasından sonra deney ve kontrol grubunun BDSS'den aldıkları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu ($p<0,05$) görülmektedir. BDSS son test puan ortalamaları incelendiğinde deney grubunun BDSS'den aldıkları puanların ortalamasının kontrol grubundan yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumda EOT-GDP'nin bebeklerin bağlanma düzeyinin gelişiminde olumlu etki sağladığı yorumu yapılabilir.

Araştırma kapsamında etkisi incelenen EOT-GDP öncesi ve sonrasında deney grubuna BDSS uygulanmış ve ön test-son test puanları arasında anlamlı farklılık olup olmadığı Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile incelenmiştir. Sonuçlar Çizelge 3.3'de sunulmuştur. Ayrıca uygulamanın bir yıl sonrasında ise BDSS ile kalıcılık testi değerlendirmesi yapılmış ve son test-kalıcılık testi puanları arasında anlamlı farklılık olup olmadığı Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile incelenmiştir. Sonuçlar Çizelge 3.3'de sunulmuştur. Ayrıca deney grubundaki bebeklerin ön test, son test ve kalıcılık testi puanları her bir bebek için Şekil 3.3.'da gösterilmiştir.

Çizelge 3.3 Deney Grubu BDSS Ön Test-Son Test ve Son Test-Kalıcılık Puanlarına İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

	n	$\bar{X}$	ss	Karşılaştırma	NSO	PSO	Z**	p
Ön Test	6	-0,055	0,102	Ön Test – Son Test	0,00	3,50	-2,201*	0,028
Son Test	6	0,102	0,076					
Kalıcılık test	6	0,548	0,126	Son Test – Kalıcılık testi	0,00	3,50	-2,201*	0,028
*p<0,05				NSO: Negatif Sıra Ortalaması				
**negatif sıra temelli				PSO: Pozitif Sıra Ortalaması				

Çizelge 3.3 ve Şekil 3.3 incelendiğinde Deney grubu için uygulama yapılmadan önce ve sonra BDSS puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği ($p<0,05$) görülmektedir. BDSS puan ortalamaları incelendiğinde deney grubundaki bebeklerin son test puanları ön test puanlarından daha yüksektir. Buna göre, EOT-GDP'nin bebeklerin BDSS puanlarında olumlu etki sağladığı söylenebilir. BDSS son test ve kalıcılık testi bağlanma puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği ($p<0,05$) görülmektedir. Ortalamalar incelendiğinde deney grubundaki bebeklerin kalıcılık test puan ortalamaları (0,126) son test puan ortalamasından (0,103) daha yüksektir. Buna göre, EOT-GDP'nin bebeklerin bağlanma düzeyleri üzerinde etkisinin devam ettiği söyleyebilir.

Şekil 3.3. Deney Grubundaki Bebeklerin BDSS Ön Test, Son Test ve Kalıcılık Testi Puanları

3.2. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formuna İlişkin Bulgular

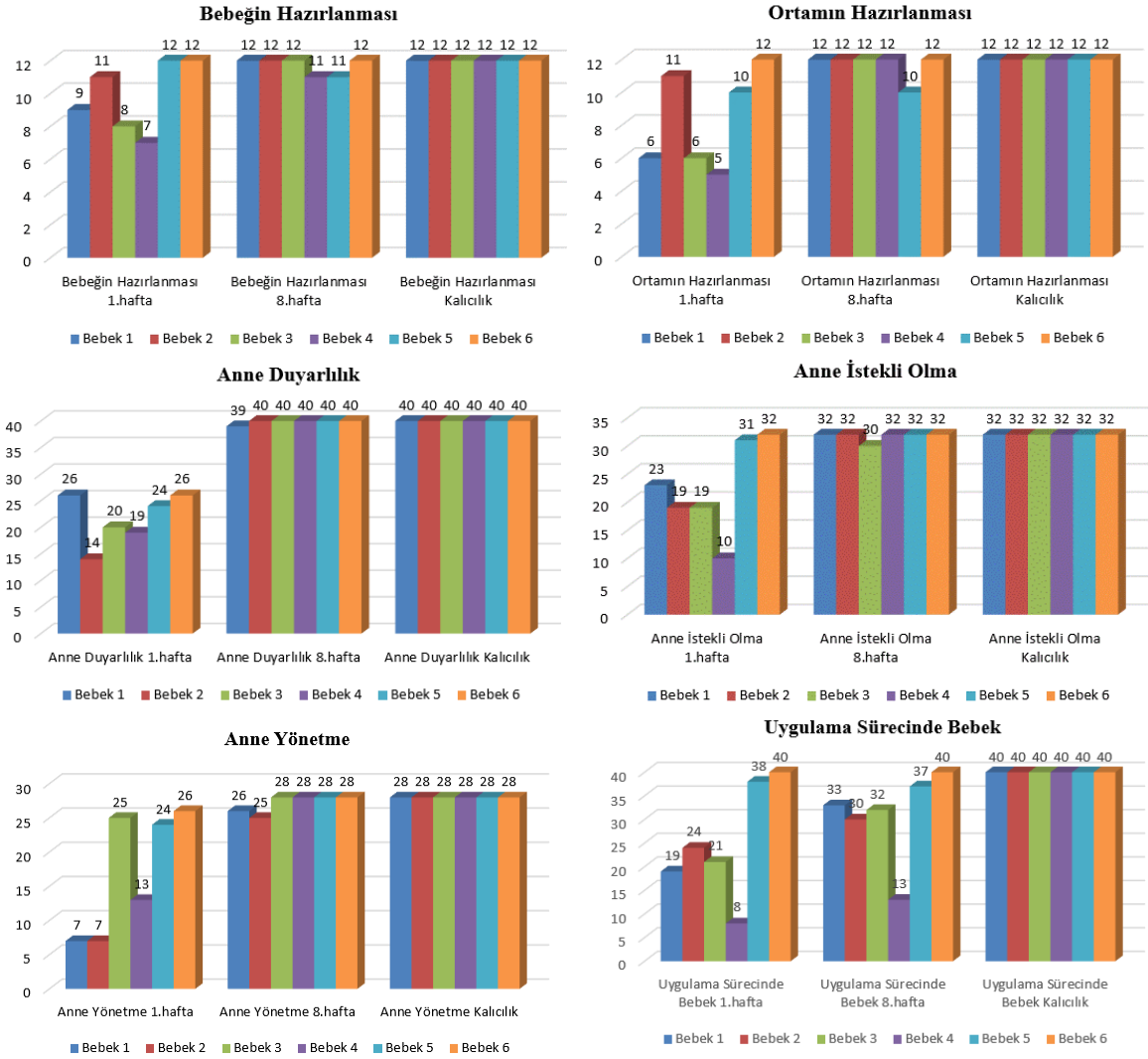
Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formuna ilişkin sonuçlar hem her bir bebek için ayrı ayrı hem de genel olarak sırasıyla raporlanmıştır.

Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Uygulaması Ön Test-Son Test ile Kalıcılık/İzlem Sonuçları

Araştırma kapsamında etkisi incelenen BEOGF ilk hafta uygulamasından elde edilen gözlem formu sonuçları ön test ve son hafta uygulamasından (8. Hafta) elde edilen gözlem formu sonuçları son test olarak alınmış ve gözlem formu için ön test-son puanları arasında anlamlı farklılık olup olmadığı Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile incelenmiştir. Ayrıca uygulamadan bir yıl sonrasında ise elde edilen gözlem formu sonuçları kalıcılık testi olarak alınmış ve gözlem formu için son test-kalıcılık testi puanları arasında anlamlı farklılık olup olmadığı Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile incelenmiştir. Sonuçlar Çizelge 3.4’de sunulmuştur. Ayrıca bebeklerin ön test, son test ve kalıcılık testi puanları her bir bebek için Şekil 3.4’de gösterilmiştir.

Çizelge 3.4 Deney Grubu BEOGF Ön Test-Son Test ve Son Test-Kalıcılık Puanlarına İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

		N	$\bar{X}$	ss	Karşılaştırma	NSO	PSO	Z**	p
Bebeğin Hazırlanması	Ön Test	6	9,83	2,14	Ön Test – Son Test	1,50	3,38	-1,633	0,102
	Son Test	6	11,67	0,52					
	Kalıcılık test	6	12,00	0,00	Son Test – Kalıcılık testi	0,00	1,50	-1,414	0,157
Ortamın Hazırlanması	Ön Test	6	8,33	3,01	Ön Test – Son Test	0,00	2,5	-1,841	0,066
	Son Test	6	11,67	0,82					
	Kalıcılık test	6	12,00	0,00	Son Test – Kalıcılık testi	0,00	1,00	-1,000	0,317
Anne Duyarlılık	Ön Test	6	21,50	4,72	Ön Test – Son Test	0,00	3,50	-2,201*	0,028
	Son Test	6	39,83	0,41					
	Kalıcılık test	6	40,00	0,00	Son Test – Kalıcılık testi	0,00	1,00	-1,000	0,317
Anne İstekli Olma	Ön Test	6	22,33	8,29	Ön Test – Son Test	0,00	3,50	-2,201*	0,028
	Son Test	6	31,67	,82					
	Kalıcılık test	6	32,00	0,00	Son Test – Kalıcılık testi	0,00	1,00	-1,000	0,317
Anne Yönetme	Ön Test	6	17,00	9,05	Ön Test – Son Test	0,00	3,50	-2,201*	0,028
	Son Test	6	27,17	1,33					
	Kalıcılık test	6	28,00	0,00	Son Test – Kalıcılık testi	0,00	1,50	-1,342	0,180
Uygulama Sürecinde Bebek	Ön Test	6	25,00	12,13	Ön Test – Son Test	1,00	3,50	-1,753	0,080
	Son Test	6	30,83	9,45					
	Kalıcılık test	6	40,00	0,00	Son Test – Kalıcılık testi	0,00	3,00	-2,023*	0,043
*p<0,05					NSO: Negatif Sıra Ortalaması				
**negatif sıra temelli					PSO: Pozitif Sıra Ortalaması				

Şekil 3.4 Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu ön test, son test ve kalıcılık testi puanları dağılımı

Çizelge 3.4 incelendiğinde gözlem formunun bebeğin hazırlanması bölümü ön test – son test puanları arasında ve son test – kalıcılık testi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ($p>0,05$) görülmektedir. Ancak ortalamalar ve Şekil 3.4 incelendiğinde gözlem formunun bebeğin hazırlanması puanlarında az da olsa bir artış olduğu saptanmıştır. Gözlem formu ortamın hazırlanması bölümü ön test – son test puanları arasında ve son test – kalıcılık testi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ($p>0,05$) saptanmıştır. Ancak ortalamalar ve Şekil 3.4 incelendiğinde gözlem formu ortamın hazırlanması puanlarında az da olsa bir artış olduğu saptanmıştır. Gözlem formu duyarlılık alt bölümü ön test-son test puanları

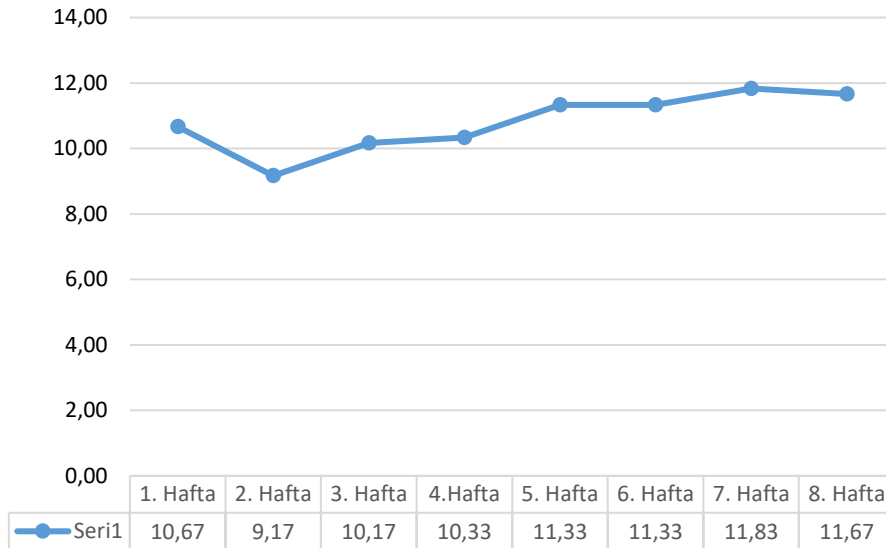
arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilirken ($p<0,05$), son test-kalıcılık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$). Ortalamalar ve Şekil 3.4 incelendiğinde gözlem formu duyarlılık alt bölümü son test puanlarının ön test puanlarına göre belirgin bir şekilde arttığı ve kalıcılık testi puanlarının son test puanlarından bir miktar fazla olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak, gerçekleştirilen destek programının annenin duyarlılığını arttırdığı ve etkinin kalıcı olduğu söylenebilir. Gözlem formu istekli olma alt bölümü ön test-son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilirken ($p<0,05$), son test-kalıcılık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p>0,05$). Ortalamalar ve Şekil 3.4 incelendiğinde gözlem formu annenin istekli olması alt bölümü son test puanlarının ön test puanlarına göre belirgin bir şekilde arttığı ve kalıcılık testi puanlarının son test puanlarından bir miktar fazla olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak, gerçekleştirilen destek programının annenin istekli olması alt bölümünde gelişimi sağladığı ve etkinin kalıcı olduğu söylenebilir. Gözlem formu yönetme alt bölümü ön test-son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanırken ($p<0,05$), son test-kalıcılık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$). Ortalamalar ve Şekil 3.4 incelendiğinde gözlem formu yönetme alt bölümü son test puanlarının ön test puanlarına göre belirgin bir şekilde arttığı ve kalıcılık testi puanlarının son test puanlarından bir miktar fazla olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak, gerçekleştirilen destek programının anne yönetme alt bölümünde gelişimi sağladığı ve etkinin kalıcı olduğu söylenebilir. Gözlem formu uygulama kısmı bebek bölümü ön test-son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmezken ($p>0,05$), son test-kalıcılık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır ($p<0,05$). Ortalamalar ve Şekil 3.4 incelendiğinde gözlem formu uygulama sürecinde bebek bölümü son test puanlarının ön test puanlarına göre bir miktar arttığı ve kalıcılık testi puanlarının son test puanlarından belirgin bir şekilde fazla olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak, gerçekleştirilen destek programının anne duyarlılıkta gelişimi sağladığı ve etkinin kalıcı olduğu söylenebilir.

Bebek-Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formuna İlişkin Sonuçlar

Sonuçlar gözlem formundaki sıralamaya göre sunulmuştur.

Bebeğin hazırlanması

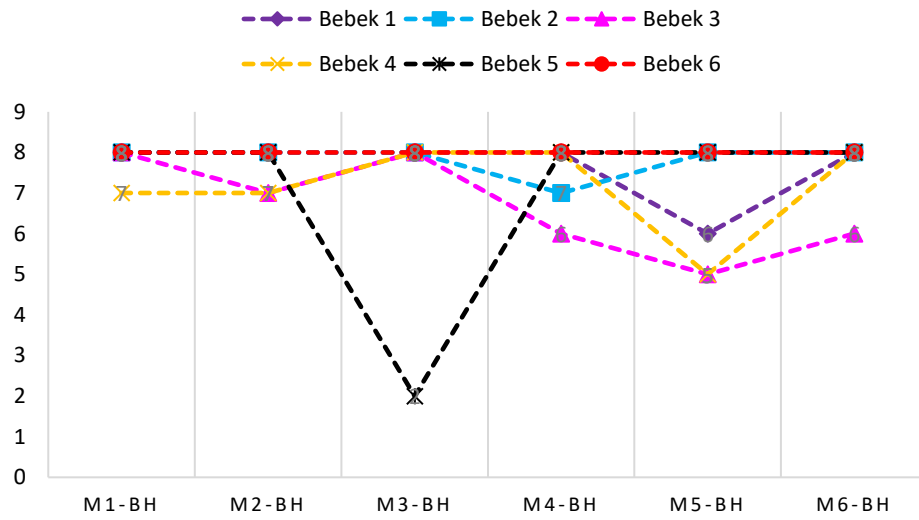
Uygulamaya Hazırlık Süreci kısmının bebeğin hazırlanması bölümü bebeğin günlük gereksinimlerini zamanında karşılayarak rahat olmasını sağlama, bebeğine gülümseme, bebeği ile sakin/rahatlatıcı ve cana yakın bir ses tonuyla konuşma, bebeği ile konuşurken sevgi içeren sözcükler kullanma, bebeği yumuşak hareketler (okşama, sarma) ile kucaklama ve bebeği ile göz teması kurma davranışlarını kapsamaktadır. Deney grubundaki anneler sekiz hafta boyunca uygulama süreci boyunca izlenmiş ve gözlem formu doldurulmuştur. Uygulamaya Hazırlık Süreci kısmının bebeğin hazırlanması bölümü ile ilgili annelerin gözlem formundan aldıkları puanların ortalaması Şekil 3.5’de gösterilmiştir. Haftalara göre puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olup olmadığı ise Friedman testi ile incelenmiştir.

Şekil 3.5 Uygulamaya Hazırlık Süreci Bebeğin Hazırlanması Bölümü Puan Ortalamaları

Şekil 3.5 incelendiğinde EOT-GDP uygulamasının ikinci haftasında bebeğin hazırlanması puanlarında bir miktar düşüş olması ile birlikte sonraki haftalar puanlarda hep bir artış olduğu görülmektedir. Bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Friedman testi sonuçlarına göre (χ^2 (sd = 7) = 7,583; p = 0,371 > 0,05) bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Bebek 1, 2, 3, 4, 5 ve 6'nın 1.2.3.4.5.6.7. ve 8. hafta bebeğin hazırlanma sürecindeki Ebeveyn Oyun Davranışları Değerlendirme Gözlem Formu Maddelerin Gözlem Sonuçlarının Dağılımı Şekil 3.6'da sunulmuştur.

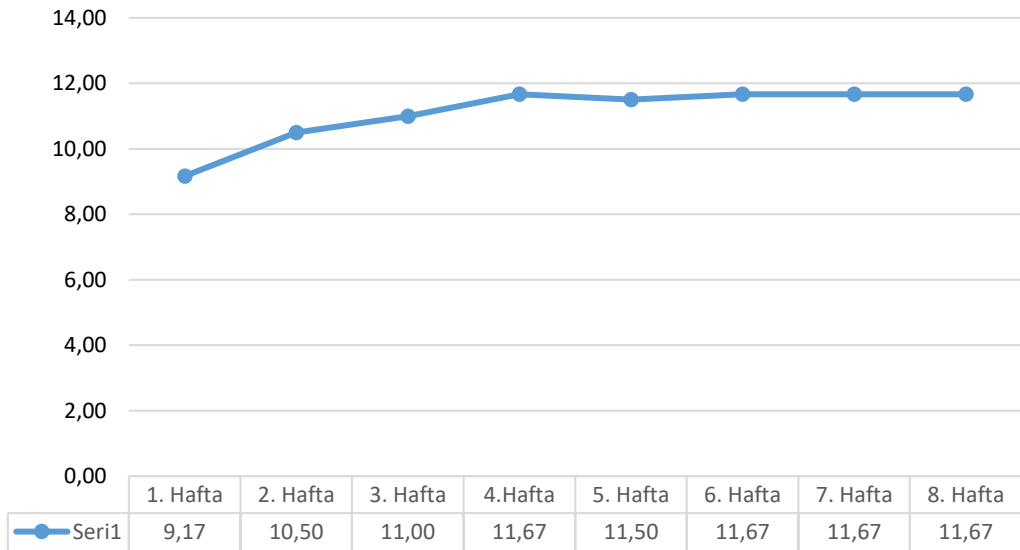

Şekil 3.6 Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Uygulama Süreci
Bebeğin Hazırlanması Alt Bölümüne Ait Maddelerin Gözlenme Sıklığı

Şekil 3.6 incelendiğinde BEOGF için Uygulamaya Hazırlık Süreci Bebeğin Hazırlanması bölümüne ilişkin puan dağılımları incelendiğinde en çok farklılaşmanın olduğu maddelerin madde 5 ve madde 6 için gerçekleştiği görülmektedir. Maddelere bakıldığında bebeği yumuşak hareketler ile kucaklama ve göz teması kurma maddesi anneler arasında haftalara göre en çok farklılaşma gösteren durumlar olmuştur.

Ortamın Hazırlanması

Uygulamaya Hazırlık Süreci kısmının ortamın hazırlanması bölümü etkinlik için uygun ışıklandırma, bebeğin dikkatini dağıtacak araçları etkinlik yapılacak ortamdan uzaklaştırma, etkinlik için materyallerin temiz olmasını sağlama ve materyalleri uygun yere yerleştirme, tehlike yaratabilecek materyalleri kaldırarak ortamı düzenleme davranışlarını içerir. Deney grubundaki anneler sekiz hafta boyunca uygulama süreci boyunca izlenmiş ve gözlem formu doldurulmuştur. Uygulamaya Hazırlık Süreci kısmının ortamın hazırlanması bölümü ile ilgili annelerin gözlem formundan aldıkları puanların ortalaması Şekil 3.7’da gösterilmiştir. Haftalara göre puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olup olmadığı ise Friedman testi ile incelenmiştir.

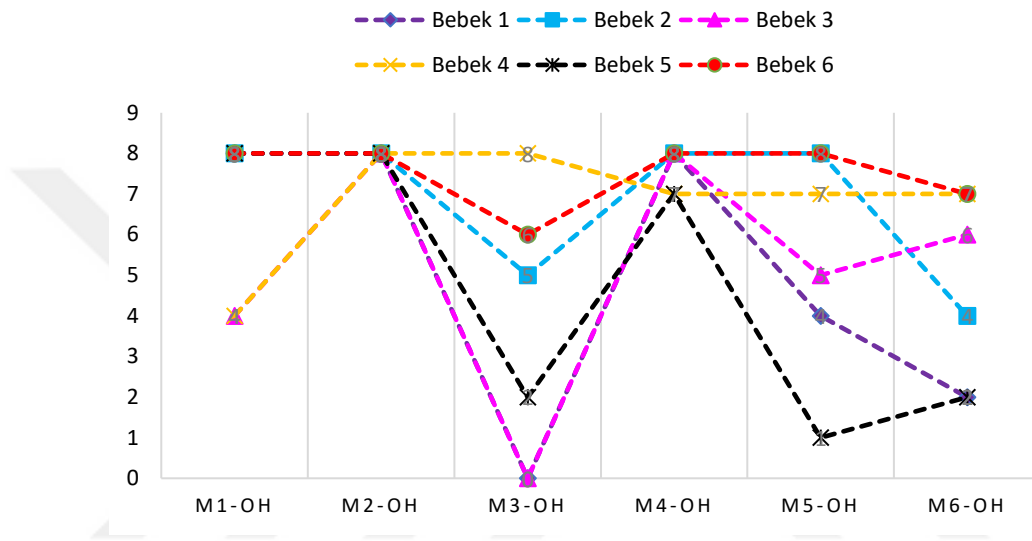

Şekil 3.7. Uygulama Hazırlık Süreci Ortamın Hazırlanması Bölümü Puan Ortalamaları

Şekil 3.7 incelendiğinde EOT-GDP uygulamasının beşinci haftasında ortamın hazırlanması puanlarında çok az bir düşüş olmakla birlikte uygulama haftalarına göre genel bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı

olma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Friedman testi sonuçlarına göre ($\chi^2(sd = 7) = 9,936$; $p = 0,192 > 0,05$) bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Bebek 1, 2, 3, 4, 5 ve 6'nın 1.2.3.4.5.6.7. ve 8. hafta ortamın hazırlanması sürecindeki BEOGF Maddelerin Gözlem Sonuçlarının Dağılımı Şekil 3.8'de sunulmuştur.

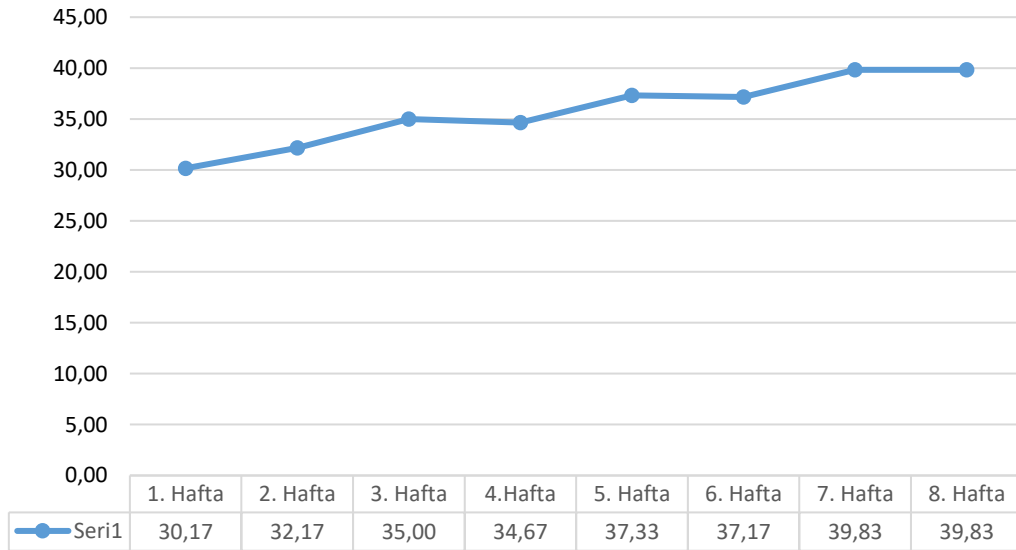
Şekil 3.8. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Uygulama Süreci Ortamın Hazırlanması Bölümüne Ait Maddelerin Gözlenme Sıklığı

Şekil 3.8 incelendiğinde BEOGF Uygulama Süreci Ortamın Hazırlanması bölümüne ilişkin puan dağılımları incelendiğinde en çok farklılaşmanın olduğu maddenin 3. madde olduğu görülmektedir. Maddeye bakıldığında etkinlik için materyallerin temiz olması davranışı haftalara göre en çok farklılaşma gösteren durum olmuştur.

Duyarlılık

Uygulama Süreci-Anne Bebek Etkileşimi kısmının duyarlılık alt bölümü bebeği ile göz teması kurma, bebeğine gülümseme, bebeği ile rahatlatıcı ses tonu ile konuşma, bebeği ile konuşurken sevgi dolu ifadeler kullanma, bebeğinin huzursuzluk

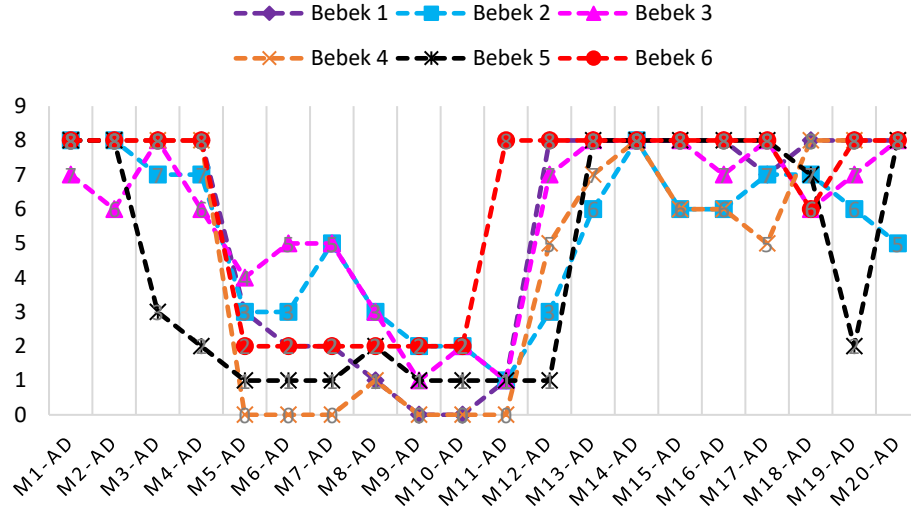
durumunu hemen fark etme, nedeni araştırma ve gidermek için yaptığı davranışlar, bebeğin tepkilerini anlayarak gerekli dönütleri verme, etkinlik boyunca olumlu ifadeler kullanma gibi davranışları içerir. Deney grubundaki anneler sekiz hafta boyunca uygulama süreci boyunca izlenmiş ve gözlem formu doldurulmuştur. Uygulama Süreci-Anne Bebek Etkileşimi kısmının duyarlılık alt bölümü ile ilgili annelerin gözlem formundan aldıkları puanların ortalaması Şekil 3.9’da gösterilmiştir. Haftalara göre puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olup olmadığı ise Friedman testi ile incelenmiştir.

Şekil 3. 9. Uygulama Süreci-Anne Bebek Etkileşimi Duyarlılık Alt Bölümü Puan Ortalamaları

Şekil 3.9 incelendiğinde EOT-GDP uygulaması ile birlikte duyarlılık puanlarında haftalar ilerledikçe artış olduğu görülmektedir. Bu durumda, gerçekleştirilen uygulamanın annenin duyarlılığı açısından annelerde gelişim olduğu anlamına gelmektedir. Bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Friedman testi sonuçlarına göre ($\chi^2(sd = 7) = 15,997$; $p = 0,025 < 0,05$) bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Bebek 1, 2, 3, 4, 5 ve 6'nın 1.2.3.4.5.6.7. ve 8. hafta Uygulama Süreci-Anne Bebek Etkileşimi kısmının Anne Duyarlılık Sürecindeki BEOGF Maddelerin Gözlem Sonuçlarının Dağılımı Şekil 3.10'da sunulmuştur.

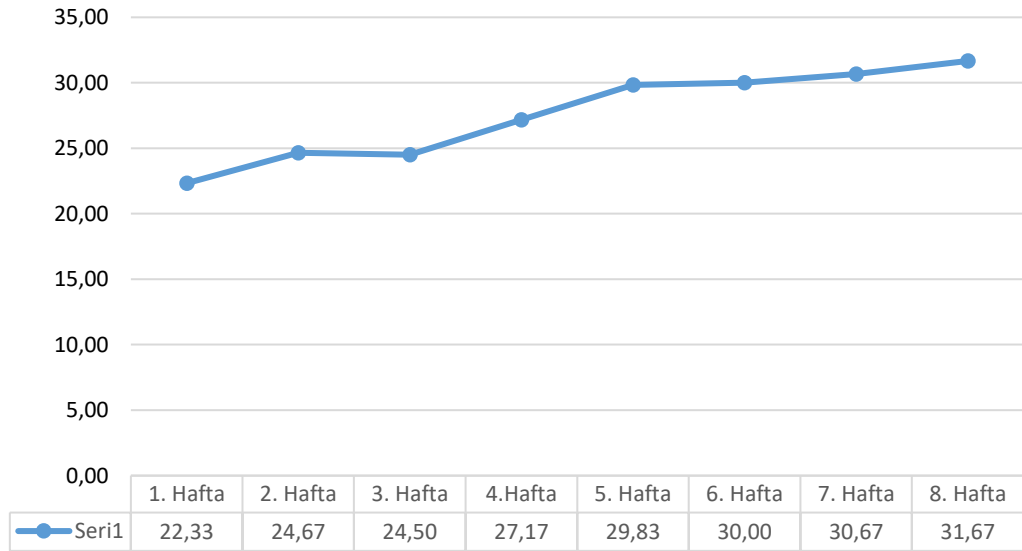
Şekil 3.10. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Uygulama Süreci Duyarlılık Alt Bölümüne Ait Maddelerin Gözlenme Sıklığı

Şekil 3.10 incelendiğinde haftalara göre anneler için gözlemlenme durumunda en çok farklılaşmanın olduğu maddelerin 9, 10 ve 11. maddelerin olduğu görülmektedir. Maddelere bakıldığında bebek korktuğunda, streslendiğinde ya da huzursuzlandığında onu kucağına alma, bebek korktuğunda, streslendiğinde ya da huzursuzlandığında onun sırtını sıvazlama, omzuna yumuşak bir şekilde dokunma, okşama/sarılma, dokunma davranışlarını bebek sakinleşene kadar devam ettirme davranışlarını haftalara göre en çok farklılaşma gösteren durum olmuştur.

İstekli olma

Uygulama Süreci-Anne Bebek Etkileşimi kısmının istekli olma alt bölümü annenin bebekle iletişimde istekli olduğunu jest ve mimikleriyle gösterme, sözel olarak bebeği ile iletişime açık olduğunu gösterme, çocuğunun verdiği davranışlara verdiği tepkiler ile istekli olduğunu gösterme davranışlarını içermektedir. Deney

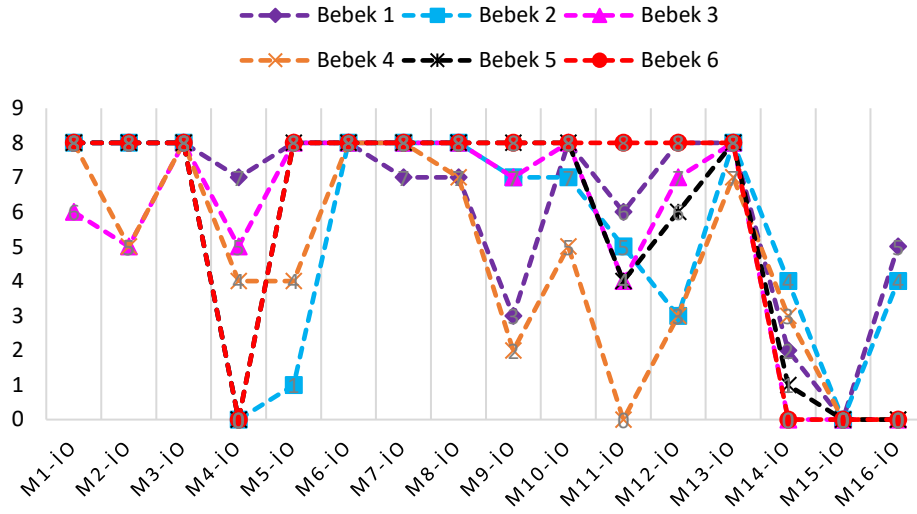
grubundaki anneler sekiz hafta boyunca uygulama süreci boyunca izlenmiş ve gözlem formu doldurulmuştur. Uygulama Süreci-Anne Bebek Etkileşimi kısmının istekli olma alt bölümü ile ilgili annelerin gözlem formundan aldıkları puanların ortalaması Şekil 3.11’de gösterilmiştir. Haftalara göre puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olup olmadığı ise Friedman testi ile incelenmiştir.

Şekil 3.11 Uygulama Süreci-Anne Bebek Etkileşimi İstekli Olma Alt Bölümü Puan Ortalamaları

Şekil 3.11 incelendiğinde EOT-GDP uygulaması ile haftalar ilerledikçe anne istekli olma puanlarında artış olduğu görülmektedir. Bu durumda, gerçekleştirilen uygulamanın annenin istekli olması açısından annelerde gelişim olduğu anlamına gelmektedir. Bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Friedman testi sonuçlarına göre (χ^2 (sd = 7) = 21,896; p = 0,003<0,05) bu farklılık istatistiksel olarak da anlamlı bulunmuştur.

Bebek 1, 2, 3, 4, 5 ve 6’nın 1.2.3.4.5.6.7. ve 8. hafta Uygulama Süreci-Anne Bebek Etkileşimi kısmının Anne İstekli Olma Sürecindeki Ebeveyn Oyun Davranışları Değerlendirme Gözlem Formu Maddelerin Gözlem Sonuçlarının Dağılımı Şekil 3.12’de sunulmuştur.

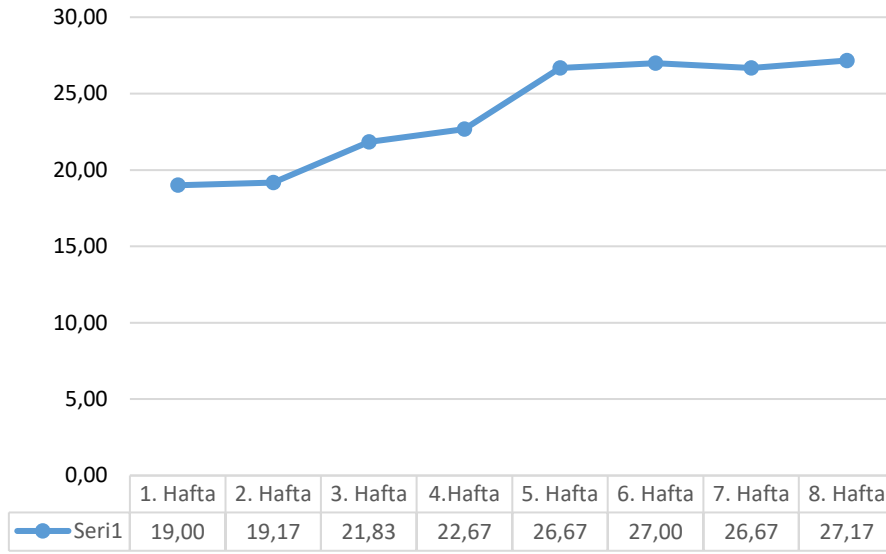

Şekil 3.12. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Uygulama Süreci İstekli Olma Alt Bölümüne Ait Maddelerin Gözlenme Sıklığı

Şekil 3.12 incelendiğinde haftalara göre anneler için gözlemlenme durumunda en çok farklılaşmanın olduğu maddenin 4. madde olduğu görülmektedir. Madde incelendiğinde annenin yüz ifadesi bezgin ve bıkkın görünümlü olma maddesinin davranışını haftalara göre en çok farklılaşma gösteren durum olmuştur.

Yönetme

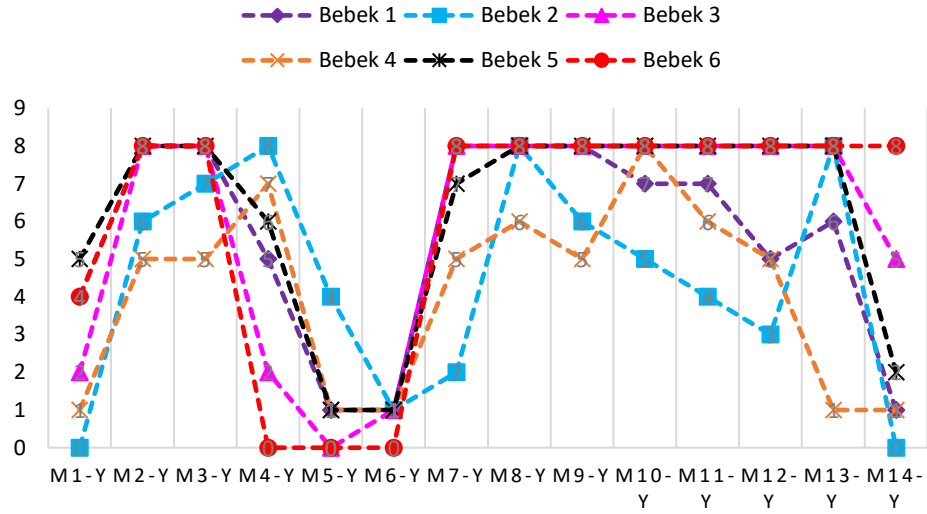
Uygulama Süreci-Anne Bebek Etkileşimi kısmının yönetme alt bölümü yaşanan rahatsız edici durumlarda annenin olumsuz duyguları bebeğine hissettirmemesi, etkinlik sırasında bebeğine aşırı ısrarcı ve müdahaleci olmaması, annenin bebekten kaynaklanan yaşadığı olumsuzlukların üstesinden gelmesi, etkinlik sırasında bebeğin duygu ve tepkilerini anlama ve buna uygun davranma gibi davranışlarını içermektedir. Deney grubundaki anneler sekiz hafta boyunca uygulama süreci boyunca izlenmiş ve gözlem formu doldurulmuştur. Uygulama Süreci-Anne Bebek Etkileşimi kısmının yönetme alt bölümü ile ilgili annelerin gözlem formundan aldıkları puanların ortalaması Şekil 3.13’da gösterilmiştir. Haftalara göre puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olup olmadığı ise Friedman testi ile incelenmiştir.

Şekil 3.13. Uygulama Süreci-Anne Bebek Etkileşimi Yönetme Alt Bölümü Puan Ortalamaları

Şekil 3.13 incelendiğinde EOT-GDP uygulaması ile anne yönetme puanlarında haftalara göre genel olarak bir artış olduğu görülmektedir. Bu durumda, gerçekleştirilen uygulamanın annenin yönetme davranışı açısından annelerde gelişim olduğu anlamına gelmektedir. Bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Friedman testi sonuçlarına göre (χ^2 (sd = 7) = 22,468; $p = 0,002 < 0,05$) bu farklılık istatistiksel olarak da anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

Bebek 1, 2, 3, 4, 5 ve 6'nın 1.2.3.4.5.6.7. ve 8. hafta Uygulama Süreci-Anne Bebek Etkileşimi kısmının Anne Yönetme Sürecindeki Ebeveyn Oyun Davranışları Değerlendirme Gözlem Formu Maddelerin Gözlem Sonuçlarının Dağılımı Şekil 14'de sunulmuştur.

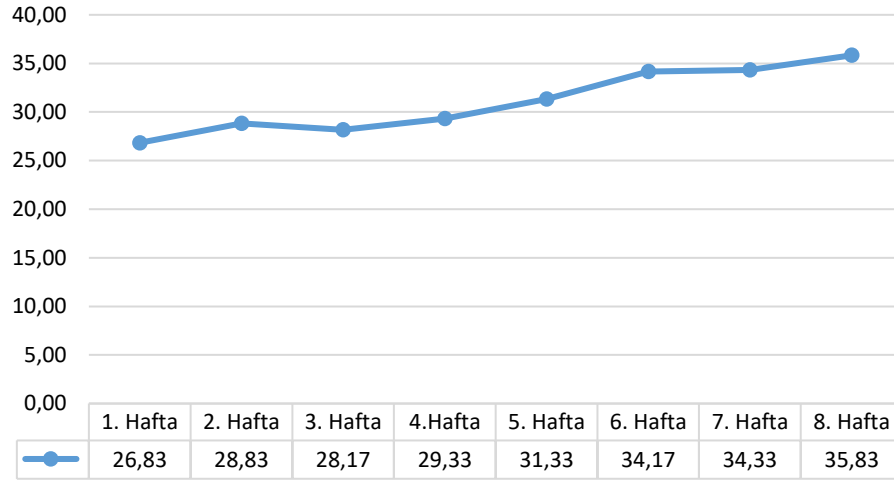

Şekil 3.14. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Uygulama Süreci Yönetme Alt Bölümüne Ait Maddelerin Gözlenme Sıklığı

Şekil 3.14 incelendiğinde haftalara göre anneler için gözlemlenme durumunda en çok farklılaşmanın olduğu maddelerin 4. ve 6. madde olduğu görülmektedir. Maddeler incelendiğinde etkinlik sırasında bebeğine “dikkatli ol, yavaş, hayır düşersin, yapma, olmaz” müdahalelerinde bulunarak aşırı uyarıcı tavır sergileme ve annenin bebekten kaynaklanan nedenlerle yaşadığı olumsuz duygu/düşüncelerini devam ettirme davranışlarını haftalara göre en çok farklılaşma gösteren durum olmuştur.

Uygulama Sürecinde Bebek

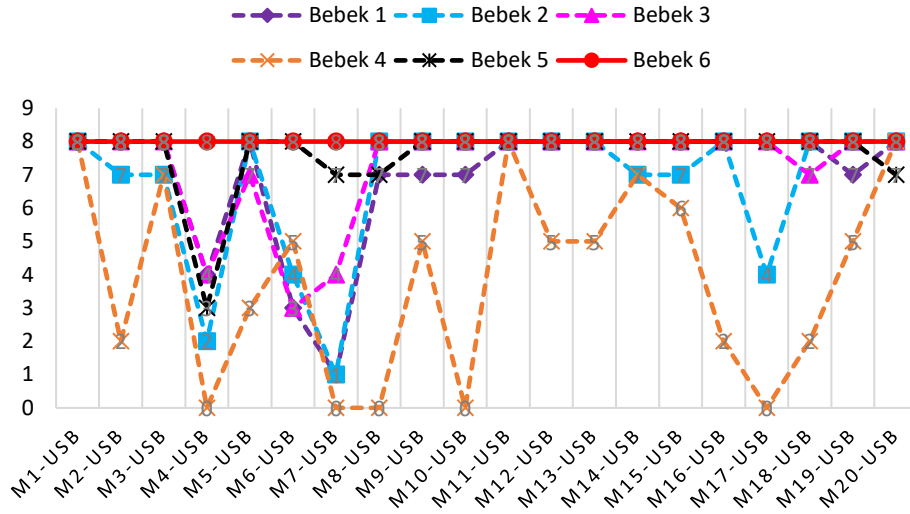
Uygulama Sürecinde Bebek kısmı etkinlik esnasında bebeğin annesine verdiği sözel ve bedensel tepkileri, bebeğin materyallere verdiği sözel ve bedensel tepkileri, annenin verdiği yönergelerle uyuma davranışlarını içermektedir. Deney grubundaki anneler sekiz hafta boyunca uygulama süreci boyunca izlenmiş ve gözlem formu doldurulmuştur. Uygulama Sürecinde Bebek ile ilgili gözlem formundan alınan puanların ortalaması Şekil 3.15’de gösterilmiştir. Haftalara göre puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olup olmadığı ise Friedman testi ile incelenmiştir.

Şekil 3.15. Uygulama Sürecinde Bebek Bölümü Puan Ortalamaları

Şekil 3.15 incelendiğinde EOT-GDP uygulaması ile bebek bölümü puanlarında üçüncü haftada çok az miktar düşüş ile genel olarak puanlarda artış olduğu görülmektedir. Bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olma durumunu incelemek amacıyla gerçekleştirilen Friedman testi sonuçlarına göre ($\chi^2(sd = 7) = 12,734$; $p = 0,079 > 0,05$) bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Bebek 1, 2, 3, 4, 5 ve 6'nın 1.2.3.4.5.6.7. ve 8. hafta uygulama sürecinde bebek sürecindeki Ebeveyn Oyun Davranışları Değerlendirme Gözlem Formu maddelerin gözlem sonuçlarının dağılımı Şekil 3.16'de sunulmuştur.

Şekil 3.16. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Süreci Uygulama Sürecinde Bebek Bölümüne Ait Maddelerin Gözlenme Sıklığı

Şekil 3.16 incelendiğinde haftalara göre anneler için gözlemlenme durumunda en çok farklılaşmanın olduğu maddelerin 4. ve 7. madde olduğu görülmektedir. Maddeler incelendiğinde üzüldüğünde ya da canı yandığında annesinin onu rahatlatmasına izin verme ve annesinin onu tutmasından, kucaklamasından ve sarımsından hoşlanma davranışlarını haftalara göre en çok farklılaşma gösteren durum olmuştur.

Her Bir Bebeğe İlişkin Ayrı Ayrı Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formuna İlişkin Bulgular

Her bir bebek ve anneye ilişkin Gözlem Formuna ait bulgular sırayla sunulmuştur.

Bebek 1 ve Annesi

Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formunda yer alan her bir gösterge için bebek 1'e ait gözlem sonuçları Şekil 3.17'de verilmiştir.

Şekil 3.17. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Sonuçları
(Bebek 1)

Bebek 1 için ilk iki hafta bebeğin hazırlanması bölümü puanları daha düşük iken ilerleyen haftalarda bir artış olup sabit kaldığı görülmektedir. Buna göre, Anne 1 için bebeği hazırlama sürecimde uygulama ile bir gelişim olduğu söylenebilir.

Bebek 1 için ortamın hazırlanması bölümünün uygulamanın başından sonuna doğru belirgin bir artış gösterdiği görülmektedir. Bu durumda bebek 1 için yapılan uygulamanın ortamın hazırlanmasında etkili olduğu söylenebilir.

Bebek 1 için duyarlılık alt bölümü puanları haftalara göre dalgalanmalar gösterirken son hafta elde edilen puanların ilk haftadan daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre, yapılan uygulamanın Anne 1'in duyarlılığının gelişmesinde etkili olduğu yorumu yapılabilir.

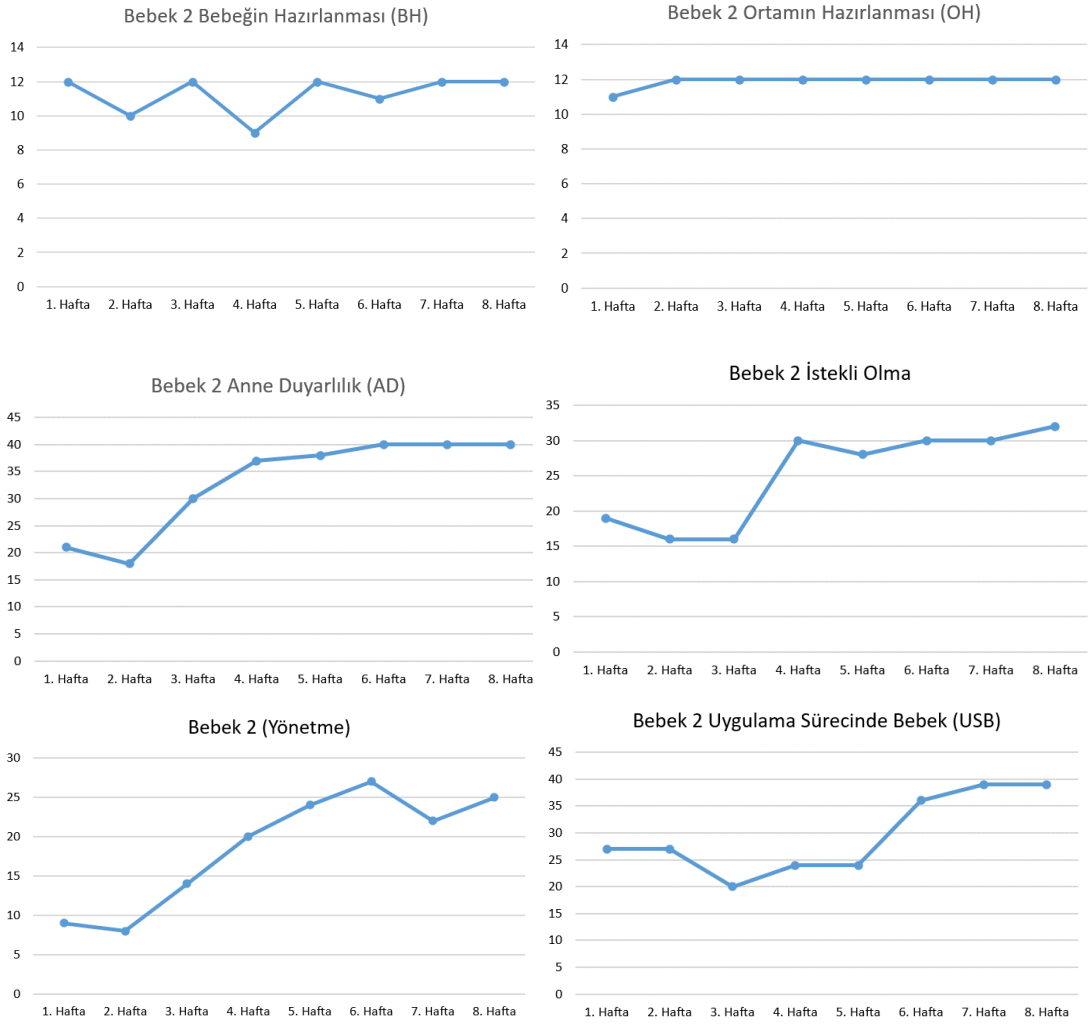
Bebek 1 istekli olma alt bölümünde beşinci haftada en yüksek puanı alırken diğer haftaların puanlarında genel olarak iniş ve çıkış olduğu görülmektedir. Ancak son hafta puanlarının genel olarak ilk haftadan yüksek olduğu görülmektedir.

Bebek 1 için yönetim alt bölümünde puanlarda en yüksek puan beşinci haftada görülmek ile birlikte haftalara göre genel olarak bir miktar yüksek olduğu görülmektedir. İlerleyen haftalarda ise puanların beşinci hafta puanına yakın olduğu görülmektedir. Buna göre, Anne 1 ve Bebek 1 için yapılan uygulamanın yönetim becerisinde bir artış sağladığı söylenebilir.

Bebek 1 uygulama sürecinde bebek bölümü puanlarında hafif dalgalanmalar olmakla birlikte puanlarda artış görülmektedir. Buna göre, Bebek 1 için yapılan uygulama sürecinde bebek bölümündeki becerilerde bir artış sağladığı söylenebilir.

Bebek 2 ve Annesi

Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formunda yer alan her bir gösterge için bebek 2'ye ait gözlem sonuçları Şekil 3.18'de verilmiştir.

Şekil 3.18. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Sonuçları (Bebek 2)

Bebek 2 ilk dört hafta için bebeğin hazırlanması süreci puanlarında bir artış bir azalış gösterirken, dördüncü haftadan sonra hafif artışlar göstermiştir.

Bebek 2 için sadece ilk hafta diğer haftalara göre ortamın hazırlanması puanında bir puanlık düşüş olduğu diğer haftaların hep sabit olduğu görülmektedir.

Bebek 2 için duyarlılık alt bölümü ikinci haftada ilk haftaya göre bir miktar düşüş göstermekle birlikte sonra tekrar artışa geçmiştir.

Bebek 2 istekli olma alt bölümünde puanlarda dalgalanmalar olmakla birlikte uygulamanın son haftalarındaki puanların ilk haftalardaki puanlardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Buna göre, yapılan uygulamanın Anne 2 ve Bebek 2 için istekli olma durumunda artışa neden olduğu söylenebilir.

Bebek 2 için yönetme alt bölümünde ikinci ve yedinci haftalarda küçük düşüşler olmakla birlikte puanlar haftalara göre artış göstermektedir. Buna göre, Anne 2 ve Bebek 2 için yapılan uygulamanın yönetme becerisinde bir artış sağladığı söylenebilir.

Bebek 2 için uygulama sürecinde bebek bölümünde puanlarda üçüncü ve dördüncü haftalarda düşüş olmakla birlikte son hafta puanları ilk hafta puanlarına göre artış göstermektedir. Buna göre, Bebek 2 için yapılan uygulama sürecinde bebek bölümündeki becerilerde bir artış sağladığı söylenebilir.

Bebek 3 ve Annesi

Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formunda yer alan her bir gösterge için bebek 3'e ait gözlem sonuçları Şekil 3.19'da verilmiştir.

Şekil 3.19. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Sonuçları
(Bebek 3)

Bebek 3 ve Anne 3 için ilk dört haftada bebeğin hazırlanması süreci puanlarında keskin azalış ve artışlar görülürken, beşinci ve altı haftalarda artış görülmüş ve yedinci ile sekizinci haftalarda stabil bir şekilde devam etmiştir. Bu bölümden bebek 3 için en yüksek puan son üç hafta elde edilmiştir.

Bebek 3 için birinci haftadan dördüncü haftaya kadar ortamın hazırlanması puanlarında belirgin bir artış görüldüğü, daha sonra altıncı haftaya kadar hafif bir

azalma olmakla birlikte, yedinci ve sekizinci haftada tekrar dördüncü haftadaki düzeye ulaştığı görülmektedir.

Bebek 3 için duyarlılık alt bölümünde haftalara göre dalgalanma olmak ile birlikte son haftalarda elde edilen puanlar ilk haftalara göre daha yüksektir. Buna göre yapılan uygulamanın anne 3 için duyarlılığın gelişmesinde etkili olduğu söylenebilir.

Bebek 3 için istekli olma alt bölümü puanlarında ilerleyen haftalardaki puanların ilk haftalardaki puanlardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durumda, yapılan uygulamanın annenin etkinlik sürecinde istekli olma becerisinde gelişim sağladığı söylenebilir.

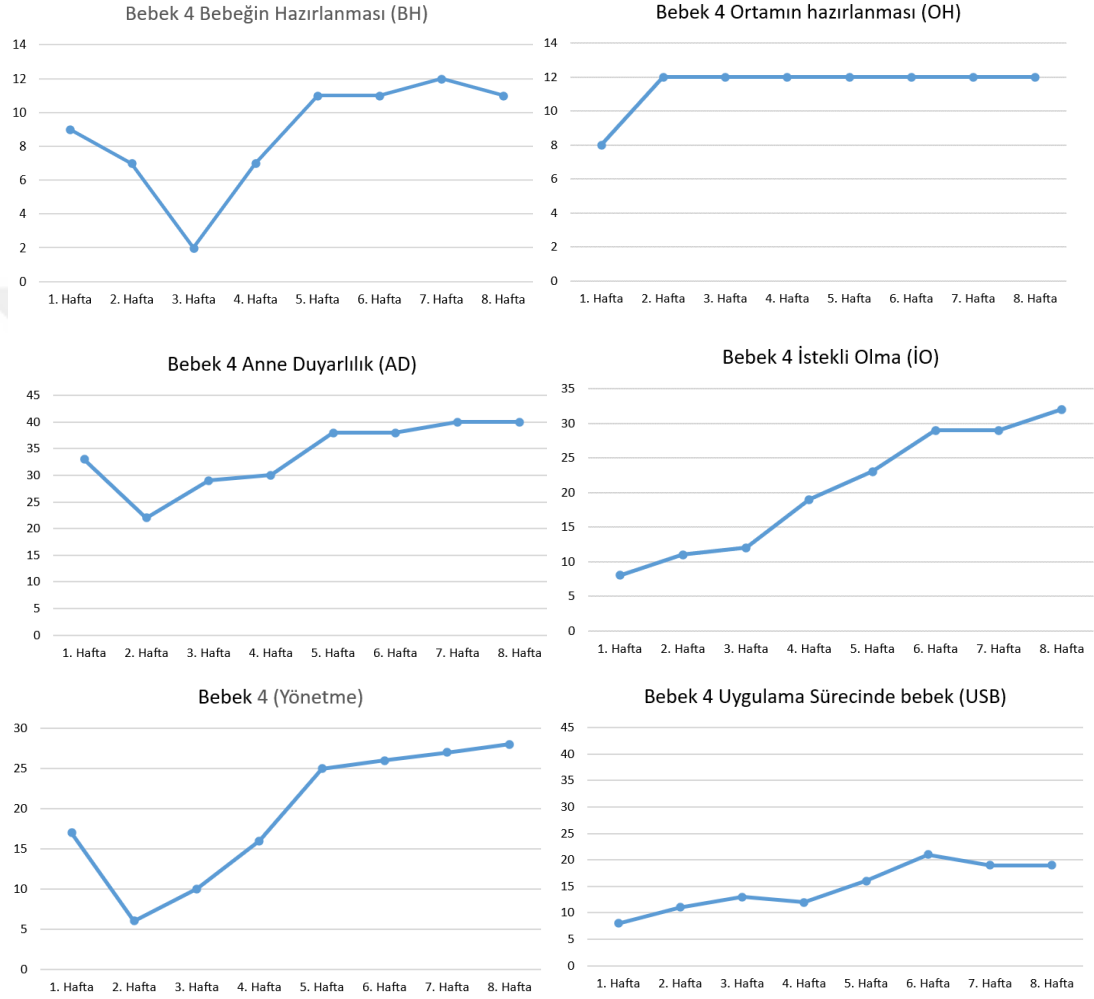
Bebek 3 için yönetme alt bölümünde haftalara göre puanlarda küçük dalgalanmalar olsa da genel olarak artış olduğu görülmektedir. Bu durumda, yapılan uygulamanın annenin etkinlik sürecinde yönetme becerisinde gelişim sağladığı söylenebilir.

Bebek 3 için uygulama sürecinde bebek bölümünde puanlarda altıncı haftaya kadar bir artış görülme ile birlikte yedinci ve sekizinci haftada sabit kaldığı görülmektedir. Buna göre, Bebek 3 için yapılan uygulama sürecinde bebek bölümündeki becerilerde bir artış sağladığı yorumu yapılabilir.

Buna göre, gerçekleştirilen uygulamanın Anne 3 ve Bebek 3 için kısmen de olsa artış gösterdiği görülmektedir.

Bebek 4 ve Annesi

Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formunda yer alan her bir gösterge için bebek 4'e ait gözlem sonuçları Şekil 3.20'de verilmiştir.

Şekil 3.20. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Sonuçları
(Bebek 4)

Bebek 4 için üçüncü haftada bebeğin hazırlanması süreci puanlarında bir miktar azalış göstermek ile birlikte beşinci haftaya kadar artış devam etmiş ve beşinci haftadan sonra küçük dalgalanmalar göstermiştir. Bu bölümden bebek 4 için en yüksek puan son üç haftada elde edilmiştir.

Bebek 4 için ortamın hazırlanması bölümünde ilk haftada diğer haftalara göre dört puanlık düşüş olduğu diğer haftaların hep sabit olduğu görülmektedir.

Bebek 4 duyarlılık alt bölümünde ilk haftadan ikinci haftaya geçişte bir miktar azalış göstermekle birlikte sonraki haftalarda genel olarak artış gösterdiği görülmektedir. Buna göre uygulamanın Anne 4'ün duyarlılık durumunda gelişime etki ettiği söylenebilir.

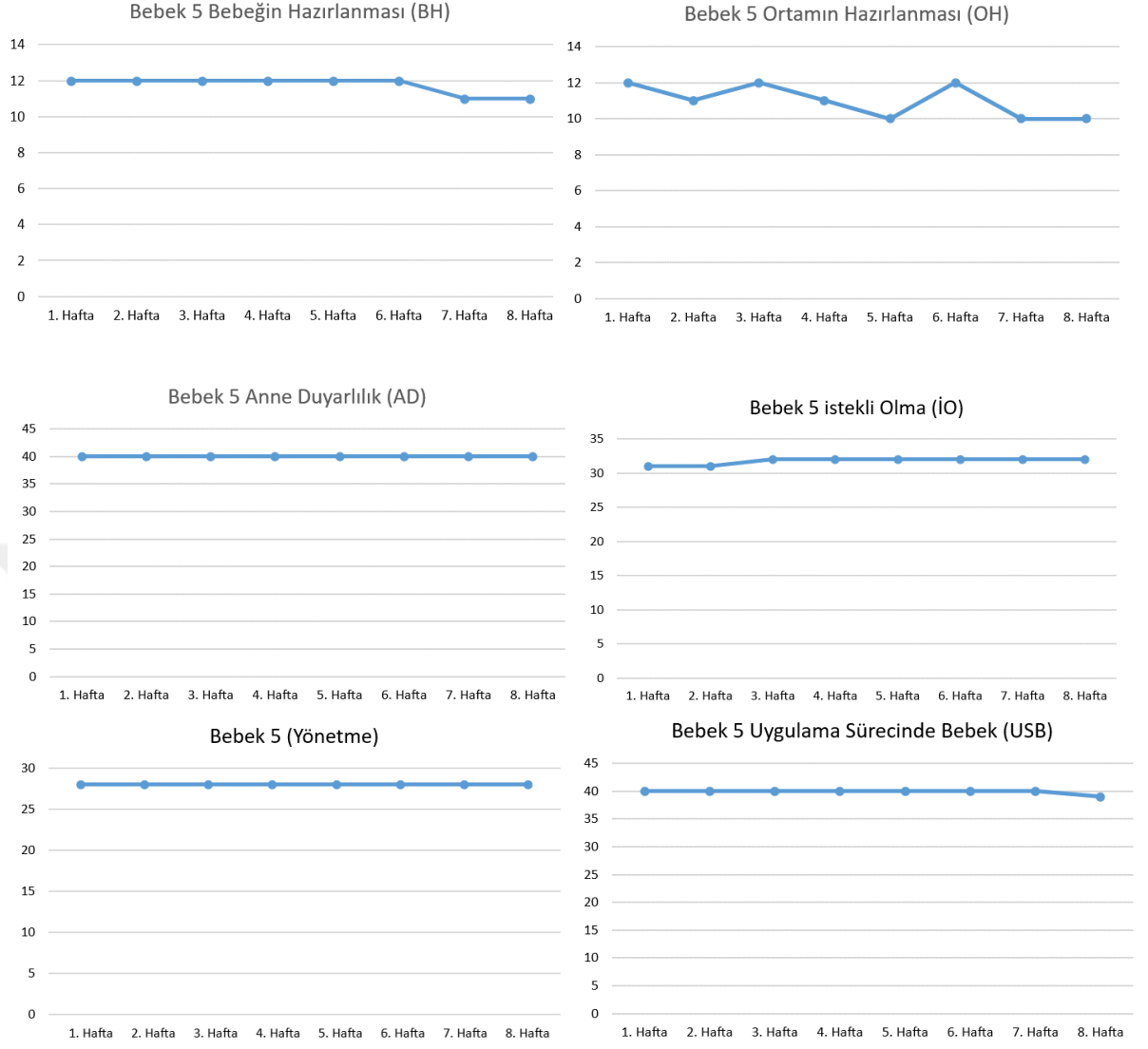
Bebek 4 için istekli olma alt bölümündeki puanlarda haftalara göre artış olduğu görülmektedir. Buna göre, anne 4 ve bebek 4 için yapılan uygulamanın istekli olmada artış sağladığı söylenebilir.

Bebek 4 için yönetme alt bölümünde ikinci haftada bir düşüş olmasına rağmen sonraki haftalarda artış olduğu görülmektedir. Buna göre, Anne 4 ve Bebek 4 için yapılan uygulamanın yönetme becerisinde bir artış sağladığı söylenebilir.

Bebek 4 için uygulama sürecinde bebek bölümü puanlarında hafif dalgalanmalar olmakla birlikte ilerleyen haftalarda artış görülmektedir. Buna göre, Bebek 4 için yapılan uygulama sürecinde bebek bölümündeki becerilerde bir artış sağladığı söylenebilir.

Bebek 5 ve Annesi

Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formunda yer alan her bir gösterge için bebek 5'e ait gözlem sonuçları Şekil 3.21'de verilmiştir.

Şekil 3. 21. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Sonuçları
(Bebek 5)

Bebek 5 için bebeğin hazırlanması bölümü puanlarının genel olarak sabit olduğu sadece son iki haftada bir puanlık bir düşüşün olduğu söylenebilir. Bu durumda, yapılan uygulamanın bebeğin hazırlanması becerisinde gelişim sağladığı söylenebilir.

Bebek 5 için ortamın hazırlanması bölümünde ilk haftadan başlayarak hafif azalış ve artışlar ile devam etmiştir. Bu durumda, yapılan uygulamanın ortamın hazırlanmasında gelişim sağladığı söylenebilir.

Bebek 5 için uygulamanın Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programının duyarlılık alt bölümünde haftalara göre puanlarının sabit kaldığı görülmektedir.

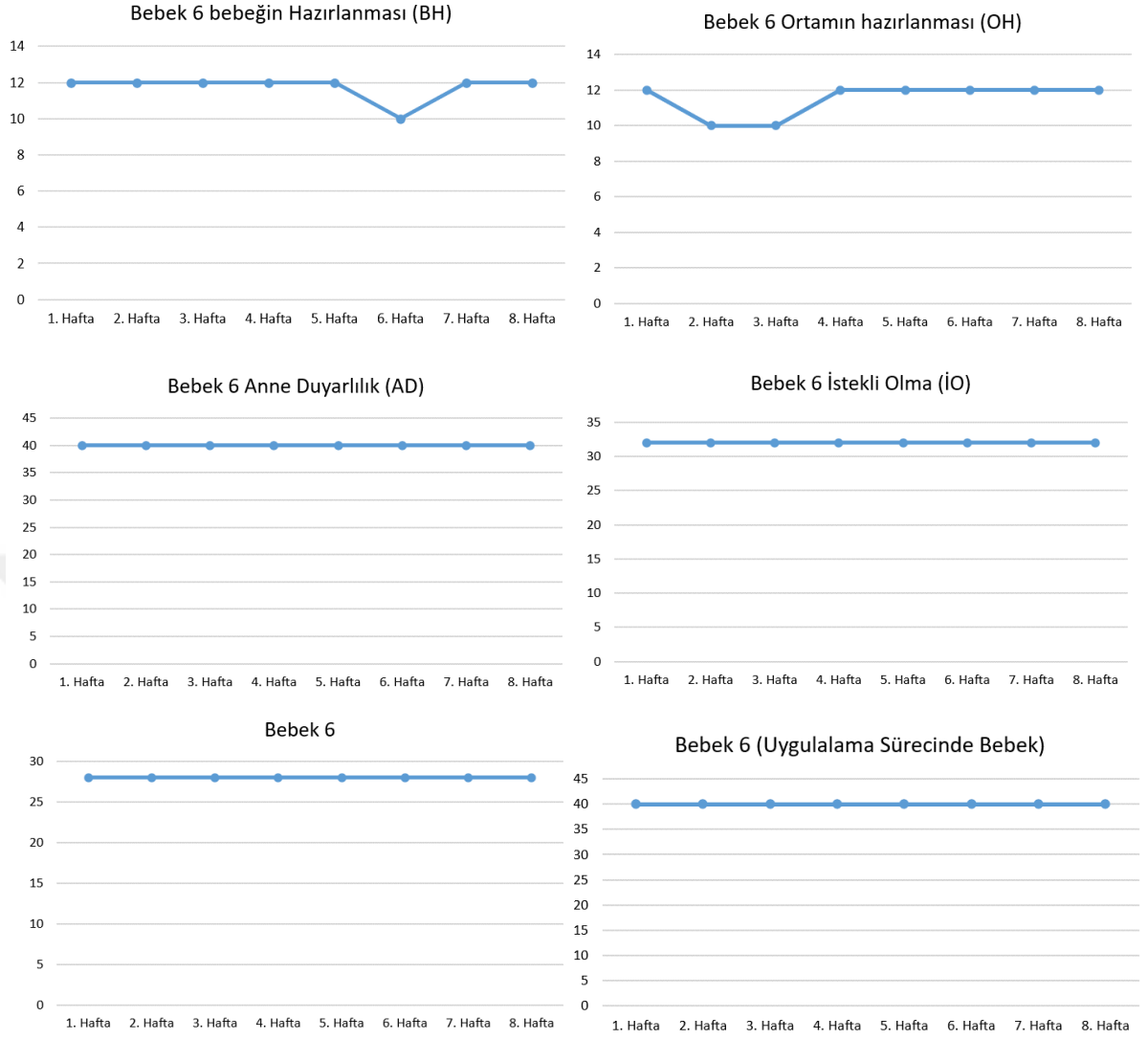
Bebek 5 için istekli olma alt bölümü puanlarında ilk haftadan sonra bir miktar artış olmak ile birlikte üçüncü haftadan sonra sabit olarak kaldığı görülmektedir. Buna göre, Anne 5 ve Bebek 5 için yapılan uygulamanın istekli olma bölümünde artış sağladığı söylenebilir.

Bebek 5 için yönetme alt bölümünde puanların sabit bir şekilde olduğu görülmektedir.

Bebek 5 için uygulama sürecinde bebek bölümünde sadece son haftada bir puanlık bir düşüş olduğu görülmektedir.

Bebek 6 ve Annesi

Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formunda yer alan her bir gösterge için bebek 6'ya ait gözlem sonuçları Şekil 3.22'de verilmiştir.

**Şekil 3.22. Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Sonuçları
(Bebek 6)**

Bebek 6 bebeğin hazırlanması puanlarının altıncı haftası dışında tüm uygulama haftaları boyunca stabil olarak kaldığı görülmektedir. Altıncı hafta ise diğer haftalara göre iki puanlık bir azalışın olduğu gözlenmektedir.

Bebek 6 için ortamın hazırlanması bölümü puanlarında ikinci hafta için bir miktar azalış göstermekle birlikte, dördüncü hafta tekrar artıp aynı seviyeye geldiği görülmektedir. Bundan sonraki haftalar için puanların aynı olduğu görülmektedir.

Bebek 6 için duyarlılık alt bölümünde haftalara göre puanların sabit kaldığı görülmektedir.

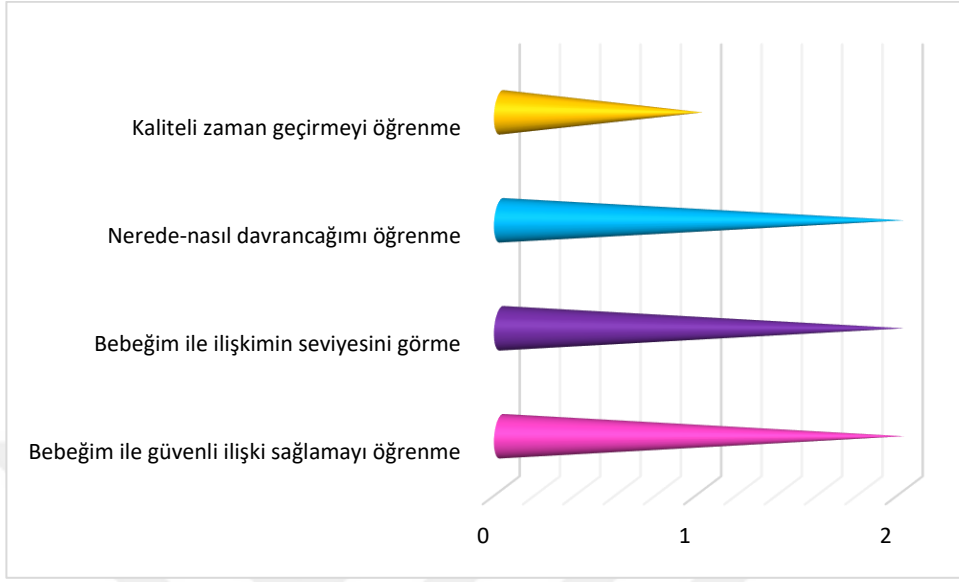
Bebek 6 için istekli olma alt bölümü puanlarının uygulama haftalarında sabit olduğu görülmektedir.

Bebek 6 için yönetme alt bölümü puanlarının sabit olduğu görülmektedir.

Bebek 6 uygulama sürecinde bebek bölümünde puanlar haftalara göre değişmemektedir.

3.3. Programı Değerlendirmeye Yönelik Görüşme Formuna İlişkin Bulgular

Annelere uygulanacak EOT-GDP'den uygulama öncesi, uygulama süreci ve uygulama sonrasına ilişkin beklentilerini değerlendirmeleri istenmiş ve verdikleri yanıtlara program öncesi beklentileri dört kategori altında toplanmıştır. Sonuçlar Şekil 3.23.'de sunulmuştur.

Şekil 3.23. Annelerin Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programından Uygulama Öncesi Beklentilerine İlişkin Görüşleri

Şekil 3.23 incelendiğinde annelere uygulanacak EOT-GDP’den uygulama öncesi beklentilerinin bebeği ile güvenli ilişki sağlamayı öğrenme (2), bebeği ile ilişki seviyesini görme (2), nerede-nasıl davranacağını öğrenme (2) ve bebeği ile kaliteli zaman geçirmeyi öğrenme (1) şeklinde olduğu görülmektedir. Uygulanan program esnasında ise bir anne yanlış yaptığı davranışları gördükçe çok zorlandığını (1) ifade etmiştir. Çalışmaya katılan anneler uygulanan programın beklentilerini karşıladığını ve uygulanan program sayesinde bebeklerine nasıl davranmaları gerektiğini öğrendiklerini belirtmişlerdir. Bu konuda bazı annelerin yanıtları aşağıda sunulmuştur.

K6 (21ay): Programı ilk duyduğum zaman düşündüğüm ilk şey şu oldu. Çocuğuma daha iyi davranış nasıl gösterilir. Güvenli bağlanması nasıl desteklenir bir bunu öğrenmek istedim. İkincisi ise her konuda ne öğretebilirim nasıl bilgiler edinebilir ve bu bilgileri uygulayabilirim düşüncesiydi. Bu yönden bana faydası olabileceğini düşündüm öyle de oldu gerçekten de. Beklentilerimi tabii ki karşıladı program. Hem de fazlasıyla karşıladı. Bilmediğim çok şey öğrendim. Mesela

iletişim özellikle iletişim konusunda ne yapıp ne yapmamam konusunu öğrendim. Oyunlardaki bilgiler çok güzeldi. Çok işime yaradı. Çok faydalı oldu. Oyunları  eşitlendirdim. Bebeğın dikkatini nasıl çekerim onu öğrendim. Bir de mesela normalde çok fazla öpüyorum, sarılıyorum ama Bebek 6'nın dokunma ve temas etme isteği çok var ve ben unutuyorum ona dokunmayı. Ben mesela çok fazla dokunmuyordum. Kafasını okşamak, omzuna yumuşakça dokunmak, sırtını okşamak, göz teması kurmak. şimdi böyle şeyleri daha çok yapmaya başladım. Başka bir şey gelmiyor aklıma.

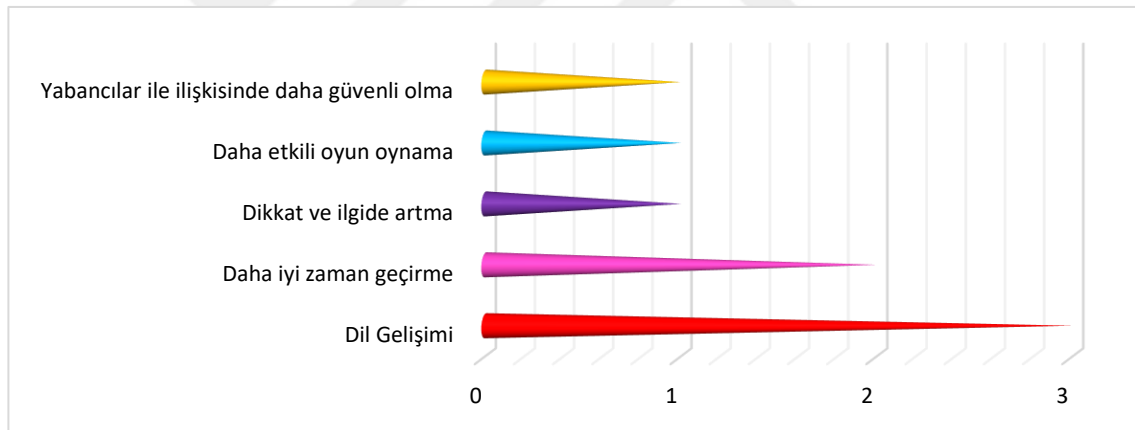
K5(17ay): Program  ncesi Bebek 5'e doğru davranıyor muyum, yaptığım verdiğim ilişki yaptığım şeyler doğru mu bunu öğrenmek çok istiyordum. İlişkimiz güvenli mi güvenli bağlanabilmiş miyiz bunu da merak ediyordum.

Program beklentilerimi karşıladı. Bir kere ilişkimizde güvenli bağlanıp bağlanmadığımızı öğrendim. Yaptığım şeylerin genel olarak doğru olduğunu öğrendim. Bebek 5'e yaklaşımın doğru olduğunu öğrendim. Ben yumuşak bir anneyim ne isterse yapıyorum. şımartan bir anneyim. şımartıyorum bebek 5'i. Bu doğru mu? Sonuçta  evre bunu söylemiyor. " ocuğu sen şımarttın" diyorlar. Bu lafları hep duyuyorum. Hani doğru bir şey mi yapıyorum? Bunu  ğrendim. Yaptıklarımın doğru olduğunu öğrendim. Ayrıca bunların yanında sizden daha fazla şeyde öğrendim. Nasıl oyun oynanacağına dair şeyler öğrendim. An'da kalmak, dokunmak, göz teması kurmak. Bunların önemli olduğunu öğrendim. Mesela oyunlarda geçişlere önem vermeyi öğrendim. Bir nesneden diğer bir nesneye aktarım yapabiliyorum. Bir oyunun içine onu da katayım diye düşünüp her şeyi birbiri ile ilişkilendiriyorum. İlişkilendirmeye  alışıyorum. Biz daha çok kitap okuyorduk mesela şimdi daha iyi oynuyoruz diğer oyunları da.

K1(22ay): Beklentilerim şöyleydi. Daha öncesinde ben nasıl nerede ne yapacağım o kadar bilmiyordum program sırasında ve sonrasında bunu öğrendim. Hatta Onun sorduğu sorulara anında yüzümü çevirip cevap vermenin bu kadar önemli olduğunu bilmiyordum. Önceleri soru sorduğunda hiç önemsemiyordum, bakmıyordum bile yüzüne ama şimdi çok farklı tabi.

Şimdi hemen sorusunun cevabını veriyorum ve daha iyi oluyor çocuğa. Sorduğu sorunun karşılığını ben verdiğim zaman gerçekten çok farklı oluyor bunu gördüm. Çocuk beni daha yakın biliyor bunu görüyorum ve hemen cevabını verdiğim için benim yaptıklarına güzel ve yumuşak karşılık veriyor. Program beklentilerimi fazlasıyla karşıladı. Ben daha çabuk cevap veriyorum ve bunun karşılığını, bana bağlandığını görebiliyorum

Annelere uygulanan EOT-GDP'nin bebeklerine neler kazandırdıklarını değerlendirmeleri istenmiş ve verdikleri yanıtlara program öncesi beklentileri beş kategori altında toplanmıştır. Sonuçlar Şekil 3.24'da sunulmuştur.

Şekil 3.24. Annelerin Uygulanan Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programının Bebeklerine Kazandırdıklarına İlişkin Anne Görüşleri

Şekil 3.24 incelendiğinde annelerin uygulanan EOT-GDP'yi değerlendirdiklerinde programın bebeklerine en çok dil gelişimi (3) konusunda katkı sağladıklarını söyledikleri görülmektedir. Anneler, ayrıca, uygulanan programın daha iyi zaman geçirme (2), bebeklerinde dikkat ve ilgide artma (1), daha etkili oyun oynama (1) ve yabancılar ile olan ilişkilerde daha güvenli olma (1) gibi katkılarının olduğunu ifade etmişlerdir. Bu konuda bazı annelerin yanıtları aşağıda sunulmuştur.

K1(22ay): Hareketleri tavırları değişti. Oyun oynarken, kitap okurken o karakterleri tarif ediyor. Hayvanlarla oynarken hayvanları tarif ediyor. Daha etkili oyun oynuyoruz. Ben de mesela kitap okurken karakterleri sesiyle, görüntüsüyle ayrıntılarıyla açıklayarak, çok daha etkili bir oyun oynama sürecine girdik. Diline de de çok faydası oldu. Dil gelişimi demekle örneğin hayvanın ismini söylüyor ve sonra hayvanın hem kendisini hem sesini hem de hareketlerini hem de nasıl renkte olduğunu taklit ediyor. Ayrıntılarıyla açıklıyor

K4(17ay): Bebek 4'e de çok katkısı oldu. Bebek 4'ün dil gelişimi ilerledi. Ben eskiden göz teması daha çok kuruyordum. Konuşması daha iyiydi. Sonra göz teması kurmayı bıraktım. Bebek 4 benden uzaklaşmaya başladı. Bir an önce yesin, bir an önce emsin, bir an önce uyusun kaygısı taşıyordum. İşte o aşamaya geldiğimde ben bir şeyleri kaçırmaya başladım. Sadece emmek ve sadece yemek olmadığını anladım çocuğun ihtiyaçlarının. İlgi şefkatin önemli olduğunu ve oyunun da bunun bir parçası olduğunu anladım mesela. Dil gelişimini etkilediğini düşünüyorum. Güvenli bağlanma çalışmasında dil gelişimi de etkilendi. İnsanlarla iletişimi daha farklılaştı. Tabii ki daha" anne, anne" diyor yabancı gördüğünde ama eskisi gibi değil. Yabancı birini gördüğü zaman artık diğer çocuklara da daha yakın olabiliyor. Daha çok güvenebiliyor onlara da. Benim bacaklarıma sarılıyordu önceden ama şimdi çok farklılaştı diğer çocuklara da gitmeye başladı. Onun da sanki kaygısı azaldı ve güveni arttı. İlk geldiğiniz günden bu yana Bebek 4'de de, ben de de çok büyük değişiklikler oldu bunu görüyorum.

K6(21ay): Bebeğimin gelişimi için şunu söyleyebilirim. Tabi biz normalde de çok fazla oynuyoruz. Şimdi oyuna daha fazla önem vermeye başladı. Mesela oyuna ilgisi de çok fazla arttı. Mesela sizi her gördüğünde haydi oyun oynayacağız oyun oynayacağız diye çok seviniyor, çok mutlu oluyor. Oyunlara ilgisi çok çok arttı sonra oyunlar sayesinde dili gelişti. Çok ilerledi. Oyunlardan renkler, dokular, şekiller ve daha çok şey hakkında bilgisi arttı. Daha çok konuşuyor. Her şeyi

tanınıyor. Oyunlar sayesinde bence algılaması da gelişti. Daha kolay dikkatini topluyor. İlgisi arttıkça dikkati de arttı sanki.

Annelere uygulanan EOT-GDP'yi değerlendirdiklerinde programın kendilerine katkılarını değerlendirmeleri istenmiş ve verdikleri yanıtlara program öncesi beklentileri yedi kategori altında toplanmıştır. Sonuçlar Şekil 3.25'de sunulmuştur.

Şekil 3.25. Annelerin Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programının Kendilerine Katkılarına İlişkin Görüşleri

Şekil 3.25 incelendiğinde annelerin uygulanan Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Deste Programını değerlendirdiklerinde programın kendilerine en çok bebeklerine nasıl davranacaklarını öğrenme (4) konusunda katkı sağladıklarını söyledikleri görülmektedir. Ayrıca programın çocuklarıyla daha kaliteli zaman geçirmeyi öğrenmelerine (2) ve olması gereken doğru davranışları öğrendikçe bazı konularındaki kaygılarında azalma (2) olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca programın kendilerine katkısı olarak bebeği ile olan ilişkide güçlenme (1), çocuğunun duygularını daha çok dikkate alması gerektiğini öğrenme (1), nasıl oyun oynaması gerektiğini öğrenme (1) ve çocuğunun girişimciliğini

desteklemesi gerektiğini öğrenme (1) gibi katkılarının olduğu anneler tarafından belirtilmiştir. Bu konuda bazı annelerin yanıtları aşağıda sunulmuştur.

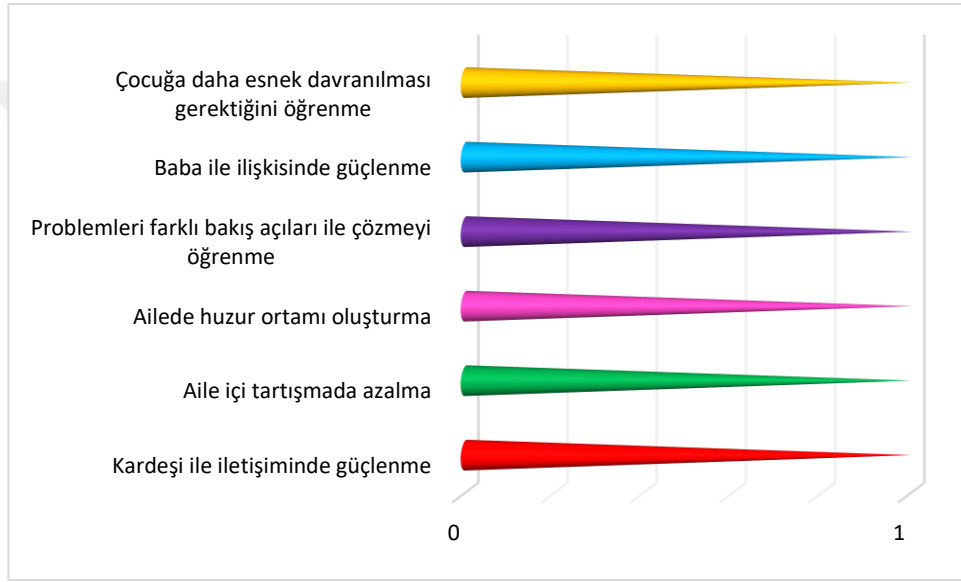
K1(22ay): Tabii ki kesinlikle. Artık çocuğumu umursuyorum. Önceden çocuktur aman diyordum. Ama şimdi sadece çocuk değil. Onun sorunları var. Beklemesi gereken cevapları var. Ben ne yapmam gerektiğini anladım şimdi her şey çok daha güzel oldu.

K4 (17ay): Bana olan katkısı şu oldu. Ben şunu fark ettim. İlk zamanlar ben bunu yapabiliyormuşum aslında. Ben güvenli bağlanmayı yapabiliyormuşum ama yürümeye başladıktan sonra bazı şeyler kayıp gitti. Daha çok hareketlendi ve daha çok etrafla ilgilenmeye başladı. Emzireyim mi? Yedireyim mi oynatayım mı? Ortada kaldım. İkilemde kaldım. Yesin mi oynasın mı bilemedim. Eskiden kucağımda gezdiriyordum, yedireyordum. Önüne bir şeyler koyuyordum o bakıyordu. Onu önceden sağlayabiliyormuşum ama şimdi yapamadığı mı gördüm. Bunun farkına vardım daha farklı olmaya başladı. Siz girişimciliğini engelleme demiştiniz mesela. Ben onun bu odadan dışarı çıkmasına izin verdim. Mesela düşmesinde paniklememeye başladım. Çok kaygılı olduğumu fark ettim. Düştüğü zaman “ayyyy” diye çok korkuyordum. Şimdi çok daha rahatım. Bir şeylerin farkına varmak güzel bir şey. Girişimciliğini engellememeye başladım. Artık onu desteklemeye başladım. Aklıma hep sizin söyledikleriniz geliyor. Koltuğun üzerine çıkmasını bile istemiyordum. İzin vermiyordum. Şimdi onun her davranışını destekliyorum. Korkmadan destekliyorum. O açıdan bana çok katkısı oldu.

K6 (21ay): Ben kendim açısından çok şey öğrendim. Yaptıklarımın doğru olup olmadığı konusunda tereddütlerim vardı ve çoğu konuda doğru yaptığımı öğrendim. Bilmediğim şeylerin de olduğunu öğrendim. Bana çok şey kattı. Benim de oyunlara ilgim arttı. Biz çok fazla oyun oynuyorduk zaten ama bu oyunlarda kaliteli zaman geçirebildik. Benim de çocuğumla kaliteli zaman geçirdiğim zamanlarda da artma oldu. Neyi bilip neyi

bilmediğimi de öğrendim. Tabii ki doğru yolda olduğum zamanları da gördükçe ve anladıkça mutlu oldum.

Annelere uygulanan EOT-GDP’yi değerlendirdiklerinde programın ailelerine katkılarını değerlendirmeleri istenmiş ve verdikleri yanıtlara program öncesi beklentileri altı kategori altında toplanmıştır. Sonuçlar Şekil 3.26’da sunulmuştur.

Şekil 3.26. Annelerin Uygulanan Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programının Ailelerine Katkılarına İlişkin Görüşleri

Şekil 3.26 incelendiğinde annelerin uygulanan “Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek” programını değerlendirdiklerinde programın ailelerine katkılarının kardeşi ve babası ile ilişkisinde güçlenme (1), ailede tartışma ortamının azalmasını sağlama (1), ailede huzur ortamı oluşturma (1), problemleri farklı bakış açıları ile çözmeyi öğrenme (1) ve çocuğa daha esnek davranılması gerektiğini öğrenme (1) şeklinde ifade edildiği görülmektedir. Annelerden biri ise babasıyla çocuğunun zaten ilişkisinin iyi olduğunu ancak uygulanan programın kendi için çok gelişim sağladığını belirtmiştir. Bir diğer anne ise kendisinin program ile ilgili anlattığı bilgilerin eşi tarafından çok önemsenmemesinden

dolayı programın ayrıca babalara da uygulanması gerektiğini ifade etmiştir. Bu konuda bazı annelerin yanıtları aşağıda sunulmuştur.

K1(22ay): Yansımaları çok güzel oldu. Artık ablasıyla oyun oynarken dikkatini topluyor ve onunla oyun oynamaya devam ediyor. Ama önceden ablasıyla birlikte oyun oynarken oyunların hepsini döküyordu, deviriyordu ama şimdi onun yanında oyun oynamaya devam ediyor. Mesela sizinle oyun oynarken birlikte çay mi içtik? Onu ablasıyla da oynarken devam ettiriyor. Ablasıyla da etkileşimi çok daha güzel oldu. Çok daha uyumlu oynuyorlar ve birbirlerine çok daha yakınlaştılar. Şimdi oyun oynamayı öğrendiler ve birbirleriyle etkileşimleri güzelleşti. Ayrıca ablasına da çok büyük etkisi oldu. “Hadi kitap okuyalım ne olur derdi” Biz de “yok yok hayır, kitap okumayalım. Bir an önce yatmanız lazım” derdim. Şimdi gerçekten dört, beş haftadır her akşam kitap okuyoruz. Bir hikâye okuduktan sonra da ben artık yatağıma yatacağım diyor ve kendisi kitap okuduktan sonra rahatlıyor ve yatağına yatıyor. Artık o da huysuzluk yapmamaya başladı. Bu program ailemize bu şekilde etki etti. Bebek 1 de Buse de daha sakinleştiler. Kitaplarını okuyorlar, yanaklarımızdan öpüyorlar ve yataklarına gidip güzelce üstlerini örterek çok güzel uyuyorlar. Hepimiz sakinleştik bir anlamda.

K2 (17ay): Eşim mesela tartışmadan kaçınırdı Bebek 2'nin yanında ama ben kendime hâkim olamazdım. Bebek 2 küçükken zaten bunu hatırlamayacak diye düşünüyordum. Mesela yaşı büyüdüğünde onun anlayabileceği duruma geldiğinde yapılan tartışmaların onun yanında yapılmaması gerektiğini düşünüyordum ama şimdi çocuk doğduğu andan itibaren onun yanında yapılacak her türlü tartışmanın onu zedeleyebileceğini anladım. Yine bir kere oldu tabii ki çok üzüldüm. Çok kısa kesmeye çalıştım tartışmayı. Sinirlerime hâkim olamadım. Bağırmadım çağırmadım ama ona rağmen sesimi hafifçe yükselttiğim için çok pişman oldum. En basitinden kendi günlük problemlerimizi sizinle paylaştık ve onun da çok güzel yansımaları oldu. Artık sizin söylemlerinizi kendi problemlerimizi de güzelce

çözmeye başladık. Bu durumun dünyanın sonu olmadığını da öğrendim. Bu da sizin sayenizde oldu. Birçok problemi farklı bakış açılarıyla çözebilmeyi öğrendim. Sizden duyduklarım benim için çok çok önemliydi. Bu süreçte olumlu olarak bana çok şey kattınız.

K4(17ay): Evet oldu çünkü sizin söylediklerinize çok önem veriyorum. Siz işin uzmanısınız. Bunu bilen kişisiniz. Ben söylesem etkili olmuyor ama sizin söylediklerinizi eşime aktardığımda da gerçekten onun üzerinde etkisi oluyor. Akşam her eve geldiğinde bugün Tansen Hanım ne söyledi diye soruyor. Ben de anlatıyorum. Oda daha çok Bebek 4 ile ilgilenmeye başladı. Daha sabırlı olmaya başladı ve oyun oynamaya başladı. Evet şu sıralar sıkıntıları var. Zamanı yok. İş yoğunluğu çok fazla ama bir baba olarak da daha aktif olmaya başladı. Bu ilişkimize de yansıdı. Artık birlikte de bir şeyler yapıyoruz. Çoğu zaman hafta sonu ben çıkamıyorum bazen ama sen çıkar sen de vakit geçir diyorum. Oğlumla babası arasında da ilişki daha da güzelleşti. Tabii ki iş sıkıntısı İstanbul'a taşınma sıkıntısı var iş yerinin ama yine de güzel bir etkisi oldu.

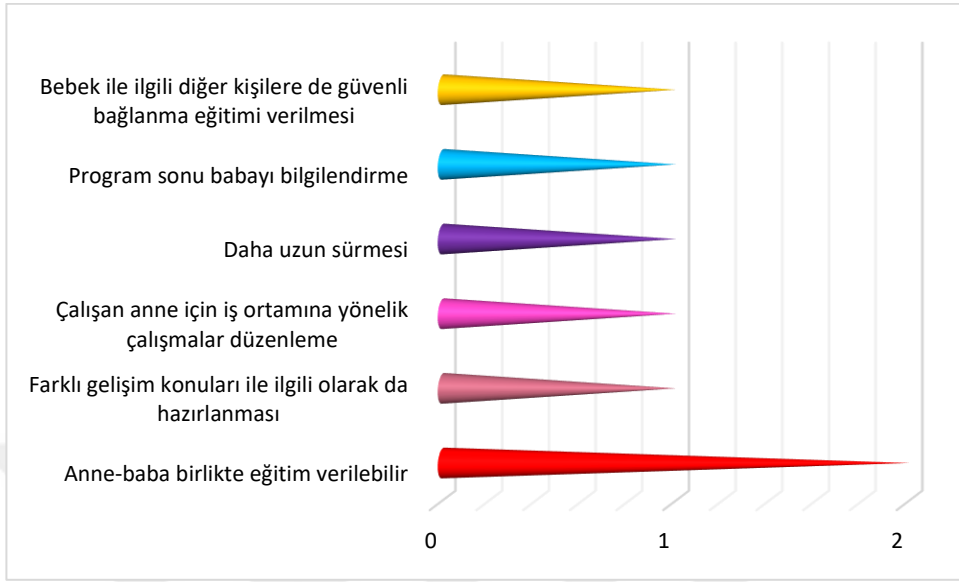
Annelere uygulanan EOT-GDP sürecinde araştırmacı tarafından yürütülen rehberliği değerlendirmeleri istenmiş ve bu konuda katılımcı annelerin hepsinin yürütülen rehberlik hizmetinden çok memnun oldukları görülmüştür. Anneler yürütülen rehberlik hizmetini samimi, güven verici, rahatlatıcı bulmuşlar ve yargılamadan sadece yapılması gerekenler hakkında bilgilerin verildiğini ifade etmişlerdir. Bu konuda bazı annelerin yanıtları aşağıda sunulmuştur.

K5(17ay): Rehberliğiniz çok samimi bir kere. Hakikaten de hem ne olması gerektiğini, nasıl olması gerektiğini söylüyorsunuz, hem de bunu samimi bir dille söylüyorsunuz. Eğer bir yanlışımlar varsa kırmadan bunu söyleyebiliyorsunuz. Anneyi düşünerek annenin duygusunu düşünerek bunu ifade edebiliyorsunuz. Bu çok önemli bizim için. Biz kendimizi sizin yanınızda rahat hissediyoruz. Bir de

aktarıyorsunuz gerçekten. Elinizden geldiğinizce yardımcı olmaya çalışıyorsunuz. Tamamen alakasız bir konuda soru sorsak bile siz hiç çekinmeden, hiç saklamadan ne biliyorsanız onu hemen söylüyorsunuz. Çok teşekkür ediyorum gerçekten. Çok alakasız konularda bile bizi dinliyorsunuz gerçekten. Biz sizi çok sevdik, çok ısındık gerçekten. Hem çok güzel paylaşımlar verdiniz bize, hem çok güzel oyunlar öğrettiniz bize. Bebek 5'e nasıl davranmamız gerektiği hakkında da çok güzel yorumlar, geri bildirimler verdiniz. Geri bildirimler verirken de ayrıntılı bir şekilde içeriğini de çok güzel anlatarak bize destek verdiniz. Onun haricinde çok güzel açıklayıcı bilgiler verdiniz.

K6(21ay): Bence siz çok iyiydiniz. Hem çocukla iletişiminiz olsun hem de benimle olan iletişiminiz olsun gayet güzeldi, çok rahatlatıcıydı. Mesela çocukla oyun oynadığımız zamanki iletişiminiz harikaydı. Ben hiç kimseden böyle bir şey görmediğim için sizin onunla oynarken kurduğunuz iletişiminiz beni çok etkiledi. İletişiminiz harika. Aklımda kalan en güzel şey bu.

Annelere uygulanan EOT-GDP'nin yeniden uygulanması durumunda programda neler olmasını istediklerini değerlendirmeleri istenmiş ve verdikleri yanıtlara altı kategori altında toplanmıştır. Sonuçlar Şekil 3.27'de sunulmuştur.

Şekil 3.27. Annelerin Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programının Yeniden Uygulanması Durumunda Programda Olmasını İstediklerine İlişkin Görüşleri

Şekil 3.27 incelendiğinde annelerin uygulanan EOT-GDP'nin yeniden uygulanması durumunda programa babalarında katılması gerektiğini düşündükleri ve programın anne- baba birlikte gerçekleşmesi (2) gerektiğini ifade ettikleri görülmektedir. Ayrıca yeniden uygulanması durumunda farklı gelişim konuları ile ilgili olarak da hazırlanması (1), çalışan anne için iş ortamına yönelik çalışmalar düzenlemesi (1), daha uzun sürmesi (1), programın sonunda babanın da bilgilendirilmesini (1) istedikleri belirlenmiştir. Bu konuda bazı annelerin yanıtları aşağıda sunulmuştur.

K1(22ay): Şimdi bu program oyuna yönelik ya mesela şu da olabilirdi. Kişisel gelişimini de içine almak gibi. Mesela cinsel gelişimi de öğretmek. Benim için en önemli meselelerden biri de cinsel gelişim. Mesela bacaklarını açıp oturuyor yeri geliyor ve ben kapattırıyorum. Şimdiki çocuklarda bence bilmeleri gereken önemli şeylerden biri de bu. Bu yemek yemeyi öğrenmek kadar önemli bence.

K5(17ay): Oyunlar çok güzeldi. En başta yaptığınız seminer çok güzeldi. İlk başta bağlanma eğitimi verdiniz o anne baba birlikte alınarak da verilebilir. Ben

defalarca eğitim içeriği hakkında konuştum. Verdiğiniz dokümanı eşime okutmaya çalıştım. Onu bilgilendirmeye çalıştım ama okumuyor. Yani bu tip şeyleri benim ona verdiğimden öte uzman birinin vermesi çok daha iyi olacak. Eğitim sonunda da mesela babayı tekrar alarak biz anneye bunları yaptık, şu durumdan şu duruma geldik diye bir son görüşme de yapabilirsiniz. Mesela annenin davranışları şuydu şu şekilde değişti şöyle oldu, bu anne için çok faydalı oldu ya da bebek için çok faydalı oldu. Siz babaların da böyle davranması çocuğun üzerinde şöyle etki yaratır diye babaya da aktarılması çok çok iyi olur. Daha faydalı olabilir. Güvenli bağlanma anne ile bebek arasında olmayıp anneanne ile dede babayla bebek arasında da olabilir. Yani diğer bakım veren bireyler ile bebek arasındaki güvenli bağlanmayı destekleyecek bilgilendirme programının, eğitimlerin verilmesi de önemli olabilir. Sadece anneye değil diğer kişilerle de güvenli bağlanması önemli bence. Yani ilk eğitim de babalar ve anneler katılabilir anne zorunlu ama babanın da olması iyi olur denebilir. Sonrasında da aileye geribildirim verilebilir. Verilmeli diye düşünüyorum. Arada bir oyunlar babayla oynanabilir. Baba, anne ve çocuk birlikte etkileşimli oyun oynayabilirler. Bu desteklenebilir mesela. Akşam işten eve geldiğimizde yorgun oluyoruz ve bebek 5 ile Burak oynuyor. Ben yemek hazırlıyorum hani ama ne derece etkili oynuyorlar ve ne derece etkileşimli oynuyorlar onu bilmiyorum. Buda çok önemli. Ya da ikimizde çalışırken paylaşamıyoruz Bebek 5'ı. "Yok sen oynadın mı ben oynayacağım, hayır benim sıram geldi ben oynayacağım" diye söylüyoruz birbirimize. Bebek 5'i paylaşamıyoruz. Üçümüz nasıl oynayabiliriz bununla ilgili de oyun oynayabiliriz aslında üç kişinin birlikte olabileceği oyunlar oynanabilir. Bebek 5'i paylaşamadığımızdan dolayı kıskanıyoruz ve bir savaş gibi oluyor ortalık. İkimizin arasında Bebek 5 kalıyor. Onun için her iki tarafında etkileşimli oynayabilmesini sağlamak için böyle bir program da geliştirilebilir diye düşünüyorum.

K6(21ay): Tabi ailede olabilir. Sadece baba da olabilir ya da baba da oyuna katılabilir. Sizin oyunlarınız da hep ben vardım. Şimdi ben bu anlattıklarınızı

babaya anlatıyorum ama sizin anlatmanız çok daha farklı olur. Sizin yönlendirmeniz, gördüğünüz şeyleri ona söylemeniz çok daha farklı olur. Çoğu baba altıdan sonra geliyor. Çocuklarında dokuzda onda uyuduğunu düşünürsek eğer en azından bir iki saatleri var. Bazı babalar oyun oynuyor ama genelde babalara baktığımda kendi çevremde hiçbir şekilde oyun oynamıyorlar. Alıyorlar ellerine telefonlarını ve telefonla baş başa kalıyorlar. Burada çocukla oyun oynamanın öneminin de fark ettirilmesi gerekli diye düşünüyorum ben. Aslında iletişimde de problem var ve iletişimin öneminin farkına varan babalar lazım o yüzden babayla da olursa bu iş mükemmel olur.

Annelere uygulanan EOT-GDP'nin yeniden uygulanması durumunda program süresince nelere dikkat edilmesi gerektiği sorusuna ise annelerin beşi her şeyin yeterli olduğunu ifade ederek cevap vermiştir. Bir anne ise oynanacak oyunların seçilmesinde daha önce anne ile iletişime geçilerek oyunun çocuğun anne ile olan ilişkisine göre seçilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu anne isteğini “Siz oyun getirdiniz mesela ve o oyunların benzerini biz oynamış oluyoruz. Mesela oynanmayan oyunlar olsa ve siz daha önce yapıp yapılmadığını değerlendirerek ve bana sorarak buraya gelseniz çok daha güzel olabilir diye düşünüyorum” şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca tüm anneler uygulama sürecinde araştırmacının rehberliğini yeterli bulduklarını belirtmişlerdir. Programda yapılan etkinlikler ve kullanılan materyallerden de anneler memnun kaldıklarını ifade etmişlerdir.

4. TARTIŞMA

Bu bölümde 12-24 aylık bebeklere ev ziyaretleri yolu ile bireysel olarak uygulanan EOT-GDP'nin bebeklerin bağlanma düzeyleri üzerindeki etkisinin belirlenmesinin amaçlandığı bu çalışmadan elde edilen bulgular yorumlanarak tartışılmıştır.

4.1. Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti'nden (BDSS) Elde Edilen Bulgulara İlişkin Tartışma

Bu çalışmada deney ve kontrol grubundaki bebeklerin bağlanma düzeylerini ölçmek için Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti (BDSS) kullanılmıştır. Deney ve kontrol gruplarında uygulanan BDSS ön test puanları incelendiğinde (Çizelge 3.1) elde edilen puanların benzer olduğu ve EOT-GDP uygulanmadan önce deney ve kontrol grubunun BDSS puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar deney grubuna uygulanan EOT-GDP uygulanmadan önce deney ve kontrol grubundaki bebeklerin bağlanma düzeyleri puanlarının benzer olduğunu ortaya koymaktadır.

EOT-GDP uygulanmasından sonra deney ve kontrol grubunun Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti (BDSS) son test puanları (Çizelge 3.2.) arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Ayrıca deney grubu için uygulama yapılmadan önce ve sonra Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti (BDSS) puanlarının (Çizelge 3.3.) istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir. Buna göre, EOT-GDP'nin bebeklerin bağlanma düzeylerinin gelişiminde olumlu etki sağladığı düşünülmektedir.

Yapılan kalıcılık/izlem testi sonuçları incelendiğinde (Çizelge 3.3.) BDSS son test ve kalıcılık/izlem testi bağlanma puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir. Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Program sonrasında deney grubuna uygulanan ölçeğe ait alınan puanların ilk ölçümlere göre anlamlı bir biçimde arttığı, uygulama sonrasındaki kalıcılık/izlem testi puanlarının son test puanlarından yüksek olduğu, yani uygulamanın etkisinin sonrasında etkili olduğu saptanmıştır. EOT-GDP'nin bebeklerin bağlanma düzeyinin gelişimin kalıcılığının devam ettiği söylenebilir.

Bu çalışmada bebeklere uygulanan EOT-GDP deney grubu bebeklerine sekiz hafta süre ile uygulanacağı için sekiz haftanın sonunda bebeklerin 24 ayı aşmamış olmasına dikkat edilmiştir. Bu nedenle programın uygulanmasında bebeklerin 12 ayı doldurmasına dikkat edilmiş ve programın bitişi itibarıyla bebekler en fazla 24 ayı doldurmuşlardır. Alan yazında belirtildiği üzere karşılıklı ilişkinin biçimlenmesi ve güvenli bağlanmanın oluşması ikinci yılın sonuna kadar devam eder (Bowlby, 1969). Bebek ikinci yılın sonunda annenin gidişine karşı gösterdiği protestoyu azaltır. Bebekteki temsil edicilik ve dildeki hızlı gelişim anneyi anlamasını ve dönüşünü kestirebilmesine fırsat tanır. Sonuç olarak ayrılma protestosu gücünü kaybeder. Bu dönem sonunda bebeğin annesine güvenli bağlanmış olması çevreyi sağlıklı bir şekilde keşfetmesinde önemli bir faktör haline gelir (Berk, 2013 ve Bowlby, 1969). Anne ve bebek arasında kurulan ilişkinin kalitesinin güvenli bağlanmayı tayin eden en temel faktör olduğu kabul edilmiştir (Sümer, 2012 ve Sümer ve ark. 2016). Bu literatür bilgilerine dayanarak EOT-GDP'nin çocuklarda ilk 12-24 ay arasında uygulanmasının programın etkili olmasında önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir.

Bunun yanında Etkileşimli bebeğin birincil bağlanma figürü olan annesi ile oyunları oynuyor olmasının, bu süreçte bebekle iletişimini güçlendirebilmesinin, Oyun Temelli Gelişim Destek Programı'nın oyun temelli olmasının, oyunların Bowlby, Ainsworth, Piaget ve Vygotsky'nin görüşleri dikkate alınarak bağlanma temelli

hazırlanmasının, bebeğin gelişimsel özelliklerinin, yaşı, ilgi ve ihtiyaçları dikkate alınarak şekillendirilmesinin, etkinliklerin gerektiğinde her bebeğin gelişim özelliklerine, bireysel ihtiyaçlarına göre tekrar düzenlenmesinin, annenin, sosyal duygusal gelişim başta olmak olmak üzere bebeklerin tüm gelişim alanlarını destekliyor olmasının ve oyunların bebeğin kendini güvende hissettiği ortam olan evde uygulanmasının bebeğin bağlanma düzeylerinin artmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Anne bebek etkileşiminin olumlu yönde gelişmesinde oyunun önemi büyüktür. Birlikte oyun oynama bağlanmayı geliştirir. Anne bebek arasındaki oyunda fiziksel temasın olması, karşılıklılık ve duygusal içerik oyunu bağlanmanın gelişmesinde güçlü bir araç haline getirir (Akgün 2008; Akgün ve Yeşilyaprak; 2011; Bowlby, 1969; Göncü ve ark. 2019 ve Winnicott, 2017). Oyun oynarken anne ve bebek ilişki içinde olurlar. Bağlanmanın oluşumu içinde bebekler ile anne arasında duygusal olarak olumlu ve karşılıklı yakın ilişkinin kurulması gereklidir (Bowlby, 1969). Oyun içinde anne ile bebeğin iletişim halinde olması birbirlerini daha iyi tanımalarına fırsat verebilir. Böylece anne ve bebek arasında regülasyon sağlanmış olabilir. Bu düzenlemenin bağlanma düzeyini arttırabileceği düşünülmektedir. Rebecca ve ark. (2014) 5 yaşından küçük 7 çocuk ve annesi ile ev ziyaretleri yolu ile anne çocuk güvenli bağlanmasını arttırmayı amaçlamışlardır. “Birlikte Zaman Geçirme Müdahale Programı” ile ebeveyn çocuk çiftine odaklanarak bağlanmalarının kalitesini arttırmayı amaçlamışlardır. Ebeveynlerin çocuklarını daha iyi anlamalarına yardımcı olmak için bir dizi oyun deneyimi kullanmışlardır. Sonuç olarak oyunun anne çocuk ilişkisine olumlu yönde etkisi olduğu ve müdahale programının anne ile çocuk arasındaki güvenli bağlanmayı arttırdığını tespit etmişlerdir.

Anne bebek arasındaki ilişkinin niteliğinin arttırılmasında etkileşimli oyunların büyük etkisi bulunmaktadır (Noll ve Harding, 2003; Schaefer ve Drewes, 2013). Etkileşimli oyun sürecinde anne bebeğin neyi heyecanlandığını, neyin korkuttuğunu, üzdüğünü ve neyin dikkatini bozduğunu yavaş yavaş keşfeder. Oyun annenin bebeğini

keşfetmesi ve tanıma sürecidir. Anne bebeğini tanıdıkça onu izlemeye başlar (Gander ve Gardiner, 2010). Oyun sürecinde anneye duyarlılık ile ilgili davranışlar hakkında araştırmacı tarafından geri bildirim verilmesinin ve dolayısıyla annenin güçlenmesinin ve kendini yeterli hissetmesinin kaygısının azalmasına ve anne ile bebek ilişkisinin kalitesinin artmasına neden olduğu ifade edilebilir. Ayrıca annelere uygulanan bağlanma oturumundan edinilen bilgilerin ayrıca anneler üzerinde farkındalık yaratmış olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmanın sonuçları ile benzer bir şekilde Niccols (2008) randomize seçilmiş 1- 24 ay aralığında bebeği olan 76 anne ile ev ziyaretleri yolu ile 8 haftalık bağlanma temelli program uygulamıştır. Bu program ile anne duyarlılığı ve bebeklerin güvenli bağlanmasını artırıcı bağlanma oturumları düzenlemiştir. Oturumların içeriğinde ise güvenli bağlanmanın ne olduğu, anne bebek etkileşimini sorgulayan sorular (bebeğinize sevginizi nasıl gösterirsiniz?), ebeveyn ve çocuk mizacının etkileşim üzerindeki etkisi, ‘Sevmiyorum’ ipuçları ile yaklaşım ve ‘Seviyorum’ ve ‘Sana ihtiyacım var’ ipuçları, yaklaşımlar ve gözlemler, çocuğun liderliğini takip etme ve sağlıklı bir ilişki kurarak bebeği anlama ele alınmıştır. Bağlanma oturumuna katılan annelerin ön test ve son test anne duyarlılığı ile bebeklerin güvenli bağlanma düzeyleri puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıkmıştır.

Ayrıca oyunların bebeğin kendini güvende hissettiği ev ortamında uygulanmış olmasının ve bebeğin kendini huzurlu hissetmesinde önemli bir faktör olabilir. Kendini huzurlu ve kaygısız hisseden bebeğin annesine dikkatini daha çok verdiği ve dolayısıyla anneden gelen duyarlılık ifadelerine ve geri bildirimlerine daha rahat cevap verdiği ifade edilebilir.

EOT-GDP her bir bebeğin gelişimsel özelliklerinin, yaşı, ilgi ve ihtiyaçları ile anne özellikleri ve ihtiyaçları dikkate alınarak şekillendirilmesinin ve etkinliklerin gerektiğinde her bebeğin gelişim özelliklerine ve bireysel ihtiyaçlarına göre tekrar düzenlenmesinin bebeklerin bağlanmasında etkili olan diğer bir faktör olabilir. Hane ve ark., (2003) bebeğin

güvenli bağlanmasında annenin duyarlı davranışları etkili olurken bebeğin katkısının da bunda önemli olduğunu vurgulamışlardır. Bebeğin sağlıklı gelişiminde onun çevreye uyumu ve mizacı etkili olmaktadır. Dolayısıyla annelerin kolay ve zor bebeklere göre katılımcılıklarını ayarlama ve bebeklerine göre ihtiyaç duyulan uyarlamayı göstermede beceri sahibi olmalıdırlar. Anne duyarlılığının bebeğin anneye bağlanmasında en önemli faktörlerden biri olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bebeğin mizaç özelliklerinin bağlanmayı etkilediğini gösteren birçok araştırma bulunmaktadır. Bu doğrultuda anne ve bebeğin birbirlerini tanıma ve anlamalarında EOT-GDP sırasında yapılan gözlemler ve geri bildirimler ile bireysel ihtiyaçlara göre düzenleme yapılmasının etkili olduğu düşünülmektedir.

EOT-GDP'nin başta sosyal duygusal gelişim olmak üzere tüm gelişim alanlarını destekleyen etkinliklerden oluşması da etkisini attıran bir başka faktördür. Gelişim bir bütündür ve gelişim alanları birbiriyle etkileşim içindedir. Çocuğun her alandaki gelişimi birbiriyle ilişki halindedir. Herhangi bir alandaki değişim diğer alanları da etkiler. Bir gelişim alanındaki aksama da diğer alanlardaki gelişimi aksatabilir (Erikson, 1977; Piaget, 1969). 10-12 aylık bebek ve anneleri ile yaptıkları Ev Merkezli Anne Bebek Eğitim Programının bebeklerin sosyal-duygusal, dil, psikomotor, ve bilişsel gelişim alanlarında olumlu katkıları olduğu ortaya çıkmıştır.

Yapılan kalıcılık/izlem testi (Çizelge 3.3.) sonuçları incelendiğinde kalıcılığın devam ettiği, buna göre tüm bebeklerin güvenli bağlanma düzeylerinde artış olduğu ortaya çıkmıştır. Annenin duygusal olarak kendini güçlü ve yeterli hissetmesinin çocuğu ile ilişkilerinde olumlu yönde gelişmesinin bu olumlu sonuca etken olduğu düşünülmektedir. Oyun Temelli Gelişim Destek Programı uygulaması sırasında anneye bağlanmayı destekleyici geri bildirimlerde bulunulmasının annenin 8 hafta içinde bu davranışları pekiştirdiği ve 1 yıl gibi bir zaman diliminde bu davranışları sıklıkla bebeğine gösterdiği düşünülmektedir. Başka bir ifadeyle annenin bebeğini 1 yıl gibi bir sürede EOT-GDP'den

öğrendiklerini uygulamasıyla ilişkiyi kuvvetli tutarak bebeğini daha iyi tanıdığını, ihtiyaçlarını ve gereksinimlerini dikkate alarak bebeği ile etkileşimin güçlendirmesinin güvenli bağlanmanın olumlu yönde gelişmesinde etkili olduğu söylenebilir. Kısaca anne ve beraberinde babanın bağlanmanın önemini kavramış olması ve bağlanmayı etkileyen faktörlerin neler olduğunu özümseyip olumlu davranış ve duyguları bir yıl gibi uzun bir süre zarfında bebek ile ilişkilerine genel anlamda yaymış ve yansıtmış olmalarının bebeğin güvenli bağlanma düzeyini arttırmış olabileceği ifade edilebilir. Nitekim nitel bulgular incelendiğinde, annelerin tümü bebeklerin bağlanmasında olumlu yönde değişiklikler olduğunu ve etkileşim biçimlerinin olumlu yönde geliştiğini belirtmişlerdir.

4.2 Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formundan Elde Edilen Bulgulara İlişkin Tartışma

Bu kısımda önce genel ardından bebekler ayrı ayrı tartışılacaktır.

Bebek-Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formundan Elde Edilen Nicel Bulgulara İlişkin Tartışma

Araştırma kapsamında etkisi incelenen BEOGFön test-son test puan sonuçları incelendiğinde bebeğin hazırlanması, ortamın hazırlanması puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır. Gözlem formu duyarlılık, istekli olma ve yönetme alt bölümleri ön test-son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilirken, uygulama kısmı bebek bölümü ön test-son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmemiştir. Bu sonuçlara göre bebeğin hazırlanması bölümünde bebeklerin bireysel ihtiyaçlarından olan beslenme, alt değiştirme ve uyku düzenlerinin tam oturmayaşının anne ve bebeğin düzenini değiştirdiği düşünülmektedir. Annelerin bebeklerin düzenlerinin oturmayaşından dolayı EOT-GDP'ye zamanında

hazırlanamamalarına ve bebeklerini de hazırlayamamalarına sebep olduğu söylenebilir. Annelerin geç kalma durumu ile kaygılandıkları, bu yüzden bebeklerine gülümseme, yumuşak ses tonu ile konuşma, sevgi içeren sözcükler kullanma, göz teması kurma gibi duyarlılık göstergesi olan davranışları göstermekte zorlandıkları ve bebekleri ile programa bir an önce başlayabilmek adına eksik bir şekilde hazırladıkları düşünülmektedir. Ortamın hazırlanma bölümü için ise annelerin çoğunlukla materyalleri temizlemekte ve hijyeni sağlamakta zorluk çektikleri ortaya çıkmıştır. Bunun nedeninin materyallerin araştırmacı tarafından getiriliyor olmasının bir güven teşkil ediyor olması olabilir. Ayrıca annelerin bir an önce etkinliğe başlamak istemelerinin, coşkulu, heyecanlı ve sabırsız olmalarının materyalleri temizlemekte güçlük yaşanmasının sebebi olduğu düşünülmektedir. Duyarlı, istekli olma ve yönetme alt bölümlerinin olumlu sonuçlarının çıkmasının nedeni annelere her ev ziyareti sırasında ve bir sonraki hafta ev ziyaretinde bebeği ile ilişkisine yönelik geri bildirimler verilmesi ve annelerin verilen geri bildirimleri etkili bir şekilde dinlemeleri ve uygulamaları, her bir haftada bir önceki haftanın tekrar gözden geçirilmesi, annelerin etkinliklere başlarken istekli ve coşkulu olmaları, anneye verilen destekle annenin kendini yeterli hissetmesi ve kaygısının azalması, programın bebeğin kendini güvende hissettiği ev ortamında yapılıyor olması, programın bireysel farklılıklara göre hazırlanmış olması ve ev ortamının her bebeğe göre tekrar düzenlenmesi bu sonuçların olumlu çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir. EOT-GDP sürecinde anneye doğrudan yapılan rehberlik, gözlem ve geri dönütlerle gerçekleştirilmiştir. Annenin oyuna nasıl hazırlanacağı, verebileceği tepkiler açıklanmış, yapılan tekrarlar ile pekiştirmesi sağlanmıştır. Ayrıca eğitim programı dışında da annenin merakını ve kaygısını azaltan rehberlik yapılmıştır. Dolayısıyla duyarlılık, istekli olma ve yönetme alt bölümlerinde anlamlı fark elde edilmiş olabilir. Bebeğin annesine başını çevirmesi, annenin gülümsemesine, göz temasına beden dili ile cevap vermesi, bebeğin canı yandığında annesinin onu rahatlatmasına izin vermesi, annenin nerede olduğunu takip etmesi, annenin onu tutmasından, kucaklamasından ve sarmasından hoşlanması, annesini etkinlik sırasında izlemesi gibi davranışlar annenin duyarlılığına verilen tepkiler olarak değerlendirilebilir. Annenin duyarlılığının artması bebeğin anne ile etkileşime girmesini kolaylaştıran en önemli faktörlerden biridir. Bireysel farklılıklar bebeğin anne ile ilişkisinde

ayırt edici özellik taşımaktadır. Bebeğin mizacının uygulama sürecinde bebek bölümünün anlamlı çıkmamasında etkili olduğu düşünülmektedir. Ciciolla ve ark. (2007) yaptıkları çalışmada zor mizaç özelliği taşıyan çocuklar ile annelerin duyarlılığı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. Sümer (2016) ise çocuğun mizaç özelliklerinden negatif duygusallığın anne duyarlılığı ve güvenli bağlanma ile ilişkili olduğunu ortaya çıkarmışken, çocuğun mizaç özelliklerinden sosyallığın ise anne duyarlılığı ile pozitif yönde anlamlı olduğunu belirlemiştir.

BEOGF son test uygulamasından 1 yıl sonra deney grubundaki bebeklerine ve annelerine tekrar uygulanmıştır. Bulgular incelendiğinde uygulamaya hazırlık süreci kısmının bebeğin hazırlanması ve ortamın hazırlanması bölümleri için bebeklerin kalıcılık/izlem test puanları son test puanlarından bir miktar yüksek olsa da istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemiştir. Uygulama süreci-anne bebek etkileşimi kısmının uygulama sürecinde anne bölümünün duyarlılık, istekli olma ve yönetme alt bölümü için deney grubundaki anne ve bebeklerin kalıcılık/izlem test puanları son test puanlarından bir miktar yüksek olsa da istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemiştir. Uygulama Sürecinde Bebek Bölümü için bulgular incelendiğinde son test ve kalıcılık/izlem testi puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Bebek 1 annesi için son test kalıcılık/izlem testi puanları arasında fark olmasının sebebinin annenin uygulama becerilerinin artmış olması, bağlanma ile ilgili farkındalığının artmasının, babanın da anneye çocuk bakımı ve ilgisi konusunda destek olmasının kalıcılık/izlem testi puanlarının yüksek olmasının nedeni olduğu düşünülmektedir. Bebek 2 annesi için bebek ile geçirilecek kaliteli zamanın bebeğin güvenli bağlanmasına etki ettiğinin farkında olmasının, eve geldiğinde telefonunu kapatıp sadece bebeği ile ilgilenmesinin, bebeğine daha fazla sabırlı davranmasının, duyarlı davranışları daha fazla göstermesinin kalıcılık/izlem testi puanlarının yüksek olmasının nedeni olduğu düşünülmektedir. Bebek 3 ve bebek 5 ve bebek 6 anneleri için bağlanmayı etkileyen faktörlerin farkına varmasının ve duyarlı davranışları arttırmasının kalıcılık/izlem testi puanlarının yüksek olmasının nedeni olduğu düşünülmektedir. Bebek 4 annesinin aldığı sosyal desteğin artmasının,

bebeğin kelime dağarcığının genişleyerek cümle kurmaya başlamasının, annenin kaygısının azalmasının, bağlanma ile ilgili farkındalığının artmasının ve işe başlamasının kalıcılık/izlem testi puanlarının yüksek olmasının nedeni olduğu düşünülmektedir. Barnett ve ark. (2012) boylamsal çalışmalarında, annelerin bebekleri 12 ve 24 aylık iken gösterilen sıcaklığın sırasıyla 24 ve 36. ayda çocukların alıcı dilini yordadığını bulmuşlardır. Pungello ve ark. (2009) bebekler 12 aylıkken bir oyun sırasında bebeklerin iletişim tekliflerine sıcak yanıt veren eğlencelerine ve neşelerine şefkat ve zevk sergileyen annelerin bebekleri 18 aydan 2 yaşına kadar daha hızlı alıcı dil gelişimi gösterdiğini belirtmiştir. Annenin duyarlı davranışları ile birlikte bebekte artan dil gelişiminin anne bebek etkileşimini olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir. Feldman ve ark. (1997) annenin bebeğine karşı kaygısının üçüncü ve dokuzuncu aylarda azaldığını, anne duyarlılığında zamanla artma olduğunu belirtmişlerdir. Buna göre annenin kaygısında bebek iki yaşına gelene kadar hızlı büyümenin etkisiyle bir azalma olduğu ve iki yaşından sonra tüm gelişim alanlarında bebeğin yeterliliklerinin artmasıyla annenin kaygısının hafiflediği ve etkileşimin olumlu yönde geliştiği düşünülmektedir. Annenin duyarlı davranış göstergelerini kavramış olup uygulama yapma sıklığını arttırmış olmasının da gözlem formunda kalıcılığın devam etmesinin nedeni olduğu olarak yorumlanabilir. Bebeğin tüm gelişim alanlarında ilerleme göstermesinin anne kaygısını azalttığı ve nedenle de annenin bebekle olan ilişkisinin niteliğinde olumlu yönde düzelme olduğu söylenebilir.

Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formundan Elde Edilen Genel Bulguların Haftalara Göre Yorumlanması

EOT-GDP çerçevesinde anneler ve bebekleri araştırmacı tarafından EOT-GDP uygulandığı her hafta süresince BEOGF aracılığıyla değerlendirilmişlerdir. Araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan bu form iki kısımdan oluşmuştur. Birinci kısım uygulamaya hazırlık sürecidir. Bu kısım bebeğin hazırlanması ve ortamın hazırlanması şeklinde iki

bölüme ayrılmıştır. İkinci kısım ise Uygulama Süreci (Anne Bebek Etkileşimi) adı altında uygulama sürecinde anne ve uygulama sürecinde bebek olarak iki bölümden oluşmaktadır (Çizelge 3.4-Şekil 3.4). Uygulama Sürecinde anne bölümü 3 alt bölümden oluşmuş olup bu alt bölümler duyarlılık, istekli olma ve yönetme alt bölümleridir.

Bu kısım, bölüm ve alt bölümlere ait bebeklerin haftalara göre puan değişimlerine ilişkin bulgular incelendiğinde bebeklerin çoğunluğunda son haftalara doğru tüm kısım, bölüm ve alt bölümlerin puanlarında artma olduğu ve ilerleme kaydettikleri görülmektedir. Uygulanan EOT-GDP'nin ev ortamında gerçekleşmesi, programın temellerinin Bowlby, Ainsworth, Piaget ve Vygotsky'nin felsefesine dayandırılması, bebeğin sosyal duygusal gelişim alanı başta olmak üzere tüm gelişim alanlarını kapsayacak şekilde yapılandırılması ve gerektiğinde bebeğin ihtiyaçlarına göre tekrar düzenlenmesi, bebek ve annenin ilgi ve ihtiyaçlarına göre şekillendirilmiş olması, Oyun Temelli Gelişim Destek Programının ihtiyaç analizi doğrultusunda her bir anne ve bebeğe göre hazırlanmış olması, etkinlikleri birincil bağlanma figürü olan annenin uyguluyor olması, bebek ve annenin en az 3 saat boyunca evde hem oyun oynarken hem de serbest zamanda gözlemlenmiş olması ve araştırmacı tarafından anında geri bildirim verilmesi ve dolayısıyla anne ve bebeğin oyun davranışlarının değişmesi, anneye verilen desteğin bebeğe yansması, oyunların haftada iki kez araştırmacı yokken de oynanıyor olması ve diğer haftanın oyununun araştırmacı tarafından tekrar ev ziyaretinde oynanması ve bir önceki haftanın yeniden konuşulması, geribildirimlerle ve soru-cevap şekliyle defalarca desteklenmesi ve programın haftada 1 kez olmak üzere 8 hafta boyunca uygulanmış olmasının bu sonuç üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Güvenli anne bebek ilişkisinde bebeğin ağlamasına duyarlı olma, erişilebilirlik, bebeğin tepkilerine sevgi dolu hareketler ile cevap verme, göz teması kurma, yumuşak hareketler ile dokunma ve kucaklama, yumuşak ses tonu kullanma ve gülümsemenin Bebek Ebeveyn Gözlem Formu puanlarının artmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

BEOGF Bebeğin Hazırlanması bölümü için bulgular (Şekil 3.5-Şekil 3.6) değerlendirildiğinde tüm annelerin bebeğin hazırlanma sürecini olumlu bir şekilde yönettikleri ve ilk haftalardan itibaren yavaş ilerlemelerle bu süreci destekleyerek ilerlettikleri ve stabil hale getirdikleri gözlemlenmiştir. Bebeğin hazırlanması bölümü puan ortalamalarına bakıldığında EOT-GDP sürecinin ikinci haftasında bebeğin hazırlanma sürecinde bir miktar düşüş olurken sonraki haftalar için puanlarda hep bir artış olduğu gözlemlenmiştir. Buna göre gerçekleştirilen uygulama annelerde bebeğin hazırlanmasında sonraki haftalara olumlu gelişim olduğunu göstermiştir. En çok farklılaşmanın olduğu maddelerin ise madde 5 (Bebeği yumuşak hareketler (okşama, sarma) ile kucaklar) ve madde 6 (Bebeği ile göz teması kurar) için gerçekleştiği görülmektedir. Anlamlı bir farklılık çıkmamasının nedeninin Bebek 2, Bebek 3 ve Bebek 4'ten kaynaklandığı düşünülmektedir. Annelerin birçoğu bebeklerinin beslenme, uyku, tuvalet, banyo, giydirme gibi günlük gereksinimlerini araştırmacı gelmeden karşılamışlardır. Anne 2, Anne 4 ve Anne 6'nın bu gereksinimleri karşılamakta kısmen zorluk çektiği gözlemlenmiştir. Anneler bununla ilgili olarak bebeklerinin uyku düzeninin tam oturmadığını, beslenme alışkanlığı açısından da bebeklerinin inatçı olduklarını ve yemek yedirmenin bu yüzden çok vakit aldığını belirtmişlerdir. Mizaç, bebeğin diğerleri tarafından nasıl değerlendirildiğini, bebeğin kendi çevresini nasıl algılayıp değerlendirdiğini ve ona nasıl karşılık verdiğini belirlemesi aracılığıyla anne çocuk etkileşimine etki eder (Rothbart ve ark.1994). Mizacı zor olan, içten gelen gerilimi durdurmakta zorlanıp dürtüsel hareketlerde bulunan ve devamlı talepkar davranışlarda bulunan çocukların, ebeveynlerinden daha az sevgi, yumuşaklık, sıcaklık, fiziksel temas ve alaka gördükleri belirtilmiştir (Collins ve ark, 2000). Takács ve ark., (2019) bebeğin zor mizacının annenin psikolojik işlevsellik üzerinde olumsuz etkileri olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu mizaç etkisi yanında giyinme ve tuvalet ihtiyaçlarının zamanında karşılanmaması nedeniyle uyku ve beslenme zamanının da buna bağlı olarak tam olarak oturmadığı ve bunun da sürece yansıdığı düşünülmektedir. Annelerin bebeklerinin hazırlanma sürecinde genel olarak bebeklerine gülümsedikleri sadece Anne 4'ün gülümsemesinde tutarsızlıklar olduğu gözlemlenmiştir. Annenin oyun oynarken bazı durumlarda kahkaha atarken bazı durumlarda donuk bir yüz ifadesi ile bebeğine karşılık

verdiği gözlemlenmiştir. Buna karşılık tüm annelerin bebekleri ile sakin/rahatlatıcı bir ses tonu ile konuştukları gözlemlenmiştir. Bebeğin hazırlanması sürecinde en dikkat çekici nokta ise annelerin bebekleri ile konuşurken ya hiç dokunmadıkları ya da okşama ve sarılma hareketlerini yumuşak dokunuşlar ile yapmadıkları gözlemlenmiştir. Sırt sıvazlama şeklinde yapılması uygun olan yumuşak dokunuşların yerine sert hareketler ile bebeği sarsarak öpme ve kucaklama davranışını daha fazla gösterdikleri gözlemlenmiştir. Bu hareketler ilk hafta gözlemlenmiş, sonrasında azalmış ve yok olmuştur. Zorlanılan başka bir noktanın ise annelerin bebekleri ile göz teması kuramamasıdır. Bebek 3'ün annesinin ilk 2 hafta göz teması kurmakta zorlandığı görülürken sonraki haftalarda göz temasını kısmen kurmaya başladığı ve son haftalarda stabil hale getirdiği görülürken bebek 4'ün annesinin ise göz teması kurmayı ancak 4. Haftadan sonra göstermeye başladığı gözlemlenmiştir. Bu annelere bakıldığında annelerin bebeklerine karşı göz temasını yemek yedirirken daha rahat kurdukları, alt değiştirirken kurmadıkları gözlemlenmiştir. Bebeğin ve ortamın hazırlanması sürecinde annelerin bebekleri ile sevgi içeren sözcükler kullanma ve göz teması kurma konusunda sıkıntı yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Bebek doğduğu andan itibaren en önemli iletişim kanallarından biri de yüz yüze iletişimidir. Bebeği beşik şeklinde tutarak kucaklamak, şefkatli, yumuşak ve sıcak temas halinde olmak, göz teması kurarak bebeğin yüzüne bakmak, pozitif duyguları yumuşak ses tonu ile bebeğe aktarmak annelerin bebekleri doğduğu anda yaptıkları önemli davranışlardır (Feldman, 2015). Stern ve ark, (2015) annenin bebeği ile etkileşimsel uyum sürecine girmesinde kendi davranışlarını bebekleştirmesinin bebeğin bilgi işleme süreçlerini kolaylaştırdığını ifade etmiştir. Yüz yüze etkileşimde duygu ifadeleri çok önemlidir. Yüz ifadelerini gösterebilme becerisi bebek için 4. Ayla birlikte epey gelişme gösterir (Stern, 2017). Bebek 5. ayda sese ilişkin duygusal tepkileri ayırt eder. 7. Ayda ise bebek yüz ile ilişkili duygusal tepkileri keşfeder ve seçer (Flom, ve Bahrack, 2007). Field, (2010) ise depresyonda olan annelerin bebeğiyle etkileşimleri sırasında daha az seslendirme yaptığı, daha az göz teması kurduğu ve daha az gülümsediği ve oyuncu taklit davranışlarını daha az sergilediği görülmüştür. Ayrıca, depresyondaki annelerin bebeklerine dokunma davranışlarını gösteremediklerinden dolayı bebeklerinin etkileşim sırasında kendilerine daha fazla temas ettiklerini ve dokunarak aslında annenin

dokunmasını telafi ettiklerini vurgulamıştır. Annenin depresyonunun bebeğin davranışlarını etkilediği yönünde de çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (Paris ve ark. 2009). Buna göre depresif annelerin bebekleri daha fazla olumsuz duygulanım içinde bulunmuşlardır. Field ve ark. (2005) yaptıkları çalışmada depresyonu bulunan ve kaygı göstergelerini birlikte bulunduran annelerin, bebekleri ile etkileşimleri sırasında onlara yönelik gülümseme, olumlu yüz ifadeleri gösterme, oyun oynama ve taklit etme gibi olumlu davranışları belirtmede yetersiz kaldıkları, bebeklerin ise daha az gülümsedikleri ve daha çok ağladıkları ortaya çıkmıştır. Annelerin bebeklerine genellikle adları ile seslendikleri, bir annenin ilk zamanlarda bebeğine olumsuz bir etiketleme yapan takma isimle seslendiği görülmüştür. Anneye bu takma ismi neden kullandığı sorulduğunda “bana çok tatlı geliyor” cevabını vermiştir. Ayrıca oyun anneye anlatıldıktan sonra annenin bu oyunu acaba becerebilecek miyim? Doğru oynayabilecek miyim? düşüncesi ile yaklaşması ve dolayısıyla endişesini arttırması, bir gözlemci tarafından gözlemlenme sonrası yargılanma kaygısının bebeği ile göz temasını kurmasını engellediği düşünülmektedir. Annelerin programın uygulandığı süreç boyunca güvenli bağlanmanın bebek için ne anlama geldiğini anlamalarının, güvenli ve güvensiz bağlanmanın ileriki yaşlarda bebeklerini gelişimsel olarak nasıl etkileyeceğini bilmelerinin, bebeklerine sevgi içeren sözcükleri kullanmalarının anne ve bebek arasındaki bağı ne yönde kuvvetlendireceğini fark etmelerinin ve dolayısıyla bu davranışların bağlanmayı olumlu yönde etkileyeceğini anlamalarının ve içselleştirmelerinin annelerin hitap şekillerinde değişime yol açtığı, göz temasını arttırdığı ve yumuşak hareketleri yükselttiği düşünülmektedir. De Wolff ve Ijzendoorn (1997) 4106 katılımcıyı içeren 66 çalışma üzerinden metaanaliz çalışması yapmışlar ve analizin sonuçlarının genel olarak anne duyarlılığının güvenli bağlanmanın gelişmesinde en önemli faktör olduğunu belirlemişlerdir.

BEOGF Ortamın Hazırlanması kısmına ilişkin bulgular (Şekil 3.7- Şekil 3.8) değerlendirildiğinde en çok farklılaşmanın madde 3 (Etkinlik için kullanacağı materyallerin temiz olmasını sağlar) için gerçekleştiği görülmektedir. Buna göre sonuçlar

tüm anneler için haftalara bağılı olarak değerlendirildiğinde, son haftalarda artış gösterilmesi gereken davranışların beklenen düzeye geldiği görülmüş ve ortamı hazırlama süreci açısından annelerde gelişim olduğu ortaya çıkmıştır. Bu değerlendirmelere göre, annelerin elektrikli prizler, cam materyaller, kordon ve ipler vb. gibi tehlike yaratabilecek nesneleri kaldırarak ortamı düzenledikleri ve hazır hale getirdikleri, tehlike yaratabilecek materyalleri ortamdan uzaklaştırmaya gayretli oldukları gözlemlenmiştir. Anneler genel olarak değerlendirildiğinde en çok materyallerin temiz olmasını sağlamakta güçlük çektikleri dikkat çekmiştir. Bu bölüm değerlendirildiğinde annelerin o gün yapılacak etkinlikleri ve materyalleri sabırsızlıkla bekledikleri gözlemlenmiştir. Etkinlik yapılacağı gün annelerin çok aceleci olduğu, bebeklerin annelerine materyalleri gördükleri anda yıkamaya fırsat vermede güçlük çektikleri ve dolayısıyla annelerin oyuna bir an önce başlama arzusu ile materyalleri temizlemeyi erteledikleri düşünülmektedir.

BEOGF'nin Uygulama Süreci Anne Bebek Etkileşimi kısmının uygulama sürecinde anne bölümü **duyarlılık alt bölümü** bulguları (Şekil 3.9-Şekil 3.10) değerlendirildiğinde programın, uygulama haftaları ilerledikçe anne duyarlılık puanlarının da arttığı ve dolayısıyla annelerde duyarlılık açısından gelişim olduğu ortaya çıkmıştır. Güvenli anne bebek ilişkisinde bebeğin ağlamasına duyarlı olma, erişilebilirlik, tutarlı davranışlar, bebeğini kucağına aldığında gösterdiği şefkat, yumuşaklık, dikkat, bebeğin tepkilerine sevgi dolu hareketler ile karşılık verme, göz teması kurma, annenin kendini yeterli görmesi, annenin kişilik özelliği sayılır. Bunun yanında annenin bebeğinin verdiği sinyallerin farkında olması, bu nedenle her zaman hazır ve ulaşılabilir durumda olması da güvenli bağlanmanın oluşmasında önemlidir. Annenin hazır olması fiziksel ve duygusal olarak daima ulaşılabilir durumda olmasıdır. İkincisi ise, annenin bebeğin verdiği sinyalleri doğru yorumlama kapasitesidir. Güvensiz anne bebek ilişkisinde ise anne davranışı olarak bebeğin ağlamasına duyarsızlık, işbirliği yapmama, bebeğe karşı aldırılmaz davranışlar, göz teması kurmama, bebeği kucağındayken başka işlerle uğraşma, bebeğine dikkat ve zen göstermeme, erişilebilir olmama, bebeğinin psikolojik ihtiyaçlarından çok annenin kendi ihtiyaçları ile uğraşması sayılabilir. İletişimin önemli

bir parçası olan dokunma etkileşimin olumlu olmasında en önemli etkenlerden biridir. Sevgi gösterme ve bakım sağlama kapasitesinin en temelinde bulunmaktadır (Feldman, 2011). Bebeklerin hayatlarının diğer evrelerinde bağ kurabilmelerinde fiziksel temas oldukça önemlidir. Bebeğin ayrıca stresle başa çıkabilmesinde ve stresle başa çıkmada yakın çevresinden destek isteme potansiyelinde dokunmanın çok önemli yeri bulunmaktadır (Champagne ve Meaney, 2001). Feldman (2011), annede belirlenmiş olan depresif belirtilerin annenin dokunma davranışını olumsuz yönde etkilediği ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak yapılacak olan değerlendirmelerde bebeğin etkileşimdeki rolünü değerlendirmeye ihtiyaç duyulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Van Ijzendoorn ve ark. (2004) yaptıkları meta analiz çalışmalarında bağlanma ile anne duyarlılığı arasında da anlamlı bir ilişkinin bulunduğunu ortaya çıkartmışlardır. Farklı ülkelerde yapılan araştırmalarda da anne duyarlılığının, bebeğin güvenli bağlanma stilini oluşturmada önemli belirleyicilerden biri olduğunu göstermiştir (Moss ve ark, 2011; Smith ve Pederson, 1988 ve Vondra ve Shaw, 1995). Güvenli bağlanmanın oluşumunda bağlanma figürü olan ilk bakımı veren annenin, duyarlı davranışlarda bulunması bebeğin güvenli bağlanmasını önemli ölçüde etkilemektedir. Bebeğin rahatsızlanması, korkması, yalnız kalması veya kendini iyi hissetmemesi gibi stres durumlarında ihtiyaç duyulan ilgi ve desteğin verilmesi gerekli ve önemlidir. Annenin bu tür göstergelere tutarsız, yetersiz ya da dengesiz karşılık vermesi, kaygılı olması ya da müdahaleci davranması bebekte kaygılı bağlanmaya yol açmaktadır (Sümer, 2012). Mesman ve ark. (2016) ideal anne hakkındaki inançların kültürler arasında yakınsak olduğu ve bu inançların bağlanma kuramının duyarlı anne kavramıyla önemli ölçüde örtüştüğü hipotezinden yola çıkarak dünyanın 15 ülkesinden 26 kültürel grubu içeren bir örneklem dahilinde 751 anne için ideal anne hakkındaki görüşleri öğrenmek istemişler ve bu görüşlerin bağlanma kuramında duyarlı anne kavramını destekleyip desteklemediğini anlamaya çalışmışlardır. En önemli öğelerin çoğunun yakınlık / etkileşim, sinyal algısı ve uygun olumlu yanıt verme gibi duyarlılığın farklı yönlerine atıfta bulunduğunu göstermiştir. Tüm kültürel gruplar tarafından oldukça ideal kabul edilen maddelere bakıldığında, duyarlı bir ebeveyni tanımlayan ve bağlanma kuramı uzmanları tarafından yüksek puanlar ile değerlendirilen sinyal algılama ve yorumlama ile ilgili temel duyarlılık maddelerinin de ideal anneyi tanımladığı ortaya

çıkıştır. Kültürel gruplar arasında en önemli öğeler, olumlu etki ve sıcaklığa atıfta bulunan öğeleri de içermektedir Ayrıca kültürler arasında en yüksek puanı alan maddeler, yakın fiziksel temasa atıfta bulunan maddeleri de içermektedir. Bunlar "dokunarak şefkat göstermek" gibi maddeler olarak tanımlanmaktadır. Sonuçlar, ideal anne hakkındaki anne inançları ile bağlanma kuramının duyarlı anne tanımlaması arasında gruplar arasında güçlü bir yakınlaşma olduğunu göstermiştir.

BEOGF'nin Uygulama Süreci Anne Bebek Etkileşimi kısmının uygulama sürecinde anne bölümü **istekli olma** alt bölümü bulguları (Şekil 3.11-Şekil 3.12.) değerlendirildiğinde programın uygulama haftaları ilerledikçe anne istekli olma puanlarında da artış olduğu görülmektedir. Bu durum gerçekleştirilen uygulamanın annenin istekli olması açısından annelerde gelişim olduğunu göstermektedir. Program süresince annelerin güvenli bağlanmayı desteklemede önemli faktörlerden biri olan sabırlı olmayı, gülümsemeyi, sarılmayı, öpmeyi, yumuşak hareketlerle dokunmayı, sırt sıvazlamayı, sakın ses tonu kullanmayı bilmenin önemini her geçen gün daha fazla fark etmiş olmalarının, oyun içerisinde bu davranışları etkili bir şekilde kullanmalarının ve oyunun güvenli bağlanmayı desteklemede önemli bir araç olduğunu benimsemelerinin istekli olma davranışlarını arttırdığı düşünülmektedir. Anne bebek arasındaki ilişkinin niteliği bağlanmayı etkileyen önemli bir faktör olarak görülmektedir (Akgün, 2008; Akgün ve Yeşilyaprak 2011; Driscoll ve Easterbrooks 2007 ve Noll ve Harding 2003). Oyun sürecinde istekli olmayı destekleyici davranışların gösterilmesinin anne ve bebek arasındaki ilişkinin niteliğini de arttırdığı ve dolayısıyla güvenli bağlanmayı etkilediği düşünülmektedir. Van Ijendoorn ve ark. (1992) yaptıkları çalışmada bebekleriyle olumsuz yönde iletişim kuran annelerin çocuklarında hem kaçınıcı hem de karşı koyucu bağlanma stillerine rastlandığı görülmüştür. Lyons-Ruth ve ark. (1990), bebeğine karşı olumsuz davranış uygulayan anneler ile on sekiz aylık bebekleri yabancı durum prosedürünü kullanarak evde gözledikleri çalışma sonucunda sorunları olan annelerin bebeklerine sıklıkla saldırgan bir biçimde karıştıkları ve bu annelerin bebeklerinde yüksek oranda güvensiz bağlanma görüldüğü belirlenmiştir. Anne kaygısının anne bebek etkileşimini

yordadığına dair çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Biringen (1990) kaygılı annenin bebeğin gönderdiği sinyalleri eş güdümlü olarak algılayamadığını, seslendirmeleri ve olumlu duygu ifadelerini bebeği ile senkronize bir şekilde yapamadığını, bebeğin yorgunluk ya da isteksizlik gibi bebekten gelen sıkıntıları algılayamayıp etkileşimi devam ettirdiğini ifade etmiştir. Weber ve ark. (1986), anne bebek özellikleri ile bağlanma stilini incelediği çalışmalarında kaçınmacı stile sahip annelerin bebeklerine olumsuz yönde aşırı tepki gösterdiği ortaya çıkmıştır. Bu araştırmalara göre annelerin yüksek düzeyde kayıtsız ya da kaçınan bağlanmaya sahip olmalarının ebeveyn duyarlılığını negatif yönde etkilediği ve çocukların güvenli bağlanmalarını görece azalttığı ortaya çıkmıştır (Edelstein 2004, Selçuk ve ark. 2010 ve Sümer ve Kağıtçıbaşı 2010). Annenin somut olarak algıladığı destek veya anneye verilen duygusal destek annenin davranışı ile olumlu yönde ilişkilidir (Abidin, 1992 ve Baydar ve ark, 2012). Nitekim nitel bulgular incelendiğine anneler bebekleri ile nasıl oyun oynayacaklarını öğrendiklerini belirtmişlerdir. Çocuğun duygularının daha çok dikkate alınması gerektiğini fark ettiklerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla nitel bulgular bu sonucu destekler niteliktedir.

BEOGF'nin Uygulama Süreci Anne Bebek Etkileşimi kısmının uygulama sürecinde anne bölümü **yönetme alt bölümü** bulguları (Şekil 3.13.-Şekil 3.14) değerlendirildiğinde program süresince anne yönetme puanlarında haftalara göre genel bir artış olduğu görülmektedir. Bu durum gerçekleştirilen uygulamanın annelerde yönetme açısından gelişim olduğunu göstermektedir. Yönetme alt bölümlerinde annenin bebeğin hızına göre kendi hızını ayarlaması, aşırı uyarıcı tavır sergilememesi, etkinlik sırasında bebeğin tepkilerini beklemesi, bebeğine etkileşime geçmesi için fırsat tanınması, bebeğinin isteklerini takip etmesi, bebeği ile işbirliği yapması, bebeğinin ilgisini çeken ya da çekmeyen her türlü şeye annenin dikkatini vermesi, bebeğin dikkati dağıldığında dikkatini toplamasına destek olması sayılabilir. Annelerin etkinlik sürecinde bebeklerinin her türlü istek, mutluluk ve huzursuzluklarına duyarlı olmayı öğrenmelerinin, durumu fark etmelerinin ve kabul etmelerinin, duygusal olarak hazır bulunmalarının anne ile bebeğin ilişkisinin olumlu yönde güçlendirdiği bilinmektedir. Programın başında annelerin

bebeklerine karşı farkındalıklarının az olması ve her ev ziyaretinde bağlanma konusu ile ilgili tekrarların yapılmasının istekli olma alt kısmında gelişimi desteklediği söylenebilir. Ayrıca annenin kişilik özelliğinin de bebeğe müdahaleci olmasında, dikkatini bebeğe verememesinde işbirliği yapamamasında bir etken olabilir. Anne bebek etkileşiminin en önemli ayrıntılarından biri etkileşimsel uyumdur. Etkileşimsel uyum anne bebek ikilisinden birinin diğer kişiye her an tutarlı bir biçimde uyumlandığı durumdur (Kahya,2019). Bu uyum senkronizasyon temelli anne bebek arasındaki ilişki dinamiklerini görmek ve anlamak açısından oldukça önemlidir. Bebek senkronize içinde olan ilişkileri sezebilme kapasiteleri yönünde oldukça gelişmiştir. Etkileşimsel uyumun bebeğin sosyal ve bilişsel olarak desteklenmesinde en etkili faktörlerden biridir (Feldman, 2007 ve Trevarthen, 2011). Senkronizasyon yoluyla anne bebeğin davranışlarını aynaladıkça bebek kendi davranışları ile annenin davranışları arasındaki ilişkiyi anlayabilecektir (Meltzoff, 1990). Bebek özellikle dördüncü aydan sonra senkronizasyon içinde olan ilişkiyi algılamaya, tanımlamaya ve bir ümitle senkronizasyon temelli ilişkiyi beklemeye başlamaktadır (Bigelow, 1998 ve Trevarthen, 2011). Main (1990)'a göre annenin bebeğin sıkıntılı olduğuna dair belirtilerine ve gereksinimlerine tutarlı ve dengeli bir şekilde karşılık vermesi güvenli bağlanmayla, tutarsız olarak cevap vermesi, kaçınan bağlanma ve kaygılı kararsız bağlanma ile ilişkilidir. Stein ve ark. (2012) yaptıkları araştırmada kaygılı annelerin bebeklerini izlemekte daha fazla zorlandıklarını belirtmiş ve bebeklerine karşı duyarlı davranışlarını daha yetersiz gösterdiklerini belirtmiştir. Ayrıca bebek ile anne etkileşiminde daha kontrolcü olduklarını ve müdahaleci davranışlarda daha fazla bulunduklarını, olumlu duyguları yansıtmada güçlük çektiklerini ortaya çıkartmıştır. Haft ve Slade (1989) güvenli bağlanma stiline sahip annelerin, bebeklerin hem pozitif hem de negatif duygularına uyum sağlayabildiklerini, kaçınmacı stile sahip annelerin ise bebeklerin negatif duygularına daha az uyum sağlayabildiklerini, ama bebeklerin bağımsızlık ve kontrolü kapsayan pozitif duygularına titiz bir şekilde uyum gösterebildiklerini belirtmiştir. Saplantılı bağlanma stiline sahip annelerin ise, bebeklerin belirttiği birçok duyguya uyum göstermekte zorlandıklarını ortaya çıkartmıştır. Buna göre bağlanma düzeyi düşük olan annelerin bağlanmaya özgü içselleştirilmiş tutumlarının bebek aracılığıyla tehdit edilmesinin, annenin uyum sağlama becerisini etkisiz hale

getirdiği şekilde değerlendirilmiştir. Main ve ark. (1985), yaptıkları bir araştırmada güvenli bağlanan bebeklerin annelerinin daha sıcak ve duyarlı olduklarını, bebekleri ile senkronize ilişki içinde bulunduklarını, kaçınan bağlanmaya sahip bebeklerin annelerinin bebekleriyle fiziksel temastan kaçındıklarını, soğuk olduklarını ve genellikle reddedici davrandıklarını, kaygılı kararsız bebeklerin annelerinin ise, bebekleri ile senkronize olmadıklarını, daha çok tutarsız, düşünceleri karışmış, endişeli davrandıklarını gözlemlemişlerdir. Donovan ve Lewis (1989), laboratuvar ortamında bebeklerinin ağlamasını kontrol edebileceklerine yüksek, orta ve düşük derecede inanan beş aylık bebeği olan annelerle yaptığı çalışmada gerçekte bebeğin ağlamalarını kontrol edemeyecekken edebileceklerine inanan annelerin diğer annelere kıyasla daha fazla depresif özellikler taşıdıklarını ortaya çıkartmıştır. Ayrıca bu annelerin aşırı kontrolcü oldukları ve eşlerini kendilerine yardım etmedikleri için daha fazla suçladıkları belirlenmiş ve bu annelerin bebekleri arasında güvensiz bağlanma anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Nitekim nitel bulgular incelendiğine annelerin bebeklerine nasıl davranmaları gerektiği yönünde bilinç kazandıkları, kaygılarında azalma olduğu, bebeği ile iletişimde güçlenme olduğu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla nitel bulgular bu sonucu destekler niteliktedir.

Duyarlılık, istekli olma ve yönetme alt bölümlerinde hafta içi araştırmacı olmadığı zamanda da annelerin oyun oynarken ve serbest zaman etkinliklerinde göz teması kurmaya, sevecen ses tonunu kullanmaya, bebeklerinin duygularını fark etmeye, onların duygularını kabul etmeye, bu duyguların oluşmasında o duyguyu ortaya çıkartacak nedenleri araştırmaya, yumuşak hareketler ile bebeklerine dokunmaya, olumlu beden dili ile geribildirimde bulunmaya devam etmelerinin duyarlılık alt kısmını güçlendirdiği düşünülmektedir. Özellikle anneler her hafta yapılan ev ziyaretleri sürecinde kendileri sorular hazırlayarak araştırmacıdan bağlanma ile ilgili daha çok bilgi almak istemişler ve bağlanma konusunu dikkate almışlardır. EOT-GDP başlamadan önce verilen Bağlanma Oturumunun da annelerin bağlanma konusunda ki istek ve taleplerini arttırdığı düşünülmektedir. Özellikle güvenli bağlanmanın önemini biliyor olmaları, bu konuyu

öğrenmeye istekli olmaları da onların motivasyonlarını arttırdığı düşünülmektedir. Annelerin bebekleri ile ilgili olarak birlikte vakit geçirmeye istekli olmaları ve hazır bulunuşluklarının da istekli olmayı desteklediği düşünülmektedir. Ziv ve ark (2000) annenin duygusal hazır bulunuşluk becerisinin ve istekli olmasının bebeğin bağlanması üzerinde etkili olduğunu, güvenli ve güvensiz bağlanma sınıflandırması arasında ayırım yaptığını ortaya koymuştur.

Uygulama süreci anne bebek etkileşimi kısmının uygulama sürecinde **bebek bölümü** bulguları (Şekil 3.15-Şekil 3.16) değerlendirildiğinde programın uygulama haftaları ilerledikçe uygulama süreci bebek puanlarında da artış olduğu görülmektedir. Bu durum gerçekleştirilen uygulamanın uygulama sürecindeki bebek bölümündeki davranışlar açısından gelişime destek olduğu söylenebilir. Maddeler incelendiğinde en çok farklılaşmanın olduğu maddelerin 4. Madde (Üzüldüğünde ya da canı yandığında annesinin onu rahatlatmasına izin verir) ve 7. Madde (Annesinin onu tutmasından, kucaklamasından ve sarmasından hoşlanır) olduğu görülmektedir. Uygulama sürecinde bebek kısmının maddelerine bakıldığında, bu maddelerin çoğunlukla bebeğin annesi ile etkileşiminin kalitesini ölçmeye yönelik maddeler olduğu görülmektedir. Bunlar annesini izleme, taklit etme, karşılıklı konuşmayı oluşturan sözel ifadeler kullanma, temel gereksinimlerini anneye belli etme gibi göstergeleri içermektedir. Bağlanma, önemseme ve uyum sağlama üzerine inşa edilir. Anne ile bebeğin etkileşiminin kalitesinin yüksek olması anne ile bebek etkileşimdeyken senkronize olmayı gerektirir. Bu nedenle annenin yüz ifadesi, yumuşak ses tonu, sarılması, kucaklaması, dokunması bebeğin anneye etkileşimini etkiler. Bebek oyun içinde etkileşim halindeyken fiziksel yakınlık kurarak güvenlik hissini de deneyimler. Bu süreçte annenin aldığı rol çok önemlidir. Anne eğer oyun içinde dikkatini, merakını bebeğine yeterince gösterirse, bebeğinin duygularına ortak olursa, onun duygularını doğru yansıtabilirse, bebek güvende olduğunu hisseder ve annesine yakınlaşır. Dolayısıyla güvenli bağlanma düzeyi artar. Bu durumda annelerin bebeklerine verdikleri ger bildirimlerin ve duyarlı davranışlarının bebek üzerinde ki rolü çok büyüktür. Çalışmaya katılan bebeklerin annelerinin duyarlı davranışları

incelendiğinde en düşük puan alan bebeğin Bebek 4 olduğu ve bunu sırasıyla Bebek 2, Bebek 1 ve Bebek 3'ün takip ettiği görülmektedir. Anne 4'ün duyarlılık, yönetme ve istekli olma davranışlarının diğer annelere göre daha düşük olduğu görülmektedir. Annenin göz teması kurması, bebeğine gülümsemesi, bebeğin tepkilerine olumlu geri bildirimde bulunması, bebeği streslendiğinde kucağına alması, sarılması, bebeğin duygularını kabul etmesi gibi davranışların ilk haftalarda kısmen ya da hiç göstermediği, son haftalara doğru bu davranışları gösteren hareketlerde bulunduğu görülmektedir. Diğer annelere bakıldığında da bu annelerin duyarlılık gösterme davranışlarının Anne 5 ve Anne 6'dan daha düşük olduğu ortaya çıkmaktadır. Buna göre anne duyarlılık, istekli olma ve yönetme davranışları anne için ne kadar erken başlarsa, bebeğin annesine başını çevirmesi, annenin tepkisine beden dili ve sözel olarak cevap vermesi, annesinin kendisini kucaklamasını istemesi, isteklerini ifade etmesi gibi bebeğin aktif bir şekilde anne ile etkileşim içinde bulunan hareketleri göstermesini desteklediği düşünülmektedir. Bunun yanında bebeğin mizacının da anne ile bebek arasındaki etkileşimi etkilediği ve buna bağlı olarak bebeğin anneye karşı yakınlığına tesir ettiği düşünülmektedir. Anne sıcaklığı zamanla çocuklardaki olumsuz duyguları azaltır (Laible, Thompson ve Froimson, 2014). Bebeğin anneye karşı etkileşim içindeyken ki rolünün ve davranışının annenin sıcaklığı ve duyarlı davranışları ile ilişki içinde olduğu düşünülmektedir. Gartstein ve Iverson, (2014) annenin öz yeterliliği ile bebeğin mizacı arasındaki ilişkiyi ve özyeterliliğin aynı zamanda güvenli bağlanmayı yordayıp yordamadığını araştırmıştır. Kahya (2018) annenin psikolojik işlevselliği ve bağlanma örüntüleri ile bebek öztutarlılık ve etkileşimsel uyum arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada bebeğin mizaç özelliklerinden olumsuz duygulanımın anne bebek senkronize olma ve etkileşimli uyumu negatif yönde anlamlı şekilde yordadığı ortaya çıkmıştır. Annenin dördüncü aydaki özyeterlilik puanları ile bebeğin mizaç olumsuz duygulanımı arasında negatif bir ilişki olduğu, anne bebek etkileşimlerindeki anne duyarlılığı ile annenin özyeterlilik puanları arasında ise pozitif ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca anne özyeterlilik puanlarının bebeğin on ikinci aydaki güvenli bağlanma puanlarını yordadığı belirlenmiştir. Coleman ve Karraker (2003) yaptıkları çalışmada annenin yüksek özyeterliliğinin bebeklerin Bayley bilişsel gelişim puanlarını ve Crowell gözlemindeki anneye şefkatli yaklaşımı, uyumluluğu ve coşkuyu

yordadığı ve aralarında pozitif yönde ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak, annenin özyeterlik algısı anne bebek etkileşimi, güvenli bağlanma ve bebeğin gelişimi üzerinde önemli bir faktördür. Dolayısıyla annenin duyarlı davranışları kavramış olmasının, duyarlı davranış uygulama becerilerinin artmasının, güvenli bağlanmanın önemini özümsemesinin, bebeğin gelişimi hakkında fikir sahibi olmasının, bebek büyüdükçe kaygısının azalmasının, bebeğin bilişsel, dil, sosyal duygusal ve fiziksel anlamda gelişme göstermesinin dolayısıyla anlama, dinleme, empati kurma, işbirliği içinde olma gibi olumlu sosyal davranışları gösteriyor olmasının Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formunun puanlarının kalıcı olmasının bir göstergesi olduğu ifade edilebilir. Nitekim nitel bulgular değerlendirildiğinde annelerin kaygısında azalma olduğu, bebekleriyle iletişimde güçlendikleri, bebeğin dikkat ve ilgisinde artma olduğu, bebeğin daha etkili oyun oynadığı ve daha etkili zaman geçirdiği ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla nitel bulgular bu sonucun doğruluğunu kanıtlar niteliktedir.

Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formundan Elde Edilen Her Bir Bebeğe Ait Bulgulara İlişkin Tartışma

Bilindiği gibi birçok faktör anne bebek etkileşiminin kalitesine tesir edip bebek bağlanmasını etkilemektedir. Yurt içi ve yurt dışında yapılan araştırmaların genellikle anne duyarlılığının anne bebek etkileşimine ve bağlanma üzerine etkisinin bireysel farklılıklarını da ele almaktadır. Yapılan bu çalışmada da her bir bebeğe ait Bebek-Ebeveyn Oyun Davranışları Değerlendirme Gözlem Formları incelendiğinde bağlanmayı etkileyen faktörlerin anne bebek etkileşimini etkilediği söylenebilir.

Bebek 1 ve anne 1 için BEOGF (Şekil 17) değerlendirildiğinde gelişme gösteren kısım uygulamaya hazırlık süreci bebeğin hazırlanması bölümüdür. Gelişimin en yavaş olduğu kısım ise uygulama süreci kısmı (anne bebek etkileşimi) uygulama sürecinde anne bölümü istekli olma ve duyarlılık alt bölümüdür Annenin program başlamadan önce

bebeğin verdiği sinyallerin farkında olmaması, bebeğin psikolojik ihtiyaçlarından çok kendi ihtiyaçları ile uğraşması, bebeği kucağındayken başka işlerle uğraşması duyarlılık bölümünde yetersizliğin bir göstergesi olduğu düşünülmektedir. Bu göstergelere bağlı olarak annenin bebeğinden 2 yaş büyük ablasının olması ve iki çocukla ayrı ayrı ilgilenmenin zor olduğunu belirtmesinin ve her ikisinin gelişimsel ihtiyaçlarının neler olduğunu bilememesi kaynaklı tutum ve davranışlarında neyin doğru olduğunu kestirememesinden dolayı kaygılı olmasının ve annenin kız kardeşinin kanser hastalığına sahip bir bebek dünyaya getirmesinin duyarlılık alt bölümünün desteklenmesi gerekliliğinin ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir. EOT-GDP ile annenin bebeğin verdiği sinyallere yönelik farkındalık kazandığı, göz teması kurmanın bebek ve anne ilişkisi için çok önemli olduğunu kavradığı, gülümsemenin, dokunmanın önemini fark ettiği, bebekle etkileşim içindeyken başka işlerle uğraşmanın bebekle ilişkiyi bozabileceğini kavradığı düşünülmektedir. Nitekim nitel bulgular incelendiğinde annenin bu görüşleri desteklediği görülmektedir. Karabekiroğlu ve ark. (2015) 12-21 ay arası bebek ve anneleri ile annelerin kaygı ve depresif semptom seviyeleri, bağlanma örüntüleri ve ebeveynlik tutumları ile bebeklerin sosyal duygusal problemleri ve gelişim düzeylerinin anne bebek ilişkisine etkisini inceledikleri çalışmada anne kaygı ve depresif semptomlarının anne bebek ilişkisini ve bağlanma örüntülerini yordadığı ortaya çıkmıştır.

Bebek 2 ve anne 2 için BEOGF (Şekil 18) değerlendirildiğinde gelişme gösteren kısmın uygulama süreci kısmı (anne bebek etkileşimi) uygulama sürecinde anne bölümü duyarlılık alt bölümüdür. Gelişimin en yavaş olduğu kısım ise uygulama süreci kısmı (anne bebek etkileşimi) uygulama sürecinde bebek bölümüdür. EOT-GDP uygulamadan önce bağlanmayı etkileyen faktörler olarak annenin iş hayatının zor olması, zamanının büyük bir bölümünü işte geçirmesi ve eve geldiğinde işle ilgili görüşmelerinin olması düşünülmektedir. Bu durumun annenin kendi psikolojisini çok yorduğu farz edilmektedir. Ayrıca eşinin ev hayatında kendisine destek olmadığını belirtmesi, kendisini duygusal anlamda anlayamadığını ifade etmesi anne bebek bağlanmasını etkileyen önemli faktörlerden biri olduğu düşünülmektedir. Bunun yanında annenin iş hayatındaki

yoğunluktan dolayı bebeğini uzun süreli annesine bırakabildiği, birkaç gün bebeğinden ayrı kaldığı, birlikte vakit geçirilecek zamanlarının olmayışı ve bu yönden bebeği ile sıcaklığı sağlayamadığı görüşü güvenli bağlanmayı desteklemede önemli bir eksiklik olarak düşünülmektedir. Ayrıca annenin kaygılı bir anne olması, bebeğinden daha hızlı hareket ediyor olup etkileşim halindeyken senkronizasyonu yakalayamaması bebek ile anne arasındaki ilişkiyi bozabildiği düşünülmektedir. Lovejoy ve ark. (2000) yaptıkları metaanaliz çalışmasında postpartum depresyonu olan annelerin bebekleriyle kurdukları etkileşimlerde; huzursuz ve düşmanca tarz benimseme, etkileşime daha az katılma, daha az duygu ve sıcaklık gösterme ve daha az oyuncu davranış sergileme gösterdiklerini ortaya çıkarmıştır. Bilgin ve Wolke (2019) bebeğin ağlama, uyku problem semptomları ve bağlanmasının annenin depresif semptomları ve duyarlılığı ile ilişkili olup olmadığını araştırdıkları çalışılmalarında bebeğin ilk 3 ay kadar ağlama semptomlarının ve uyku problemlerinin annenin duyarlılığını olumsuz yönde etkilediğini ortaya çıkarmışlardır. EOT-GDP'den sonra annenin bebeği ile regresyonu sağladığı, bebeği ile göz teması kurduğu, şefkatli ve sevgi dolu dokunuşlar gösterdiği, bebeği ile etkileşim içindeyken başka işlerle uğraşmadığı, telefonunu eve geldiğinde kapattığı, bebeğini annesine daha kısa aralıklarla bıraktığı görülmüştür. Annenin duyarlı davranışlarına karşı uygulama sürecinde bebek kısmının yavaş ilerlemesinin bebeğin mizacından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Bebek 3 ve anne 3 için BEOGF (Şekil 19) değerlendirildiğinde gelişme gösteren kısmın uygulama süreci kısmı (anne bebek etkileşimi) uygulama sürecinde anne bölümü yönetme alt bölümüdür. Gelişimin en yavaş olduğu kısım ise uygulama süreci kısmı (anne bebek etkileşimi) uygulama sürecinde anne bölümü duyarlılık alt bölümüdür. Annenin EOT-GDP başladıktan kısa bir süre sonra tekrar hamile kalması, annenin beklenmeyen bu durum karşısında kaygısının artmasının ve bu durumun bebekle olan ilişkisine etki etmesinin yönetme alt bölümünü etkilediği düşünülmektedir. EOT-GDP ile kendi psikolojik ihtiyaçlarından çok bebeğin ihtiyaçları ile ilgilenmeyi, bebeğine aşırı uyarıcı tavır sergilemekten vazgeçmeyi, bebeğe etkileşime geçmesi için fırsat tanımayı, bebeğin

yaşadığı huzursuzluğun kendi duygusal durumuna etki etmemesi için duygu düzenlemenin önemini fark etmeyi öğrendiği düşünülmektedir.

Bebek 4 ve anne 4 için BEOGF (Şekil 20) değerlendirildiğinde gelişme gösteren kısmın uygulama süreci kısmı (anne bebek etkileşimi) uygulama sürecinde anne bölümü istekli olma alt bölümüdür. Gelişimin en yavaş olduğu kısım ise uygulamaya hazırlık süreci bebeğin hazırlanması bölümüdür. Annenin kaygılı olmasının, çocuk yetiştirme konusunda bilgi sahibi olmamasının, sosyal desteğin yeterli olmamasının annenin kaygısının artmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Annenin eşinden alamadığı sosyal ve duygusal eksikliği, annenin kendi anne babasının vefat etmiş olması, eşinin işinin şehir dışında olması ve iki haftada bir eşini görebiliyor olması annenin yalnızlık ve çaresizlik duygusunu yaşamasına sebep oluyor olabilir. Andersen ve Telleen (1992) yaptıkları metaanaliz çalışmasında annenin algıladığı duygusal ve araçsal desteğin annenin göstermiş olduğu sevgi, sıcaklık, yumuşaklık, ilgi ve destekleyici tutum ile anlamlı yönde pozitif ilişki içinde olduğu ortaya çıkmışken, annenin çocuğuyla oynadığı oyun ve kurduğu sözel iletişimin niteliği arasında da olumlu yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca annenin kendi annesiyle yaşadığı travmatik olayların çocuğu ile kurduğu ilişkiye yansıdığı düşünülmektedir. Annenin kaygılı olması sebebiyle bebeğin ihtiyaçlarının farkına varamadığı, bebeğin verdiği sinyallerin farkına varmadığı, kendini yetersiz hissettiğinden dolayı bebeği ile göz teması kurmada, ona dokunmada eksik kaldığı ve bebeği ile senkronize bir şekilde hareket edemediği düşünülmektedir. Posada ve ark. (1999) anne duyarlılığı ile güvenli bağlanma arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmasında anne duyarlılığı ile bebeğin bağlanması arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu belirlemişlerdir. EOT-GDP çerçevesinde verilen geri bildirimlerle annenin güçlendiği, çaresizlik duygusundan arındığı, kaygılı duygunun yerine yeterlilik duygusunun geldiği düşünülmektedir.

Bebek 5 ve anne 5 için BEOGF (Şekil 21) değerlendirildiğinde gelişme gösteren kısım uygulama süreci kısmı (anne bebek etkileşimi) uygulama sürecinde anne bölümü

duyarlılık alt bölümüdür. Gelişimin en yavaş olduğu kısım ise uygulamaya hazırlık süreci ortamın hazırlanması bölümüdür. Annenin EOT-GDP başlamadan kısa bir süre önce işten çıkarılmış olmasının kendini güçsüz ve çaresiz hissetmesine yol açtığı düşünülmektedir. Annenin bu beklenmedik travmatik olaydan dolayı bebeğin ihtiyaçlarından çok kendi ihtiyaçları ile uğraşıyor olması bebek ile anne arasındaki ilişkiyi olumsuz yönde etkilemiş olabileceği düşünülmektedir. EOT-GDP ile birlikte annenin bebeğin ihtiyaçlarına daha duyarlı olduğu, gülümsemeyi ve yumuşak dokunuşları daha sık gösterdiği düşünülmektedir. Tigotzky (2016) annenin depresif belirtileri ve anne uykusun, anne bebek etkileşimine ve bağlanmasına etkisini incelediği çalışmasında anne uykusu ve anne depresyonu ile anne bebek etkileşimi ve bağlanması arasında ilişki olduğunu ortaya çıkartmıştır.

Bebek 6 ve anne 6 için BEOGF (Şekil 22) değerlendirildiğinde gelişme gösteren kısım uygulama süreci kısmı (anne bebek etkileşimi) uygulama sürecinde anne bölümü duyarlılık alt bölümüdür. Gelişimin en yavaş olduğu kısım ise uygulamaya hazırlık süreci ortamın hazırlanması bölümüdür. EOT-GDP başlamadan önce annenin bebeği ile ilişki kurmada yeterli olamadığı, bebeğine yeterli dikkat ve özeni göstermede doyurucu olamadığı düşünülmektedir. İlaslan (2009) annelerin bağlanma stillerine (güvenli, saplantılı, kayıtsız, korkulu) göre çocukların rahatlık, uyumlu, güvenli, kaçınan (dirençli hariç) bağlanma davranışları puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık olduğunu ortaya çıkartmıştır. EOT-GDP ile annenin kendi annesi ile olan bağlanmasının farkına vardığı ve bu farkındalık ile anne duyarlılığın arttığı, bebeği ile kurduğu diyalogun, bebeğine sağladığı sıcaklığın olumlu yönde gelişmesine sebep olduğu düşünülmektedir. Daha önce belirtilen tüm çalışmalarda alınan değişkenlerin bireysel farklılıkları açıkladığı görülmektedir. Bu çalışmada Oyun Temelli Gelişim Destek Programının bebeklerin bağlanma düzeylerine etkisinin olmasının sebeplerinde bu faktörlerin etkili olduğu düşünülmektedir.

4.3 Programı Değerlendirmeye Yönelik Görüşme Formuna İlişkin Bulguların Tartışılması

EOT-GDP geliştirme aşamasında Anne Gözüyle Bebek Bağlanma Görüşme Formu (ABBGF) aracılığıyla annelerin ihtiyaçları ortaya konmuştur. Program sonrası ise Programı Değerlendirmeye Yönelik Görüşme Formu (PDGF) aracılığıyla programın değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu nedenle bu bölümdeki tartışma bebek, anne ve ailenin ihtiyaç analizi ve programdan beklentileri ile programın etkililiğinin sonuçlarının birlikte ele alınmasına yönelik yapılmıştır. Bu doğrultuda programın etkililik sonuçlarında ortaya çıkan programın bebeğe, ardından anneye ve sonra aileye karşı katkıları ve ardından diğer bulgular üzerinde durularak tartışma şekillendirilmiştir.

Öncelikle sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde programın hem bebek hem anne hem de aile üzerinde etkili olduğu ortaya çıkmaktadır. Annelere verilen geribildirimlerin ve desteğin, programın ev ortamında uygulanıyor olmasının, programın her bebeğin yaş, ilgi ve ihtiyaçlarına göre hazırlanmasının, MEB Okul Öncesi Eğitim Programı temel özelliklerinden esneklik ilkesi göz önünde bulundurularak her bebeğe göre tekrar düzenlenmesinin, bağlanma oturumunun, EOT-GDP'nin ihtiyaç analizi doğrultusunda hazırlanmasının, programın Bowlby, Ainsworth, Piaget ve Vygotsky'nin görüşleri dikkate alınarak hazırlanmasının programın bebek, anne ve aile üzerinde etkili olmasında önemli faktörler olduğu düşünülmektedir. Verilen geri bildirimlerin anne ve bebek arasındaki ilişkiyi güçlendirdiği ve annenin bebeğine nasıl davranacağını desteklediği düşünülmektedir. Bu noktadan hareketle bebeğin güvenli bağlanma düzeyini desteklemeyi amaçlayan EOT-GDP'nin birçok gelişim alanına katkı ve destek sağlarken ailenin tüm fertleri üzerinde de olumlu etkilerinin olduğunu belirtmek mümkündür.

Programı Değerlendirmeye Yönelik Görüşme Formundan (PDGF) elde edilen ihtiyaç analizi (Şekil 2.7) sonuçlarına ilişkin bebekle ilgili bulgular incelendiğinde,

annelere göre bebeklerin özelliklerinin cana yakın, güler yüzlü, meraklı, istediği yapılmayınca sinirlenen, inatçı, ısrarcı, sakın, neşeli, duygusal, konuşkan, hareketli olduğu ifade edilmiştir. Anneler bebekleri ile olan ilişkilerini (Şekil 2.8) tanımlamışlar ve bebeklerin bağımlı, güvenli bir şekilde bağlı, yarı bağımlı ve bağımsız olarak nitelendirildiği görülmüştür. Annelerin bebeklerin diğer yetişkinler ile ilişkilerinin nasıl olduğuna dair tanımlamaları (Şekil 2.9) ise hemen alışır, cana yakın, tanıdığı yetişkinler ile iyi vakit geçirir, tanımadıkları ile bir süre kaynaşır şeklinde ifade edilmiştir. Annelerin bebeklerin yabancı bir ortama girdiğindeki tepkileri ve davranışları tanımlamaları (Şekil 2.10) ise çabuk alışır, anne ya da babaya sarılır, ortamı tanıyıp kendini güvende hissedene kadar yanından ayrılmaz şeklinde belirtilmiştir. Annelerin bebeklerin gereksinimleri zamanında karşılanmadığında tepkileri ve davranışları tanımlamaları (Şekil 2.11) ağlama-bağırma, öfkelenme-sinirlenme şeklinde ifade edilmiştir. Annelerin bebeklerini sevgi dolu sözler söyleyerek, öperek, sarılarak, sıkıştırarak, ısırarak, gıdıklayarak ve okşayarak sevdikleri belirtilmiştir (Şekil 2.12). Annelerin bebeklerinden ayrı kalma durumları (Şekil 2.13) incelendiğinde cevapların ayrı kalmıyoruz, gün boyu-iş vakti ayrı kalıyoruz, haftada 3 gün gündüz iş vakti ve ara sıra yarım gün ayrı kalıyoruz şeklinde ifade edilmiştir. İhtiyaç analizinizde annenin EOT-GDP'den bebek ile ilgili beklentilerinin (Şekil 2.14) gelişime katkı sağlaması, bebeğiyle etkili ilişki kurma, kendi başına oynama becerisi kazanma ve utangaç davranmasını önleme olduğu ortaya çıkmıştır. Program sonrasında ise PDGF'den elde edilen bulgular incelendiğinde EOT-GDP'nin bebeklerine kazandırdıklarına ilişkin anne görüşlerinin (Şekil 3.24) programın bebeğin dil gelişimine etki ettiği ve gelişime katkı sağladığı, bebeğin daha etkili oyun oynadığı ve anne ile daha iyi zaman geçirdiği, utangaç davranışların kırılarak yabancılarla ilişki kurmada daha güvenli olduğu şeklinde olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum annelerin beklentilerinin karşılandığının ve programın bebekler açısından olumlu yansımaları neden olduğu şeklinde yorumlanabilir. Sosyal ve bilişsel yeterliklerin gelişimle paralel olarak arttığı bilinmekle beraber, sosyokültürel yaklaşım, çocukların ebeveynleriyle sürekli olumlu ve teşvik edici etkileşimler neden olduğu bilinmektedir (Vallotton ve ark. 2017). Murray ve Hornbaker (1997) ebeveynlerin, hassas ve sıcak davranışların göstergelerinden olan çocukların sinyallerine ve iletişimsel ipuçlarına şefkatli, sürekli ve senkronize bir şekilde yanıtlamalarının bebeklik döneminde

ve yürümeye başlayan çocuklarda daha iyi alıcı dil ile ilişkili olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Türkoğlu (2016) ve Atlı (2019) ise oyun temelli bilişsel gelişim programının çocukların dil kavramı üzerine etkisinin olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Mistry ve ark. (2004), anneye olumlu bakma, şefkat ile 3 yaşındaki çocukların dikkat ve sözel kavraması arasında güçlü bir ilişki olduğunu bildirmişlerdir.

İhtiyaç analizi sonuçlarına ilişkin annenin kendisine yönelik beklentileri ile ilgili bulgular (Şekil 2.15) incelendiğinde, çocuğuyla iletişim kurabilmeyi öğrenme, çocuk ile eğlenceli vakit geçirmeyi öğrenme, çocuğun ruh sağlığını korumayı öğrenme ve terapi beklentilerinin olduğu belirlenmiştir. Program sonrasında ise PDGF'ye ilişkin bulgular (Şekil 3.25) incelendiğinde programın kendilerine katkılarının bebeğine nasıl davranacağını öğrenme, daha kaliteli zaman geçirmeyi öğrenme, annenin kaygısında azalma, bebeğiyle iletişimde güçlenme, çocuğun duygularını daha çok dikkate alma, nasıl oyun oynanması gerektiğini öğrenme, bebeğin girişimciliğin desteklenmesinin önemini kavrama sonuçları ortaya çıkmıştır. BEOGF verileri incelendiğinde elde edilen sonuçlar annelerin duyarlılıklarının arttığı ve bağlanmayı güçlendirici davranışların benimsendiği görülmektedir. Annelerin göz teması kurmaya başladıkları, sarılmanın ve dokunmanın bebek üzerinde etkisini öğrendikleri, bebeklerinin istek ve ihtiyaçlarına anında cevap vermenin önemli olduğunu benimsedikleri, bebeklerinin yüzüne bakarak konuşmaya başladıkları, yumuşaklığın ve hassasiyetin anne bebek bağlanmasında önemli olduğunu anladıkları bu form aracılığıyla ortaya çıkmıştır. Nicel veriler nitel verileri desteklemekle beraber, bu sonuçlar doğrultusunda annelerin bebeklerinin bağlanma düzeyini artırıcı faktörlerin bilincinde olduğu ve dolayısıyla bir farkındalık oluştuğu görülmektedir. Annelerin ihtiyaç analizinde bebeklerini nasıl sevdikleri sorulduğunda en az söylenen cevap "okşayarak" olmuştur. Programdan sonrasında ise duyarlılık alt kısmında annelerin haftalara göre okşama hareketlerinde artma olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar hem nicel boyutta ortaya çıkan EOT-GDP'nin bebekler üzerinde anlamlı çıkmasını desteklemekte ayrıca, BEOGF'nin tüm bölümlerinde gelişimi desteklediğini göstermektedir. Akgün (2008) annelere yönelik olarak anne çocuk ilişkisini oyunla

geliştirme eğitiminden sonra annelerin de çocuklarına karşı saygılarının arttığını, çocuklarının özgürlük ve bağımsızlık gibi gereksinimlerini fark ettiklerini, empatik beceri ve çocuğu anlamada gelişme olduğunu, annelik ve babalık becerisine güvenme, çocuğa kural koymada rahatlık, samimiyetin artması, çocuklarına yönelik duyarlı davranış ve kendini yeterli algılama seviyelerinde artış olduğunu ifade ederek ilişkilerinin kuvvetlendiğini belirtmişlerdir. Cornish ve ark. (2008) anne ve çocuğun birlikte oynamasının ilişkilerinde gelişme, çocukların sorunlu davranışlarında azalma olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmalar sonucu, elde edilen bulgular ile mevcut çalışmanın benzer sonuçlara ulaştığı ve bu çalışmayı desteklediği görülmektedir.

Program sonrasında ise PDGF'ye ilişkin ailelerine katkılarına yönelik bulgular (Şekil 3.26) incelendiğinde kardeşler arası iletişimde güçlenme, aile içi tartışmada azalma, ailede huzur ortamının oluşması, problemleri farklı bakış açıları ile çözmeyi öğrenme, baba ile ilişkisinde güçlenme, çocuğa daha esnek davranılması gerektiğini öğrenme sonuçları ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar değerlendirildiğinde aile ilişkilerinin de olumlu yönde geliştiği düşünülmektedir. Bu durum bebeklerin gelişimine de olumlu yansıyor olabilir. Demir (2016) ise Oyun Temelli Baba-Bebek Etkileşim Programı'nın baba ve çocuk etkileşimsel davranışları ile bebeğin kişisel-sosyal, ince motor, dil ve kaba motor gelişimi üzerinde etkili olduğunu göstermiştir. Kızıl Sürücüler (2019) 6-12 aylık bebeği olan babalara verilen eğitimin baba-bebek bağlanma durumuna etki ettiği ve bağlanmayı olumlu yönde yordadığı ortaya çıkmıştır.

EOT-GDP yeniden uygulansa nelere dikkat edilmesi gereklidir sorusuna annelerin verdiği cevaplara yönelik bulgular (şekil 3.27) değerlendirildiğinde anne ve babaya birlikte eğitim verilmesinin daha güzel sonuçlar verebileceği belirtilirken, farklı gelişim konuları üzerinde de durulabilmesinin önemli katkılar sağlayacağı ifade edilmiştir. Anne ve babaya birlikte verilen eğitimlerin bebeğe karşı her iki tarafında duyarlılıklarının artmasına yol açabilir. Bağlanma ile ilgili yurt içi ve yurt dışı çalışmalarına bakıldığında bu çalışmaların genelde anneler ile yapıldığı görülmektedir. Bağlanmanın önemi üzerinde

duran Bowlby bebeğin bağlanmasında en önemli faktörün anne olduğunu ileri sürmüştür (Bowlby, 1969). Babalar ise anneyi destekleyici ikincil figür olmuşlardır. Bağlanma kuramı ile ilgili birçok araştırma yapılmış ve anne bebek bağlanmasının önemi üzerinde durulmuş, babaların bağlanma üzerine nasıl bir etki yarattığı ile ilgili sayıca az araştırma sonuçlarına yer verilmiştir (Güleç ve Kavlak, 2013; Sürücüler, 2019). Çocukların gelişim özelliklerini bilmek, çocuk gelişimi hakkında bilgi sahibi olmak, aile içindeki bebeğe karşı gösterilen ana baba tutumları arasındaki farklı görüşleri ortak bir noktada birleştirecek ve dolayısıyla ortaya çıkan aile içi tartışmalarını da en aza indirecektir. Bebeğin bağlanma güvenliğini etkileyen en önemli faktörlerden bir tanesi çocuk gelişimi bilgisinin yetersiz olması ve aile içi ilişki ve etkileşimin olumsuz olmasıdır. Çocukların istenilen nitelikli davranışlara sahip olması ancak anne ve babanın çocuk yetiştirme tutumlarını ve yaklaşımlarını bilmeleri ve ortak bir noktada görüşlerini birleştirebilmeleri sonucu ortaya çıkar (Tamis-Le Monda ve ark, 2004). Baba, anne ve çocuk ilişkisinde dışarıda üçüncü kişi olarak kalır ve dışarıdan destek veren kişi olarak tanımlanır. Çocuk yetiştirilirken her iki ebeveyninde desteklenmeye ihtiyacı bulunmaktadır. Çocuğun gelişim alanlarının hepsinde desteklenebilmesi ve dolayısıyla sağlıklı bir birey olmasında doğru ana baba tutumlarının öğrenilmesinin önemi büyüktür. Anneler aktif bir şekilde programlar ile desteklenirken, babalarında bu sürece dahil edilmesi aile fertlerinin tümü için büyük katkılar sağlar (Demir, 2016). Bebekleri ile sağlıklı bir şekilde ilgilenen babaların bebekleri üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Bu sonucu destekleyen bir çalışmalardan biri olan Kerns ve Bath (1995) bağlanma ve oyun etkileşimi bağlantısını anne çocuk ve baba çocuk ikilisi çerçevesinde incelemişlerdir. Buna göre bağlanma ve oyunun oldukça farklı bileşenler olduğu ortaya çıkmıştır. Güvenli bağlanması yüksek olan anne bebek ikilisinin okul öncesi dönemde çocuğun oyuna katılımını arttırdığı ortaya çıkarken, güvenli bağlanan baba bebek ikilisinde ise yönlendirmeyi daha çok veren babaların çocuklarının daha fazla öneri ve yönerge verdikleri ve oyunda pozitif karşılık verdikleri ortaya çıkmıştır. Atlı (2019) araştırmasında babalara uygun fırsatlar sunulurken çocuk gelişimine yönelik bir farkındalık oluşturulduğunda, bebeklik döneminde bile çocukları için zaman ayırarak gelişimsel destek çalışmalarında annelerle iş birliği yaptıklarını göstermiştir. Anne, baba ya da bebeğin gereksinimlerini karşılayan diğer

kişilerin de bağlanma oturumuna katılması her bir bakım veren kişinin bebek üzerindeki duyarlılıklarının artmasına ve bebeğe yönelik tutumların değişmesine neden olabilir. Her bir kişinin duyarlı davranışlarında gelişme göstermesi bebeğin diğer kişilerle ilişkilerinde daha güvenli bağlanmalarını sağlayabilir. Nitekim EOT-GDP'nin bebeğe kazandırdıkları (Şekil 3.24) değerlendirildiğinde bebeklerin yabancılar ile ilişkisinde daha güvenli bağlandıkları sonucu çıkmıştır. Bu bağlamda babaya ve diğer bakım veren kişilere verilen bağlanma oturumunun bebeğin diğer kişilerle olan ilişkilerine katkılarında önemli bir destek olabileceği düşünülmektedir.

PDGF'ye ilişkin bir başka sonuç ise özellikle cinsel eğitim konusunun anneler için hassas ve önemli olduğunun vurgulanmasıdır. Çalışan anneler için bebeklerini iş ortamına götürdüklerinde bu ortamın da anne bebek etkileşimini destekleyici şekilde nasıl olması gerektiği hakkında bilgilendirmenin de anneler için önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, programın süresinin daha uzun tutulması bu programın etkililiğini artırıcı faktörler olarak ortaya çıkmaktadır.

Annelerle yapılan görüşmeler incelendiğinde programın bebeklere ve anneye katkıları değerlendirildiğinde ve programın amaçları göz önünde bulundurulduğunda bütün amaçlara ulaşıldığını ortaya koymaktadır. Çünkü anneler kendilerinde çocuk gelişimine yönelik farkındalık geliştirdiklerini, bebeklerine nasıl davranmaları gerektiğini öğrendiklerini, bebeklerine ilgiyi nasıl göstereceklerini, oyun kurmayı ve etkinlik geliştirmeyi öğrendiklerini, bağlanmayı etkileyen faktörleri anladıklarını, empatik beceriyi öğrendiklerini ve bebeklerine yansıttıklarını, yumuşaklık ve duyarlı davranışların bebeği duygusal ve sosyal yönden nasıl etkilediğini anladıklarını belirtmişlerdir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada EOT-GDP'nin bebeklerin bağlanma düzeyleri üzerindeki etkisini incelemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda 12-24 ay arası bebekler için bağlanma kuramları temel alınarak oyun temelli gelişim destek programı hazırlanmış, ev ziyaretleri yoluyla bebekler ve anneleri ile bebeklerin aylarına göre hazırlanmış oyunlar uygulanarak programın bebeklerin bağlanma düzeyleri üzerindeki etkililiği incelenmiştir. Programının etkililiğini incelemek için programdan önce ön test, iki aylık süreçte uygulanan programdan sonra son test ve bir sene sonra ise kalıcılık testi uygulanmıştır.

Araştırmanın nicel sonuçlarına göre EOT-GDP uygulanmasından sonra deney ve kontrol grubunun BDSS puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Ayrıca Deney grubu için uygulama yapılmadan önce ve sonra BDSS puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır. Bu sonucun Türkiye'de yapılan çocuk gelişimi alanı ve bebeklik dönemi araştırmalarına katkı sağladığı söylenebilir. Ayrıca dünyada bebeklik döneminde EOT-GDP'nin bebeklerin bağlanma düzeyleri üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmalara rastlanmamıştır. Bu bağlamda bu araştırmanın bebeklik dönemindeki bağlanma çalışmalarına katkı sağladığı, anne bebek etkileşiminin ve anne duyarlılığının bağlanma üzerindeki etkilerini ortaya koyması açısından önemli bir bakış açısı sunduğu söylenebilir. Bu anlamda çocuk gelişimi alanı ve özellikle olarak bebeklik dönemi araştırmaları için önemli bir araştırma sonucu olduğu söylenebilir.

Araştırmanın nicel boyutu ile BEOGF ve annelerin bebeklerinin bağlanma düzeylerine yönelik görüşme sonuçları analiz edildiğinde programın 12-24 aylık bebeklerin bağlanma düzeylerinde gelişimi desteklediğini, annelere önemli katkılar sağladığını ortaya koymuştur. Ayrıca annelerin duyarlı davranışlarını da olumlu etkilediği

sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular EOT-GDP'nin etkili bir program olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

Anne görüşme formlarından elde edilen nitel analiz sonuçları değerlendirildiğinde programın hem bebekler hem de ebeveynler üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Ayrıca ailelerin beklentilerini karşıladığı anlaşılmaktadır. Bu sonuçlar değerlendirildiğinde birebir yapılan gelişim destek programlarının çocuk gelişimi alanı açısından alana yardımcı ve destekleyici çalışmalar olduğu sonucu çıkarılabilir.

Araştırma sonucu doğrultusunda akademik araştırma ve çalışmalarda, uygulamada olan araştırmacı, çocuk gelişimci ve aileler için önerilerde bulunmak mümkündür:

Araştırmacılara öneriler;

- 12-24 ay bebeklerin bağlanma düzeylerinin desteklenmesini ele almış olan bu çalışma farklı yaş grubundaki çocuklar için gelişim destek programları geliştirilerek üzerindeki etkilerinin gözlemlenmesi ve uzun süreli sonuçların değerlendirilmesi önerilebilir.
- Bebeklik dönemi bağlanmasına yönelik araştırmaların oldukça sınırlı olduğu ve Türkiye'deki alan yazında, bu alana ilişkin çalışmaların olmadığı dikkat çekmektedir. Yapılacak olan araştırmalar alandaki eksikliğin giderilmesine katkı sağlayabilir
- Bağlanma düzeyini desteklemeye yönelik yapılacak araştırmalarda, çocukların babaları ve ikincil bağlanma figürleri olan (baba, bakıcı, anneanne, babaanne vb)

ile derinlemesine görüşmeler yapılarak farklı programlar ve yöntemler uygulanabilir.

- Gelişim destek programlarının iki aydan daha fazla zamanı kapsayacak şekilde hazırlanması ve daha derinlemesine bilgi sağlanması önerilebilir.
- Araştırmada Annelere Yönelik Bağlanma Oturumu ve EOT-GDP, 12-24 aylık bebeklere ve bu yaş grubu bebeğe sahip annelere uygulanmıştır. Yapılacak diğer araştırmalarda ise hem annelere hem de babalara bir arada eğitim verilerek eğitimin programın etkililiği artırılabilir.
- Farklı araştırmalarda, ilkokula başlama yaşına kadar verilecek EOT-GDP'nin etkilerini incelemek üzere boylamsal araştırmalar planlanabilir.
- Oyun temelli bağlanmayı destekleyici gelişim destek çalışmalarının bebeklerin tüm gelişim alanlarına katkı sağladığı görülmüştür. Bu nedenle çocukluğun erken dönemlerinde özellikle bebeklik döneminde bebeklerin sosyal duygusal gelişimlerinin desteklenmesi çocukların genel gelişimi yönünden önemli ve değerli katkılar sağlayabilir.
- Çocuğun gelişimi ve eğitiminde en önemli görevleri anne ve baba üstlenmektedir. Ailelerin çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda bilinçlendirilmesi çocuğun tüm gelişim alanlarının desteklenmesi açısından önemlidir.
- Gelişimsel olarak risk altındaki diğer grupların bağlanma düzeylerinin gelişimine yönelik farklı eğitim programları hazırlanabilir.

- Yapılan çalışmada karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin bulgulara çeşitlilik elde ettiği nicel verilere ek olarak daha ayrıntılı verilere ulaşılmasını sağladığı görülmüştür. Dolayısıyla ileride yapılacak olan çalışmalarda karma yöntemin tercih edilmesinin alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
- Bu çalışma kapsamında uygulanan EOT-GDP'nin bebekler ve anneleri üzerindeki etkilerinin yanında, babalarında bebeğin gelişimi üzerindeki etkisi konusunda farkındalıklarını arttırdığı ve bu yönde çaba gösterdikleri gözlenmiştir. Bu kapsamda, aileyi bir bütün olarak desteklemeyi amaçlayan programların geliştirilmesi ve etkilerinin değerlendirilmesine yönelik daha kapsamlı çalışmalar planlanmalıdır.
- EOT-GDP bebeklerin sosyal-duygusal gelişim yanında diğer gelişim alanlarını da etkilediği görülmüştür. Bu nedenle erken dönemde yapılacak olan programların çocukların genel gelişim alanlarına da önemli katkılar sağlayabilir.

Çocuk gelişimcilere öneriler;

- Çocuk gelişimi uzmanları tarafından çocuk gelişimi ve ebeveyn-çocuk etkileşimini esas alan, bireyselleştirilmiş, etkileşimli oyun temelli programlar hazırlanabilir.
- Çocuk gelişimi uzmanları bağlanmayı destekleyici programlar hazırlarken bebeğin gereksinimlerini karşılayan diğer aile üyelerine de (anneanne, babaanne, teyze vb) bağlanma konusunda bilgi verebilir. Bu geri bildirimlerin bebeğin gelişimini olumlu yönde destekleyeceği düşünülmektedir.

Ailelere öneriler;

- Ailelere yapılan bağlanma konulu destekleyici çalışmaların annelerin duyarlılığını artırdığı, annenin kaygısını azalttığı, bebeği ile ilişkilerinde güçlenme sağladığı, aile ilişkilerine olumlu yönde yansıdığı ortaya çıkmıştır. Nu nedenle ailelerin bağlanma konusunda destek almalarını teşvik edici söylemlerin onların isteklerini ve katılımlarını arttırabileceği düşünülmektedir.

ÖZET

Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programının Bebeklerin Bağlanma Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi

12-24 aylık bebeklere verilen Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programının Bebeklerin Bağlanma Düzeylerine Etkisinin olup olmadığının belirlenmesinin amaçlandığı araştırmada karma araştırma yöntemlerinden iç içe karma desen kullanılmıştır. Araştırmaya 6 bebek deney ve 6 bebek kontrol olmak üzere 12 bebek dahil edilmiştir. Araştırmanın nicel boyutunda bebeğin bağlanma düzeyini değerlendirmek için Waters ve Deane (1985), tarafından geliştirilmiş Sümer, Sayıl ve Kazak Berument (2016) tarafından Türkçe'ye uyarlanmış olan Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti (BDSS)'den elde edilen bulgular ile araştırmacı tarafından hazırlanan "Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu" bulguları, nitel boyutunda ise annelerle yapılan görüşmeler ve programın uygulandığı süreçte elde edilen etkinlik gözlemleri bulguları bulunmaktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda 12-24 aylık bebeklere 8 hafta boyunca ev ziyaretleri yoluyla Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programı (EOT-GDP) uygulanmıştır. Programın etkililiğini değerlendirmek amacıyla öntest-sontest ve kalıcılık testleri karşılaştırılmıştır. Ayrıca etkinlikler gözlem formu ile değerlendirilmiş ve anne görüşleri doğrultusunda da Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programı değerlendirilmiştir. Araştırmanın nicel sonuçlarına göre Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programı uygulanmasından sonra deney ve kontrol grubunun Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti (BDSS) puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Buna göre Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programı (EOT-GDP) deney grubundaki bebeklerin bağlanma düzeyleri üzerinde anlamlı bir farklılık ortaya koymuştur. Araştırmanın nitel gözlem bulguları da programın bebeklerin bağlanma düzeylerini desteklediğini, ayrıca Programı Değerlendirmeye Yönelik Görüşme Formu ile elde edilen bilgiler ile programın hem bebekler açısından hem de anneler açısından, bağlanma ve diğer gelişim alanlarındaki farkındalığı desteklediğini ortaya koymuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda anne babalara, alanda çalışan uzmanlara ve araştırmacılara öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Anne Bebek Etkileşimi, Bağlanma, Bebeklik Dönemi, Gelişimsel Destek, Oyun

SUMMARY

Investigation of the Effectiveness of Interactive Play-Based Development Support Program on the Levels of Toddlers' Attachment

The aim of the study was to determine whether the Interactive Play-Based Development Support Program, which is given to toddlers' aged 12-24 months, has an effect on the Attachment Levels of Toddlers'. In this study embedded design from mixed research methods was used. In this study, 12 toddlers', 6 of them as experimental group and 6 of them as control group, were included. In the quantitative dimension of the study, the findings obtained from the Attachment Q Sort (BDSS) developed by Waters and Deane (1985), adapted to Turkish by Sümer, Sayıl and Kazak Berument (2016) and the findings of the "Baby Parent Play Behaviors Assessment Observation Form" prepared by the researcher, qualitative part of the interviews with the mothers and the findings of the activity observations obtained during the process of the program are found. In line with the purpose of the study, Interactive Play-Based Development Support Program was applied to toddlers' aged 12-24 months through home visits for 8 weeks. In order to evaluate the effectiveness of the program, pre-test-post-test and retention tests were compared. In addition, the activities were evaluated with the observation form and the Interactive Play-Based Development Support Program was evaluated in line with the mothers' opinions. According to the quantitative results of the study, it was observed that there was a statistically significant difference between the Attachment Q Sort (BDSS) scores of the experimental and control groups after the Interactive Play-Based Development Support Program. The qualitative observation findings of the study also revealed that the program supports the attachment levels of Toddlers', and with the information obtained through the mother interview form, the program supports the awareness of attachment and other development areas both in terms of babies and mothers. Based on the findings of the research, suggestions were given to parents, experts in the field, politicians and institutions.

Keywords: Attachment, Early Intervention, Infancy, Mother-Toddler Interaction, Play

KAYNAKLAR

- ACAR Ş, YÜKSELEN İ (2015). Bebeklikle Sosyal ve Duygusal Gelişim. İçinde: *Çocuk Gelişimi II. Okul Öncesi Dönemde Gelişim*, Ed.: Metin, N, Turan F., Yükselen Hedef Yayınları, Ankara. 185-208
- ABIDIN RR. (1992). The determinations of parenting behaviour. *Journal of clinical Child Psychology*, **21**: (4). 407-412
- AINSWORTH MDS (1974). The Development of Infant-Mother Attachment. A Final Report of the Office of Child Development. *Office of Child Development*. **109**
- AINSWORTH, MDS, BELL SM, STAYTON, DJ (1974). Infant-Mother Attachment and Social Development: “Socialisation” as a Product of Reciprocal Responsiveness to Signals. İçinde *The Integration of a Child into a Social World* (Ed. Richards, MP). (s. 99 - 135). London, England : Cambridge University Press.
- AINSWORTH MDS (1989). Attachment Beyond Infancy. *American Psychologist*. **44**.(4). 709-716
- AINSWORTH MDS, BLEHAR MC, WATERS E, WALL S (1978). Patterns of attachment: a psychological study of the strange situation. Hillside, N.J.: Erlbaum
- AKANDERE M. (2003). Eğitici Okul Oyunları, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara:
- AKGÜN E (2008). Anne Çocuk İlişisini Oyunla Geliştirme Eğitiminin Anne Çocuk Etkileşim Düzeyine Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- AKGÜN E, YEŞİLYAPRAK B (2011). Anne çocuk oyun etkileşiminde niteliksel bir boyut: annelerin sözel ifadelerinin değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, **40**: 11-20
- AKKAYA S (2018). İlkokul Dördüncü Sınıf matematik dersinde Geometri alt Öğrenme Alanlarına İlişkin Kavram Yanılgılarının Giderilmesinde Oyun temelli Öğretimin Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi.Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya
- AKKOCA Y (2009). Doğum Sonrasında Anne-Bebek Bağlanmasını Etkileyen Faktörler. Tıpta Uzmanlık Tezi. Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi. Ankara
- ALLEN BP (2005). Personality Theories: Development, Growth, and Diversity, (5.th edition) Taylor & Francis Group

- APPENDIX B: Maternal behaviour Q set. (1995b). Caregiving, cultural and cognitive perspectives on secure base behaviour and working models. New growing points of attachment theory and research. Monographs of the society for research in child development. 60. İçinde (der E. Waters, B E. Vaughn, G. Posada K. Ve Kondo Ikemura K. 247-254
- ARTAR S (2018) How do attachment breastfeeding and bonding relate? Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- ARSLAN A, DİLCİ T (2018). Çocuk Oyunlarının Çocukların Gelişim Alanlarına Yönelik etkilerinin Geçmiş ve Günümüz Bağlamında İncelenmesi. (Sivas ili Örneklemi) *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, **28**, 1, 47-59
- ARI S (2012). Anne Bebek Bağlanması ile Doğum Sonu Depresyon Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- ASLAN ÖM (2013). Anaokuluna devam eden çocukların oyun davranışları ve oyunlarında ortaya çıkan zorbalık davranışlarının incelenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- ATA S (2016). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Dış mekanda oyun Uygulamaları ve Çocukların Dış Mekanda Oyun Oynamalarına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara
- ATALAY B (2014) Doğum Öncesi Eğitimlerin Anne – Bebek Bağlanmasına Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü İzmir
- ATLI S. (2019). Ev merkezli bilişsel gelişim destek programının 18-24 aylık bebeklerin bilişsel gelişimlerine ve adaptif davranışlarına etkisinin incelenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- AVCI N, KUNT M, SOMER ÖLÇEZ B, PEKİNCE P, KAYNAK S (2018). Güvenli bebekler Güvenli yarımlar projesi: Eğitim Programı. Uluslararası IV. Çocuk Gelişimi Kongresi.
- BAHTİYAR B (2015) The Effects of parenting and child temperament on anxiety problems among toddlers: The mediating role of mother-child attachment. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- BARNETT, MA, GUSTAFSSON, H, DENG M, MILLS-KOONCE WR., & COX M (2012). Bidirectional associations among sensitive parenting, language development, and social competence. *Infant and Child Development*, **21**, 374–393
- BAYDAR N, AKÇINAR B, İMER N (2012). Çevre, sosyo-ekonomik Bağlam ve Ana babalık. İçinde: *Anne Babalık: Kuram ve Araştırma*. (Ed.: Sayıl M, Yağmurlu B.) Koç Üniversitesi Yayınları: İstanbul. 169-190

- BAYSINGER CM, PLUBELL PE, HARLOW HF (1973). A variable-temperature surrogate mother for studying attachment in infant monkeys *Behavior Research Methods and Instrumentation*. 5, 269–272.
- BEATTIE MT (2008). Bağlanma kuramı, nesne ilişkileri kuramı ve nörobiyolojik kendilik gelişimini bütünleştirme. İçinde: *Bilinç ve Kişilik Bozuklukları: Gelişimsel ve klinik yaklaşımlar*. (Ed. Masterson J. F.), Çev: Özakkaş T, Çorak A. Litera Yayıncılık, İstanbul
- BERK L (2013). Çocuk gelişimi (Çev.: Ali Dönmez). Ankara: İmge Kitabevi.
- BEE H, BOYD D (2009). Çocuk gelişim psikolojisi (Çev.: Okhan Gündüz). Kaknüs Yayınları: İstanbul
- BERK L (2013). Çocuk gelişimi (Çev.: Ali Dönmez). Ankara: İmge Kitabevi.
- BEAUDOIN LA (2006). Examining the Components of Attachment in Mallard Ducklings {Anas platyrhynchos platyrhynchos}. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi. Manitoba Üniversitesi, Kanada
- BEKMEZCİ H, ÖZKAN H (2015). Oyun ve oyuncağın çocuğun sağlığına etkisi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi*. 5 (2): 81-87
- BELL SM, AINSWORTH MDS (1972). Infant Crying and Maternal Responsiveness. *Child Development*, 43, No. 4. 1171-1190
- BELSKY J, ROVINE MJ (1988). Nonmaternal care in the first year of life and the security of infant-parent attachment. *Child Development*, 59(1), 157–167
- BERGEN D (2015). Psychological Approaches to the Study of Play. *American Journal of Play*, 7, 3.
- BETTELHEIM B (1987). The importance of play. The play years: Psychological Development. USA: The Atlantic.
- BIENFAIT M, MAURY M, HAQUET A, FRANC N, CONBES C, JEAN CHARLES P, H., RIDEAU A, CAMBONIE G (2011). Pertinence of the self-report mother-to-infant bonding scale in the neonatal unit of a maternity ward. *Early Hum Dev*. 87: 281-287.
- BILGIN A, WOLKE D (2019) Infant crying problems and symptoms of sleeping problems predict attachment disorganization at 18 months. *Attachment and Human Development*, DOI: 10.1080/14616734.2019.1618882
- BIGELOW AE. (1998). Infants' sensitivity to familiar imperfect contingencies in social interaction. *Infant Behavior and Development*, 21(1), 149-162
- BIRINGEN Z (1990). Direct observation of maternal sensitivity and dyadic interactions in the home: Relations to maternal thinking. *Developmental Psychology*, 26, 278–284

- BIRINGEN Z, ROBINSON JL, EMDE RN (2000). Appendix B: The Emotional Availability Scales (3rd ed.; An abridged Infancy/Early Childhood Version). *Attachment & Human Development*, 2(2), 256–270.
- BOLDE J H, ZHOU LY, SHORE CM., DIXON WE JR (1996). Transfer of Responsibility in Parent-Child Play During the Second Year. *Early Development and Parenting*, 5: (4), 185-194.
- BRETHERTON I. (1992). The Origins of Attachment Theory. John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28: 759-775.
- BOOTH BP, LINDAMAN S (2014). Theraplay’in Temel Kavramlarını Oluşturan Teori ve araştırmalar. İçinde *Theraplay. Bağlanma temelli oyun aracılığıyla ebeveynlere ve çocuklara daha iyi ilişkiler kurmakta yardım etmek*. (Ed. Phyliss B. Booth ve Ann M. Jernberg). Gün yayıncılık. İstanbul
- BOWLBY J (1969). Attachment and loss: Vol 1. Attachment. Basic Books: New York.
- BOWLBY J (2012a) Güvenli bir dayanak: Ebeveyn çocuk bağlanması ve sağlıklı insan gelişimi (Çev. Sarp Güneri). Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları 84, İstanbul
- BOWLBY J (2012b) Sevgi bağlarının kurulması ve bozulması (Çev. Meltem Kamer). Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları 85, İstanbul
- BOWLBY J (2014). Ayrılma (Çev. Müge Günay). Pinhan yayıncılık: İstanbul
- BOWLBY J. (1960). Separation Anxiety. *International Journal of Psycho-Analysis*, XLI, 2-3
- BOWLBY J (1952). Maternal care and mental health, a report prepared on behalf of the World Health Organization as a contribution to the United Nations programme 224 on the welfare of homeless children “*World health organization*”
- BOWLBY J (1958). THE NATURE OF THE CHILD’S TIE TO HIS MOTHER. *International Journal of Psycho-Analysis*, 39, 350-373.
- BOWLBY J (1960b). Grief and Mourning in Infancy and Early Childhood *Psychoanalytic Study of the Child*, 15:9-52
- BOWLBY J (1980). Attachment and Loss: Vol 3. Sadness and Depression. Harpers Collins Publishers: England
- BRAUNGART-RIEKER JM, GARWOOD MM, POWERS BP, WANG X (2001). Parental sensitivity, infant affect and affect regulation: Predictors of later attachment. *Child Development*. 72(1), 252-270.
- BREDEKAMP S (2015) Çocukların öğrenmeleri ve gelişimleri hakkındaki Bildiklerimizi uygulamaya koyma: oyunun gelişim ve Öğrenmedeki Rolü. İçinde; *Erken Çocukluk Eğitiminde Etik uygulamalar*. (Çev ed. Hatice Zeynep İnan ve Taşkın İnan). Nobel Akademik Yayıncılık ve Eğitim Danışmanlık: Ankara

- BURGHARDT GM. (2005). The genesis of animal play: testing the limits. M.A. The MIT Press: Cambridge
- BÜYÜKÖZTÜRK Ş, KILIÇ ÇAKMAK E, AKGÜN ÖE, KARADENİZ Ş, DEMİREL F (2014). Bilimsel araştırma yöntemleri (16. Baskı). Pegem Akademi: Ankara:
- BÜYÜKÖZTÜRK Ş. (2011). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. (13. Baskı). Pegem Akademi: Ankara
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2007). Deneysel Desenler. (2. Baskı). Pegem Akademi: Ankara
- CANTAŞ N (2018). Attachment, Security and mental state talk among mother-after-child Triads. Yayınlanmamış yüksek Lisans tezi. İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal bilimler enstitüsü, İstanbul
- CASSIBA RH, VANHIZENDOORN M, D'ODORICO L (2000) Attachment and play in child care centres: Reliability and validity of the attachment Q-sort for mothers and 225onstellasyo caregivers in Italy. *International Journal of Behavioral Development* ,24,2,241-255
- CHAMPAGNE F, MEANEY MJ. (2001). Like mother, like daughter: Evidence for nongenomic transmission of parental behavior and stress responsivity. *Progress in Brain Research*, **133**, 287–302.
- CICCHETTI D, TOTH SL, ROGOSCH FA. (1999) The efficacy of toddler-parent psychotherapy to increase attachment security in offspring of depressed mothers. *Attachment & Human Development*. **1**:1, 34-66
- CICCIOLLA L, KA CRNIC, SG WEST (2013). Determinations of change in maternal sensitivity: Contributions of context, temperament and developmental risk. *Parenting Science and Practice*. **13** (3),178-195
- COLEMAN PK, KARRAKER KH (2003). Maternal self-efficacy beliefs, competence in parenting, and toddlers' behavior and developmental status. *Infant Mental Health Journal*, **24**(2), 126-148.
- COTIEN L, MANION L. (1994). Research Methods in Education (4th ed.): Routleng, London.
- COLLINS WA, MACCOBY EE, STEINBERG L, HETHERINGTON, EM, BORNSTEIN MH (2000). Contemporary research on parenting: the case for nature and nurture. *American Psychologist*, **55**, 218-232
- CORI JL (2018). Annenin duygusal yokluğu (çev. Belgin selen haktanır). Ekosan Matbaacılık. İstanbul.
- CRESWELL JW, PLANO CLARK VL (2015). Karma yöntem araştırmaları tasarımı ve yürütülmesi (Y. Dede & S. B. Demir, Çev. Edt.). 2. Baskı. Anı Yayıncılık: Ankara

- CRESWELL JW (2013). Nitel araştırma yöntemleri beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni (Çev. Edt: M. Bütün ve S. B. Demir). Siyasal Kitapevi: Ankara
- CROCKER L, ALGINA J. (2006). Introduction to classical and modern test theory. Wadsworth Publishing Co Inc: USA
- CRUGNOLA CS, GAZOTTI S, SPINELLI M, IERARDI E, ALBIZATTI A (2009). Maternal attachment influences mother–infant styles of regulation and play with objects at nine months. *Attachment & Human Development*. **15**:2, 107-131.
- ÇELEN N (1999). Ana babaların çocuğun “oyun hakkı”na ilişkin tutumları, Cumhuriyet ve Çocuk, 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri (Yay. Haz: Bekir Onur). Ankara A.Ü. Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yay: 2.
- DEMİR E (2016). Oyun temelli baba bebek etkileşim programının baba bebek davranışları üzerindeki etkisinin incelenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- BOZKURT YÜKÇÜ Ş, DEMİRCİOĞLU H (2017). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Duygu Düzenleme Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Eğitim Fakültesi Dergisi*. **44**, 442-466
- DEMİR E (2016). Oyun Temelli Baba Bebek Etkileşim Programının Baba ve Bebek Davranışları Üzerindeki etkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- DERELİ YILMAZ S (2013). Prenatal Anne – Bebek Bağlanması. *Hemşirelikte eğitim ve Araştırma Dergisi*, **10** (3): 28-33
- DE WOLFF MS, VAN IJZENDOORN MH (1997). Sensitivity and attachment: A meta-analysis on parental antecedents of infant attachment, *Child development*, **68**(4). 571-591
- DIXON A (2003) ‘At All Costs Let Us Avoid Any Risk of Allowing Our Hearts to be Broken Again’: A Review of John Bowlby’s Forty-Four Juvenile Thieves. “*Clinical Child Psychology and Psychiatry*” 8:2.1359–1045
- DİNÇER GN (2019). 6 Yaş Çocuklarında Bağlanma Figürleriyle Kurulan Bağlanma Stilleri ve Oyun Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” Yayınlanmamış yüksek Lisans tezi. Hasan kalyoncu üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep
- DREWES, AA. (2005). Play in Selected cultures. İçinde Cultural issues in play therapy. (Ed: Gil E. ve Drewes A.A). Newyork: NyWiley
- DREWES, AA (2006). Play based interventions. *Journal of Early Childhood and infant Psychology*, **2**, 139-156

- DRISCOLL JR, EASTERBROOKS MA (2007). Young mothers' play with their toddlers: Individual variability as a function of psychosocial factors. *Infant and Child Development*, **16**: 649–670.
- DUMAN G (2010) Türkiye ve Amerika'da ana sınıfına devam eden çocukların oyun davranışlarının incelenmesi. Kültürlerarası bir çalışma. Yayınlanmamış Doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara
- DURUALP E, ARAL N (2011) Oyun temelli Sosyal Beceri Eğitimi. Vize basın yayın: Ankara
- DÖNMEZ, NB (1992). Oyun Kitabı. Demet Yayıncılık; İstanbul
- EDELSTEIN RS, ALEXANDER KW, SHAVER PR, SCHAFF JM, QUAS JA, LOVAS GS, GOODMAN GS. (2004). Adult attachment style and parental responsiveness during a stressful event. *Attachment and Human Development*, **6**: 1, 31 – 52
- EGELAND B, ERICKSON, MF (1987). Psychologically unavailable care-giving. Psychological maltreatment of children and youth and the implications for intervention. Psychological maltreatment of children and youth (pp. 110–120). İçinde (Ed. M. Brassard, B. Germain, and S. Hart) New York: Pergamon Press.
- EGELAND B, FARBER EA. (1984). Infant-mother attachment: factors related to its development and changes over time. *Child Development*. **55** (3):753-71.
- ELKIND D (1999). Çocuk ve Toplum. Gelişim ve Eğitim üzerine denemeler. Çeviren: Öngen D.) Yayına hazırlayan Onur B. Ankara Üniversitesi Rektörlüğü. Ankara.
- ELKIND D (2003). Thanks 227 onstel Memory: The Lasting Value of True Play. *Young Children*, **58** (3): 46–51.
- ELKONIN DB (2005). Chapter 3: Theories of Play, *Journal of Russian & East European Psychology*, **43**:2, 3-89
- EREKY-STEVENSON K (2008). Associations between mothers' sensitivity to their infants' internal states and children's later understanding of mind and emotion. *Infant and Child Development*. **17**, 527-543.
- ERIKSON EH (1963). Childhood and society (2nd Ed.). New York: Norton
- ERIKSON EH (1977). Toys and Reasons: Stages in the Ritualization of Experience. New York: Norton & Company
- ERIKSON EH (1977). Toys and reasons. Stages in the ritualization of experience. New york. USA
- EROL N, ŞİMŞEK Z, ÖNER Ç, MUNİR K (2005). Behavioral and Emotional Problems Among Turkish Children at Ages 2 to 3 Years. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*. **44**, 1

- EVANS J, PELLEGRINI A (1997). Surplus Energy Theory: an enduring but inadequate justification for school breaktime. *Educational Review*, **49**:3, 229-236
- FAGAN J, DORE M (1993). Mother-child play interaction in neglecting and non-neglecting mothers. *Early Child Development and Care*, **87**,59-68.
- FAIRBAIRN WRD, WINNICOTT DW (2012) İngiliz nesne ilişkileri okulu. İçinde: *Freud ve Sonrası. Modern Psikanalitik Düşüncenin tarihi*. Ed. Mitchell S.A ve Black S.A. (Çev: Eğrilmez A.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları
- FELDMAN R (2007). Parent–infant synchrony and the construction of shared timing: physiological precursors, developmental outcomes, and risk conditions. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, **48**(3-4), 329-354
- FELDMAN R (2011). Maternal touch and the developing infant. (Eds: Hertenstein MJ., Weiss S J. içinde: *The handbook of touch: Neuroscience, behavioral, and health perspectives* (ss. 373-407). Springer Publishing Co. New York, NY, US.
- FELDMAN R (2015). Sensitive periods in human social development: New insights from research on oxytocin, synchrony, and high-risk parenting. *Development and Psychopathology*, **27**(02), 369-395.
- FERBER, SG., FELDMANR, MAKHOUL IR (2008). The development of maternal touch across the first year of life. *Early Human Development*. **84**, 363–370
- FIELD T. (2010). Postpartum depression effects on early interactions, parenting, and safety practices: a review. *Infant Behavior and Development*, **33**(1), 1-6.
- FIELD T., HERMANDEZ-REIF, M, VERA, Y, GIL K, DIEGO, M, BENDELL, D. YANDO R. (2005). Anxiety and anger effects on depressed mother–infant spontaneous and imitative interactions. *Infant Behavior and Development*, **28**(1), 1-9.
- FLOM R, BAHRICK LE (2007). The development of infant discrimination of affect in multimodal and unimodal stimulation: The role of intersensory redundancy. *Developmental Psychology*, **43**(1), 238-252.
- FOX J E, SCHIRRMACHER R (2014) Yaratıcı Deneyimler. İçinde: *Çocuklarda Sanat ve Yaratıcılığın Gelişimi*. (Çev. Ed. Aral N, Duman G.) Ankara: Nobel akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık
- FREUD S (1958). A General Introduction to Psychoanalysis. Perma Books: Newyork
- FREUD S (1908). Creative writers and day-dreaming. Standart Edition, 9, 141-155
- FREUD S (1959). Creative writers and day dreaming. İçinde J. Strackey (Ed.) *The standart edition of the complete psychological Works of Sigmund Freud*. (Vol. IX). London Hogarth.
- FREUD S (2013). Introduction to Psychoanalysis. E-kitap projesi & cheapast boks. İstanbul
- FREUD S (2019). The Ego and the Id. İstanbul. E-kitap projesi & cheapast boks. İstanbul

- FREUD S (1935). Inhibitions, Symptoms and Anxiety. *The Psychoanalytic Quarterly*, **4**; 616-625
- FROST JL (2010). A History of Children's Play and play environments. Toward a Contemporary Child Saving Movement. Taylor and Francis. Newyork
- FROST JL, REIFEL S, WORTHAM S (2005). Play and child development. Merrill Prentice Hall: New Jersey
- GARTSTEIN MA, IVERSON S. (2014). Attachment security: The role of infant, maternal, and contextual factors. *International Journal of Psychology and Psychological Therapy*, **14**(2), 261-276.
- GÖKŞEN C (2014) Oyunların Çocukların Gelişimine katkıları ve Gaziantep çocuk oyunları, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* [TAED] **52**, 229-259
- GÖNCÜ A, ABEL B, BOSHANS M. (2019). Küçük çocukların öğrenme ve gelişiminde bağlanma ve oyunun rolü. İçinde: *Oyunda Büyümek. Çocuk gelişimi ve Eğitime Sosyokültürel Bakış*. (Ed. Artin Göncü). Koç Üniversitesi Yayınları. İstanbul
- GROSS K (1901): "The Theory of Play." Chapter 1 in *The Play of Man*, translated by Elizabeth L. Baldwin. New York: Appleton 361-406.
- GÜLEÇ D, KAVLAK O (2013). The study of reliability and validity of paternal-infant attachment scale in Turkish Society. *International Journal of Human Sciences*, **10**(2), 170-181.
- GÜLLECİ P (2019) Oyun temelli matematik eğitim programının okul öncesi çocukların dikkat ve sayı korunumu becerilerine etkisinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya
- GÜROL A (2010) Bebek masajının anne bebek bağlanması ve emzirme başarısına etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara
- HANE AA, FELDSTEIN S, DERNETZ VH (2003). The relation between coordinated interpersonal timing and maternal sensitivity in four-month-old infants. *Journal of Psycholinguistic Research*, **32**(5), 525-53
- HAFT WL, SLADE A (1989). Affect attunement and maternal attachment: A pilot study. *Infant Mental Health Journal*, **10**(3), 157-172.
- HARLOW HF, ZIMMERMANN RR (1959). Affectional responses in the infant monkey. *Science*, **130**, 421-432.
- HALMATOW S (2017). Oyun terapisinde pratik teknikler: Çocuklar için psikoegzersiz eğitim programları. Ankara: Pegem Akademi:
- HECKHAUSEN J, HECKHAUSEN H (2008). Motivation and Action, edited by Cambridge University Press, ProQuest Ebook Central

- HENRICKS TS (2014). Play as Self-Realization Toward a General Theory of Play *American Journal of Play*, **6**, (2)
- HESSE E, MAIN M (2000) Disorganized Infant, Child, and Adult Attachment: Collapse in Behavioral and Attentional Strategies. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, **48**:4,1097-1127
- HONIG A. (2006). The Power of Sensory Experiences. *Early Childhood Today*, **21** (6): 16–17
- HOPKINS J, GOUZE KR, LAVIGNE JV (2013). Direct and indirect effects of contextual factors, caregiver depression, and parenting on attachment security in preschoolers. *Attachment and Human Development*, **15**, 155–173.
- HORTAÇSU N (1997). İnsan ilişkileri. (2. Baskı). İmge Kitapevi, Ankara
- HORTAÇSU N (2003). Çocuklukta ilişkiler: Ana baba, kardeş ve arkadaşlar. İmge Kitabevi: Ankara
- HUGHES FP (2010). Children, play and development. 4. Edition. California.USA: Sage Publications
- İLASLAN Ö (2009). Çocukların bağlanma davranışlarının özlük nitelikleri ve anne bağlanma stillerine göre incelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Üniversitesi, Konya.
- JOHNSON JE, CHIRISTIE JF, YAWKEY TD. (1987). Play and Early Childhood Development. Glenview, Scott, Foresman & Company, IL
- KAHYA Y (2019). Anne Bebek Etkileşimi: Annenin Psikolojik işlevselliği ve Bağlanma Örüntüleri ile Anne- bebek Öztutarlılık ve Etkileşimsel Uyum Arasındaki İlişkinin Video Mikroanaliz Yöntemiyle İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara
- KARABEKİROĞLU K, AKMAN İ, KUŞÇU ORHAN Ş, KUŞÇU K, ALTUNCU E (2015). Mother–Child Interactions of Preterm Toddlers, *Arch Neuropsychiatr*, **52**: 157-62
- KARAMUSTAFAOĞLU O, KAYA M (2013). Eğitsel Oyunlarla yansıma ve Aynalar Konusunun Öğretimi: Yansımali Koşu Örneği. *Araştırma Temelli Etkinlik Dergisi (ATED)*, **3**(2), 41-49
- KARASAR N (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Nobel Yayıncılık: Ankara.
- KELLER G, WARACK B (2003) Statistics For Management And Economics. Brooks/ColeThomson Learning, USA.
- KERNS K, BARTH JM (1995). Attachment and Play: Convergence Across Components of Parent-Child Relationships and their Relations to Peer Competence. *Journal of Social and Personal Relationships*. **12** (2). 243-260

- KESKİN T (2015). Çocuğumla oyun oynuyorum. Tutku yayınevi: Ankara
- KIZIL SÜRÜCÜLER H (2019). 6.12 aylık bebeği olan babalara verilen eğitimin baba bebek bağlanma durumuna etkisi. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi. Balıkesir Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- KOÇYİĞİT S, TUĞLUK MN, KÖK M (2007) Çocuğun gelişim Sürecinde Eğitsel bir etkinlik olarak oyun. *KKEFD/J OKKEF*:16
- KOMISAR E VE MINER S (2017). Bebeğimin yanıdayım. İlk üç yılda anneliğin önemi. (Çev.İrem Soylu). İletişim Yayıncılık A.Ş. (İstanbul)
- KORUCU I, SELÇUK B, HARMA M (2017). Self-Regulation: Relations with Theory of Mind and Social Behaviour. *Inf. Child. Dev.* **26**: 3
- KRIPPENDORFF K (2004). Content analysis: an introduction to its methodology. 2nd ed. USA: Sage Publications
- KUŞÇU Y (2014) Oyun davranışlarını değerlendirme ölçeğinin uyarlanması ve 36-72 aylık çocukların oyun davranışlarının incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- LAIBLE D, THOMPSON R, FROIMSON J (2014). Early socialization: The influence of close relationships. (Ed.), J., Grusec, P. Hastings, In: Handbook of socialization (Rev. Ed., pp. 35-59). Guilford: New York:
- LITTLETON D. (1998). Music learning and child play General Music Today.
- LORENZ K (1957). Companionship in bird life. In C. H. Schiller (Ed. & Trans), *Instinctive behaviour* (pp. 83-128). New York: International Universities Press. (Original work published 1935)
- LYONS-RUTH K, CONNELL DB, GRUNEBaum HU, BOTEIN S. (1990) Infants at social risk: maternal depression and family support services as mediators of infant development and security of attachment. *Child Development*. **61**(1):85-98.
- MAIN M (1983) Exploration, play, and cognitive functioning related to infant-mother attachment. *Infant Behavior and Development*, **6**, 2-3, 167-174
- MAIN M, KAPLAN N, CASSIDY J (1985). Security in infancy, childhood and adulthood: A move to the level of representation. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, **50**: 66-104.
- MANGIR M, AKTAŞ Y (1993). Çocuğun Gelişiminde Oyunun Önemi. *Yaşadıkça Eğitim*, 26, 14-18.
- MARCELO AK (2016). The Structure and Development of Pretend Play Across Childhood. Doctoral dissertation, UC Riverside

- MELTZOLFF, AN. MOORE MK (1977). Imitation of facial and manual gestures by human neonates. *Science*, **198**(4312), 75-78.
- MELTZOLFF, AN. (1990), Foundations for developing a concept of self: The role of imitation in relating self to other and the value of social mirroring, social modeling and self practice in infancy. İçinde: The self in transition. Eds.: Cicchetti D, Beeghly M. University of Chicago Press. Chicago
- MESMA J, VAN IJZENDOORN M, BEHRENS K, CARBONELL, OA, CA'REAMO R, COHEN-PARAİRA I, DE LA HARPE C, EKMEKÇİ H, EMMEN R, HEIDAR J, KONDO-IKEMURA K, MELS C, MOOVA H, MURTISARI S, NO'BLEGA M, ORTIZ JA, SAGI-SCHWARTZ A, SICHIMBA F, SOARES I, STEELE H, STEELE M, PAPE M, VAN GINGEL J, VAN DER VEER R, WANG L, SELÇUK B, YAVUZ M, ZREIK G (2016) Is the ideal mother a sensitive mother? Beliefs about early childhood parenting in mothers across the globe. *International Journal of Behavioral Development*. **40**(5) 385–397
- MICHAEL WC (2003) The Development of Play in Infants, Toddlers, and Young Children. *Communication Disorders Quarterly* **24**:4 • pp. 163–174
- MISTRY RS, BIESANZ JC, TAYLOR L,C., BURCHİNAL M, Cox, M.J (2004). Family income and its relation to preschool children's adjustment for families in the NICHD. Study of Early Child Care. *Developmental Psychology*, **40**, 727–745
- MEHLER K; WENDRICH D, KISSGEN R, ROTH B, OBERTHUER A, PILLEKAMP F, KRIBS A (2011). Mothers Seeing Their Vlbw Infants Within 3 H After Birth Are More Likely To Establish A Secure Attachment Behavior: Evidence Of A Sensitive Period With Preterm Infants *31*(6):404-410
- MEB (2014). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi. Oyun Etkinliği-1. Milli Eğitim Bakanlığı
- MILLER PH (2008). Gelişim psikolojisi kuramları (çev.B. Onur) İmge kitabevi yayınları: Ankara
- MIKULINCER M. (1998). Adult attachment style and individual differences in functional versus dysfunctional experiences of anger. *Journal of Personality and Social Psychology*, **74** (2):513-524.
- MONTAIGNE M (2019). Denemeler (Çev. Sabahattin Eyüboğlu) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- MONTESORI M (1914/1965). Dr. Montessori's Own Handbook. Short Guide to Her Ideas and Materials. Schocken Books, New York
- MONTESORI M (1982). The Secret of Childhood. Ballantina Books: Newyork.
- MOSKALI BM, LEYDENDS JA. (2000). Scoring rubric development, validity and reliability. *Pratical Assessment, Research & Evaluation*, **7**(10).

- MOSS E, DUBOIS-COMTOIS K, CYR C, TARABULSY GM, ST-LAURENT D, BERNIER A (2011), Efficacy of a home-visiting intervention aimed at improving maternal sensitivity, child attachment, and behavioral outcomes for maltreated children: A randomized control trial. *Development and Psychopathology*. **23**: 195–210
- NEUMANN E (1971). The elements of Play. University of Illinois at Urban-Champaign, USA
- NICOLOPOULOU A. (2004). Oyun, Bilişsel Gelişim ve Toplumsal Dünya: Piaget, Vygotsky ve Sonrası. (Çev. Melike Türkan) Bağlı), *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, **37** (2). 137-169.
- NICCOLS A. (2008). ‘Right from the Start’: randomized trial comparing an attachment group intervention to supportive home visiting. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* **49**:7 pp 754–764
- ONUR B, GÜNEY N (2004). TÜRKİYE’DE ÇOCUK OYUNLARI: ARAŞTIRMALAR. Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları no: 12, Ankara
- ÖĞRETİR AD (2008). Oyun ve Oyun Terapisi, *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, **22**, 94-100
- ÖZER A, GÜRKEN AC, RAMAZANOĞLU MO (2006). Oyunun çocuk gelişimi üzerine etkileri. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*. **5**(6), 67-79.
- ÖZMUTLU İ, EROĞLU B (2019) Çocuk ve Oyun. İçinde: Çocuklar İçin Spor Eğitimi (ED. Umut Canlı – Cüneyt Taşkın – Çalık Veli Koçak) Gazi Kitabevi
- ÖZTÜRK EC (2018). Okul öncesi dönem çocuklarının aile işlevleri ile duygu düzenleme becerileri ve bağlanma stilleri arasındaki ilişki. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Sabahattin Zaim üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- ÖZTÜRK FD (2019) Okul Öncesi 4-6 yaş Grubu Çocukların Bağlanma Stilleri ile Sosyal Beceri Düzeyi ve İyun Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- PARK KA, WATERS E. (1989). Security of Attachment and Preschool Friendships. *Child Development*, **60**(5), 1076-1081.
- PARIS R, BOLTON RE., WEINBERG MK. (2009). Postpartum depression, suicidality, and mother-infant interactions. *Archives of Women's Mental Health*, **12**(5), 309- 321
- PEDERSON DR, MORAN G, SITKO C, CAMPBELL K, GHESQUIRE K ve ACTON H (1990). “Maternal Sensitivity and the Security of Infant-mother Attachment: A Q-Sort Study.” *Child Development*, **61**,6, 1974-1983
- PESTALOZZI JH (1977). How Gertrude Teaches Her Children.İçinde: *Pestalozzi’s Educational Writings*. (Editör: Daniel N. Robinson.) University Publications of America. USA.

- PIAGET J (1932). *Moral Judgment of the Child*. Free Press, Newyork
- PIAGET J (1962). *Play, dreams, and imitation in childhood*. Norton:New York.
- PIAGET, J. (1966). Response to Brian Sutton-Smith, *Psychological Review*, 73, pp. 111-112.
- PIAGET J (1969). *The Mechanisms of Perception*. London: Rutledge ve Kegan Paul.
- POSADA G, JACOBS A, CARBONELL OA, ALZATE G., BUSTAMANTE, MR., ARENAS A. (1999). Caregiving And Security (Running Head). *Maternal Care and Attachment Security in Ordinary and Emergency Contexts. Developmental Psychology*, 35(6), 1379-1388.
- RIMMERT VON DER K. (2007). Play in 234onst and perspective. İçinde: *Several Perspectives on Children's Play. Scientific Reflections for Practioners*. (Ed: Tom Jambor and jan Van Gills). Garant Publishers. USA
- REBECCA L, BUTCHERA B, IRVINE SG. (2014). Parental experiences of the “Time Together” home visiting intervention: an Attachment Theory perspective. *Educational Psychology in Practice*, 30, 1, 1–18
- ROGGMAN LH, LANGLOIS AJ, HUBBS-TAIT L. (1987). Mothers, infants, and toys: Social play correlates of attachment. *Infant Behavior and Development*, 10, 2, 233-237
- ROTHBART MK, AHADI SA, HERSHEY KL (1994). Temperament and social behaviour in childhood. *Merrill-Palmer Quarterly*, 40 (1), 21-39
- ROTHBAUM F, NAGAOKA R, PONTE IC (2006). Caregiver Sensitivity in Cultural Context: Japanese and U.S. Teachers’ Beliefs About Anticipating and Responding to Children’s Needs. *Journal of Research in Childhood Education*. 21:1, 23-40
- ROTHBAUM F, WEISZ J, KAZUO MP, MORELLI MG. (2000) Attachment and Culture Security in the United States and Japan. *American Psychologist* 55, 10, 1093-1104.
- ROSENBLUM LA, HARLOW HF (1963). Approach avodience conflict in the mother surrogate situaiton, *Psychological Reports*, 12, 83-85.
- RUBIN KH, MAIONI TL, HORNUNG M. (1976) Free Play Behaviors in Middle- and Lower-Class Preschoolers: Parten and Piaget Revisited. *Child Development*, 47, 2; 414-419
- RUBIN K., FEIN, G, VANDENBERG, B. (1983) Play, İçinde: *Handbook of Child Psychology, Socialization, personality, and social development* (Ed.E. HETHERINGTON) Vol. 4, Mussen P. H. Wiley: New York
- RUBIN KH (1977). Play Behaviors of Young Children. *Young Children*, 32, (6), pp. 16-24

- RUPPERT F. (2011). Travma, bağlanma ve aile 235onstellasyonları. Çev: Fatma Zengin. Kaknüs yayınları: İstanbul:
- SANTROCK JW (2012). *Yaşam boyu gelişim*. Çev. Galip Yüksel. Ankara Nobel akademik yayıncılık
- SAN BAYHAN P, ARTAN İ (2012). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi. Morpa Kültür Yayınları: İstanbul
- SARACHO ON, SPODEK B (1998). A historical overview of theories of play. In O. N. Saracho and B. Spodek, Multiple perspectives on play in early childhood education (pp. 1 – 10). SUNY Press: Albany,
- SCHILLER F (1875). Essays Aesthetical and Philosophical: Including the Dissertation on the “Connexion between the Animal and Spiritual in Man.” George Bell and Sons. London
- SCHAFER CE, DREWES AA (2013). Oyun ve oyun terapisinin Terapötik güçleri. İçinde Oyun terapisinin temelleri. Ed. Schaffer E.S. (Çev: Tortamış Özkaya B). Ankara: Nobel Akademik yayıncılık eğitim danışmanlık.
- SHIM SY ve LIM S A (2019) Korean infant–mother attachment security: longitudinal predictions of peer play interactions and behavioural problems in early childhood. *Early Child Development and Care*. 1-13
- SCHOPPE-SULLIVAN SJ, DIENER ML, MANGELSDORF SC, BROWN GL, McHALE, JL, FROSCHE CA (2006). Attachment and sensitivity in family context: The roles of parent and infant gender. *Infant and Child Development*. 15, 367-385.
- SCHORE AN. (2012). Gelişimsel nörobiyoloji ve Bağlanma Kuramı. 1-2 ekim 2011. Atölye çalışması metinleri. (Ed. Tahir Özakaş). Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Araştırma, Sağlık, Organizasyon ve Danışmanlık L.T.D. Şti: İstanbul
- SCHULTZ DP, SCHULTZ SE (2012). Modern Piskoloji Tarihi. Kaknüs yayınları. İstanbul.
- SELÇUK E., GÜNAYDIN, G, SÜMER N, HARMA M, SALMAN S, HAZAN C, DOĞRUYOL B, ÖZTÜRK A. (2010). Self-reported romantic attachment style predicts everyday maternal caregiving behavior at home. *Journal of Research in Personality*, 44(4), 544–549.
- SEVINÇ M. (2004). Erken çocukluk gelişimi ve eğitiminde oyun. Morpa Yayınları: İstanbul
- SEZER T, YILMAZ E, KOÇYİĞİT S (2016). 5-6 yaş grubu çocukların oyun becerileri ile aile çocuk etkileşimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 2, 16: 185-204
- SEZGIN E (2016). Çocukların davranışsal Öz düzenleme becerilerine oyun temelli eğitimin etkisinin incelenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara

- SEZGİN S (2017). İnsan ve Oyun: Oyunların Dünü, Bugünü, Yarını IX. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi. 11-17 Mayıs 2017. Ordu Üniversitesi.
- SLADE A (1987). Quality of attachment and early symbolic play. *Developmental Psychology*, **23**,78-85
- SMILANSKY S (1968). The Effects of Socio-dramatic Play on Disadvantaged Preschool Children. New York: Wiley
- SMITH PB, PEDERSON DR (1988). Maternal sensitivity and patterns of infant-mother attachment, *Child Development*, **59**: 1097-1101
- SNOWDEN R (2013). Freud Kilit Fikirler. Çev. Melis İnan. Optimistkitap. İstanbul
- SOYSAL ŞA, BODUR Ş, İŞERİ E, ŞENOL S (2005). Bebeklik döneminde bağlanma sürecine genel bakış. *Klinik Psikiyatri*. **8**:88-99.
- SROUFE LA, EGELAND B, CARLSON EA, COLLINS WA (2005). The development of the person. The Minnesota study of risk and adaptation from birth to adulthood. Newyork; Guilford Press.
- STACK DM, A, SERBIN LA, GIROUARD N, ENNS LN, BENTLEY VMN, LEDINGHAM JE; SCHARTZMAN AE (2012) The quality of the mother-child relationship in high-risk dyads: Application of the Emotional Availability Scales in an intergenerational, longitudinal study. *Development and Psychopathology*, **24**, 1, pp. 93-105
- STEIN A, GATH DH, BUCHER J, BOND A, DAY A, COOPER PJ. (1991)The relationship between post-natal depression and mother-child interaction. *The British Journal of Psychiatry*, **158** (1). 46-52.
- STERN DN (2017). Bebeğin Kişilerarası Dünyası (Psikanaliz ve Gelişimsel Psikolojiden Bir Bakış). Çev: Karakaş Ö. Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları: İstanbul
- STERN JA, BORELLİ JL, SMILEY P A. (2015). Assessing parental empathy: A role for empathy in child attachment. *Attachment & Human Development*, **17**(1), 1- 22
- SUOMI SJ, COLLINS ML, HARLOW HF. (1973). Effects of permanent separation from mother on infant monkeys. *Developmental Psychology*, **9**(3), 376-384.
- SÜMER N, GÜNGÖR N. (1999a). Yetişkin Bağlanma Stilleri Ölçeklerinin Türk Örnekleme Üzerinde Psikometrik Değerlendirmesi ve Kültürlerarası bir Karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*, **14**, (43) 71-106
- SÜMER N (2012). Anne Babalık ve Bağlanma. İçinde: Anne Babalık: Kuram ve Araştırma. Ed.: SAYIL M, YAĞMURLU B. Koç üniversitesi Yayınları: İstanbul. 169-190
- SÜMER N, SAYIL M, KAZAK BERUMENT S. (2016). *Anne Duyarlılığı ve Çocuklarda Bağlanma*. Koç üniversitesi yayınları: İstanbul

- SÜMER N, ve KAĞITÇIBAŞI Ç. (2010). Culturally relevant parenting predictors of attachment security in Turkish Context. İçinde: *Attachment: Expanding the cultural connections (157-180)*. (Ed. P. Erdman ve KM Ng.). Routledge: NY.
- ŞEN S (2007). Anneanne-Anne-Bebek Bağlanması İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- ŞOLT A (2011) Doğum Sayısının Anne-Bebek Bağlanmasına Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- TAKACS, L, SMOLIK, F, PUTNAM S. (2019). Assessing longitudinal pathways between maternal depressive symptoms, parenting self-esteem and infant temperament. *PloS One*, **14**(8), e0220633.
- TADAYON N (2012). Bandura's Social Learning Theory & Social Cognitive Learning Theory. University of Science and Culture. <https://www.researchgate.net/publication/267750204>
- TAMIS-LEMONDA C, SHANNON J, CABERRA N, LAMB ME. (2004). Fathers and mothers at play with their 2- and 3-year-olds: contributions to language and cognitive development. *Child Development*, **75**, 1806–1820
- TİKOTZKY L (2016) Postpartum Maternal Sleep, Maternal Depressive Symptoms and Self-Perceived Mother–Infant Emotional Relationship, *Behavioral Sleep Medicine*, **14**:1, 5-22
- TORAN M, DİLEK A. (2017). Çocuklar ve Kitaplar: piaget'in oyun Kuramına Göre Bir değerlendirme. *Yaşadıkça Eğitim*, **31** (1), 41-54
- TREVARTHEN C, AITKEN, KJ (2001). Infant intersubjectivity: Research, theory, and clinical applications. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, **42**(1), 3-48.
- TRAWICK-SMITH J (2014). *Erken çocukluk döneminde gelişim: Çok kültürlü bir bakış açısı*. (Çev. Ed.: Berrin Akman). Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- TUĞRUL B (2013). Çocukta oyun gelişimi. İçinde, *Öğretmenlik Alan Bilgisi: Okul Öncesi Öğretmenliği*. (Editör: Aral N, Deniz Ü, Kan A). Ankara: Alan Bilgisi Yayınları. 271-314
- TUĞRUL B (2015). Oyunun gücü. İçinde *Her Yönüyle okul Öncesi Eğitim 3; Okul öncesi Eğitimde Oyun*, (Editör: Ayşe Belgin Aksoy). Ankara: Hedef CS Basın Yayın
- TULPAR LP (2019). 4-6 yaş aralığındaki çocukların bağlanma stillerinin ve duygu düzenleme becerilerinin incelenmesi. Işık Üniversitesi. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul
- TÜREN E (2014). Prenatal anne- bebek bağlanmasında maternal oksitosin, kortizol ve prolaktin düzeylerinin etkisi ve annenin depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri ile ilişkisi. Tıpta uzmanlık Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Meram Tıp Fakültesi. Konya

- TÜRKMEN AS, TEZE S. (2018). 60-72 ay çocuğa sahip annelerin bağlanma stilleri ve etkileyen faktörler. *The Journal of Academic Social Science Studies*. **68**, 549- 562
- TÜRKOĞLU B (2016). Oyun temmeli Bilişsel Gelişim programının 60-72 bAylık çocukların bilişsel gelişimine etkisi. Yayınlanmamış Doktora tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Konya
- ULUÇ S (2012). Doğuştan getirilen İlişkisellik Arayışının Ana Babayla kurulan Duygusal Bağ aracılığıyla Biçimlenmesi. İçinde: Anne Babalık: Kuram ve Araştırma. (Ed.: SAYIL M, YAĞMURLU) B. Koç üniversitesi Yayınları: İstanbul. 169-190
- ULUĞ OM (1997) Oyun Psikolojisi: Niçin Oyun? Çocuğun Gelişiminde ve Çocuğu Tanımada Oyunun Önemi, 1. Baskı, İstanbul, Göçebe Yayınları
- VALLOTTON, CD, MASTERGEORGE A, FOSTERT T, DECKER KB, AYOUB C. (2017). Parenting supports for early vocabulary development: Specific effects of sensitivity and stimulation through infancy. *Infancy*, **22**, 78–107.
- VAN FLEET R , SYWULAK A, CAPAROSA SNISCAK.C. (2018). Çocuk merkezli oyun tereapisi (Çev. Hanife Uğur Kural ve Büke Tuncel). Apamer Psikoloji yayınları: İstanbul
- VAN IJENDOORN MH, HUBBART FOA. (2000) Are infant crying and maternal responsiveness during the first year related to infant-mother attachment at 15 months? *Attachment & Human Development*, **2**:3, 371-391
- VAN IJENDOORN MH, CAROLUS MJLV, CMJL, BAKERMANS- KRANENBURG MJ , RIKSEN-WALRAVEN JM. (2004). “Assesing attachment security with the attachment Q-sort: Meta-analytic evidence fort he validity of the observer AQS.” *Child development*, **75**. 1188-1213.
- VAUGHNA BE, COPPOLAA G, VERİSSİMOB M, MONTEIROB L, SANTOSB AJ, POSADAC G, CARBONELLD OA, PLATAD SJ, WATERSE HS, BOSTF K K, MCBRIDEF B, SHINF N, KORTHA B (2007). The quality of maternal secure-base scripts predicts children’s secure-base behavior at home in three sociocultural groups. *International Journal of Behavioral Development*, **31** (1),65–76
- VLISMAS W, MALLOCH S, BURNHAM D (2013). The effects of music and movement on mother–infant interactions. , *Early Child Development and Care*,**183**:11, 1669-1688.
- VONDRA JI, SHAW DS (1995). Predicting infant attachment classification from multiple, contemporaneous measures of maternal care. *Infant Behavior and Development*. **18**:415-425
- VYGOTSKY L. S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Proces

- VYGOTSKY LS (1933/2016). Play and its role in the mental development of the child. *International Research in Early Childhood Education* 3 Vol. 7, No. 2
- WATERS, T (2004). Learning To Love: From Your Mother's Arms To Your Lover's Arms. *Voice of the University of Toronto*, **30**, (19)
- WHELAN W, STEWART A. (2017). Oyun Terapisinde bağlanma güvenliği Oyunun gücü. İçinde Oyun Terapisi. Kapsamlı teori ve Uygulama Rehberi, (Editör: David A. Crenshaw ve Anne L. Stewart). İstanbul: Apamer Psikoloji Yayınları
- WATSON JB, WATSON R. (1928). Psychological Care of Infant and Child. London. George Allen & Unwin Ltd.
- WINNICOTT DW (2018). Ebeveynler ile sohbet. (çev. Neşe Hatiboğlu) İstanbul Bilgi üniversitesi yayınları, İstanbul
- WINNICOTT DW (2017). Oyun ve Gerçeklik (Çev. T. Birkan). İstanbul: Metis Yayınları.
- WOLFE J (2002). Learning from the past: Historical voices in early childhood education. Mayerthorpe, Alberta: Piney Branch Press.
- WOOD JJ, EMMERSON NA, COWAN PA (2004). Is early attachment security carried forward into relationships with preschool peers?. *The British Journal of Developmental Psychology*, **22**, (2): 245-253.
- YAVUZER H. (2012) Doğum öncesinden ergenlik sonuna çocuk psikolojisi. Remzi kitabevi: İstanbul:
- YAVUZER H. (1996). Ana baba ve çocuk. Remzi Kitabevi: İstanbul
- YAZGAN İNANÇ BY, BİLGİN M VE KILIÇ ATICI MK. (2012). Gelişim psikolojisi: çocuk ve ergen gelişimi. Pegem Akademi: Yayıncılık Ankara
- YAZGAN E (2014). Doğumhane ortamı ve koşullarının doğum ağrısı, doğumdan memnuniyet ve anne-bebek bağlanması üzerine etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul
- YERLİOĞLU AE (2010). The Relation of Attachment Security with Maternal Responsiveness and Child's Socioemotional Competence: Using the Attachment Q-Set with a Turkish Preschool Sample. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- YOGMA M, GARNER A, HUTCHINSON J, HIRSK-PASEK K, GOLINGOFF MR (2018). The Power of Play: A Pediatric Role in Enhancing Development in Young Children. *American Academy of Pediatrics*. **142** (3)

- YÖRÜKAN T (2011). Bağlanma ve sonraki yaşlarda görülen etkileri. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul
- YURDUGÜL H. (2005). Ölçek Geliştirme Çalışmalarında Kapsam Geçerliği için Kapsam Geçerlik İndekslerinin Kullanılması. XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 28-30 Eylül, Denizli.
- YURDUGÜL H, BAYRAK F (2012). Ölçek Geliştirme Çalışmalarında Kapsam Geçerlik Ölçüleri: Kapsam Geçerlik İndeksi ve Kappa İstatistiğinin Karşılaştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Özel Sayı 2. 264-271.
- ZIV Y, AVIEZER O, GINI M, SAGI A, KOREN- KARIE N (2000) Emotional availability in the mother–infant dyad as related to the quality of infant– mother attachment relationship, *Attachment & Human Development*, 2, 149- 169 |

Ek-1 Etik Kurul Kararı

ANKARA ÜNİVERSİTESİ ETİK KURULU KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 24/04/2017

Toplantı Sayısı : 8

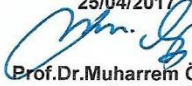
Karar Sayısı : 140

140-Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişim Bölümü doktora öğrencilerinden **Tanser Taygur Altıntaş**'ın "Etkileşimli oyun Temelli Gelişim Destek Programın Bebeklerin Bağlanma Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi" başlıklı doktora tezi ile ilgili 14/04/2017 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelenmiştir.

Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişim Bölümü doktora öğrencilerinden **Tanser Taygur Altıntaş**'ın "Etkileşimli oyun Temelli Gelişim Destek Programın Bebeklerin Bağlanma Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi" başlıklı doktora tezi ile ilgili kurumdan izin alınması, izin belgesinin araştırma dosyasında bulunmak üzere gönderilmesi, araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

ASLININ AYNIDIR

25/04/2017

Prof. Dr. Muharrem ÖZEN
Ankara Üniversitesi
Etik Kurulu Başkanı

Aydınlatılmış onam Formları

AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

(Deney Grubu Bebek için)

Sayın Veli,

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı'nda Doç. Dr. Müdriye Yıldız Bıçakçı danışmanlığında tarafımdan yürütülen Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programının Bebeklerin Bağlanma Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi” konulu bu araştırma, doktora tezi kapsamında yapılmaktadır. Bu araştırma ile ilgili size bilgi vermek ve sizi gönüllü olarak araştırmaya katılmaya davet etmek istiyorum. Çalışma hakkında tam olarak bilgi sahibi olduktan ve sorularınız cevaplandıktan sonra eğer bebeğinizin araştırmaya katılmasını isterseniz sizden bu formun imzalanması istenecektir.

Araştırmada, 12-24 aylık bebeğe sahip annelere uygulanan etkileşimli oyun temelli gelişim destek programının bebeklerin bağlanma düzeylerine etkisinin belirlenmesi planlanmıştır. Öncelikle Ankara ili özel kreşlerine ilişkin listelere ulaşılacak ve listeler arasından üç kreş belirlenecektir. Bu kreşlere devam eden 12-24 ay aralığında bebeğe sahip olan, tam aileye sahip, özel gereksinimi olmayan ve çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 30 bebek ve annelerinden ön çalışma grubu oluşturulacaktır. Bebeklerin bağlanma düzeylerini belirlemek için ilk olarak Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti-BDSS uygulanacaktır. Bu setten alınan puanlara göre düşük bağlanma düzeyi puanına sahip olduğu belirlenen 5 bebek ve annesi deney grubu, 5 bebek ve annesi ise kontrol grubu olarak belirlenecektir. Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti-BDSS'nin uygulama süreci ev ortamında gerçekleşecek, bireysel olarak uygulanacak ve

yaklaşık her bir bebek için 3, 5 saat sürecektir. Deney grubunu oluşturan annelere yönelik oyun temelli gelişim destek programı hazırlanacak ve anneler tarafından sekiz hafta boyunca bebekleri ile haftada en az iki oyun oynamalarını destekleyecek şekilde planlanacak ve yürütülecektir. Kontrol grubunda olan bebeklere herhangi bir eğitim verilmeyecektir. Deney grubunda yer alan anneler tarafından uygulanan etkileşimli oyun temelli gelişim destek programının uygulama sürecine rehberlik etmek ve programın uygulama sürecini değerlendirmek amacıyla ev ortamında gözlem tekniği kullanılacaktır. Gözlemler, haftada birer kez deney grubundaki her bebeğin evine annelerin bebekleriyle gerçekleştirdiği oyun etkinlikleri ve bu süreçteki iletişimlerini gözlemlemek, annelere iletişim ve oyun etkinlikleri konusunda geri bildirim vermek ve ilgili yönlendirmelerde bulunmak amacıyla yapılacaktır. Görüşme tekniği ise, annelerin etkileşimli oyun temelli gelişim destek programının sürecine ve etkililiğine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla kullanılacaktır. Görüşmeler, sadece deney grubundaki anneler ile gerçekleştirilecek olup, etkileşimli oyun temelli gelişim destek programının uygulanması sonrasında yapılacaktır. Görüşmeler; program tamamlandıktan sonra, annelerin programın uygulanması sürecine, programın bebekleriyle olan iletişimlerine ve güvenli bağlanmanın oluşumuna etkisine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilecektir. Görüşmelerde araştırmacı tarafından oluşturulan, açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılacaktır. Annelerin programı yürütmesi nedeniyle annelerle uygulama öncesinde bağlanma ve bağlanmanın gelişim süreci, oyun konularını içeren bir oturumluk aile bilgilendirme semineri yapılacaktır. Eğitim programının uygulanmasına bilgilendirme oturumundan sonra başlanacaktır. Programın uygulanması sürecinde sekiz hafta boyunca her bebek ve annesi araştırmacı tarafından ev ziyaretleri gerçekleştirilerek gözlemlenecektir. Ev ziyaretlerine bir önceki hafta içinde uygulanan etkinliklerin değerlendirilmesi ile başlanacak, o hafta için planlanan oyunlar annelere model olunarak bebekle birlikte gerçekleştirilecek, daha sonra annenin bebeğiyle bu oyunları oynaması istenecektir. Araştırmacı bu aşamada gözlem yaparak anneye oyun süreci hakkında geri dönüt verecek ve bir sonraki haftaya kadar bebekleriyle oyun oynamaları için yönlendirme yaparak, gerekli öneriler sunacaklardır. Bir sonraki haftaya önceki haftanın değerlendirmesi yapılarak başlanacaktır.

Bağlanma, iki insan arasında kurulan duygusal temelli bağıdır. Bağlanma, bireylerin ait olma ve güven ihtiyacı nedeniyle yakın ilişkide oldukları kişilerle kurdukları ve yaşam boyu devam eden derin duygusal bağı tanımlar. Bebeklerde bağlanma ise, anne bebek arasında kurulan duygusal ve güvene dayalı bağıdır. Bağlanma ihtiyacı, bebeğin acı, açlık ya da tanımadık bir kişinin ona doğru yaklaşması gibi bebek için bir alarm durumu yaşamasıyla harekete geçer. Anne bebeğin her çağrısına anlamlı ve tutarlı cevap verdiğinde bebekle arasında olması gereken temel yakınlık ve güven duygusu sağlanmış olur. Bebek bu yakınlık aracılığıyla ihtiyaç duyduğu herhangi bir zamanda annesinin onun yanında olacağına ve onun ihtiyaçları ile ilgileneceğine, onu tatmin etmeye çalışacağına inanır. Böylelikle kendini güvende hisseder. Kendisini değerli, korunacak, özen gösterilecek bir varlık olarak algılar. Ayrıca annesinin sağladığı bu güven ve yakınlık duygusu aracılığıyla, o an ve ilerisi için bebek, sadece annesinin değil, çevresindeki her insanın onunla ilgileneceğine, bu konuda herkese güven duyabileceğine inanır. Anne ile güvenli bağlanma, bireyin çevresindeki diğer özel insanlarla arasındaki güçlü duygusal bağın temelini oluşturur ve birey bu bağ sayesinde, diğer insanlarla etkileşim halindeyken mutlu mutlu olur, neşeli hisseder ve stresli olduğu zamanlarda ise rahatlar.

Araştırmaya bebeğinizin Deney Grubu'na katılmasını kabul ederseniz, araştırmacı olarak tarafımdan, 12-24 aylık bebeklere Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti (BDSS) ve hazırlanan etkileşimli oyun temelli gelişim destek programı uygulanacaktır. Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti (BDSS)'nin uygulama süresi 3-3,5 saattir. Oyun temelli gelişim destek programı, çocuğunuzun gelişimine uygun oyun temelli etkinliklerden oluşacaktır. Oyun Temelli Gelişim Destek Programında yer alan etkinlikler gelişim uzmanlarının onayından geçtikten sonra, anneler tarafından sekiz hafta boyunca haftada en az iki oyun oynanacak şekilde yürütülecektir. Ölçeğin uygulanması öncesinde; bebeğin doğum tarihi, kaç kardeşinin olduğu, doğum sırası ile anne-babanın yaşı, meslekleri, çalışma durumları, öğrenim düzeyleri, doğup büyüdüğü şehir ve aile tipine ilişkin sorular sorulacaktır.

Gönüllülük esasına dayalı olan bu araştırmaya katılmak tamamen sizin isteğinize bağlıdır. Araştırmaya katılmayı kabul etmeyebilir veya kabul ettikten ve başladıktan sonra devam etmemeye karar verebilirsiniz. Kabul etmemeniz ya da yarım bırakmanız durumunda, hiçbir olumsuz tutumla ya da sonuçla karşılaşmayacaksınız. Çocuğunuzun değerlendirme esnasında sıkılması, uygulamalara katılmak istememesi gibi durumlarda çocuğunuza hiçbir şekilde baskı uygulanmayacak ve değerlendirme sonlandırılacaktır. Bu araştırmanın çocuğunuzun sağlığına ya da size herhangi bir zararı olmayacaktır. Değerlendirme sonuçları sizinle hemen paylaşılacaktır. Araştırma kapsamında verdiğiniz bilgiler gizli tutularak yalnız bu araştırma için kullanılacak olup, araştırmanın amacı dışında hiçbir yerde kullanılmayacak ve başkaları ile paylaşılmayacaktır. Araştırmaya katılmanız için sizden herhangi bir ücret istenmeyecek ve araştırmaya katıldığınız için size ek bir ödeme de yapılmayacaktır. Araştırma ile ilgili tüm sorularınız için bana 0.532 3876546 numaralı telefondan ya da tansenaltintas@gmail.com e-posta adresinden ulaşabilirsiniz. Çocuğunuzun bu araştırmaya katılmasını kabul ediyorsanız lütfen aşağıya adını ve soyadını yazarak imzanızı atınız. Daha sonra bu formun bir kopyası size verilecektir.

(Veliye Ait Beyan)

Sayın Tansen TAYGUR ALTINTAŞ tarafından, doktora tez çalışması olarak, etkileşimli oyun temelli gelişim destek programının bebeklerin bağlanma düzeylerine etkisini incelemek amacıyla bir araştırma yapılacağı belirtilerek bu araştırma ile ilgili yukarıdaki bilgiler tarafıma aktarıldı.

Tarafıma yapılan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anlamış bulunmaktayım. Ayrıca tüm sorularıma tatmin edici cevaplar verilmiştir. Kendi başıma belli bir düşünme süresi sonunda, herhangi bir baskı altında kalmadan kendi rızam ile “Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programının Bebeklerin Bağlanma Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi” isimli araştırmada doğum tarihli çocuğum Deney Grubu’nda yer almasını, etkileşimli oyun temelli gelişim destek programına katılmasını ve öntest-sontest- için bağlanma davranışları sınıflandırma seti (BDSS)’nin kullanılarak bağlanma düzeyinin değerlendirilmesini uygun gördüğümü kabul ediyorum.

Velinin Adı-Soyadı	:	
Tarih	:	
İmza	:	

Araştırmacının Adı-Soyadı	:	Tansen TAYGUR ALTINTAŞ (Bilim Uzm.)
Adres	:	Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü Aktaş Mahallesi, Plevne Cd. No:5, 06340 ATINDAĞ/ANKARA
Tarih	:	
İmza	:	

AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU
(Deney Grubu Anneler için)

Sayın Veli,

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı’nda Doç. Dr. Müdriye Yıldız Bıçakçı danışmanlığında tarafımdan yürütülen “Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programının Bebeklerin Bağlanma Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi” konulu bu araştırma, doktora tezi kapsamında yapılmaktadır. Bu araştırma ile ilgili size bilgi vermek ve sizi gönüllü olarak araştırmaya katılmaya davet etmek istiyorum. Çalışma hakkında tam olarak bilgi sahibi olduktan ve sorularınız cevaplandıktan sonra eğer çocuğunuzun araştırmaya katılmasını isterseniz sizden bu formun imzalanması istenecektir.

Araştırma, 12-24 aylık bebeğe sahip annelere uygulanan etkileşimli oyun temelli gelişim destek programının bebeklerin bağlanma düzeylerine etkisinin belirlenmesi planlanmıştır. Öncelikle Ankara ili özel kreşlerine ilişkin listelere ulaşılacak ve listeler arasından üç kreş belirlenecektir. Bu kreşlere devam eden 12-24 ay aralığında bebeğe sahip olan, tam aileye sahip, özel gereksinimi olmayan ve çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 30 bebek ve annelerinden çalışma grubu oluşturulacaktır. Bebeklerin bağlanma düzeylerini belirlemek için ilk olarak Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti-BDSS uygulanacaktır. Bu setten alınan puanlara göre düşük bağlanma düzeyi puanına sahip olduğu belirlenen 5 bebek ve annesi deney grubu, 5 bebek ve annesi ise kontrol grubu olarak belirlenecektir. Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti-BDSS’nin uygulama süreci ev ortamında gerçekleşecek, bireysel olarak uygulanacak ve yaklaşık her bir bebek için 3, 5 saat sürecektir. Deney grubunu oluşturan annelere yönelik oyun temelli gelişim destek programı hazırlanacak ve anneler tarafından sekiz hafta boyunca bebekleri ile haftada en az iki oyun oynamalarını destekleyecek şekilde planlanacak ve yürütülecektir. Deney grubunda yer alan anneler tarafından uygulanan etkileşimli oyun temelli gelişim destek programının uygulama sürecine rehberlik etmek ve programın

uygulama sürecini değerlendirmek amacıyla ev ortamında gözlem tekniği kullanılacaktır. Gözlemler, haftada birer kez deney grubundaki her bebeğin evine annelerin bebekleriyle gerçekleştirdiği oyun etkinlikleri ve bu süreçteki iletişimlerini gözlemlemek, annelere iletişim ve oyun etkinlikleri konusunda geri bildirim vermek ve ilgili yönlendirmelerde bulunmak amacıyla yapılacaktır. Görüşme tekniği ise, annelerin etkileşimli oyun temelli gelişim destek programının sürecine ve etkililiğine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla kullanılacaktır. Görüşmeler, sadece deney grubundaki anneler ile gerçekleştirilecek olup, etkileşimli oyun temelli gelişim destek programının uygulanması sonrasında yapılacaktır. Görüşmeler; program tamamlandıktan sonra, annelerin programın uygulanması sürecine, programın bebekleriyle olan iletişimlerine ve güvenli bağlanmanın oluşumuna etkisine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilecektir. Görüşmelerde araştırmacı tarafından oluşturulan, açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılacaktır. Annelerin programı yürütmesi nedeniyle annelerle uygulama öncesinde bağlanma ve bağlanmanın gelişim süreci, oyun konularını içeren bir oturumluk aile bilgilendirme semineri yapılacaktır. Eğitim programının uygulanmasına bilgilendirme oturumundan sonra başlanacaktır. Programın uygulanması sürecinde sekiz hafta boyunca her bebek ve annesi araştırmacı tarafından ev ziyaretleri gerçekleştirilerek gözlemlenecektir. Ev ziyaretlerine bir önceki hafta içinde uygulanan etkinliklerin değerlendirilmesi ile başlanacak, o hafta için planlanan oyunlar annelere model olunarak bebekle birlikte gerçekleştirilecek, daha sonra annenin bebeğiyle bu oyunları oynaması istenecektir. Araştırmacı bu aşamada gözlem yaparak anneye oyun süreci hakkında geri dönüt verecek ve bir sonraki haftaya kadar bebekleriyle oyun oynamaları için yönlendirme yaparak, gerekli öneriler sunacaklardır. Bir sonraki haftaya önceki haftanın değerlendirmesi yapılarak başlanacaktır.

Bağlanma, iki insan arasında kurulan duygusal temelli bağıdır. Bağlanma, bireylerin ait olma ve güven ihtiyacı nedeniyle yakın ilişkide oldukları kişilerle kurdukları ve yaşam boyu devam eden derin duygusal bağı tanımlar. Bebeklerde bağlanma ise, anne bebek arasında kurulan duygusal ve güvene dayalı bağıdır. Bağlanma ihtiyacı, bebeğin acı,

açlık ya da tanımadık bir kişinin ona doğru yaklaşması gibi bebek için bir alarm durumu yaşamasiyla harekete geçer. Anne bebeğin her çağrısına anlamlı ve tutarlı cevap verdiğinde bebekle arasında olması gereken temel yakınlık ve güven duygusu sağlanmış olur. Bebek bu yakınlık aracılığıyla ihtiyaç duyduğu herhangi bir zamanda annesinin onun yanında olacağına ve onun ihtiyaçları ile ilgileneceğine, onu tatmin etmeye çalışacağına inanır. Böylelikle kendini güvende hisseder. Kendisini değerli, korunacak, özen gösterilecek bir varlık olarak algılar. Ayrıca annesinin sağladığı bu güven ve yakınlık duygusu aracılığıyla, o an ve ilerisi için bebek, sadece annesinin değil, çevresindeki her insanın onunla ilgileneceğine, bu konuda herkese güven duyabileceğine inanır. Anne ile güvenli bağlanma, bireyin çevresindeki diğer özel insanlarla arasındaki güçlü duygusal bağın temelini oluşturur ve birey bu bağ sayesinde, diğer insanlarla etkileşim halindeyken mutlu mutlu olur, neşeli hisseder ve stresli olduğu zamanlarda ise rahatlar.

Araştırmaya Deney Grubu'nda katılmayı kabul ederseniz, araştırmacı olarak tarafımdan, size hazırlanan etkileşimli oyun temelli gelişim destek programı uygulanacaktır. Oyun temelli gelişim destek programı, çocuğunuzun gelişimine uygun oyun temelli etkinliklerden oluşacaktır. Oyun Temelli Gelişim Destek Programında yer alan etkinlikler gelişim uzmanlarının onayından geçtikten sonra, anneler tarafından sekiz hafta boyunca haftada en az iki oyun oynanacak şekilde yürütülecektir. Ölçeğin uygulanması öncesinde; bebeğin doğum tarihi, kaç kardeşinin olduğu, doğum sırası ile anne-babanın yaşı, meslekleri, çalışma durumları, öğrenim düzeyleri, doğup büyüdüğü şehir ve aile tipine ilişkin sorular sorulacaktır.

Gönüllülük esasına dayalı olan bu araştırmaya katılmak tamamen sizin isteğinize bağlıdır. Araştırmaya katılmayı kabul etmeyebilir veya kabul ettikten ve başladıktan sonra devam etmemeye karar verebilirsiniz. Kabul etmemeniz ya da yarım bırakmanız durumunda, hiçbir olumsuz tutumla ya da sonuçla karşılaşmayacaksınız. Çocuğunuzun değerlendirme esnasında sıkılması, uygulamalara katılmak istememesi gibi durumlarda çocuğunuza hiçbir şekilde baskı uygulanmayacak ve değerlendirme sonlandırılacaktır. Bu

araştırmanın çocuğunuzun sağığına ya da size herhangi bir zararı olmayacaktır. Değerlendirme sonuçları sizinle hemen paylaşılacaktır. Araştırma kapsamında verdiğiniz bilgiler gizli tutularak yalnız bu araştırma için kullanılacak olup, araştırmanın amacı dışında hiçbir yerde kullanılmayacak ve başkaları ile paylaşılmayacaktır. Araştırmaya katılmanız için sizden herhangi bir ücret istenmeyecek ve araştırmaya katıldığınız için size ek bir ödeme de yapılmayacaktır. Araştırma ile ilgili tüm sorularınız için bana 0.532 3876546 numaralı telefonda ya da tansenaltintas@gmail.com e-posta adresinden ulaşabilirsiniz. Çocuğunuzun bu araştırmaya katılmasını kabul ediyorsanız lütfen aşağıya adını ve soyadını yazarak imzanızı atınız. Daha sonra bu formun bir kopyası size verilecektir.

(Veliye Ait Beyan)

Sayın Tansen TAYGUR ALTINTAŞ tarafından, doktora tez çalışması olarak, etkileşimli oyun temelli gelişim destek programının bebeklerin bağlanma düzeylerine etkisini incelemek amacıyla bir araştırma yapılacağı belirtilerek bu araştırma ile ilgili yukarıdaki bilgiler tarafıma aktarıldı.

Tarafıma yapılan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anlamış bulunmaktayım. Ayrıca tüm sorularıma tatmin edici cevaplar verilmiştir. Kendi başıma belli bir düşünme süresi sonunda, herhangi bir baskı altında kalmadan kendi rızam ile Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programın Bebeklerin Bağlanma Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi” isimli araştırmada deney grubunda yer almayı, etkileşimli oyun temelli gelişim destek programına katılmayı ve doğum tarihli çocuğum öntest-sontest için bağlanma davranışları sınıflandırma seti (BDSS)’nin kullanılarak bağlanma düzeyinin değerlendirilmesini uygun gördüğümü kabul ediyorum.

Velinin Adı-Soyadı	:	
Tarih	:	
İmza	:	

Araştırmacının Adı-Soyadı	:	Tansen TAYGUR ALTINTAŞ (Bilim Uzm.)
Adres	:	Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü Aktaş Mahallesi, Plevne Cd. No:5, 06340 ATINDAĞ/ANKARA
Tarih	:	
İmza	:	

AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU
(KONTROL GRUBU BEBEKLER İÇİN)

Sayın Veli,

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı’nda Doç. Dr. Müdriye Yıldız Bıçakçı danışmanlığında tarafımdan yürütülen “Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programının Bebeklerin Bağlanma Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi” konulu bu araştırma, doktora tezi kapsamında yapılmaktadır. Bu araştırma ile ilgili size bilgi vermek ve sizi gönüllü olarak araştırmaya katılmaya davet etmek istiyorum. Çalışma hakkında tam olarak bilgi sahibi olduktan ve sorularınız cevaplandıktan sonra eğer bebeğinizin araştırmaya katılmasını isterseniz sizden bu formun imzalanması istenecektir.

Araştırmada, 12-24 aylık bebeğe sahip annelere uygulanan etkileşimli oyun temelli gelişim destek programının bebeklerin bağlanma düzeylerine etkisinin belirlenmesi planlanmıştır. Öncelikle Ankara ili özel kreşlerine ilişkin listelere ulaşılacak ve listeler arasından üç kreş belirlenecektir. Bu kreşlere devam eden 12-24 ay aralığında bebeğe sahip olan, tam aileye sahip, özel gereksinimi olmayan ve çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 30 bebek ve annelerinden çalışma grubu oluşturulacaktır. Bebeklerin bağlanma düzeylerini belirlemek için ilk olarak Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti-BDSS uygulanacaktır. Bu setten alınan puanlara göre düşük bağlanma düzeyi puanına sahip olduğu belirlenen 5 bebek ve annesi deney grubu, 5 bebek ve annesi ise kontrol grubu olarak belirlenecektir. Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti-BDSS’nin uygulama süreci ev ortamında gerçekleşecek, bireysel olarak uygulanacak ve yaklaşık her bir bebek için 3, 5 saat sürecektir. Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti-BDSS’den düşük puan alan 10 bebek ve annesi (5 anne 5 bebek deney grubu, 5 anne 5 bebek kontrol grubu) araştırmanın nicel boyutunun çalışma grubunu oluşturulacaktır. Deney grubunu oluşturan annelere yönelik oyun temelli gelişim destek programı

hazırlanacak ve anneler tarafından sekiz hafta boyunca bebekleri ile haftada en az iki oyun oynamalarını destekleyecek şekilde planlanacak ve yürütülecektir. Kontrol grubunda olan bebeklere herhangi bir eğitim verilmeyecektir. Ayrıca araştırma tamamlandıktan sonra, çocuğunuzun etkileşimli oyun temelli gelişim destek programından yararlanmasını talep etmeniz durumunda, araştırmacı olarak tarafımdan, bebeğinize yönelik hazırlanan gelişim destek programı uygulanacaktır. Oyun Temelli Gelişim Destek Programını uygulamaya başlamadan önce (öntest) ve uyguladıktan sonra (sontest), Deney Grubu ile Kontrol Grubu'nda yer alan bebeklere Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti (BDSS) kullanılacaktır.

Bağlanma, bireylerin ait olma ve güven ihtiyacı nedeniyle yakın ilişkide oldukları kişilerle kurdukları ve yaşam boyu devam eden derin duygusal bağı tanımlar. Bebeklerde bağlanma ise, anne bebek arasında kurulan duygusal ve güvene dayalı bağıdır. Bağlanma ihtiyacı, bebeğin acı, açlık ya da tanımadık bir kişinin ona doğru yaklaşması gibi bebek için bir alarm durumu yaşamasıyla harekete geçer. Anne bebeğin her çağırısına anlamlı ve tutarlı cevap verdiğinde bebekle arasında olması gereken temel yakınlık ve güven duygusu sağlanmış olur. Bebek bu yakınlık aracılığıyla ihtiyaç duyduğu herhangi bir zamanda annesinin onun yanında olacağına ve onun ihtiyaçları ile ilgileneceğine, onu tatmin etmeye çalışacağına inanır. Böylelikle kendini güvende hisseder. Kendisini değerli, korunacak, özen gösterilecek bir varlık olarak algılar. Ayrıca annesinin sağladığı bu güven ve yakınlık duygusu aracılığıyla, o an ve ilerisi için bebek, sadece annesinin değil, çevresindeki her insanın onunla ilgileneceğine, bu konuda herkese güven duyabileceğine inanır. Anne ile güvenli bağlanma, bireyin çevresindeki diğer özel insanlarla arasındaki güçlü duygusal bağın temelini oluşturur ve birey bu bağ sayesinde, diğer insanlarla etkileşim halindeyken mutlu mutlu olur, neşeli hisseder ve stresli olduğu zamanlarda ise rahatlar.

Araştırmaya bebeğinizin Kontrol Grubu'na katılmasını kabul ederseniz, araştırmacı olarak tarafımdan, bebeğinizin Bağlanma davranışları Sınıflandırma Seti

(BDSS) ile bağlanma düzeyi değerlendirilecektir. Ölçeğin uygulama süresi yaklaşık 3-3,5 saattir. Bu süre içerisinde çocuğunuzun bağlanma düzeyi gözlemler ile değerlendirilecektir. Ölçeğin uygulanması öncesinde; bebeğin doğum tarihi, kaç kardeşinin olduğu, doğum sırası ile anne-babanın yaşı, meslekleri, çalışma durumları, öğrenim düzeyleri, doğup büyüdüğü şehir ve aile tipine ilişkin sorular sorulacaktır.

Gönüllülük esasına dayalı olan bu araştırmaya katılmak tamamen sizin isteğinize bağlıdır. Araştırmaya katılmayı kabul etmeyebilir veya kabul ettikten ve başladıktan sonra devam etmemeye karar verebilirsiniz. Kabul etmemeniz ya da yarım bırakmanız durumunda, hiçbir olumsuz tutumla ya da sonuçla karşılaşmayacaksınız. Bebeğinizin değerlendirme esnasında sıkılması, uygulamalara katılmak istememesi gibi durumlarda bebeğinize hiçbir şekilde baskı uygulanmayacak ve değerlendirme sonlandırılacaktır. Bu araştırmanın bebeğinizin sağlığına ya da size herhangi bir zararı olmayacaktır. Değerlendirme sonuçları sizinle hemen paylaşılacaktır. Araştırma kapsamında verdiğiniz bilgiler gizli tutularak yalnız bu araştırma için kullanılacak olup, araştırmanın amacı dışında hiçbir yerde kullanılmayacak ve başkaları ile paylaşılmayacaktır. Araştırmaya katılmanız için sizden herhangi bir ücret istenmeyecek ve araştırmaya katıldığınız için size ek bir ödeme de yapılmayacaktır. Araştırma ile ilgili tüm sorularınız için bana 0.532 3876546 numaralı telefondan ya da tansenaltintas@gmail.com e-posta adresinden ulaşabilirsiniz. Çocuğunuzun bu araştırmaya katılmasını kabul ediyorsanız lütfen aşağıya adını ve soyadını yazarak imzanızı atınız. Daha sonra bu formun bir kopyası size verilecektir.

(Veliye Ait Beyan)

Sayın Tansen TAYGUR ALTINTAŞ tarafından, doktora tez çalışması olarak, etkileşimli oyun temelli gelişim destek programının bebeklerin bağlanma düzeylerine etkisini incelemek amacıyla bir araştırma yapılacağı belirtilerek bu araştırma ile ilgili yukarıdaki bilgiler tarafıma aktarıldı.

Tarafıma yapılan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anlamış bulunmaktayım. Ayrıca tüm sorularıma tatmin edici cevaplar verilmiştir. Kendi başıma belli bir düşünme süresi sonunda, herhangi bir baskı altında kalmadan kendi rızam ile “Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programın Bebeklerin Bağlanma Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi” isimli araştırmada doğum tarihli çocuğum Kontrol Grubu’nda yer almasını ve öntest-sontest için bağlanma davranışları sınıflandırma seti (BDSS)’nin kullanılarak bağlanma düzeyinin değerlendirilmesini uygun gördüğümü kabul ediyorum.

Velinin Adı-Soyadı	:	
Tarih	:	
İmza	:	

Araştırmacının Adı-Soyadı	:	Tansen TAYGUR ALTINTAŞ (Bilim Uzm.)
Adres	:	Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü Aktaş Mahallesi, Plevne Cd. No:5, 06340 ATINDAĞ/ANKARA
Tarih	:	
İmza	:	

AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU
(KONTROL GRUBU ANNELER İÇİN)

Sayın Veli,

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı’nda Doç. Dr. Müdriye Yıldız Bıçakçı danışmanlığında tarafımdan yürütülen Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programının Bebeklerin Bağlanma Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi” konulu bu araştırma, doktora tezi kapsamında yapılmaktadır. Bu araştırma ile ilgili size bilgi vermek ve sizi gönüllü olarak araştırmaya katılmaya davet etmek istiyorum. Çalışma hakkında tam olarak bilgi sahibi olduktan ve sorularınız cevaplandıktan sonra eğer bebeğinizin araştırmaya katılmasını isterseniz sizden bu formun imzalanması istenecektir.

Araştırma, 12-24 aylık bebeğe sahip annelere uygulanan etkileşimli oyun temelli gelişim destek programının bebeklerin bağlanma düzeylerine etkisinin belirlenmesi planlanmıştır. Öncelikle Ankara ili özel kreşlerine ilişkin listelere ulaşılacak ve listeler arasından üç kreş belirlenecektir. Bu kreşlere devam eden 12-24 ay aralığında bebeğe sahip olan, tam aileye sahip ve çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 30 bebek ve annelerinden çalışma grubu oluşturulacaktır. Bebeklerin bağlanma düzeylerini belirlemek için ilk olarak Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti-BDSS uygulanacaktır. Bu setten alınan puanlara göre düşük bağlanma düzeyi puanına sahip olduğu belirlenen 5 bebek ve annesi deney grubu, 5 bebek ve annesi ise kontrol grubu olarak belirlenecektir. Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti-BDSS’nin uygulama süreci ev ortamında gerçekleşecek, bireysel olarak uygulanacak ve yaklaşık her bir bebek için 3, 5 saat sürecektir. Deney grubunu oluşturan annelere yönelik oyun temelli gelişim destek programı hazırlanacak ve anneler tarafından sekiz hafta boyunca bebekleri ile haftada en az iki oyun oynamalarını destekleyecek şekilde planlanacak ve yürütülecektir. Kontrol grubunda olan bebeklere herhangi bir eğitim verilmeyecektir. Ayrıca araştırma

tamamlandıktan sonra, çocuğunuzun etkileşimli oyun temelli gelişim destek programından yararlanmasını talep etmeniz durumunda, araştırmacı olarak tarafımdan, bebeğinize yönelik hazırlanan gelişim destek programı uygulanacaktır. Oyun Temelli Gelişim Destek Programını uygulamaya başlamadan önce (öntest) ve uyguladıktan sonra (sontest), Deney Grubu ile Kontrol Grubu'nda yer alan bebeklere Bağlanma Davranışları Sınıflandırma Seti (BDSS) kullanılacaktır.

Bağlanma, bireylerin ait olma ve güven ihtiyacı nedeniyle yakın ilişkide oldukları kişilerle kurdukları ve yaşam boyu devam eden derin duygusal bağı tanımlar. Bebeklerde bağlanma ise, anne bebek arasında kurulan duygusal ve güvene dayalı bağlıdır. Bağlanma ihtiyacı, bebeğin acı, açlık ya da tanımadık bir kişinin ona doğru yaklaşması gibi bebek için bir alarm durumu yaşamasıyla harekete geçer. Anne bebeğin her çağrısına anlamlı ve tutarlı cevap verdiğinde bebekle arasında olması gereken temel yakınlık ve güven duygusu sağlanmış olur. Bebek bu yakınlık aracılığıyla ihtiyaç duyduğu herhangi bir zamanda annesinin onun yanında olacağına ve onun ihtiyaçları ile ilgileneceğine, onu tatmin etmeye çalışacağına inanır. Böylelikle kendini güvende hisseder. Kendisini değerli, korunacak, özen gösterilecek bir varlık olarak algılar. Ayrıca annesinin sağladığı bu güven ve yakınlık duygusu aracılığıyla, o an ve ilerisi için bebek, sadece annesinin değil, çevresindeki her insanın onunla ilgileneceğine, bu konuda herkese güven duyabileceğine inanır. Anne ile güvenli bağlanma, bireyin çevresindeki diğer özel insanlarla arasındaki güçlü duygusal bağın temelini oluşturur ve birey bu bağ sayesinde, diğer insanlarla etkileşim halindeyken mutlu mutlu olur, neşeli hisseder ve stresli olduğu zamanlarda ise rahatlar.

Araştırmada Kontrol Grubu'na katılmayı kabul ederseniz, araştırmacı olarak tarafımdan, bebeğinizin Bağlanma davranışları Sınıflandırma Seti (BDSS) ile bağlanma düzeyi değerlendirilecektir. Ölçeğin uygulama süresi yaklaşık 3-3,5 saattir. Bu süre içerisinde bebeğinizin bağlanma düzeyi gözlemler ile değerlendirilecektir. Ölçeğin uygulanması öncesinde; bebeğin doğum tarihi, kaç kardeşinin olduğu, doğum sırası ile

anne-babanın yaşı, meslekleri, çalışma durumları, öğrenim düzeyleri, doğup büyüdüğü şehir ve aile tipine ilişkin sorular sorulacaktır.

Gönüllülük esasına dayalı olan bu araştırmaya katılmak tamamen sizin isteğinize bağlıdır. Araştırmaya katılmayı kabul etmeyebilir veya kabul ettikten ve başladıktan sonra devam etmemeye karar verebilirsiniz. Kabul etmemeniz ya da yarım bırakmanız durumunda, hiçbir olumsuz tutumla ya da sonuçla karşılaşmayacaksınız. Bebeğinizin değerlendirme esnasında sıkılması, uygulamalara katılmak istememesi gibi durumlarda bebeğinize hiçbir şekilde baskı uygulanmayacak ve değerlendirme sonlandırılacaktır. Bu araştırmanın bebeğinizin sağlığına ya da size herhangi bir zararı olmayacaktır. Değerlendirme sonuçları sizinle hemen paylaşılacaktır. Araştırma kapsamında verdiğiniz bilgiler gizli tutularak yalnız bu araştırma için kullanılacak olup, araştırmanın amacı dışında hiçbir yerde kullanılmayacak ve başkaları ile paylaşılmayacaktır. Araştırmaya katılmanız için sizden herhangi bir ücret istenmeyecek ve araştırmaya katıldığınız için size ek bir ödeme de yapılmayacaktır. Araştırma ile ilgili tüm sorularınız için bana 0.532 3876546 numaralı telefondan ya da tansenaltintas@gmail.com e-posta adresinden ulaşabilirsiniz. Çocuğunuzun bu araştırmaya katılmasını kabul ediyorsanız lütfen aşağıya adını ve soyadını yazarak imzanızı atınız. Daha sonra bu formun bir kopyası size verilecektir.

(Veliye Ait Beyan)

Sayın Tansen TAYGUR ALTINTAŞ tarafından, doktora tez çalışması olarak, etkileşimli oyun temelli gelişim destek programının bebeklerin bağlanma düzeylerine etkisini incelemek amacıyla bir araştırma yapılacağı belirtilerek bu araştırma ile ilgili yukarıdaki bilgiler tarafıma aktarıldı.

Tarafıma yapılan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anlamış bulunmaktayım. Ayrıca tüm sorularıma tatmin edici cevaplar verilmiştir. Kendi başıma belli bir düşünme süresi sonunda, herhangi bir baskı altında kalmadan kendi rızam ile Etkileşimli Oyun Temelli Gelişim Destek Programın Bebeklerin Bağlanma Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi” isimli araştırmada Kontrol Grubu’nda yer almayı ve doğum tarihli çocuğum öntest-sontest için bağlanma davranışları sınıflandırma seti (BDSS)’nin kullanılarak bağlanma düzeyinin değerlendirilmesini uygun gördüğümü kabul ediyorum.

Velinin Adı-Soyadı	:	
Tarih	:	
İmza	:	

Araştırmacının Adı-Soyadı	:	Tansen TAYGUR ALTINTAŞ (Bilim Uzm.)
Adres	:	Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü Aktaş Mahallesi, Plevne Cd. No:5, 06340 ATINDAĞ/ANKARA
Tarih	:	
İmza	:	

Ek-3

GENEL BİLGİ FORMU

BEBEĞİN

1. Adı :

2. Cinsiyeti:

3. Doğum Tarihi:

4. Kardeş Sayısı:

- Tek çocuk ()
- 2 kardeş ()
- 3 ve daha fazla ()

5. Doğum Sırası:

- İlk Çocuk ()
- Ortanca veya ortancalardan biri ()
- Son çocuk ()

6. Annenin ve babanın yaşı

Anne (belirtiniz.....)

Baba (belirtiniz.....)

7. Anne Babanın Mesleği

Anne (belitiniz.....)

Baba (belirtiniz.....)

8. Annenin çalışma durumu () çalışıyor () çalışmıyor

9. Babanın çalışma durumu () çalışıyor () çalışmıyor

10. Annenin Babanın Öğrenim Düzeyi: Anne Baba

- Okuryazar değil () ()
- İlköğretim mezunu () ()
- Orta öğretim mezunu () ()
- Üniversite mezunu () ()
- Lisansüstü () ()

11. Aile tipi

- Çekirdek aile ()
- Büyük aile
 - Geniş aile ()
 - Birleşik aile ()

Eğer geniş ya da birleşik aile ise evde kimler yaşıyor ? Ne kadar zamandır ev ortak kullanılıyor?

12. Annenin doğup büyüdüğü şehir

Babanın doğup büyüdüğü şehir

13. Bebek sahibi olmaya nasıl karar verdiniz? Bebeğiniz istenen bebek miydi?

14. Gün içerisinde bebeğinizle neler yapıyorsunuz? Örnek vererek açıklayınız?

15. Bebeğiniz bakımını başka kim üstleniyor? (anneanne, babaanne, bakıcı vb)

16. Doğum zamanın da oldu mu? Bebek hemen nefes aldı mı?

17. Doğumdan sonra sizden ayrı kaldı mı? (kuvöz, annenin depresyonu, hastalığı vb)

18. Bebeğiniz sık sık hastalanır mı? Bu yüzden sık sık acil servislere gider misiniz?

19. Bebeğinizi emziriyor musunuz? Emzirme saatleriniz var mı ya da bebeğinizi her meme istediğinde emziriyor musunuz?

20. Bebeğiniz kendi odasında mı uyur, sizin yanınızda mı uyur?

21. Herhangi bir geçiş nesnesi bağımlılığı var mı? Sevdığı ve yanından ayırmadığı bir oyuncak var mı? Nedir? Süreci ne kadardır ve bu süreci nasıl tanımlarsınız?

22. a. Bebeğiniz uykuya dalarken ve uyandığında nasıl tepkiler verir?

b. Siz onun uykudan uyanma sürecine nasıl tepki verirsiniz?

23. Bebeğiniz aklınıza gelince neler hissediyorsunuz?

Ek 4

BDSS Kullanım İzni

ADDS ve BDDS kullanımı hk.

Nebi Sümer <nsumer@metu.edu.tr>
Alıcı: Tansen <tansenaltintas@gmail.com>

Merhaba,

Tabi ki memnuniyetle kullanabilirsiniz.. İlgili bilgi bahsettiğiniz kitabımızda var.. Sorunuz olursa lütfen yazın...

İyi çalışmalar..

NS

Prof. Dr. Nebi Sümer,
Orta Doğu Teknik Üniversitesi / Middle East Technical University
Psikoloji Bölümü / Department of Psychology
06800 Ankara / Turkey

Tansen < > şunları yazdı (16 Şub 2017 14:50):

[Alıntılanan metin gizlendi]

Ek 5

Bebek Ebeveyn Oyun Davranışları Gözlem Formu Madde Örnekleri

EK 4: GÖZLEM FORMU

Çocuğun Adı: _____

Cinsiyeti: _____

_Doğum Tarihi : _____

Yaşı: _____ (Kaç aylık olduğu)

Değerlendirme Tarihi: _____

1. KISIM		UYGULAMAYA HAZIRLIK SÜRECİ			
1. 1. BEBEĞİN HAZIRLANMASI		Gözlendi	Gözlenmedi	Kısmen	Açıklama
	• Bebeğin günlük gereksinimlerini (beslenme, uyku, tuvalet, banyo, giydirme vb) zamanında karşılayarak rahat olmasını sağlar.				
	• Bebeğine gülümser.				
	• Bebeği ile sakin/rahatlatıcı ve cana yakın bir ses tonuyla konuşur.				
	• Bebeği ile konuşurken sevgi içeren sözcükler kullanır.				
	• Bebeği yumuşak hareketler (okşama, sarma) ile kucaklar.				
	• Bebeği ile göz teması kurar.				
	• Elektrikli prizler, cam materyaller, kordon ve ipler vb. gibi tehlike yaratabilecek nesneleri kaldırarak ortamı düzenler.				
	• Etkinliğe uygun olarak ışıklandırmayı düzenler.				
1.2 ORTAMIN HAZIRLANMASI	• Etkinlik için kullanacağı materyallerin temiz olmasını sağlar.				

Ek 6

Programı Değerlendirmeye Yönelik Görüşme Formu Madde Örnekleri

1. Programın uygulama öncesi, uygulama süreci ve uygulama sonrasına ilişkin beklentilerinizi değerlendirdiğinizde,

- Program öncesi beklentileriniz nelerdir? Örneklerdirerek açıklayınız?
- Programın beklentilerinizi karşılmasına ilişkin görüşleriniz nelerdir? Örneklerdirerek açıklayınız?

2. Programın kazandırdıklarını değerlendirdiğinizde;

- Bebeğinizin gelişimine
- Sizin kendinize

Aile ilişkilerine yansımaları nelerdir? Olumlu ve olumsuz yönlerini örnek vererek açıklayınız

Ek 7

Uygulama Fotoğrafları

ÖZGEÇMİŞ

I. Bireysel Bilgiler

Adı : TANSEN

Soyadı : TAYGUR ALTINTAŞ

Doğum yeri ve tarihi : Antalya,1975

Uyruğu : T.C.

Medeni Durumu: Evli

İletişim Adresi,: Konutkent 1 Mh. 2943. Cad. Ayma Sitesi B lok.
4/17Çankaya/Ankara

Telefon : 0532 387 65 46

Email :tansenaltintas @gmail.com

Adres :Konutkent 1 mah. 2943 sok. Ayma sitesi B Blok No:17 Çayyolu
Çankaya/ Ankara

II. Eğitimi

2012-2020 Ankara Üniversitesi/ Sağlık Bilimleri Enstitüsü/ Çocuk Gelişimi
Doktora

2003-2007 Ankara Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü/ Psikolojik Danışma ve
Rehberlik

1993-1997 Hacettepe Üniversitesi/ Eğitim Fakültesi/ Psikolojik Danışma ve
Rehberlik

Yabancı Dili: İngilizce

III. Mesleki Deneyim

Ocak 2018 TANIM Psikolojik Danışma ve Eğitim Merkezi- Kurucusu

2010- 2017 Çankaya Üniversitesi Sağlık Merkezi Psikolojik Danışma ve
Rehberlik Birimi Uzman Psikolog

2009-2010 Özel Antalya Bahçeşehir Koleji, Uzman Psikolojik Danışman

- 2006-2009** Başkent Üniversitesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Merkezi
Uzman Psikolojik Danışman
- 2003-2006** Başkent Üniversitesi, Personel Daire Başkanlığı- Psikolojik
Danışman
- 2000-2003** Başkent Üniversitesi Kariyer Yönlendirme Merkezi İnsan
Kaynakları Uzmanı
- 1998-2000** Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş. Müşteri Hizmetleri Temsilcisi
Antalya

IV: Bilimsel İlgi Alanları

Yayınlar

Uluslararası hakemli dergilerde yayınlanan makaleler (SCI,SSCI,Arts and Humanities)

Uluslararası diğer hakemli dergilerde yayınlanan makaleler

Taygur Altıntaş T. ve Yıldız Bıçakçı M (2018). Çocukların problem çözme becerilerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi **The journal of academic social science studies**. 73, 465-482,

Taygur Altıntaş T. ve Yıldız Bıçakçı M. (2017). Erken çocukluk döneminde prososyal davranışlar. .” **The journal of academic social science studies**. 57, 245-261

Taştepe T., Öztürk Serter G., Yurdakul Y., Taygur Altıntaş T. & Bütün Ayhan A. (2016). “Türkiye’de okul öncesi dönemde kaynaştırma konusunda yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi.” **The journal of academic social science studies**. 49, 501-514

Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan bildiriler

Taygur Altıntaş T. ve Yıldız Bıçakçı M. (2018). Çocukların annelerine yönelik bağlanma stillerinin incelenmesi. **Uluslararası IV Çocuk Gelişimi Kongresi. Ankara. 22-24 Ekim 2018**

Taygur Altıntaş T. ve Yıldız Bıçakçı M. (2017). Sosyo-Ekonomik Düzeyin Çocukların Problem Çözme Becerileri Üzerindeki Etkisi. **II. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu. Antalya. 18-20 Mayıs 2017**

Taygur Altıntaş T. ve Yıldız Bıçakçı M. (2016). “Erken Çocukluk Döneminde Prososyal Davranışlar” **İGEDER İstanbul Gönüllü Eğitimciler Derneği. İstanbul. 18-20 Mart 2016.**

Yazılan uluslararası kitaplar veya kitaplarda bölümler

Taygur Altıntaş T. and Yıldız Bıçakçı M. (2017). Analysis of children’s attachment styles towards mothers. (Ed: Irina Koleva and Gökhan Duman). **Educational Research and Practice. Sofia : St. Kliment Ohridski University Press.**

Ulusal hakemli dergilerde yayınlanan makaleler

Dogan, T., Sarı, T., Kazak, M., Saya, P. & Altıntaş, T. (2007). “Başkent Üniversitesi Öğrencilerinin Problem Alanlarının Cinsiyet ve Sınıf Düzeyi Değişkenlerine Göre İncelenmesi.” **Çağdaş Eğitim Dergisi. 347, 30-36.**

Ulusal bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitabında basılan bildiriler

Dogan, T., Sarı, T., Kazak, M., Saya, P. & Altıntaş, T. (2007). “Başkent Üniversitesi Öğrencilerinin Problem Alanlarının İncelenmesi.” **IX. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik, İzmir, Türkiye, 17-19 Ekim, 2007. 11.**

Diğer yayınlar

Yazılan ulusal kitaplar

Ulusal kitaplarda bölümler

Taygur Altıntaş (2019). “Örnek Vakalar” (Bölüm 13). (Editör Günüş S.) **Dijital Dünyada Organik Çocuklar Yetiştirmek.** Ankara: Ankara Nobel Tıp Kitabevleri.

Taygur Altıntaş T ve Yıldız Bıçakçı M. (2016). “Çocukların hastane yaşantısına hazırlanması ve hastaneye hazırlayıcı eğitim” (Ünite: 4) (Editör: Bütün Ayhan A.) . **Hasta çocukların gelişimi ve eğitimi.** Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları

Taygur Altıntaş T. (2015). Depresyon. (Ed. Yıldız Bıçakçı M. ve Purutçuoğlu E.). **Erken çocukluk eğitiminde müdahale. Tedavi planlayıcısı.** Ankara: Eğiten kitap

Taygur Altıntaş T. (2015). Yeme sorunları. (Ed. Yıldız Bıçakçı M. ve Purutçuoğlu E.). **Erken çocukluk eğitiminde müdahale. Tedavi planlayıcısı.** Ankara: Eğiten kitap

Taygur Altıntaş T. (2015). Karşı olma davranışı (Ed. Yıldız Bıçakçı M. ve Purutçuoğlu E.). **Erken çocukluk eğitiminde müdahale. Tedavi planlayıcısı.** Ankara: Eğiten kitap

Taygur Altıntaş T. (2015). Ayrılık Kaygısı. (Ed. Yıldız Bıçakçı M. ve Purutçuoğlu E.). **Erken çocukluk eğitiminde müdahale. Tedavi planlayıcısı.** Ankara: Eğiten kitap

Taygur Altıntaş T. ve Yılmaz Y. (2016). **Duyuları destekleyici ortam ve duyu materyalleri** (Ed: Müdriye Yıldız Bıçakçı) Bebeklik ve ilk çocukluk döneminde (0-36 ay gelişim) Duyuların gelişimi ve desteklenmesi. Eğiten Kitap, Ankara

Atlı S., Yılmaz Y. ve Taygur Altıntaş T. (2016). **Bebeklik ve İlk Çocukluk Dönemi Çocuklarına yönelik duyu temelli etkinlikler** (Ed: Müdriye Yıldız Bıçakçı) Bebeklik ve ilk çocukluk döneminde (0-36 ay gelişim) Duyuların gelişimi ve desteklenmesi. Eğiten Kitap, Ankara

Hakemli olmayan dergilerde yayınlanan makaleler

Taygur Altıntaş T. (2011). Yenilikler ve Değişim. **Çankaya Üniversitesi Gündem**, Ekim Sayı 42.

V- Diğer Bilgiler

Sertifika Bilgileri

- EMDR-Göz Hareketleri ile Duyarsızlaştırma ve Yeniden İşleme- Eye Movement Desensitization and Reprocessing-

Davranış bilimleri Enstitüsü ve EMDR Enstitüsü: “EMDR I. Düzey Uygulayıcı Sertifikası” (13-14-15-16 Ağustos 2020. ANTALYA)

•**Pozitif Psikoterapi Psikoterapist Sertifikası Eğitimi 2007-2010**

Wiesbadener Akademie für Psychotherapie (WIAP) ALMANYA

885 saatlik teorik ve uygulamalı "pozitif psikoterapi ve pozitif aile terapisi" temel ve master eğitimi bitirilmiş ve “Pozitif Psikoterapist” unvanını almıştır.

•**Oyun terapisi**

Uygulayıcı Sertifika Programı (14-15 Ekim; 4-5 Kasım 2017, ANKARA)

•**Çocuklarda Bilişsel Davranışçı terapi**

Uygulayıcı Sertifika Programı (14-15 Ekim; 4-5 Kasım 2017, ANKARA)

•**Psikolojik testler Eğitimi (16-17 Eylül 2017- İstanbul)**

Bender-Gestalt Testi (Çocuklar İçin Uygulama),

Koppitz İnsan Çizim Testi,

Benton Görsel Bellek Testi,

CAT (Çocuklarda Tematik Algı Testi),

Louisa Duss Psikanalitik Hikâyeler Testi,

Frostig Gelişimsel Görsel Algı Testi,

Ankara Gelişim Envanteri,

OKHT (Okula Hazırlık Değerlendirme Testi),

Metropolitan Okul Olgunluğu Testi,

Gesell testleri kullanım yeterlilik sertifikası

• **Aile Danışmanlığı Sertifikası 2011**

Uluslararası Aile Terapileri Derneği IFTA(International Family Therapy Association) üyesi olan Psikolojik Destek Derneği tarafından 100 saatlik Aile Danışmanlığı Eğitimine katılarak aile danışmanlığı sertifikası alınmış “Aile danışmanı” ünvanı alınmıştır.

• **Psikotravmatoloji Eğitimi 2010-2011**

Uluslararası Pozitif ve Kültürlerarası Psikoterapi Akademisi (International Academy for Positive and Cross-cultural Psychotherapy (IAPP) üyesi ve eğitmeni Psikoterapist Dr. Sheyda Rafat tarafından verilmiştir. Psikotravmatolojiye Giriş,

Psikotravmatolojide Terapi Yöntemleri, Çocuk ve Gençlerle Travma Terapi, EMDR'ın (Eye Movement Desensitization Reprocessing/Göz Hareketleri Duyarsızlaştırma ve Yeniden İşleme) konularına değinilmiştir.

- **Beden Psikoterapisi 2006-2007**

Avrupa Beden Psikoterapisi Derneğine bağlı yurtdışı bağlantılı bir eğitimidir. Psikotrepist Enver Česko tarafından verilmiştir.

- **Bilişsel Terapi Kuram ve Uygulamalar 2006-2007**

Psikiyatrist Prof. Dr. Hakan Türkçapar tarafından verilmiştir. Bireysel terapide kullanılan bir terapi tekniğidir

- **İnsan Kaynakları Eğitimi 2000-2001**

Orta Doğu Teknik Üniversitesi- Sürekli Eğitim Merkezi Ankara

Görülen konular: İnsan Kaynakları Yönetimi, Örgüt Yönetimi ve Yönetici Anlayışında Gelişmeler, Çağdaş Örgüt, Yönetimi